

เค้าโครงวิทยานิพนธ์ (Dissertation Proposal)

ความคิดทางการเมืองของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ : ว่าด้วยแนวทางการป้องกัน
ทรราชของเสียงข้างมากในเสรีนิยมประชาธิปไตย

นายศักดิ์สิทธิ์ งามเลิศ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พ.ศ. 2562

**John Stuart Mill's Political Thought: On the Preventive Approach against
Tyranny of The Majority in Liberal Democracy**

Mr. Saksit Karnlerd

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Doctor of Political Science
School of Political Science
Sukhothai Thammathirat Open University

2019

หัวข้อคชฎินิพนธ์	ความคิดทางการเมืองของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ : ว่าด้วยแนวทางการป้องกัน พระราชของเสียงข้างมากในเสรีนิยมประชาธิปไตย
ชื่อและนามสกุล	นายศักดิ์สิทธิ์ ฃมารเลิศ
วิชาเอก	รัฐศาสตร์
สาขาวิชา	รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	1. รองศาสตราจารย์ ดร.พิศาล มุกดาร์ศมี 2. รองศาสตราจารย์ ดร.วรารัก เณลิมพันธุ์ศักดิ์

คชฎินิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรระดับปริญญาเอก
เมื่อวันที่ ตุลาคม 2563

คณะกรรมการสอบคชฎินิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

()

..... กรรมการ

()

..... กรรมการ

()

..... กรรมการ

()

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

()

ชื่อคุณนิพนธ์	ความคิดทางการเมืองของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ : ว่าด้วยแนวทางการป้องกัน พระราชของเสียงข้างมากในเสรีนิยมประชาธิปไตย
ผู้วิจัย	นายศักดิ์สิทธิ์ ฆารเลิศ
รหัสนักศึกษา	4588000028
ปริญญา	รัฐศาสตรุษฎีบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา	1. รองศาสตราจารย์ ดร.พิศาล มุกดาภิรมี 2. รองศาสตราจารย์ ดร.วรารักษ์ เถลิ้มพันธุ์ศักดิ์
ปีการศึกษา	2562

บทคัดย่อ

Dissertation title

กิตติกรรมประกาศ

รองศาสตราจารย์ ดร.พิศาล มุกดารัสมิ รองศาสตราจารย์ ดร.วรารักษ์ เกลิมพันธุ์ศักดิ์
อาจารย์ ดร.ปิยฤดี ไชยพร อาจารย์ ดร.โชติศา ขาวสนิท

คณาจารย์สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิประจำกองบรรณาธิการวารสาร และการประชุมวิชาการ
ระดับชาติ ที่ได้ให้โอกาสกับผู้วิจัยในการเผยแพร่เนื้อหาบางส่วนของคุณิพนธ์ในรูปแบบของ
บทความ และผู้วิจัยได้ใช้คำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิที่พิจารณาบทความมาปรับปรุงเนื้อหาของคุณิ
พนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งวารสาร ได้แก่ 1) วารสารการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม (ปีที่ 12 ฉบับที่ 1, 2565) 2) วารสารสังคมศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราช
ภัฏร้อยเอ็ด (ปีที่ 4 ฉบับที่ 1, 2563) ส่วนการประชุมวิชาการระดับชาติ ได้แก่ 1) การประชุมวิชาการ
ระดับชาติ ด้านการบริหารกิจการสาธารณะยุคดิจิทัล ครั้งที่ 5 การบริหารกิจการสาธารณะยุคดิจิทัล:
กฎหมาย ความเป็นธรรม และการกลับคืนสู่ประชาธิปไตย ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 1-2 พฤศจิกายน 2562
ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จัดโดย วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น และเครือข่าย
ทางวิชาการ 2) การประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 15 ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 23-24
ธันวาคม 2562 ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จัดโดย สมาคมรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
และเครือข่ายทางวิชาการ

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ครอบครัวของข้าพเจ้า

เป็นข้อความกล่าวขอบคุณผู้ให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือในการจัดทำคุณิพนธ์ให้บรรลุผล
สำเร็จ มีความยาวไม่เกิน 1 หน้ากระดาษ และให้ลงชื่อผู้เขียนคุณิพนธ์ เดือน พ.ศ. ไว้ตอนท้าย
ด้วย (ดูตัวอย่างในหน้า 87)

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของประเด็นปัญหาของการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	18
1.3 คำถามของการวิจัย	18
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	19
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	20
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ	26
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	27
บทที่ 2 ว่าด้วยประวัติและรากฐานความคิดทางการเมืองของ Mill	28
2.1 ว่าด้วยประวัติของ Mill	28
2.1.1 ชีวิตของ Mill	28
2.1.2 การศึกษาของ Mill	33
2.1.3 ผลงานของ Mill	40
2.2 ว่าด้วยรากฐานความคิดทางการเมืองของ Mill	59
บทที่ 3 ว่าด้วยความเป็นทรราชของเสียงข้างมากในทัศนะของ Mill	67
3.1 ทรราชของเสียงข้างมากคืออะไรในทัศนะของ Mill ?	67
3.2 ทำไม Mill ถึงกังวลสนใจปัญหาเรื่องทรราชของเสียงข้างมาก ?	80
บทที่ 4 ว่าด้วยแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมากในทัศนะของ Mill	105
4.1 หลักแห่งอรรถประโยชน์ในฐานะแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมาก	106
4.2 หลักแห่งเสรีภาพของปัจเจกบุคคลในฐานะแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมาก	117
4.3 หลักแห่งขันติธรรมในฐานะแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมาก	139

4.4	หลักแห่งความเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่นในฐานะแนวทางการป้องกันพระราชของเสียงข้างมาก	139
4.5	หลักแห่งการมีส่วนร่วมในฐานะแนวทางการป้องกันพระราชของเสียงข้างมาก	155
4.6	หลักแห่งการปกครองแบบมีตัวแทนในฐานะแนวทางการป้องกันพระราชของเสียงข้างมาก	174
4.7	หลักแห่งการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นในฐานะแนวทางการป้องกันพระราชของเสียงข้างมาก	177
บทที่ 5	สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	195

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของประเด็นปัญหาของการวิจัย

สำหรับความเป็นมาและความสำคัญของประเด็นปัญหาของการวิจัยในครั้งนี้ มีความเกี่ยวข้องกับคำและแนวคิดที่สำคัญ ๆ ตลอดจนข้อสงสัยในทางออกของปัญหา ซึ่งผู้วิจัยสามารถแจกแจงขยายความให้ชัดเจนได้ดังนี้

1.1.1 ทรราชของเสียงข้างมากคืออะไร ทำไมจึงต้องกังวลสนใจความเป็นทรราชของเสียงข้างมาก ?

1.1.2 เสรีนิยมประชาธิปไตยคืออะไร ทำไมจึงต้องกังวลสนใจความเป็นเสรีนิยมประชาธิปไตย ?

1.1.3 เสรีนิยมประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กันอย่างไรกับปัญหาทรราชของเสียงข้างมาก ?

1.1.4 ทำไมความคิดทางการเมืองของ Mill จึงถูกเลือกเพื่อนำมาศึกษาหาแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมาก ?

1.1.5 องค์ความรู้ด้านความคิดทางการเมืองของ Mill ในงานวิจัยไทย ยังไม่มีเรื่องที่ว่าด้วยแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมากในเสรีนิยมประชาธิปไตยจริงหรือไม่อย่างไร ?

1.1.6 อะไรคือคุณค่าหรือคุณูปการของงานวิจัยชิ้นนี้ ?

1.1.1 ทรราชของเสียงข้างมากคืออะไร ทำไมจึงต้องกังวลสนใจความเป็นทรราชของเสียงข้างมาก ?

แนวคิดเรื่อง “ทรราช” (tyranny) มีมาตั้งแต่ยุคสมัยกรีกโบราณ (ancient Greece) โดยดั้งเดิมนั้น คำว่า ทรราช คือ ผู้นำที่ได้รับความนิยม ซึ่งเกิดขึ้นเพื่อต่อสู้กับศัตรูภายนอกนครรัฐ หรือ

เป็นตัวแทนของประชาชนคนชั้นล่างเพื่อต่อต้านการปกครองแบบคณาธิปไตย (oligarchy)¹ อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาล่วงเลยผ่านไปยาวนานมากขึ้น การปกครองแบบทรราชก็มักจะกลั้บกลายเป็ นสิ่งที่ต่อต้านประชาชนคนชั้นล่างเสียเอง ดังที่ Aristotle ได้กล่าวไว้ว่า การปกครองแบบทรราช เป็นผลที่ เกิดขึ้นมาจากความเสื่อมถอยของการปกครองแบบราชาธิปไตย (monarchy) ที่ปกครองไปเพื่อหวัง แต่ผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม (Schall, 2003: 257)

สอดคล้องกับที่ นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ชาวไทยอย่าง พิศาล มุกดาร์ศรี² ได้อธิบายไว้ ว่า คำว่า ทรราช นั้น ถูกเข้าใจและถูกตีความโดยนักคิดและนักปรัชญาการเมืองในยุคสมัยต่าง ๆ นับ แต่โบราณจนถึงสมัยใหม่ว่าเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ เพราะเป็นลักษณะของการปกครองที่ไม่ดี ไม่ ยุติธรรม และเลวร้าย เช่น ดังปรากฏในความคิดทางการเมืองของนักคิดและนักปรัชญาการเมืองคน สำคัญอย่าง Socrates³ Plato⁴ Aristotle⁵ ไปจนถึง Alexis de Tocqueville⁶ เป็นต้น

¹ Oligarchy เป็นคำในภาษากรีก ซึ่งหมายถึง การปกครองโดยคณะบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเพียงไม่กี่ คน (rule by the few) Aristotle ได้นิยามคำว่า Oligarchy ไว้ว่า เป็นการปกครองของกลุ่มคนรวย เพียงไม่กี่คน (the rule of the rich) ซึ่งในช่วง 400 ปีก่อนคริสต์ศักราช นครรัฐ Sparta ถือตัวอย่าง นครรัฐที่เป็นคณาธิปไตยที่ทรงพลังที่สุด

² พิศาล มุกดาร์ศรี นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ชาวไทย มีงานเขียนทางการเมืองชิ้นสำคัญคือ บางบท สำรวจปรัชญาการเมืองคลาสสิก (2008), บนเส้นทางความคิดทางการเมืองจากคำพยากรณ์มหา วิหารเคลฟีถึงห้องรมแก๊สอาชวิตซ์ (2014) การศึกษาแนวคิดในการสร้างสถาบันทางการเมืองและ กระบวนการทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่ผู้นำมีคุณธรรมและพลเมืองมีความเข้มแข็ง : แนวคิดและระบอบมหาชนรัฐกับความพยายามหาทางออกให้กับความขัดแย้งทางการเมือง (2015), Vita Activa : การรื้อฟื้น "มนุษย์สภาวะ" ของฮันนาห์ อารนท (2018) เป็นต้น

³ Socrates (470–399 B.C.E.) เป็นนักปรัชญาการเมืองชาวกรีกโบราณ และได้รับการยกย่องว่าเป็น นักปรัชญาการเมืองคนแรกของชาวตะวันตก อย่างไรก็ตาม แม้เขาจะเป็นผู้ที่นักปรัชญาการเมืองรุ่น หลังเขียนถึงเขามากมาย แต่ก็ไม่ปรากฏหลักฐานว่าเขามีงานเขียนทางการเมืองเป็นของตนเองแม้แต่ ชิ้นเดียว

⁴ Plato (429–347 B.C.E.) เป็นนักปรัชญาการเมืองชาวกรีกโบราณ มีงานเขียนทางการเมืองชิ้น สำคัญคือ Apology, Charmides, Crito, Cratylus, Euthydemus, Euthyphro, Gorgias, Hippias Major, Hippias Minor, Ion, Laches, Lysis, Menexenus, Meno, Phaedo, Protagoras, Symposium, Republic, Phaedrus, Parmenides, Theaetetus, Sophist-Satesman, Philebus, Timaeus-Critias, Laws เป็นต้น

กล่าวคือ ความเป็นทรราชมีลักษณะเป็นอำนาจนิยมบังคับ มีจิตวิญญาณที่ถูกชี้นำโดยกิเลสตัณหา (passion) และความเห็น (opinion) ละเลยการให้ความสำคัญซึ่งความรู้ (knowledge) และเหตุผล (reason) ความเป็นทรราชมักจะสร้างความเสียหายมากกว่าสร้างคุณประโยชน์ต่อสังคมมนุษยชาติ อันเปรียบเสมือนกับโรคร้ายหรือความป่วยไข้ทางการเมือง

นอกจากนี้ พิศาล มุกดาร์สมิ ยังชี้ให้เห็นว่า โคมหน้าความเป็นทรราชนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีพลวัตตามปริมาณหรือจำนวนของผู้เป็นทรราช ไม่ว่าจะเป็นทรราชโดยบุคคลคนเดียว (the one) หรือทรราชโดยคณะบุคคล (the few) หรือทรราชโดยคนส่วนใหญ่หรือคนฝ่ายเสียงข้างมาก (the many) อีกทั้งความเป็นทรราชยังสามารถเกิดขึ้นได้กับทุกระบบการปกครองของมนุษยชาติ ซึ่งแม้แต่ระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตย (liberal democracy) ที่มนุษยชาตินิยมใช้กันอยู่นี้ก็ไม่เว้น (พิศาล มุกดาร์สมิ, 2560: 116-134)

แต่สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นที่จะศึกษาถึงทรราชโดยคนส่วนใหญ่หรือคนฝ่ายเสียงข้างมาก (the many) หรือที่เรียกว่า “ทรราชของเสียงข้างมาก” (the tyranny of the majority) กล่าวคือ

ทรราชของเสียงข้างมากที่ไร้ความรู้และเหตุผล และขาดการควบคุม ได้เริ่มหลอกหลอนจินตนาการแห่งระบอบประชาธิปไตยมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณมาแล้ว โดยเฉพาะกรณีสาเหตุแห่งความตายของผู้เป็นบิดาแห่งปรัชญาเมืองอย่าง Socrates

อย่างไรก็ตาม แนวความคิดที่มีต่อเรื่องทรราชของเสียงข้างมากยังคงถูกส่งต่อมาจนถึงยุคสมัยใหม่ (the modern age) ซึ่งเป็นยุคแห่งการปฏิวัติประชาธิปไตย (democratic revolutions) กล่าวคือ ยุคแห่งการเรียกร้องประชาธิปไตยได้ก่อให้เกิดกลุ่มคนจำนวนมากที่รวมตัวกันมาจากประชาชนคนชั้นล่างของสังคม (the lower classes of society) โดยเฉพาะในฐานะตัวแสดงทางการเมืองในสงครามกลางเมือง เช่น กรณีอังกฤษในศตวรรษที่ 17 สิบเจ็ด จนทำให้นักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษอย่าง John Locke⁷ ได้นำเสนอ แนวคิดว่าด้วยหลักแห่งเสียงข้างมาก (majority rule) ขึ้นมาเป็นครั้งแรก ในงานเขียนของเขาที่ชื่อ Two Treatises of Government (1690)

⁵ Aristotle (384–322 B.C.E.) เป็นนักปรัชญาการเมืองชาวกรีกโบราณ มีงานเขียนทางการเมืองชิ้นสำคัญคือ Nicomachean Ethics, Politics เป็นต้น

⁶ Alexis de Tocqueville (1805–1859) เป็นนักปรัชญาการเมืองชาวฝรั่งเศส มีงานเขียนทางการเมืองชิ้นสำคัญคือ Democracy in America (two volumes, 1835 and 1840), The Old Regime and the Revolution (1856) เป็นต้น

⁷ John Locke (1632–1704) เป็นนักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษ มีงานเขียนทางการเมืองชิ้นสำคัญคือ Letter Concerning Toleration (1689), Two Treatises of Government (1690) เป็นต้น

อีกหนึ่งศตวรรษต่อมาประสบการณ์จากการปฏิวัติในอเมริกาในปี ค.ศ. 1776 และฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1789 ได้สร้างโอกาสให้มนุษยชาติมีการปกครองโดยประชาชน (rule by the people) ขึ้นอีกครั้ง

อย่างไรก็ตาม ภายใต้การปกครองโดยประชาชนที่ว่านี้ ได้สร้างภัยคุกคามรูปแบบใหม่ขึ้นมา นั่นคือ ทรราชของเสียงข้างมาก หรือ the tyranny of the majority ซึ่งเป็นคำที่ปรากฏขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1788 ในบทที่ 1 ว่าด้วย Marchamont Nedham: the Right Constitution of a Commonwealth Examined ของหนังสือที่ชื่อ A Defence of the Constitutions of Government of the United States of America ของนักคิดและนักปรัชญาการเมืองชาวอเมริกันนามว่า John Adams (1735-1826)⁸ นอกจากนี้ ในปีเดียวกัน Adams ยังกล่าวถึงเรื่อง ทรราชของเสียงข้างมาก หรือ the tyranny of the majority ไว้ในบทความลำดับที่ 10 ของ The Federalist Papers (1788)⁹ อีกด้วย แม้ในบทความจะไม่ได้มีคำว่า ทรราชของเสียงข้างมาก หรือ the tyranny of the majority ปรากฏอยู่อย่างตรงไปตรงมาก็ตาม

ต่อมาได้ปรากฏอย่างชัดเจนขึ้นอีกครั้งในปี ค.ศ. 1835 และ 1840 ในหนังสือที่ชื่อ Democracy in America (เล่มแรกตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1835 และเล่มที่สองตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1840) ของนักคิดและนักปรัชญาการเมืองชาวฝรั่งเศสนามว่า Alexis de Tocqueville (1805-1859)

ต่อมาได้ปรากฏอย่างชัดเจนและละเอียดขึ้นอีกครั้งในปี ค.ศ. 1859 ในหนังสือที่ชื่อ On Liberty ของนักคิดและนักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษนามว่า John Stuart Mill (1806-1873) กล่าวคือ ทั้ง Tocqueville และ Mill ต่างก็ได้แสดงถึงความกลัว (fear) และความไม่ไว้วางใจ (deep distrust) ต่อการปกครองโดยกลุ่มประชาชนเสียงข้างมากที่ไร้การศึกษา (rule by an uneducated democratic mob) (Bartels and Hamot, 2016: 235 ; W. A. Darity, 2008: 478-479)

ทั้งนี้ William A. Darity (2008: 478) นักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ชาวอเมริกัน ได้อธิบายถึงเรื่อง Tyranny of the Majority ไว้ในหนังสือที่ชื่อ International Encyclopedia of the Social Sciences โดยเขาได้ชี้ให้เห็นว่า ในเบื้องต้น ทรราชของเสียงข้างมากในทัศนะของ Adams, Tocqueville และ Mill มีอยู่ด้วยกัน 2 รูปแบบ คือ

1. ทรราชโดยการเมืองและกฎหมาย (the political or legal tyranny) กล่าวคือ เป็นทรราชของเสียงข้างมากทางการเมืองที่กระทำผ่านกระบวนการที่เป็นทางการ (the formal procedures) ในทุกด้านของกลไกทางการเมือง (all aspects of government) ไม่ว่าจะเป็น ฝ่ายนิติบัญญัติ (the legislature) ฝ่ายบริหาร (the executive) และฝ่ายตุลาการ (the judicial) เป็นอาทิ ซึ่งกลุ่ม

คนในองค์กรเหล่านี้จะคอยทำหน้าที่ให้กับเจตจำนงของคนเลียงข้างมากหรือคนส่วนใหญ่ในสังคม ด้วยพลังอำนาจที่ค่อนข้างสมบูรณ์เด็ดขาด (its power is absolute)

2. ทรรราชโดยศีลธรรมและสังคม (the moral or social tyranny) กล่าวคือ เป็นทรรราชของคนส่วนใหญ่ในสังคมที่กระทำผ่านขนบธรรมเนียมประเพณี (custom) และพลังแห่งความคิดเห็นและความรู้สึกสาธารณะ (the power of public opinion and feeling)

1.1.2 เสรีนิยมประชาธิปไตยคืออะไร ทำไมจึงต้องกังวลสนใจความเป็นเสรีนิยมประชาธิปไตย ?

ประชาธิปไตย (democracy)

คำว่า “ประชาธิปไตย” (democracy) ถูกแปลโดยตรงมาจากคำว่า demokratia ของภาษากรีก ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำว่า kratos ซึ่งหมายถึง การปกครอง กับ demos ซึ่งหมายถึง ประชาชน ดังนั้น คำว่า demokratia หรือ ประชาธิปไตย จึงหมายถึง การปกครองโดยประชาชน (rule by the people)

ทั้งนี้ ในมิติทางประวัติศาสตร์ ประชาธิปไตย เริ่มมีขึ้นครั้งแรกทั้งทางความคิด (thought) และการปฏิบัติ (practice) ตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ คือในช่วงศตวรรษที่ 5-4 ก่อนคริสต์ศักราช และได้กลายมามีฐานะเป็นความคิดทางการเมือง (as a political idea) และรูปแบบการปกครอง (as a governmental forms) ที่สำคัญใน polis หรือ นครรัฐ (city-state) ของอาณาจักรกรีก และนครรัฐของอาณาจักรกรีกที่สร้างการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยขึ้นมาแห่งแรกของโลก คือ นครรัฐเอเธนส์ (Athens) ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ความคิดและการปฏิบัติที่สำคัญคือ isonomia หรือ ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย (equality under the law) มี Ecclesia หรือ สภาประชาชนชาวเอเธนส์ (the ancient Athenian assembly) เป็นอาทิ

อนึ่ง ประชาธิปไตย เป็นหนึ่งในรูปแบบการปกครองที่นครรัฐต่าง ๆ ของอาณาจักรกรีกมีแตกต่างกันไป เช่น ดังที่ Herodotus (484–420 B.C.E.)¹⁰ ได้ชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการปกครองในนครรัฐต่าง ๆ ของอาณาจักรกรีกมีอยู่ด้วยกัน 3 รูปแบบ คือ ราชาธิปไตย (monarchy) คณาธิปไตย (oligarchy) และประชาธิปไตย democracy ขณะที่ Aristotle (384–322 B.C.E.) ได้ชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการปกครองในนครรัฐต่าง ๆ ของอาณาจักรกรีกนั้นมีอยู่ด้วยกัน 6 รูปแบบ กล่าวคือ นอกจากมี ราชาธิปไตย คณาธิปไตย (oligarchy) และประชาธิปไตย เหมือนที่ Herodotus ได้กล่าวไว้แล้วนั้น ยังมีรูปแบบการปกครองที่เรียกว่า อภิชนาธิปไตย (aristocracy) โพลีตี (polity)

ทรราช (tyranny) และ คณาธิปไตย (oligachy) ด้วย นอกจากนี้ Aristotle ยังจำแนกให้เห็นอีกว่า รูปแบบการปกครองที่อำนาจอยู่ในมือของคนคนเดียว (the one) คือ ราชาธิปไตย และทรราช ส่วนรูปแบบการปกครองที่อำนาจอยู่ในมือของคณะบุคคลหรือกลุ่มคนเพียงไม่กี่คน (the few) คือ อภิชนาธิปไตย และคณาธิปไตย และรูปแบบการปกครองที่อำนาจอยู่ในมือของคนจำนวนมาก (the many) คือ โพลีตี และประชาธิปไตย

ทั้งนี้ ประชาธิปไตย หรือการปกครองโดยประชาชน มีหลักการสำคัญ คือ

1. หลักการควบคุมโดยประชาชน (principles of popular control) กล่าวคือ การตัดสินใจรวมหมู่ (collective decision-making) ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของประชาชน
2. หลักความเสมอภาคแห่งสิทธิ (principles of equality of rights) กล่าวคือ ในการควบคุมการตัดสินใจรวมหมู่โดยประชาชน ต้องมีสิทธิในการดำเนินการที่เสมอภาคกัน (Carnegie, 2016: 27-57 ; Benn, 2006: 699-703 ; Breiner, 2006: 301-307 ; Fontana, 2005: 551-556 ; Moulton, 1998: 2-3)

เสรีนิยม (liberalism)

เสรีนิยม (liberalism) คือแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับ ความเป็นปัจเจกบุคคลนิยม (individualism) เสรีภาพ (liberty) ความยินยอม (consent) ความมีเหตุผล (reason) ความมีขันติธรรม (toleration) ความก้าวหน้า (progress) และการมีรัฐธรรมนูญ (constitutionalism)

แนวคิดเสรีนิยม เป็นแนวคิดซึ่งเป็นผลผลิตแห่งยุคสมัยใหม่ ซึ่งเริ่มเกิดขึ้นอย่างชัดเจนตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 โดยเฉพาะหลังการล่มสลายของยุคศักดินาสวามิภักดิ์ (feudalism) ในยุโรป และเป็นแนวคิดที่ทรงอิทธิพลมากที่สุดในยุคแห่งการรู้แจ้ง (enlightenment) ในศตวรรษที่ 18 และยังมีอิทธิพลเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

แนวคิดเสรีนิยมมีรากฐานมาจากการตั้งคำถามต่อการปกครองที่อำนาจอยู่ในมือของคนคนเดียวหรือกลุ่มบุคคลเพียงไม่กี่คน ที่มักจะใช้ศาสนาหรือจารีตประเพณีเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้กับการได้มาซึ่งอำนาจ การใช้อำนาจ และการรักษาไว้ซึ่งอำนาจของตน ดังนั้น ความเป็นเสรีนิยมโดยพื้นฐานจึงเกิดจากสำนักเชิงวิพากษ์

อย่างไรก็ตาม แม้แนวคิดเสรีนิยมจะให้ความสำคัญกับความเป็นปัจเจกบุคคลที่ต้องมีเสรีภาพที่จะกระทำตามที่ตนปรารถนาเท่าที่จะเป็นไปได้ ตลอดจนยอมรับในอัตลักษณ์อันหลากหลายของปัจเจกบุคคล แต่เสรีนิยมก็ไม่ได้มีความสุดโต่งไปถึงขั้นว่ามีเสรีภาพอย่างไร้ขอบเขต เช่น การมีเสรีภาพต้องไม่เป็นภัยอันตรายต่อผู้อื่น เป็นต้น ดังนั้น เสรีนิยมจึงเป็นแนวคิดที่พยายามเสนอให้มีหลักการเพื่อเป็นหลักประกันการป้องกันความเป็นภัยอันตรายต่อกันของมนุษย์

(Miskelly and Noce, 2002: 171-192 ; Boguslaw, 2001: 1596-1604 ; Karst, 2000: 1613-1617 ; Kloppenberg, 2003: 90-93 ; Hadas, 2013: 892-895)

เสรีนิยมประชาธิปไตย (liberal democracy)

ในระบบเสรีนิยมประชาธิปไตย (liberal democracy) ในฐานะประชาธิปไตยสมัยใหม่ (modern democracy) มีแนวคิดที่เข้ามาผสานกัน 2 แนวคิด คือ ประชาธิปไตย (democracy) กับ เสรีนิยม (liberalism) กล่าวคือ ประชาธิปไตยเป็นแนวคิดที่มีมาตั้งแต่โบราณ ขณะที่เสรีนิยมเป็นแนวคิดซึ่งเป็นผลผลิตแห่งยุคสมัยใหม่

ทั้งนี้ หัวใจสำคัญของประชาธิปไตยคือ การปกครองโดยประชาชนที่มีความเสมอภาคแห่งสิทธิในการปกครอง ขณะที่หัวใจสำคัญของเสรีนิยมคือ การเคารพในความเป็นปัจเจกบุคคล เสรีภาพของปัจเจกบุคคล และการจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง โดยการจำกัดอำนาจของผู้ปกครองตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยินยอมของปัจเจกบุคคลแต่ละคน

ดังนั้น เสรีนิยมประชาธิปไตย จึงหมายถึง การปกครองโดยประชาชน ที่ประชาชนมีความเสมอภาคในสิทธิการปกครอง ประชาชนในฐานะผู้มีอำนาจสูงสุดในปกครองต้องเคารพในความเป็นปัจเจกบุคคล เสรีภาพของปัจเจกบุคคล และความยินยอมของปัจเจกบุคคลแต่ละคนในฐานะประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในการปกครองเช่นกัน ดังนั้น เสรีนิยมประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องอาศัยความมีเหตุผล ความมีขันติธรรม และการมีกฎหมาย เป็นเครื่องมือสำคัญในการปกครอง ทั้งนี้ก็เพื่อความก้าวหน้า (progress) ของความเป็นมนุษย์ต่อไป (Bobbio, 2005: 1, 25 ; Watson, 2006: 84-85)

สอดคล้องกับที่ นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ชาวอิตาลีอย่าง Norberto Bobbio ได้ชี้ให้เห็นว่า ประชาธิปไตยแบบนครรัฐเอเธนส์แห่งอารยธรรมกรีก ซึ่งเป็นประชาธิปไตยในแบบฉบับโบราณนั้น ไม่ได้ถูกมนุษยชาตินำมาใช้เป็นระบอบการปกครองอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน หากแต่มีการสิ้นสุด เว้นวรรค และเปลี่ยนรูปวิธีการประยุกต์ใช้ไปอย่างมีพลวัต (dynamic) ด้วยเหตุดังนั้น ประชาธิปไตยสมัยโบราณกับประชาธิปไตยสมัยใหม่ จึงไม่ได้มีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกันไปเสียทั้งหมด หากแต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียด กล่าวคือ สิ่งที่ถือกันว่าได้เปลี่ยนแปลงไปในการล่วงผ่านจากประชาธิปไตยแบบสมัยโบราณมาเป็นประชาธิปไตยแบบสมัยใหม่นั้น คือ การปรับเปลี่ยนวิธีการใช้อำนาจของประชาชน จากการใช้อำนาจแบบทางตรง (direct) มาเป็น การใช้อำนาจผ่านตัวแทน (representative) ด้วยเหตุผลอันประจักษ์แจ้งต่อความจริงที่ว่า มีวิธีการใช้อำนาจของประชาชนแบบเดียวที่เป็นไปได้ในรัฐสมัยใหม่ที่มีขนาดใหญ่ขึ้นมาก ประกอบกับจำนวนของประชาชนก็เพิ่มขึ้นมาก วิธีการนั้นคือ การปกครองในระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ที่แม้จะเป็นการใช้อำนาจผ่านตัวแทน แต่ตัวแทนที่เข้าไปใช้อำนาจแทนประชาชนก็ยังคงมีที่มาจากความ

ยินยอมของประชาชนและมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อเจตจำนงของประชาชน นั่นก็เพราะว่าประชาชนคือเจ้าของอำนาจสูงสุดในการปกครอง (Bobbio, 2005: 25-29) ดังนั้น การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของประชาธิปไตยสมัยโบราณหรืออยู่ในรูปแบบของประชาธิปไตยสมัยใหม่ ย่อมตั้งอยู่บนหลักการที่ว่า ผู้ที่เป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในการปกครอง คือประชาชน

ทั้งนี้ นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันอย่าง Bradley C. S. Watson และนักวิชาการด้านปรัชญาการเมืองชาวไทยอย่าง อุกฤษฏ์ แพทย์น้อย ได้ชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่ถูกยอมรับว่าเป็นผู้ให้กำเนิดแนวคิดเสรีนิยมประชาธิปไตย และเป็นนักเสรีนิยมประชาธิปไตยด้วย คือนักคิดและนักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษนามว่า John Locke (1632-1704) ซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 17 และ 18 โดยมีบทบาทสำคัญในช่วงศตวรรษที่ 17 โดยงานเขียนที่ทำให้เขาถูกยอมรับว่าเป็นผู้ให้กำเนิดแนวคิดเสรีนิยมประชาธิปไตยคือหนังสือของเขาที่ชื่อ *Second Treatise of Government* ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1690 ซึ่งงานเขียนของ Locke ชิ้นนี้ นอกจากจะมีอิทธิพลต่อความคิดทางการเมืองในอังกฤษแล้ว ยังมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความคิดในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งในยุโรปและอเมริกาในศตวรรษที่ 18 โดยเฉพาะการมีอิทธิพลต่อการปฏิวัติอเมริกาในปี ค.ศ. 1776 และการปฏิวัติฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1789 ซึ่งเป็นการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนผ่านไปสู่เสรีนิยมประชาธิปไตย (Watson, 2006: 85-90 ; อุกฤษฏ์ แพทย์น้อย, 2556: 345-349)

1.1.3 เสรีนิยมประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กันอย่างไรกับปัญหาพระราชของเสียงข้างมาก ?

ถ้า ประชาธิปไตย (democracy) หมายถึง การปกครองโดยประชาชน (rule by the people) การกล่าวว่า ประชาธิปไตย คือ การปกครองโดยเสียงข้างมาก (majority rule) ย่อมถือว่าเป็นความเข้าใจผิด (a common misconception) เพราะถ้ายึดตามความหมายอย่างแท้จริงว่า ประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองโดยประชาชน การปกครองโดยประชาชนที่ว่าย่อมต้องหมายถึง การปกครองโดยประชาชนทั้งมวล (rule by the whole people) ดังนั้น การปกครองจึงไม่ใช่โดยส่วนหนึ่งของประชาชนเหนือกว่าอีกส่วนหนึ่ง กล่าวคือ แก่นแท้ของประชาธิปไตย คือ สิทธิที่จะทำการตัดสินใจซึ่งประชาชนต่างมีส่วนอยู่อย่างเท่าเทียมกัน (the right of decision-making which all share equally)

อย่างไรก็ตาม มติจากการตัดสินใจโดยเสียงข้างมากก็เป็นเพียงวิธีการเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เห็นพ้องต้องกันของประชาชนในยามจำเป็น โดยเฉพาะเมื่อวิธีการอื่น ๆ เช่น การอภิปรายถกเถียง (discussion) การประนีประนอม (compromise) เป็นต้น ไม่สามารถนำมาใช้ในขณะนั้น ๆ

อย่างได้ผล ไม่ว่าจะด้วยข้อจำกัดของเวลา หรือสถานการณ์ เป็นอาทิ สภาวะความจำเป็นหรือความเหมาะสมลักษณะนี้เท่านั้น ที่จะถือว่าการตัดสินใจโดยเสียงข้างมากย่อมเป็นประชาธิปไตยกว่าการให้คนส่วนน้อยตัดสินใจ ดังนั้น การตัดสินใจโดยเสียงข้างมาก จึงควรที่จะถือว่าเป็นเพียงวิธีการอันพอใช้ได้เบื้องต้น เพื่อให้สามารถเกิดการตัดสินใจที่เป็นไปได้ในแบบประชาธิปไตย ดังนั้นในแง่จึงกล่าวได้ว่า หลักการเสียงข้างมากนั้นสำคัญจริง แต่หาใช่หลักการสูงสุดของความเป็นประชาธิปไตยไม่

ประเด็นมีอยู่ว่า ด้วยเหตุที่มติดจากการตัดสินใจโดยเสียงข้างมาก อาจทำให้คนส่วนน้อยหรือเสียงข้างน้อยไร้สมรรถภาพไป กล่าวคือ คนเสียงส่วนน้อยกลายเป็นคนที่ไม่มียุติพลอะไรเลย ต่อผลลัพธ์ของการตัดสินใจต่าง ๆ

อนึ่ง แม้จะมีการอ้างว่า ในระบอบประชาธิปไตย เสียงข้างน้อยในครั้งหนึ่งครั้งใดอาจกลายเป็นเสียงข้างมากได้ในคราวต่อไปของอนาคต อย่างไรก็ตาม แนวคิดนี้ใช้ไม่ได้เสมอไป โดยเฉพาะหากการตัดสินใจของเสียงข้างมากบั่นทอนความสามารถของฝ่ายเสียงข้างน้อยจนไม่มีโอกาสที่จะสร้างการยอมรับให้กับทัศนะของตนได้ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับฝ่ายเสียงข้างน้อยถาวร (Permanent minorities)

ดังนั้นในแง่จึงกล่าวได้ว่า เมื่อใดก็ตามที่มติดจากการตัดสินใจของเสียงข้างมากละเมิดสิทธิธรรมชาติ (natural rights) ซึ่งเป็นสิทธิอันไม่อาจเพิกถอนได้ของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์มีติดตัวมาก่อนหน้าที่จะมีสังคมการเมืองใด ๆ เกิดขึ้นทั้งสิ้น และที่สำคัญ สิทธินี้เป็นสิทธิที่มนุษย์มีอยู่อย่างเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์เหมือนกัน เมื่อนั้นก็เท่ากับว่า สังคมนั้นไม่มีความเป็นประชาธิปไตยแล้ว โดยเฉพาะเมื่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่จำเป็น (the basic human rights necessary) ถูกละเมิด เช่น สิทธิที่จะมีเสรีภาพในการคิดตัดสินใจ และแสดงออก เป็นต้น

ดังนั้น ถ้าหากเสียงข้างน้อยเป็นเสียงข้างน้อยที่ถาวร ซึ่งอาจจะถูกกำหนดโดยเผ่าพันธุ์ (race) ศาสนา (religion) ภาษา (language) ชาติพันธุ์ (ethnicity) เป็นอาทิ คนส่วนน้อยหรือเสียงข้างน้อยก็อาจถูกกีดกันจากการมีตำแหน่งแห่งที่ หรือโอกาส ที่จะสามารถมีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนวัฒนธรรม ขณะที่กลไกทางการเมืองการปกครอง เช่น รัฐธรรมนูญ รัฐสภา รัฐบาล เป็นต้น ก็ย่อมตกเป็นเหยื่อของเสียงข้างมากไปโดยสิ้นเชิง

ดังนั้นในแง่จึงกล่าวได้ว่า เสียงข้างมากที่รักประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ต้องไม่ละเมิดสิทธิธรรมชาติของมนุษย์ โดยเฉพาะบรรดาสหิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อประชาธิปไตย ดังนั้น ในรัฐสมัยใหม่ภายใต้การปกครองตามระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตย เสียงข้างมากในสังคม และรัฐบาลที่เป็นตัวแทนของเสียงข้างมาก ควรมีขันติธรรม (toleration) ต่อ

ประชาชนทุกคน ไม่ว่าพวกเขาจะเป็นคนส่วนน้อยขนาดไหนก็ตาม และที่สำคัญต้องไม่ใช่หลักการเสียงข้างมากเพื่อประโยชน์ส่วนตนแต่อย่างเดียว (David Beetham and Kevin Boyle, 2009: 28-30)

สอดคล้องกับที่ นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ชาวไทยอย่าง สมบัติ จันทรวงศ์¹¹ ได้กล่าวไว้ว่า

“...สิ่งที่มักจะมองไม่ค่อยเห็นกัน ได้แก่ความจริงที่ว่าลัทธิรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยหรือการปกครองโดยเสียงข้างมาก ไม่ได้เป็นหลักประกันอะไรเลยว่าจะไม่มีการปกครองตามอำเภอใจและการใช้อำนาจโดยเด็ดขาดของผู้ปกครอง ตรงไปที่หลักการซึ่งเป็นที่มาของรูปแบบการปกครองดังกล่าวไม่ได้เป็นหลักการของเสรีชนที่แท้จริง หรือไม่ได้ถูกเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่ามีที่มาที่ไปอย่างไร โดยเฉพาะการปกครองโดยเสียงข้างมาก (majority rule) คือสิ่งที่มักมีความเข้าใจผิดกันอย่างกว้างขวางว่าเป็นตัวหลักการ (principle) ทั้ง ๆ ที่แท้จริงแล้ว การปกครองโดยเสียงข้างมากมีฐานะเป็นเพียงแค่ “ข้อสรุป” ของตัวหลักการหรือข้ออ้างที่ว่าด้วยความเท่าเทียมกันของมนุษย์เท่านั้น กล่าวคือ เมื่อเรากล่าวว่ามนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกันโดยธรรมชาติ ก็ไม่อาจมีมนุษย์คนใดมีสิทธิที่จะปกครองผู้อื่นโดยปราศจากความยินยอมของพวกเขาได้ แต่โดยที่รัฐบาลซึ่งมาจากความยินยอมของผู้อยู่ใต้ปกครองจำเป็นต้องดำเนินการด้วยวิธีที่เป็นไปได้และใกล้เคียงมากที่สุดกับความเห็นชอบที่เป็นเอกฉันท์ จึงเกิดการปกครองโดยเสียงข้างมากขึ้น การปกครองโดยเสียงข้างมากจึงไม่ได้เป็นอะไรอื่นมากไปกว่าเครื่องมือบันทึกความยินยอม โดยตัวของมันเองแล้วการปกครองโดยเสียงข้างมากมีที่มาจากมติเอกฉันท์ของสังคมว่าจะใช้การปกครองโดยเสียงข้างมาก การปกครองโดยเสียงข้างมากไม่อาจแก้ต่างหรืออธิบายตนเองได้ เพราะตัวมันเองอ้างอิงหรืออาศัยความจริงของข้อเสนอที่ว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกัน การปกครองโดยเสียงข้างมากในสังคมที่ผู้คนไม่ยอมรับหลักการเรื่องความเสมอภาคของมนุษย์จึงมีปัญหาตั้งแต่ฐานรากทางความคิดของสังคมไปจนถึงปัญหาในทางปฏิบัติ...”

(สมบัติ จันทรวงศ์, 2562: 126-127)

ดังนั้น ในระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตย หากจัดวางความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิของเสียงข้างมากกับสิทธิของปัจเจกบุคคล (majority and individual rights) ไม่ได้ ย่อมนำไปสู่ความขัดแย้ง ทั้งนี้ก็เพราะเสียงข้างมากที่สุดโต่งอาจเป็นภัยอันตรายต่อสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะภัยอันตรายต่อปัจเจกบุคคลฝ่ายเสียงข้างน้อยถาวร ซึ่งอาจนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า เผด็จการเสียงข้างมาก หรือ ทรราชของเสียงข้างมาก (the tyranny of the majority)

แนวคิดเสรีนิยมประชาธิปไตยซึ่งมีการก่อรูปมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 จนถึงศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะกระแสความคิดทางการเมืองโลกภายหลังการสิ้นสุดลงของสงครามเย็น มนุษยชาติส่วนใหญ่เชื่อกันว่า ระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตยจะกลายเป็นระบอบการปกครองที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในโลก ดังที่นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นอย่าง Francis Fukuyama¹² ได้ชี้ให้เห็นว่า การสิ้นสุดของสงครามเย็นใน ค.ศ. 1989 และการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของประวัติศาสตร์การเมืองโลก เพราะระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตยได้กลายเป็นระบอบการปกครองที่ประเทศส่วนใหญ่ในโลกนำมาใช้จนสามารถขึ้นมารองอำนาจได้อย่างเด็ดขาดบนเวทีโลก (Fukuyama, 1992: xi)

อย่างไรก็ตาม นับแต่ช่วงหลังสงครามเย็นจนถึงปัจจุบัน แม้ระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตยจะได้รับความนิยม แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าไม่มีวันเสื่อมถอย กล่าวคือ ในทางหนึ่ง แนวคิดปัจเจกบุคคลนิยม (individualism) ของระบอบเสรีประชาธิปไตยเป็นแนวคิดที่มอบโอกาสให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตไปสู่ความเป็นมนุษย์มากที่สุด เพราะเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับเสรีภาพของปัจเจกบุคคล (individual) ในการคิดและการใช้เหตุผลระหว่างมนุษย์ด้วยกันมากที่สุด ทำให้ระบอบนี้เป็นระบอบที่เอื้ออำนวยให้เกิดเสรีภาพของปัจเจกในการคิดและการใช้เหตุผลระหว่างกันมากที่สุด แนวคิดปัจเจกบุคคลนิยมนี้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมได้ยาก หากตกอยู่ภายใต้ระบอบการเมืองการปกครองที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดเสรีภาพในการคิดและการใช้เหตุผล โดยเฉพาะในเรื่องของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งหลายของสังคม (participation in activities of a society) ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางการเมือง กิจกรรมทางสังคม หรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ความเสื่อมถอยของระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตยย่อมส่งผลไปสู่ความเสื่อมถอยของเสรีภาพของปัจเจกบุคคล แต่ในอีกทางหนึ่ง ระบอบเสรีประชาธิปไตยเองต้องยึดโยงอยู่กับหลักเสียงข้างมาก ทำให้ต้องเผชิญกับโอกาสที่จะเกิดปัญหาเรื่องทราซเสียงข้างมาก ที่เป็นภัยอันตรายต่อเสรีภาพของปัจเจกบุคคลได้ และหากเสรีภาพของปัจเจกบุคคลเสื่อมถอยเสียแล้ว ก็ย่อมส่งผลไปสู่ความเสื่อมถอยของเสรีนิยมประชาธิปไตยด้วยเช่นกัน

ประเด็นเรื่องทราซเสียงข้างมากในระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตยเป็นแก่นแกนหลักของข้อถกเถียง (core argument) ทางการเมืองที่สำคัญอย่างมิเสื่อมคลาย ปัจจุบันไม่ว่าเราจะเชื่อหรือไม่เชื่อในระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตยก็ตาม แต่สังคมเราซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลกก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตยไปได้ ดังนั้นภายใต้กระแสโลก การตั้งคำถามที่ว่าเราจะแสวงหาแนวทางการป้องกันทราซเสียงข้างมากในระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตยเพื่อรักษาระบอบนี้ไว้ให้ยั่งยืนได้อย่างไรนั้นจึงเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็น และภารกิจในการแก้ไข

ปัญหาและหาทางออกเพื่อปกป้องระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตยอันเป็นมรดกแห่งอารยธรรมที่สำคัญของมนุษยชาติ จึงยังเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นต้องดำเนินต่อไป ซึ่งผู้ที่กังวลใจต่อปัญหาดังกล่าวนี้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการเสนอทางออก และนับเป็นความโชคดีของมนุษยชาติที่มีนักคิดและนักปรัชญาการเมืองที่ยิ่งใหญ่ของโลกผู้หนึ่งที่ได้วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องพระราชเสี่ยงข้างมากในระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตยไว้อย่างค่อนข้างครอบคลุม รวมทั้งได้นำเสนอทางออกที่ชัดเจนที่น่าจะนำมาพิจารณาขบคิดอย่างถี่ถ้วนรอบด้าน นักคิดและนักปรัชญาการเมืองคนดังกล่าวคือ John Stuart Mill (1806-1873) ผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นนักเสรีนิยมประชาธิปไตยคนสำคัญแห่งศตวรรษที่ 19 (W. A. Darity, 2008: 479 ; Bobbio, 2005: 57 ; Nelson, 1982, pp. 276-277)

1.1.4 ทำไมความคิดทางการเมืองของ Mill จึงถูกเลือกเพื่อนำมาศึกษาหาแนวทางการป้องกันพระราชของเสี่ยงข้างมาก ?

Mill ได้รับการยกย่องให้เป็นนักคิดคนสำคัญแห่งยุคสมัย โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 19 และเขาเองก็มีความชื่นชอบกับชีวิตที่เป็นนักคิดและนักปรัชญาการเมือง ดังที่เขาเองได้เคยกล่าวไว้ว่า การเป็น Socrates ที่ไม่มีความพอใจหรือความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ดีกว่าเป็นคนโง่เขลาที่มีความพอใจหรือความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ (Mill, 1863: 140)

ที่สำคัญ การที่ Mill มีความความชื่นชอบกับการเป็นนักคิดและนักปรัชญาการเมืองนี้เอง ที่ทำให้ Mill กลายเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อแวดวงวิชาการทางด้านปรัชญาศีลธรรมและปรัชญาการเมืองอย่างยิ่ง ดังที่ Alan Ryan นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ชาวอังกฤษ ได้กล่าวยกย่อง Mill ว่า “John Stuart Mill มีบทบาทสำคัญ ... ต่อทั้ง ... ปรัชญาศีลธรรม และปรัชญาการเมือง ... Mill มีบทบาทสำคัญในการปกป้องเสรีภาพทางสังคมทั้งในแง่ปรัชญาและในแง่ของการปฏิบัติ นักเสรีนิยมและนักสังคมนิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ต่างก็เห็นว่า Mill เป็นผู้นำทางความคิดของตนแทบทั้งสิ้น” (Ryan, 1974: 1)

Robert Nozick (1938-2002)¹³ นักวิชาการด้านปรัชญาการเมืองชาวอเมริกัน ได้กล่าวยกย่อง Mill ว่า งานเขียนทางด้านปรัชญาการเมืองและปรัชญาศีลธรรมของ Mill นั้น เป็นงานที่เปี่ยมไปด้วยพลัง ความลึกซึ้ง ความเฉียบแหลม ครอบคลุม และเป็นระบบที่สุดเท่าที่เขาเคยศึกษามา (Nozick อ้างถึงใน ศุภชัย ศุภผล, 2558: 5)

เช่นเดียวกันกับ John Rawls (1921-2002)¹⁴ นักวิชาการด้านปรัชญาการเมืองชาวอเมริกันผู้กังวลสนใจแนวคิดเรื่องความยุติธรรมที่สุดคนหนึ่ง ก็ได้กล่าวยกย่อง Mill ว่า หลักการความยุติธรรมของสำนักประโยชน์นิยม (utilitarianism) โดยเฉพาะหลักการของ Mill นั้น ถือได้ว่าเป็นหลักการความยุติธรรมที่โด่งดังและทรงพลังที่สุดในยุคสมัยของเขา (Rawls อ้างถึงใน ศุภชัย ศุภผล, 2558: 13)

John M. Robson นักวิชาการด้านปรัชญาสังคมและการเมืองชาวแคนาดา ได้ชี้ให้เห็นว่า งานเขียนของ Mill ที่ Mill เขียนขึ้นมาเอง และได้ตีพิมพ์เผยแพร่สู่สาธารณะชนนั้น มีอยู่ด้วยกันหลายประเภทหลายลักษณะด้วยกัน แต่งานเขียนที่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรงและเกี่ยวข้องกันสังคมด้วยนั้น ได้แก่ Use and Abuse of Political Terms (1832), Rationale of Representation (1835), De Tocqueville on Democracy in America I (1835), State of Society in America (1836), Civilization (1836), Essay on Government (1840), De Tocqueville on Democracy in America II (1840), Reform of The Civil Service (1854), On Liberty (1859), Thoughts on Parliamentary Reform (1859), Recent Writers on Reform (1859), Considerations on Representative Government (1861), Centralization (1862) (Robson, 1977)¹⁵

ทั้งนี้ จากงานเขียนดังกล่าว เมื่อผู้วิจัยได้ทำการอ่านสำรวจเป็นเบื้องต้นก็ได้พบว่า มีงานเขียนที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องพระราชของเสียงข้างมากน้อยแตกต่างกันไป ซึ่งได้แก่ De Tocqueville on Democracy in America I (1835), De Tocqueville on Democracy in America II (1840), On Liberty (1859), Considerations on Representative Government (1861) แต่อย่างไรก็ตาม งานเขียนที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องพระราชของเสียงข้างมากมากที่สุดและตรงประเด็นที่สุด คือ On Liberty (1859)

สอดคล้องกับที่ กลุ่มนักวิชาการที่มีงานเขียนเกี่ยวข้องกับ Mill อย่าง Ross Harrison (1993: 107) นักวิชาการด้านปรัชญาการเมืองและสังคมชาวอังกฤษ, V.W. Bladen (1965: 76, 78) นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองชาวแคนาดา, Joseph Hamburger (1982: 159) นักวิชาการ

14

¹⁵ โปรดดู The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XVIII - Essays on Politics and Society Part I**, ed. John M. Robson, Introduction by Alexander Brady Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1977). ; The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XIX - Essays on Politics and Society Part II**, ed. John M. Robson, Introduction by Alexander Brady Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1977).

ด้านประวัติศาสตร์การเมืองชาวอเมริกัน, Francis E. Mineka and Dwight N. Lindley (1972: 428) นักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ชาวอเมริกันและชาวแคนาดา, Alexander Brady (1977: 445, 457, 464, 468, 469, 470) นักวิชาด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองชาวแคนาดา, John C. Cairns (1985: 494) นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์การเมืองชาวแคนาดา, R. L. Cunningham (2003: 632) นักวิชาการด้านปรัชญาการเมืองและสังคมชาวอเมริกัน, J. B. Schneewind (2006: 228) นักวิชาการด้านปรัชญาการเมืองและสังคมชาวอเมริกัน, William A. Darity, Jr. (2008: 478-479) นักวิชาการด้านปรัชญาการเมืองและสังคมชาวอเมริกัน ที่พวกเขาต่างก็ได้ชี้ให้เห็นอย่างตรงกันว่า On Liberty (1859) คืองานเขียนทางการเมืองชิ้นสำคัญของ Mill ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาเรื่องพระราชของเสียงข้างมากโดยตรงและละเอียดลึกซึ้งที่สุดชิ้นหนึ่งของมนุษยชาติ

ทั้งนี้ สำหรับเรื่อง พระราชของเสียงข้างมาก นั้น แม้ Mill จะไม่ใช่นักคิดคนแรกที่ออกมาถ่วงถ่วงถึงเรื่องนี้ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า John Adams ได้เคยกล่าวไว้แล้วในปี ค.ศ. 1788 ในหนังสือของเขาที่ชื่อ A Defence of the Constitutions of Government of the United States of America และ Alexis de Tocqueville ได้เคยกล่าวไว้แล้วในปี ค.ศ. 1835 และ 1840 ในหนังสือของเขาที่ชื่อ Democracy in America

อีกทั้งดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า พระราชของเสียงข้างมากในทัศนะของ Adams, Tocqueville และ Mill มีอยู่ด้วยกัน 2 รูปแบบ คือ 1) พระราชโดยการเมืองและกฎหมาย (the political or legal tyranny) และ 2) พระราชโดยศีลธรรมและสังคม (the moral or social tyranny)

อย่างไรก็ตาม สำหรับ Adams และ Tocqueville พวกเขาให้ความสำคัญกับการอธิบายถึงปัญหาของพระราชโดยการเมืองและกฎหมายมากกว่า ในขณะที่ Mill กลับเห็นว่า พระราชโดยการเมืองและกฎหมายนั้นมีอยู่จริงและเป็นสิ่งที่ควรตระหนัก แต่พระราชที่มนุษยชาติหลีกเลี่ยงได้ยากที่สุดคือ พระราชโดยศีลธรรมและสังคม และสิ่งสำคัญคือ Mill ได้ลงมืออธิบายถึงปัญหาและแนวทางป้องกันพระราชของเสียงข้างมากที่วุ่นวายได้อย่างละเอียดลึกซึ้งและเป็นระบบมากขึ้นกว่านักคิดก่อนหน้านี้ และ On Liberty (1859) ของ Mill ก็ได้รับยกย่องว่า ได้อธิบายถึงปัญหาและแนวทางป้องกันพระราชของเสียงข้างมากได้อย่างละเอียดลึกซึ้งและเป็นระบบมากที่สุดเท่าที่เคยมีมา

สอดคล้องกับที่ นักวิชาการด้านปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษอย่าง Nigel Warburton ได้ตีความ On Liberty (1859) ของ Mill และชี้ให้เห็นว่า ตัวอย่างแนวคิดของ Mill ที่ถือว่าสามารถเป็นแนวทางการป้องกันพระราชของเสียงข้างมากในเสรีนิยมประชาธิปไตยได้อย่างชัดเจน เป็นระบบและเป็นรูปธรรมที่สุดแนวคิดหนึ่งนั้น คือแนวคิดเรื่อง หลักความเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น (harm principle)

กล่าวคือ จากความกังวลสนใจของ Mill ที่ว่า เสรีภาพจะอยู่รอดและมั่นคงในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างไร เขาได้เสนอให้มนุษยชาติมุ่งขยายขอบเขตแห่งเสรีภาพของปัจเจกบุคคลออกไปให้กว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้ และกำหนดให้มิชอบเขตแห่งเสรีภาพอยู่ที่ ต้องไม่เป็นการมีเสรีภาพหรือการกระทำที่ก่อให้เกิดภัยอันตรายแก่ผู้อื่น ดังนั้น หากการมีเสรีภาพหรือการกระทำของปัจเจกบุคคลไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับใคร ๆ กับผู้อื่นเลย ผู้ใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นรัฐ สังคม หรือปัจเจกบุคคลด้วยกัน ย่อมไม่สามารถแทรกแซงเสรีภาพแห่งการกระทำของเขาผู้นั้นได้

ดังนั้น รัฐ สังคม หรือปัจเจกบุคคลด้วยกันจะสามารถอ้างสิทธิอันชอบธรรมเพื่อแทรกแซงเสรีภาพแห่งการกระทำของปัจเจกบุคคลได้ก็ต่อเมื่อการแทรกแซงนั้นเป็นไปเพื่อป้องกันไม่ให้เขามีเสรีภาพแห่งการกระทำที่เป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น

แนวคิดเรื่องการกำหนดขอบเขตแห่งเสรีภาพด้วย หลักความเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น ดังกล่าวนี้นี้ของ Mill จะช่วยป้องกันทรราชของเสียงข้างมากได้ เพราะการกำหนดขอบเขตของเสรีภาพคือเงื่อนไขสำคัญที่จำเป็นที่จะทำให้รัฐ สังคม หรือปัจเจกบุคคลด้วยกันไม่สามารถอ้างและใช้อำนาจสาธารณะเพื่อจำกัด ขัดขวาง หรือแทรกแซงเสรีภาพแห่งการกระทำของปัจเจกบุคคลได้อย่างไร้หลักการ (Warburton, 2009: 22-23)

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับที่ Francis E. Mineka and Dwight N. Lindley (1972: 428) ที่ได้ชี้ให้เห็นว่า Mill ได้มีข้อเสนอแนะต่อสังคมประชาธิปไตย (a democratic society) ไว้อย่างน่าสนใจว่า เพื่อประชาธิปไตยแห่งอนาคต (the democracy of the future) การหาแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมากเป็นเรื่องที่สำคัญ และหนึ่งในแนวทางที่สำคัญคือ ต้องบริหารการปกครองให้ชนกลุ่มน้อยหรือคนส่วนน้อยในสังคมมีตัวแทนเป็นของตนเอง (the representation of minorities) ซึ่งต้องอาศัยสรรพกำลังจากหลายฝ่าย เช่น ต้องมีการปฏิรูปรัฐสภา (parliamentary reform) เป็นต้น

1.1.5 องค์ความรู้ด้านความคิดทางการเมืองของ Mill ในงานวิจัยไทย ยังไม่มีเรื่องที่ว่าด้วยแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมากในเสรีนิยมประชาธิปไตยจริงหรือไม่ อย่างไร ?

จากการสำรวจองค์ความรู้ของ Mill ในงานวิจัยของวงวิชาการไทย พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มีข้อค้นพบและนำเสนอองค์ความรู้ของ Mill เกี่ยวกับเรื่องปรัชญาศีลธรรม หรือจริยศาสตร์ โดยงานวิจัยทั้งหมดทุกชิ้นเน้นศึกษาวิเคราะห์ตีความจากงานเขียนของ Mill ที่ชื่อ Utilitarianism (1863) โดยงานวิจัยของวงวิชาการไทยที่ว่านี้ มีอยู่ด้วยกันทั้งหมด 6 ชิ้น ได้แก่

เอกศักดิ์ ยุคตะนันท์ เรื่อง “การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประโยชน์สุขของปัจเจกบุคคล และประโยชน์สุขของสังคมในทฤษฎีความยุติธรรมของ จอห์น สจ๊วต มิลล์” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2528

รูปทอง กว้างสวาสดี เรื่อง “การศึกษาเชิงวิจารณ์หลักความสุขของ จอห์น สจ๊วต มิลล์” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2531

ประมวล น้อยทรง เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบประโยชน์นิยมของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ กับพระพุทธศาสนาเถรวาท” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2543

กัญญพัฒน์ บุญภินันท์ เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องความสุขตามทรรศนะของ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) และ จอห์น สจ๊วต มิลล์” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี พ.ศ. 2544

ศุภสิทธิ์ เสรีจประเสริฐ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์คุณสมบัติของสื่อมวลชนที่ดีจากมุมมองจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมของ จอห์น สจ๊วต มิลล์” รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2553

อภิปณชร์ศรี พูลพล เรื่อง “วิเคราะห์ทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจกับทฤษฎีประโยชน์นิยมของ จอห์น สจ๊วต มิลล์” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. 2557

จากข้อค้นพบดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า นับแต่มีงานวิจัยชิ้นแรกศึกษาองค์ความรู้ของ Mill ในปี ค.ศ. 2528 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นเวลารวม 35 ปี แต่งานวิจัยที่ศึกษาองค์ความรู้ของ Mill กลับมีเพียง 6 ชิ้นงานเท่านั้น ซึ่งถือได้ว่ามีจำนวนที่น้อยพอสมควร

กล่าวคือ ในช่วง 35 ปีที่ผ่านมา เมื่อมีงานวิจัยของ เอกศักดิ์ ยุคตะนันท์ (2528) เกิดขึ้นครั้งแรก อีก 3 ปีต่อมาจึงมีงานวิจัยของ รูปทอง กว้างสวาสดี (2531) เกิดขึ้น อีก 12 ปีต่อมาจึงมีงานวิจัยของ ประมวล น้อยทรง (2543) เกิดขึ้น อีก 1 ปีต่อมาจึงมีงานวิจัยของ กัญญพัฒน์ บุญภินันท์ (2544) เกิดขึ้น อีก 9 ปีต่อมาจึงมีงานวิจัยของ ศุภสิทธิ์ เสรีจประเสริฐ (2553) เกิดขึ้น และ อีก 4 ปีต่อมาจึงมีงานวิจัยของ อภิปณชร์ศรี พูลพล (2557) เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากงานวิจัยของ อภิปณชร์ศรี พูลพล เกิดขึ้น จนถึงปัจจุบัน (2562) นับเป็นเวลา 5 ปี แล้ว ที่ยังไม่มีงานวิจัยไทยที่ศึกษาองค์ความรู้ของ Mill

อนึ่ง ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า งานวิจัยทั้งหมดทุกชิ้นที่กล่าวมานี้ ได้เน้นศึกษาวิเคราะห์ตีความจากงานเขียนของ Mill ที่ชื่อ Utilitarianism (1863) เท่านั้น อีกทั้งงานวิจัยทั้งหมดทุกชิ้นที่

กล่าวมานี้ก็มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา ข้อค้นพบ และการนำเสนอองค์ความรู้ของ Mill เกี่ยวกับแต่เฉพาะเรื่องปรัชญาศีลธรรม หรือจริยศาสตร์ เท่านั้น

กล่าวคือ ฐปทอง กว้างสวัสดิ์ (2531) ประมวล น้อยทรง (2543) กัญญพัฒน์ บุญภินนท์ (2544) ศุภสิทธิ์ เสร็จประเสริฐ (2553) และอภิปณชร์มย์ พูลพล (2557) ได้วิเคราะห์ดีความทัศนะของ Mill และได้ชี้ให้เห็นว่า สำหรับ Mill เขาถือว่า ความสุข คือจุดมุ่งหมายสูงสุดของมนุษย์ ทั้งนี้ก็เพราะโดยสัญชาตญาณพื้นฐานของมนุษย์ มนุษย์จะพยายามแสวงหาความพอใจที่ทำให้เกิดความสุขและหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดที่ทำให้เกิดความทุกข์ เพราะฉะนั้นความสุขจึงเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของมนุษย์ทุกคน การกระทำต่าง ๆ ไม่ได้ดีหรือเลวในตัวของมันเอง และไม่ได้ถูกหรือผิดในตัวของมันเอง แต่จะดีหรือถูก เลวหรือผิดนั้นขึ้นอยู่กับว่า ผลของการกระทำนั้นเป็นอย่างไร ถ้าการกระทำนั้นทำให้มนุษย์มีความพอใจและทำให้เกิดความสุข การกระทำนั้นย่อมถือว่าดีหรือถูก ถ้าการกระทำนั้นทำให้มนุษย์ต้องเจ็บปวดและทำให้เกิดความทุกข์ การกระทำนั้นย่อมถือว่าเลวหรือผิด และถ้าผลของการกระทำใดทำให้มนุษย์พอใจและทำให้เกิดความสุขที่มากที่สุดสำหรับคนจำนวนมากที่สุด Mill ถือว่าการกระทำนั้นดีที่สุดหรือถูกที่สุด และการที่มนุษย์จะรู้ เข้าใจ และเข้าถึงได้ว่า การกระทำใดดีหรือถูก เลวหรือผิดมากกว่าหรือน้อยกว่ากัน มนุษย์ต้องอาศัย สติปัญญา ประสพการณ์ และการเปรียบเทียบ

ส่วน เอกศักดิ์ ยุทธะนันท์ (2528) ได้วิเคราะห์ดีความทัศนะของ Mill และชี้ให้เห็นว่า ความยุติธรรม คือ การเคารพต่อสิทธิเสรีภาพทางศีลธรรมของปัจเจกบุคคล ดังนั้น ความยุติธรรมก็คือ การละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพทางศีลธรรมของปัจเจกบุคคล โดยศีลธรรมคือ สิ่งที่เป็นผลประโยชน์ที่มีค่าสูงต่อปัจเจกบุคคลทุกคน ศีลธรรมจึงเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์พอใจและทำให้เกิดความสุข ดังนั้น พื้นฐานของความยุติธรรมคือ ต้องให้ปัจเจกบุคคลทุกคนมีสิทธิเสรีภาพทางศีลธรรมและได้รับความสุขอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ สำหรับการพิจารณาตัดสินประโยชน์สูงสุดนั้นเป็นเรื่องของการลำดับความสำคัญตามปริมาณผลรวมของความสุขในสังคม

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า องค์ความรู้ด้านความคิดทางการเมืองของ Mill ในงานวิจัยไทย ยังขาดองค์ความรู้ด้านความคิดทางการเมืองของ Mill อยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องที่ว่าด้วยแนวทางการป้องกันทรราชของเลียงซำงมากในเสรีนิยมประชาธิปไตย ที่ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าอยู่นี้

1.1.6 อะไรคือคุณค่าหรือคุณูปการของงานวิจัยชิ้นนี้ ?

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า งานวิจัยไทยทั้งหมดทุกชิ้นที่กล่าวมานี้ ได้เน้นศึกษาวิเคราะห์ดีความจากงานเขียนของ Mill ที่ชื่อ Utilitarianism (1863) เท่านั้น อีกทั้งงานวิจัยไทยทั้งหมดทุกชิ้น

ที่กล่าวมานี้ก็มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา ข้อค้นพบ และการนำเสนอองค์ความรู้ของ Mill เกี่ยวกับแต่เฉพาะเรื่องปรัชญาศีลธรรม หรือจริยศาสตร์ เท่านั้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการขยายพรมแดนแห่งองค์ความรู้ของ Mill วงวิชาการไทยให้กว้างขึ้น โดยนอกจากจะศึกษาวิเคราะห์ดีความจาก Utilitarianism (1863) ยังจะศึกษางานเขียนชิ้นอื่น ๆ ของ Mill ด้วย โดยเฉพาะงานเขียนที่ชื่อ On Liberty (1859) และ Considerations on Representative Government (1861) ของเขา ตลอดจนงานเขียนชิ้นอื่น ๆ ที่มีหลักฐานบ่งชี้ว่า มีความเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยชิ้นนี้

อีกทั้งผู้วิจัยตระหนักดีว่า ที่ผ่านมางานวิจัยไทยมิได้มุ่งให้ความสำคัญที่จะศึกษาถึงประเด็นปัญหาทางการเมืองการปกครองเท่าใดนัก โดยเฉพาะประเด็นเรื่องแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมากภายใต้ระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตย เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตยอย่างตรงไปตรงมา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใส่ใจใคร่รู้ที่จะศึกษาในประเด็นดังกล่าว ตลอดจนคิดว่าการศึกษาในครั้งนี้จะช่วยให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในวงวิชาการไทยในรูปของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัญหาเรื่องทรราชของเสียงข้างมากและทางออกสำหรับปัญหาเรื่องนี้ ด้วยการเรียนรู้จากตัวบทปรัชญาการเมืองของ Mill อย่างเป็นระบบ และเป็นรูปธรรมจับต้องได้ อันจะเป็นการช่วยขยายพรมแดนแห่งความรู้ที่ว่าด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตย ตลอดจนนำไปประยุกต์ใช้เป็นนโยบายแห่งรัฐและการนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงความเป็นทรราชของเสียงข้างมากในทัศนะของ Mill
2. เพื่อศึกษาถึงแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมากในทัศนะของ Mill

1.3 คำถามของการวิจัย

1. ทรราชของเสียงข้างมากคืออะไรในทัศนะของ Mill
2. ทำไม Mill ถึงกังวลสนใจปัญหาเรื่องทรราชของเสียงข้างมาก
3. Mill มีแนวทางในการป้องกันทรราชของเสียงข้างมากอย่างไร

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

สำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีขอบเขตอยู่ที่การแสวงหาคำตอบจากคำถามที่ว่า ธรรมชาติของเสียงข้างมากคืออะไรในทัศนะของ Mill ? ทำไม Mill ถึงกังวลสนใจปัญหาเรื่องธรรมชาติของเสียงข้างมาก ? และ Mill มีแนวทางในการป้องกันธรรมชาติของเสียงข้างมากอย่างไร ? โดยผู้วิจัยจะศึกษาเพื่อแสวงหาคำตอบผ่านงานเขียนชิ้นสำคัญของ Mill ซึ่งเป็นงานเขียนที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับประเด็นคำถามในการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้เท่านั้น ซึ่งได้แก่งานเขียนเรื่อง

- 1) Tocqueville on Democracy in America, Vol. I. (1835)¹⁶
- 2) Tocqueville on Democracy in America, Vol. II. (1840)¹⁷
- 3) Principles of Political Economy (1848)¹⁸
- 4) On Liberty (1859)¹⁹

¹⁶ โปรดดู Mill, John Stuart. (1977). Tocqueville on Democracy in America, Vol. I. (1835). In The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XVIII - Essays on Politics and Society Part I, ed. John M. Robson, Introduction by Alexander Brady Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.

¹⁷ โปรดดู Mill, John Stuart. (1977). Tocqueville on Democracy in America, Vol. II. (1840). In The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XVIII - Essays on Politics and Society Part I, ed. John M. Robson, Introduction by Alexander Brady Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.

¹⁸ โปรดดู Mill, John Stuart. (1965). Principles of Political Economy (1848). In The Collected Works of John Stuart Mill, Volume II - The Principles of Political Economy with Some of Their Applications to Social Philosophy (Books I-II), ed. John M. Robson, introduction by V.W. Bladen Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul. ; Mill, John Stuart. (1965). Principles of Political Economy (1848). In The Collected Works of John Stuart Mill, Volume III - The Principles of Political Economy with Some of Their Applications to Social Philosophy (Books III-V and Appendices), ed. John M. Robson, Introduction by V.W. Bladen Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.

5) Considerations on Representative Government (1861)²⁰

6) Utilitarianism (1863)²¹

7) The Subjection of Women (1869)²²

8) Autobiography (1873)²³

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

คำว่า ความคิดทางการเมือง (political thought) นั้น เป็นคำที่มีนัยครอบคลุมถึงคำว่า ประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง (history of political thought) ทฤษฎีการเมือง (political theory) และปรัชญาการเมือง (political philosophy) กล่าวคือ ความคิดทางการเมือง มีนัยถึง การไตร่ตรอง หรือการเปิดแง่มุมเกี่ยวกับมโนภาพทางการเมือง (political idea) ขณะที่ มโนภาพ มีนัยถึง สิ่งที่เป็น กระบวนการคิดของจิตใจมนุษย์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ดังนั้น มโนภาพทางการเมือง จึงมีนัยถึง สิ่งที่เป็นกระบวนการคิดของจิตใจมนุษย์เกี่ยวกับเรื่องพื้นฐานทางการเมือง ขณะที่เรื่องพื้นฐานทางการเมืองเป็นกระบวนการคิดที่สำคัญของทั้งประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง ทฤษฎีการเมือง และปรัชญาการเมือง ดังนั้น ประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองทั้งปวง ทฤษฎีการเมืองทั้งปวง และปรัชญาการเมืองทั้งปวง จึงถือเป็นความคิดทางการเมือง (วิระ สมบูรณ์, 2561: 17-22)

¹⁹ โปรดดู Mill, John Stuart. (1991). On Liberty (1859). In John Gray (Ed.), *On Liberty and Other Essays* (pp. 1-128). Oxford New York: Oxford University Press.

²⁰ โปรดดู Mill, John Stuart. (1991). Considerations on Representative Government (1861). In John Gray (Ed.), *On Liberty and Other Essays* (pp. 203-467). Oxford New York: Oxford University Press.

²¹ โปรดดู Mill, John Stuart. (1991). Utilitarianism (1863). In John Gray (Ed.), *On Liberty and Other Essays* (pp. 129-201). Oxford New York: Oxford University Press.

²² โปรดดู Mill, John Stuart. (1991). The Subjection of Women (1869). In John Gray (Ed.), *On Liberty and Other Essays* (pp. 469-582). Oxford New York: Oxford University Press.

²³ โปรดดู Mill, John Stuart. (1981). Autobiography (1873). In John M. Robson and Jack Stillinger (Ed.) introduction by Lord Robbins, *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume I : Autobiography and Literary Essays*. (pp. 1-290). Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.

อย่างไรก็ตาม John Plamenatz²⁴ ได้ชี้ให้เห็นว่า แนวทางการศึกษาความคิดทางการเมืองนั้นมีอยู่ด้วยกัน 3 แนวทาง ได้แก่

1) แนวการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง กล่าวคือ เป็นการเน้นสืบค้นให้เห็นว่านักคิดคนหนึ่งมีอิทธิพลต่อนักคิดอีกคนหนึ่งอย่างไร เช่น นักคิดก่อนหน้า หรือนักคิดร่วมสมัยเดียวกันมีอิทธิพลต่อนักคิดที่เรากำลังศึกษาอยู่อย่างไร มีความคิดที่เหมือนหรือต่างกันอย่างไร และการศึกษาแนวนี้จะให้ความสำคัญกับการศึกษาสภาพบริบทแวดล้อมแห่งยุคสมัยของนักคิดว่าส่งผลต่อนักคิดอย่างไร เป็นต้น

2) แนวการศึกษาเชิงทฤษฎีการเมือง กล่าวคือ เป็นการเน้นทำความเข้าใจความคิดทางการเมืองของนักคิด ผ่านการแสวงหาความหมายของถ้อยคำหรือคำศัพท์ที่นักคิดใช้ เพื่อเป็นการตรวจสอบว่า นักคิดสามารถอธิบายได้อย่างมีเหตุผลและเป็นระบบหรือไม่ มีตรรกะที่หละหลวมหรือไม่ อย่างไร จนสามารถวิพากษ์วิจารณ์ความคิดทางการเมืองของนักคิดได้ ทั้งนี้ การกล่าวถึงบริบทแวดล้อมแห่งยุคสมัยของนักคิดว่าส่งผลต่อนักคิดอย่างไรนั้น เป็นเพียงส่วนเสริมเฉพาะจุดที่ต้องการขยายความให้มีความชัดเจนมากขึ้นเท่านั้น

3) แนวการศึกษาเชิงปรัชญาการเมือง กล่าวคือ เป็นการเน้นศึกษาความคิดทางการเมืองของนักคิดจากงานเขียนที่นักคิดได้เขียนขึ้น โดยงานเขียนที่นักคิดได้เขียนขึ้นถือเป็นตัวบทสำคัญในเชิงปรัชญา ดังนั้นการศึกษาแนวนี้จะเน้นที่จะจำกัดการศึกษาอยู่ที่ตัวบทของนักคิดผ่านการตั้งคำถามและตอบคำถามอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ โดยมีได้พิจารณาถึงบริบทแวดล้อมแห่งยุคสมัยของนักคิดว่าส่งผลต่อนักคิดอย่างไรเท่าใดนัก

อย่างไรก็ตาม Plamenatz ชี้ให้เห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นแนวการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง เชิงทฤษฎีการเมือง หรือเชิงปรัชญาการเมืองนั้น ไม่มีแนวทางการศึกษาแบบใดดีไปกว่ากันหรือมีความถูกต้องไปกว่ากัน ทั้งนี้ก็เพราะแนวทางการศึกษาในแต่ละแบบนั้น ย่อมสามารถให้คุณค่าที่แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา และขึ้นอยู่กับว่า ผู้ศึกษามีความถนัดและสนใจในแนวการศึกษาแบบใดด้วย ความแตกต่างของความถนัดและความสนใจของผู้ศึกษาดังกล่าวนี้อาจถือได้ว่าเป็นการแบ่งงานกันทำตามความถนัดและความสนใจทางวิชาการของผู้ที่สนใจศึกษาด้านความคิดทางการเมืองนั่นเอง (Plamenatz, 1963: ix-xxii)²⁵

²⁴ นักวิชาการด้านปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษ (1912-1975)

²⁵ โปรดดู ใน “Introduction” ของหนังสือที่ชื่อ Man and society: a critical examination of some important social and political theories from Machiavelli to Marx (1963) ของ John Plamenatz

ขณะที่ สมบัติ จันทรวงศ์ (2527: 10-17) ได้ชี้ให้เห็นว่า แนวทางการศึกษาหรือแนวทางการตีความปรัชญาการเมือง ทฤษฎีการเมือง ประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง หรือความคิดทางการเมืองที่สำคัญ ๆ มีอยู่ด้วยกัน 6 แนวทาง ได้แก่²⁶

1) การวิเคราะห์ด้วยทออย่างละเอียด (close textual analysis) กล่าวคือ เป็นการเน้นทำความเข้าใจความคิดทางการเมืองของนักคิดผ่านงานเขียนที่นักคิดเขียนขึ้น เพื่อหาความหมายที่นักคิดพยายามจะสื่อถึงผู้อ่าน โดยพิจารณาจากคำจำกัดความและคำอธิบายที่ปรากฏในงานเขียนของนักคิดอย่างละเอียด

2) การแยกแยะระหว่างเจตนา (intention) ของนักปรัชญาและผลกระทบ (effect) อันเกิดจากการยอมรับความคิดเห็นนั้น ๆ กล่าวคือ เป็นการเน้นทำความเข้าใจเจตนาของนักคิดประกอบกับพิจารณาถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับปรากฏการณ์ทางการเมือง อันเกิดจากความคิดทางการเมืองของนักคิดถูกนำไปตีความและนำไปใช้ในภาคปฏิบัติ ดังนั้น แนวทางนี้จึงเชื่อว่า ความคิดทางการเมืองของนักคิดเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

3) การศึกษาชีวประวัติของนักคิด (biographical approach) กล่าวคือ เป็นการเน้นสำรวจและทำความเข้าใจชีวิตของนักคิดว่ามีความสัมพันธ์หรือมีผลต่อความคิดทางการเมืองของนักคิดอย่างไร โดยแนวทางนี้เชื่อว่า ความคิดย่อมเกิดจากบุคคล เพราะฉะนั้นความรู้เกี่ยวกับชีวประวัติของบุคคลนั้น ๆ จะสามารถช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจ หรือสามารถตีความความคิดทางการเมืองของบุคคลนั้น ๆ ได้ดียิ่งขึ้น ทำให้เราสามารถบอกได้ว่า เหตุการณ์สำคัญอะไรในชีวิตของนักคิดก่อให้เกิดความคิดอะไรขึ้นในช่วงชีวิตนั้น ๆ ของนักคิด ตลอดจนสามารถบอกได้ว่า งานเขียนที่เขียนขึ้นในช่วงต่าง ๆ ของชีวิตของนักคิดนั้น ๆ มีความเกี่ยวข้องสืบเนื่องกันอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้านักคิดนั้น ๆ เขียนอัตชีวประวัติของตนไว้ อัตชีวประวัติดังกล่าวก็จะถูกถือว่ามีค่าไม่ต่างอะไรจากงานเขียนด้านความคิดทางการเมือง กล่าวคือ ถือว่าตัวบุคคลและงานเขียนของเขาก็คือของอย่างเดียวกัน อันเป็นภาพสะท้อนตัวตนของนักคิดนั่นเอง

4) แนวคิดทางจิตวิทยา (psychological approach) กล่าวคือ เป็นการเน้นทำความเข้าใจระหว่างปัจจัยทางจิตวิทยาที่เป็นพลังกระตุ้นให้นักคิดเกิดความคิดทางการเมืองนั้น ๆ ขึ้นมา ดังนั้น งานเขียนของนักคิดจึงเสมือนอาการทางจิตที่นักคิดแสดงออกมา

²⁶ สมบัติ จันทรวงศ์ ได้ประยุกต์แนวคิดด้วยแนวทางการศึกษาหรือแนวทางการตีความปรัชญาการเมือง ทฤษฎีการเมือง ประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง หรือความคิดทางการเมืองดังกล่าวมา จากงานเขียนที่ชื่อ Political Theory : An Introduction to Interpretation (1976) ของ Elizabeth M. James

5) แนวคิดทางอุดมการณ์ (ideological approach) กล่าวคือ เป็นการนำกรอบความคิดเชิงอุดมการณ์มาเป็นเครื่องมือในการอธิบายความคิดทางการเมืองของนักคิด กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความหมายและการประเมินค่าของงานเขียนของนักคิดถูกกำหนดให้อยู่ในกรอบความคิดเชิงอุดมการณ์ที่ผู้ศึกษายึดถือ ข้อมูลจากงานเขียนของนักคิดเป็นเพียงชิ้นส่วนประกอบที่จะใช้นำมาสนับสนุนอุดมการณ์ดังกล่าว

6) แนวทางประวัติศาสตร์ (historical approach) กล่าวคือ เน้นทำความเข้าใจทั้งตัวบท และบริบท (context) แห่งยุคสมัยที่สลับซับซ้อน ทั้งในแง่ของเวลา สถานที่ เหตุการณ์ ภาษา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนชีวประวัติของนักคิด ว่า มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างไร

ทั้งนี้ สมบัติ จันทรวงศ์ (2527: 19) ได้ชี้ให้เห็นว่า ไม่ว่าผู้ศึกษาจะยึดเอาแนวทางใดเป็นแนวทางหลักในการศึกษาความคิดทางการเมืองก็ตาม การศึกษา “ตัวบท” (the text) คือจุดเริ่มต้นของการศึกษา ดังนั้น “การวิเคราะห์ตัวบทอย่างละเอียด” จึงถือว่าเป็นวิธีการพื้นฐานสำหรับการศึกษาความคิดทางการเมืองทั้งปวง

อย่างไรก็ตาม นอกจากการให้ความสำคัญกับวิธีการพื้นฐานอย่างการวิเคราะห์ตัวบทอย่างละเอียดแล้ว ผู้ศึกษาความคิดทางการเมืองสามารถใช้วิธีการอื่น ๆ เข้ามาประกอบการศึกษาด้วยได้ ทั้งนี้ก็เพื่อลดข้อจำกัดในการเข้าถึงความคิดทางการเมืองของนักคิดด้วยการยึดถือแต่เพียงแนวทางการศึกษาใดแนวทางการศึกษาหนึ่งแต่เพียงแนวทางเดียว กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เราไม่ควรถือว่างานเขียนอันเป็นตัวบทของนักคิดคือทั้งหมดของความคิดทางการเมืองของนักคิด ดังที่สมบัติ จันทรวงศ์ (2527: 24) ได้พยายามชี้ให้เห็นว่า ตัวบทนั้น โดยปกติแล้วเป็นเพียงส่วนหนึ่งของหลักฐานทางความคิดของนักคิดที่ปรากฏออกมาในรูปของงานเขียน แต่การจะเข้าใจความคิดทางการเมืองของนักคิดจากตัวบทได้อย่างถ่องแท้ นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ศึกษาจะต้องเข้าใจสภาพบริบทแวดล้อมที่เป็นอยู่ในยุคสมัยของนักคิดด้วย เพราะฉะนั้นตัวบทของนักคิดจึงควรถูกพิจารณาว่า เป็นเพียงส่วนหนึ่งของความคิดทั้งหมดของนักคิดที่แสดงหรือปรากฏออกมาเท่านั้น ดังนั้นเมื่อจะศึกษาความคิดทางการเมืองของนักคิดจึงไม่ควรแยกพิจารณาระหว่างตัวบทของนักคิดกับสภาพบริบทแวดล้อมที่เป็นอยู่ในยุคสมัยของนักคิดอย่างเป็นเอกเทศจากกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เราไม่ควรยึดถือว่าการตีความเฉพาะตัวบทของนักคิดคือแนวทางเดียวที่จะเข้าถึงหรือให้ความกระจ่างต่อความคิดทางการเมืองของนักคิด นอกจากนี้ การตีความโดยมุ่งที่ตัวบทของนักคิดแต่เพียงอย่างเดียว อาจจะทำให้เกิดการกระจายตัวบทนั้นออกเป็นส่วนย่อย ๆ และแทนที่จะเพิ่มความเข้าใจแก่ผู้ศึกษา อาจทำให้เป็นอุปสรรคต่อความเข้าใจแบบองค์รวมของผู้ศึกษาไปเสียได้

อย่างไรก็ตาม การศึกษาความคิดทางการเมือง ผู้ศึกษาต้องเลือกแนวทางใดแนวทางหนึ่งเป็นแนวทางหลักในการศึกษา ซึ่งสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาเลือกที่จะประยุกต์ใช้แนวการศึกษาเชิงปรัชญาการเมือง (political philosophy) ของ John Plamenatz และแนวทางการวิเคราะห์ด้วยทออย่างละเอียด (close textual analysis) ของ สมบัติ จันทรวงศ์ มาเป็นแนวทางหลักในการศึกษา กล่าวคือ เป็นการเน้นศึกษาความคิดทางการเมืองของนักคิดจากจากตัวบทซึ่งเป็นงานเขียนที่นักคิดได้เขียนขึ้น และเน้นที่จะจำกัดการศึกษาอยู่ที่ตัวบทของนักคิดเป็นหลัก ผ่านการตั้งคำถามและตอบคำถามอย่างมีเหตุมีผลและเป็นระบบ โดยมีได้พิจารณาถึงบริบทแวดล้อมแห่งยุคสมัยของนักคิดว่าส่งผลต่อนักคิดอย่างไรเท่าใดนัก อย่างไรก็ตาม อาจมีบางส่วนของกล่าวถึงบริบทแวดล้อมแห่งยุคสมัยของนักคิดอยู่บ้างหากจำเป็นที่จะต้องนำเสนอ ทั้งนี้ก็เพื่อถ่ายทอดความหมายที่นักคิดพยายามจะสื่อในตัวบทให้ได้มากที่สุด

อย่างไรก็ตาม สำหรับแนวทางอื่น ๆ ของทั้ง John Plamenatz และ สมบัติ จันทรวงศ์ ผู้ศึกษาอาจนำมาเป็นแนวทางการศึกษารอง เพื่อใช้ศึกษาในบางบางประเด็นที่ผู้ศึกษาเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องนำมาเสนอไว้

ดังที่ สมบัติ จันทรวงศ์ ได้ชี้ให้เห็นว่า เมื่อผู้ศึกษาได้เลือกแนวทางหลักในการศึกษามาประยุกต์ใช้แล้ว (ซึ่งแนวทางหลักในการศึกษาครั้งนี้คือ แนวการศึกษาเชิงปรัชญาการเมือง (political philosophy) และแนวทางการวิเคราะห์ด้วยทออย่างละเอียด (close textual analysis) ผู้ศึกษาไม่ควรหลงประเด็นจนทำให้แนวทางการศึกษาหลักกลายเป็นแนวทางการศึกษารอง หรือทำให้แนวทางการศึกษารองกลายเป็นแนวทางการศึกษาหลัก ซึ่งอาจขัดกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ผู้ศึกษาดังไว้ เช่น ดังที่ สมบัติ จันทรวงศ์ ได้กล่าวยกตัวอย่างไว้ว่า จริงอยู่ที่เราไม่อาจจะแยกบุคลิกของนักคิดซึ่งเป็นผู้เขียนตัวบทขึ้นมา ออกจากเนื้อหาของงานเขียนของเขาเองได้อย่างเด็ดขาด แต่การให้ความสำคัญกับลักษณะเฉพาะตัวและชีวิตของนักคิดมากเกินไป อาจทำให้ผู้ศึกษาหลงประเด็นหันไปสนใจกับตัวบุคคลมากกว่าสิ่งที่บุคคลนั้น ๆ เขียนออกมาได้ ทั้ง ๆ ที่การยอมรับหรือไม่ยอมรับความถูกต้องของนักคิดนั้น ๆ น่าจะอยู่ที่สิ่งที่เขาเขียนออกมา มากกว่าที่จะเป็นประวัติอันดีงามหรือชั่วร้ายของตัวเขา (สมบัติ จันทรวงศ์, 2527: 13) หรือ นักคิดบางคนอาจเขียนงานไว้เป็นจำนวนมากหลายด้าน ทั้งที่มีความสำคัญและที่เป็นเพียงเรื่องปลีกย่อย ผู้ที่ประสงค์จะศึกษาความคิดทางการเมืองของนักคิดดังกล่าวจึงจำเป็นที่จะต้องรู้จักแยกแยะระหว่างสิ่งที่ควรหรือไม่ควรศึกษา ไม่ควรที่จะไปให้ความสำคัญกับงานทุกชิ้นของนักคิดดังกล่าว หากงานชิ้นนั้น ๆ ไม่ได้มีส่วนในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคิดทางการเมืองของนักคิดนั้น ๆ เลย เพราะการกระทำเช่นนั้นจะกลายเป็นว่า ผู้ศึกษากำลังศึกษาชีวประวัติของนักคิด แทนที่จะศึกษาความคิดทางการเมืองของนักคิด ยกตัวอย่างเช่น ผู้ศึกษากำลังศึกษาความคิดทางการเมืองของ Aristotle แต่

กลับไปให้ความสำคัญกับงานเขียนว่าด้วยชีววิทยาของ Aristotle เป็นต้น (สมบัติ จันทรวงศ์, 2527: 11) หรือ ไม่ว่าความคิดทางการเมืองใดจะมีอิทธิพลต่อปรากฏการณ์ทางการเมืองมากเพียงใดก็ตาม กล่าวคือ มีอิทธิพลต่อมหาชนหรือกลุ่มคนใด ๆ มากเพียงใดก็ตาม หากผู้ศึกษาให้ความสำคัญกับผลของอิทธิพลเหล่านั้นมากจนเกินไป การกระทำเช่นนั้นจะกลายเป็นว่า ผู้ศึกษากำลังศึกษาประวัติศาสตร์การเมือง หาใช่เป็นการศึกษาความคิดทางการเมืองไม่ (สมบัติ จันทรวงศ์, 2527: 12)

ทั้งนี้ เหตุผลของการเลือกใช้นิเวศการศึกษาเชิงปรัชญาการเมือง (political philosophy) และแนวทางการวิเคราะห์ด้วยทออย่างละเอียด (close textual analysis) เพื่อการศึกษาในครั้งนี้ ก็เพราะแนวทางการศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้อง เหมาะสม และตอบโต้กับวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ที่สุดนั่นเอง กล่าวคือ สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาไม่ได้มุ่งที่จะสืบค้นว่า นักคิดคนใดมีอิทธิพลทางความคิดต่อ Mill อย่างไร ไม่ได้มุ่งที่จะเปรียบเทียบความคิดทางการเมืองของ Mill กับนักคิดคนใด อีกทั้งไม่ได้มุ่งที่จะศึกษาความคิดทางการเมืองโดยรวมทั้งหมดของ Mill และไม่ได้มุ่งศึกษาความคิดทางการเมืองของ Mill ที่มีต่อบริบททางการเมืองในช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่ง แต่การศึกษาในครั้งนี้มุ่งที่จะศึกษาความคิดทางการเมืองของ Mill อย่างมีประเด็นเฉพาะเจาะจง นั่นคือ ประเด็นเรื่อง ทรราชของเสียงข้างมาก โดยที่ผู้ศึกษาจะพยายามเข้าใจ Mill ให้ได้อย่างที่ Mill เข้าใจตัวเอง หรือผู้ศึกษาจะพยายามเข้าใจ Mill ให้ได้มากกว่าที่ Mill เข้าใจตัวเอง และเพื่อทำความเข้าใจ (understanding) ให้ได้ในลักษณะดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงต้องอาศัย “การตีความ” (hermeneutics) ดังที่ Hans-Georg Gadamer (1900-2002) นักปรัชญาชาวเยอรมัน ได้กล่าวไว้ว่า การตีความ คือการทำความเข้าใจต่อแก่นสารของตัวบทความด้วยความเข้าใจของเราเองในฐานะผู้ตีความ แล้วสื่อความหมายออกมาด้วยภาษาของเราเอง ดังนั้น ความเข้าใจจึงขึ้นอยู่กับ การตีความของเรา ขณะที่การตีความและความเข้าใจของเราจะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของเราที่มีต่อโลก (Gadamer, 1976: 57) และ ภาษา คือสื่อกลางที่ทำให้เกิดความเข้าใจผ่านการตีความ (Gadamer, 1988: 389)²⁷

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า สำหรับวิธีดำเนินการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาเลือกใช้นิเวศการศึกษาเชิงปรัชญาการเมือง (political philosophy) และแนวทางการวิเคราะห์ด้วยทออย่างละเอียด (close textual analysis) ซึ่งถือเป็นหนึ่งในรูปแบบของระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative method research) ด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร (documentary research) ผ่านการตีความวิเคราะห์ด้วยทออย่างละเอียด เพื่อมุ่งที่จะศึกษาถึง 2 ประเด็นหลัก ได้แก่

- 1) ประเด็นที่ว่าด้วยความเป็นทรราชของเสียงข้างมากในทัศนะของ Mill และ

²⁷ Hans-Georg Gadamer กล่าวไว้ในหนังสือของเขาที่ชื่อ Philosophical Hermeneutics (1976) และ Truth and Method (1988)

2) ประเด็นที่ว่าด้วยแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมากในทัศนะของ Mill

สำหรับเอกสารที่เป็นแหล่งข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาเน้นที่จะใช้เอกสารชั้นต้น (primary text) กล่าวคือ เป็นเอกสารตัวบทที่ Mill เป็นผู้เขียนขึ้นมาเอง ซึ่งเป็นงานเขียนที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับทั้งโดยตรงและโดยอ้อมกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งได้แก่งานเขียนเรื่อง Tocqueville on Democracy in America, Vol. I. (1835) Tocqueville on Democracy in America, Vol. II. (1840) Principles of Political Economy (1848) On Liberty (1859) Considerations on Representative Government (1861) Utilitarianism (1863) The Subjection of Women (1869) Autobiography (1873)

ทั้งนี้ทั้งนั้น ตัวบทหลักที่ใช้ในการศึกษาตีความอย่างละเอียด ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ คือ On Liberty (1859)

นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังใช้ เอกสารชั้นรอง (secondary text) มาศึกษาเพิ่มเติมเพื่ออธิบายขยายความส่วนที่เป็นคัมภีร์ให้กระจ่างชัดมากขึ้น กล่าวคือ เป็นงานเขียนต่าง ๆ ที่ Mill ถูกเขียนถึงโดยนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งงานเขียนดังกล่าวจะเป็นงานเขียนที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้

สำหรับการนำเสนอข้อมูล ผู้ศึกษาจะนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ตีความทั้งจากเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง มาสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (induction) แล้วเรียบเรียงนำเสนอในลักษณะพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (descriptive Analysis) โดยผู้ศึกษาทำการลำดับการนำเสนอรายงานการศึกษา ดังนี้

บทที่ 1 ความเป็นมาและความสำคัญของประเด็นปัญหาของการวิจัย
วัตถุประสงค์ของการวิจัย คำถามของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะ และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 ว่าด้วยประวัติและรากฐานความคิดทางการเมืองของ Mill

บทที่ 3 ว่าด้วยความเป็นทรราชของเสียงข้างมากในทัศนะของ Mill

บทที่ 4 ว่าด้วยแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมากในทัศนะของ Mill

บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

.....

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงรากฐานแห่งความคิดทางการเมืองของนักคิดและนักปรัชญาการเมืองคนสำคัญอย่าง Mill
2. ได้องค์ความรู้ใหม่จากการวิเคราะห์ทัศนคติของ Mill เกี่ยวกับเรื่องความเป็นทรรฆของเสียงข้างมาก ลักษณะของปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดจากทรรฆของเสียงข้างมาก ตลอดจนแนวทางการป้องกันทรรฆของเสียงข้างมาก อันจะเป็นการช่วยขยายพรมแดนแห่งองค์ความรู้ทางด้านรัฐศาสตร์ของไทยต่อไป
3. ได้ชุดองค์ความรู้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้เป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตย โดยเฉพาะกับรัฐไทย อันจะนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป
4. ได้ชุดองค์ความรู้ตั้งต้นให้กับผู้ที่สนใจศึกษาต่อขอองค์ความรู้เกี่ยวกับความคิดทางการเมืองของ Mill ในประเด็นอื่น ๆ ต่อไป
5. ผลการศึกษาที่ได้ ถูกนำไปขยายผลและต่อยอดในวงกว้างด้วยการจัดทำเป็นบทความตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการ การจัดสัมมนาวิชาการ การจัดทำเป็นหนังสือ การจัดทำเป็นสื่อต่าง ๆ เพื่อบริการวิชาการแก่สังคม

บทที่ 2

ว่าด้วยประวัติและรากฐานความคิดทางการเมืองของ Mill

การจะเข้าใจว่า ธรรมชาติของเสียงข้างมากคืออะไรในทัศนะของ Mill ? ทำไม Mill ถึงกังวลสนใจปัญหาเรื่องธรรมชาติของเสียงข้างมาก ? และ Mill มีแนวทางในการป้องกันธรรมชาติของเสียงข้างมากอย่างไร ? ได้อย่างถ่องแท้แค่ไหน จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้วิจัยจะต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประวัติของ Mill และรากฐานความคิดทางการเมืองของ Mill ซึ่งถือเป็นบริบทเบื้องหลังแห่งความคิดทางการเมืองของ Mill ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ดังผู้วิจัยจะแสดงให้เห็น ดังนี้

2.1 ว่าด้วยประวัติของ Mill

2.2 ว่าด้วยรากฐานความคิดทางการเมืองของ Mill

2.1 ว่าด้วยประวัติของ Mill

2.1.1 ชีวิตของ Mill

Mill เกิดเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม ค.ศ. 1806 ที่ชุมชนเพนต์วิลล์ (Pentonville) เมืองลอนดอน (London) ประเทศอังกฤษ (United Kingdom) และเสียชีวิตลงเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม ค.ศ. 1873 ที่เมืองอวิกยอน (Avignon) ประเทศฝรั่งเศส (France)

Mill เป็นนักคิดและปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษผู้มีอิทธิพลอย่างมากที่สุดคนหนึ่งในศตวรรษที่ 19 เขามีส่วนสำคัญในการช่วยยกระดับและขยายพรมแดนแห่งความรู้ด้านปรัชญา (philosophy) ปรัชญาการเมือง (political philosophy) ตลอดจนเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political economy)

บิดาของ Mill คือ James Mill (1773–1836)²⁸ มารดาของ Mill คือ Harriet Burrow Mill ทั้งนี้ Mill เป็นลูกคนโต (the eldest) โดยเขามีน้อง ๆ อีก 9 คนในครอบครัว บิดาของ Mill เป็นชาวสกอตแลนด์ (Scotland) เคยเป็นรัฐมนตรี (a minister) ที่สกอตแลนด์ แต่ได้ย้ายมาอยู่ที่อังกฤษเพื่อประกอบอาชีพนักข่าวอิสระ (as a freelance journalist) และในปี ค.ศ. 1808 บิดาของ Mill ก็ได้เข้า

ร่วมสมาคม (association) กับ Jeremy Bentham (1748-1832) อย่างเป็นทางการ ซึ่งสมาคมดังกล่าวมีจุดเด่นสำคัญคือ ยึดถือในหลักการที่เรียกว่า อรรถประโยชน์นิยม (utilitarianism)

James Mill บิดาของ Mill เป็นนักคิดและปรัชญาการเมืองคนสำคัญชาวอังกฤษ ซึ่งเป็นผู้นำคนสำคัญของกลุ่มปรัชญาหัวรุนแรงหรือหัวก้าวหน้า (leader of the Philosophic Radicals) James Mill มีงานเขียนชิ้นสำคัญ ๆ เช่น The History of British India (1818) Elements of Political Economy (1821) Essays on Government (1828) เป็นต้น

ทั้งนี้กลุ่มที่เรียกชื่อตัวเองว่า The Radicals Philosophic เป็นกลุ่มการเมืองที่มีความตั้งใจจะปฏิรูปสังคมอังกฤษในช่วงการเปลี่ยนผ่านจากเศรษฐกิจแบบศักดินาและเศรษฐกิจแบบเกษตรกรรมไปสู่เศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม (the transition from a feudal and agrarian economy to an industrial economy) พวกเขาต่อต้านแนวคิดของบรรดาตัวแทนจากพรรคอนุรักษนิยม (Conservative Party) หรือพรรคขุนนาง (Tory Party) และต่อต้านแนวคิดที่สนับสนุนการมีอยู่ของความเป็นทาส (slavery) ในสังคมอังกฤษ เป็นต้น

สำหรับกลุ่ม The Radicals Philosophic พวกเขาสนับสนุนแนวคิดของ Adam Smith (1723-1790) และ (David Ricardo (1772-1823) โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องการค้าเสรี (free trade) นอกจากนี้พวกเขายังสนับสนุนแนวคิดเรื่องการคุมกำเนิด (birth control) ตลอดจนแนวคิดเรื่องการศึกษาเพื่อปรับปรุงสภาพของชนชั้นแรงงาน (education as means of improving the condition of the working class)

นอกจากนี้ยังมีอีกหนึ่งในผู้นำคนสำคัญของกลุ่ม The Philosophic Radicals ซึ่งมีความโดดเด่นมากกว่า James Mill เสียอีก เขาผู้นั้นคือ เพื่อนของ James Mill เอง มีนามว่า Jeremy Bentham (1748-1832)²⁹

ทั้ง James Mill และ Bentham มีอิทธิพลทางความคิดต่อ Mill เป็นอย่างมาก กล่าวคือ James Mill สมาทานต่อแนวคิดแห่งยุคเรืองปัญญา (the Enlightenment) ที่ว่า ว่าคุณภาพแวดล้อมที่มีการควบคุมอย่างระมัดระวังและรอบคอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการควบคุมสภาพแวดล้อมในด้านการศึกษาอย่างระมัดระวังและรอบคอบ จะสามารถหล่อหลอมมนุษย์ให้มีสติปัญญาและศีลธรรมจรรยาที่สูงขึ้นได้ แนวคิดดังกล่าวนี้นำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตทางการศึกษาของ Mill กล่าวคือชีวิตทางการศึกษาของ Mill ได้ถูกกำหนดไว้อย่างเข้มงวดโดย James Mill ผู้เป็นบิดา ดังที่ในหนังสือเรื่อง Autobiography ของเขาได้อธิบายถึงความสำเร็จทางปัญญาน่าทึ่งของเขาไว้ เช่น เขาได้กล่าวว่า เมื่อเขาอายุได้ 16 ปี เขาได้อ่านและศึกษาเกือบจะทุกอย่างตามแนวทางการศึกษาแบบเสรีนิยมคลาสสิก (a classical liberal education) Mill ได้รับพัฒนาตนเองจากการฝึกฝนอย่าง

เข้มงวด เขากลายเป็นนักคิดที่มีจิตใจที่กระตือรือร้นและมีคุณธรรมในการวิจารณ์ตนเองอย่างสูง เกล่เช่นเดียวกับที่ Socrates ได้เคยวางรากฐานแห่งการประพฤติปฏิบัติไว้มาแล้ว อย่างไรก็ตาม Mill ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า ชีวิตการศึกษาของเขาในลักษณะดังกล่าวมีผลกระทบในทางลบอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะปัญหาสุขภาพทางอารมณ์ของเขา (Capaldi, 2006: 1512)

Mill มีส่วนร่วมในการแก้ไขความคิดที่บกพร่องในงานเขียนของ Bentham ซึ่งได้ส่งผลให้เขากลายเป็นอีกหนึ่งในผู้นำคนสำคัญของกลุ่ม The Philosophic Radicals ซึ่งมีความโดดเด่นมากกว่าทั้ง James Mill และ Bentham เสียอีก

ต่อมาในปี ค.ศ. 1823 Mill อายุได้ 16 ปี เขาก็ต้องเข้าทำงานที่บริษัทอินเดียตะวันออก (the East India Company) กับบิดาของเขา เขาทำงานอยู่ที่บริษัทดังกล่าวจนถึงปี ค.ศ. 1858 Mill และบิดาของเขาประสบความสำเร็จในตำแหน่งหน้าที่การทำงาน บิดาของเขารับผิดชอบเป็นหัวหน้าผู้ตรวจการ (chief examiner) ส่วน Mill รับผิดชอบเป็นผู้ติดต่อประสานงานกับข้าราชการระดับสูงชาวอินเดีย (correspondence with high-ranking Indian civil servants) Mill รักในอาชีพการติดต่อประสานงานของเขาและมีวินัยในตนเอง (self-discipline) เป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ เขายังรักอาชีพการเขียน (writing career) อีกด้วย กล่าวคือ บริษัทอินเดียตะวันออกคือที่ ๆ Mill ใช้ชีวิตในการทำงานเป็นระยะเวลากว่า 35 ปี จนบริษัทอินเดียตะวันออกต้องหยุดกิจการลง นอกจากนี้ที่บริษัทอินเดียตะวันออกยังเป็นที่ที่ Mill ได้ใช้เวลาว่างหลังจากการทำงานเพื่อเขียนงานชิ้นสำคัญ ๆ ออกมา (Capaldi, 2006: 1512-1513)

อย่างไรก็ตาม ชีวิต Mill ในช่วงปี ค.ศ. 1826 ถึง ค.ศ. 1830 ซึ่งเป็นช่วงที่เขาอายุได้ประมาณ 20 ปีต้น ๆ เขาต้องประสบกับปัญหาสุขภาพทางอารมณ์ที่ร้ายแรง อันมีสาเหตุที่เกิดจากการรับผิดชอบจากหน้าที่การงานและการรับผิดชอบทางปัญญาที่ James Mill และ Bentham ได้มอบให้แก่เขาและคาดหวังในตัวเขาเป็นอย่างยิ่ง อีกส่วนหนึ่งเกิดจากการที่เขาพยายามดิ้นรนเพื่อให้ได้ความเป็นอิสระจากการปกครองของบิดาผู้เข้มงวดต่อชีวิตเขาอย่าง James Mill ทำให้เขาต้องประสบปัญหาสุขภาพทางอารมณ์ที่เริ่มสะสมมาตั้งแต่ชีวิตในวัยเด็กของเขา กล่าวคือ Mill ได้ประสบกับวิกฤตการณ์ทางอารมณ์ความรู้สึกอันมีสาเหตุมาจากการเรียนและการทำงานอย่างหนักของเขา ซึ่งหากย้อนกลับไปพิจารณาชีวิตในวัยเด็กของ Mill เขามักจะถูกบิดาของเขาตีดก้นไม่ให้เจอเด็กคนอื่น ๆ ที่เป็นรุ่นราวคราวเดียวกัน และแทนที่จะใช้เวลาไปกับการเล่นเหมือนเด็กคนอื่น ๆ แต่ Mill กลับถูกบิดาของเขาฝึกฝนให้เขาใส่ใจกับการเล่าเรียน และเขาจะมีครูหรือปราชญ์มาสอนที่บ้าน เขาได้ฝึกสนทนากับครูหรือปราชญ์จนซ้ำซาก ดังนั้น Mill จึงเป็นเด็กที่โตมาแล้วมีวิธีคิดที่แตกต่างไปจากเด็กทั่ว ๆ ไปในยุคสมัยของเขา ขณะที่บิดาของเขาเองก็เชื่อว่ามีความเป็นไปได้สูงที่ Mill จะโด่งขึ้นมาเป็นอัจฉริยะ หากได้รับการฝึกฝนดังที่บิดาวางแผนไว้ ดังนั้น บิดาของเขาจึงเลือกที่

จะฝึกฝนเขาที่บ้าน เพื่อให้แน่ใจว่า Mill จะไม่ได้เสียเวลาไปกับการเล่นเหมือนเด็กทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะการเรียนรู้พฤติกรรมแย่ ๆ ในสังคมเด็กด้วยกัน อย่างไรก็ตาม James Mill ไม่ได้ใช้วิธีการขัดเยียดหรือบังคับให้ Mill เอาแต่ฝึกท่องจำหรืออะไรทำนองนั้น แต่ James Mill กลับสอน Mill ด้วยวิธีการสนทนาโต้ตอบหรือถาม-ตอบไปตามแบบการแสวงหาความรู้ที่ โสเกรตีส เคยวางรากฐานเอาไว้ให้กับมนุษยชาติ ดังนั้น Mill จึงเป็นผู้ที่ผ่านการฝึกใช้ความคิดไตร่ตรองกับมโนทัศน์ต่าง ๆ ที่เขาศึกษาอยู่อย่างรอบคอบ เป็นระบบ และแหลมคม แทนที่จะเอาแต่ท่องจำอย่างนกแก้วนกขุนทอง (Warburton, 2011: 138-139; Schneewind, 2006: 220-221)

ถึงอย่างไรก็ตาม มีประสบการณ์ 4 อย่างที่เข้ามาในชีวิต Mill และทำให้ Mill สามารถแก้ไขวิกฤติปัญหาสุขภาพทางอารมณ์ของเขาได้ คือ

1. การได้มีโอกาสอ่านงานเขียนและพบกับนักกวีโรแมนติก (romantic poets) ที่มีชื่อเสียง เช่น William Wordsworth (1770–1850) Samuel Taylor Coleridge (1772–1834) John Sterling (1806–1844) เป็นต้น

2. การได้มีโอกาสอ่านงานเขียนและพบกับนักคิดอย่าง Henri Saint-Simon (1760–1825) Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) Thomas Carlyle (1795-1881) ซึ่งทำให้ Mill ได้มีโอกาสรู้จักแนวคิดเกี่ยวกับภาคพื้นทวีป (continental thought) จาก Simon, Goethe และ Carlyle โดยเฉพาะ Carlyle มีส่วนอย่างยิ่งในการสนับสนุนให้ Mill วิเคราะห์ความคิดของ James Mill และ Bentham

3. การได้มีโอกาสพบรักและคบหา ตลอดจนร่วมกันเขียนงานกับ Harriet Taylor (1807-1858) กล่าวคือ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1831 พวกเขาได้เริ่มรู้จักและคบหากันในสมาคมของกลุ่มที่เรียกชื่อตัวเองว่า กลุ่มหัวรุนแรง (unitarian group) ซึ่งมี William Fox (1786-1864) เป็นผู้นำ กลุ่มดังกล่าว Mill และ Taylor มีความรักความสัมพันธ์กันอย่างโรแมนติก แต่อย่างไรก็ตาม ก็อาจจะมีเรื่องอื้อฉาวที่ยาวนานพอสมควร เพราะ Taylor นั้นเธอมีสามีอยู่แล้วขณะที่คบหากับ Mill กล่าวคือ Mill ได้แอบรักกับภรรยาของคนอื่นนั่นเอง จนกระทั่งสามีของ Taylor ได้เสียชีวิตลง ในปี ค.ศ. 1849 หลังจากนั้น Mill กับ Taylor ก็ได้ตัดสินใจแต่งงานกันในปี ค.ศ. 1851 เมื่อพวกเขาได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันนานขึ้น ทำให้ Taylor มีอิทธิพลทางความคิดต่อ Mill ไม่น้อย โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องการปลดปล่อยหรือปลดแอกให้ผู้หญิงมีอิสรภาพมากขึ้น (women's liberation) และเรื่องเสรีภาพของปัจเจกบุคคล (Individual liberty) เป็นต้น

4. วิกฤติปัญหาสุขภาพทางอารมณ์ของ Mill ได้คลี่คลายลง ซึ่งเสมือนเป็นการปลดปล่อยหรือปลดแอก Mill จากความตึงเครียดของชีวิต หลังจากที่ James Mill ผู้เป็นบิดาของเขา ได้เสียชีวิตลงในปี ค.ศ. 1836 (Capaldi, 2006: 1513)

Mill มีโอกาสได้ทำงานวิชาการมากขึ้นหลังในปี ค.ศ. 1835 Mill ได้รับหน้าที่เป็นบรรณาธิการวารสารที่ชื่อ the London Review ซึ่งเป็นของกลุ่ม The Philosophic Radicals ซึ่งเป็นคู่แข่งกับ The Whig Edinburgh Review และตั้งแต่ปี ค.ศ. 1836 ถึง ปี ค.ศ. 1840 Mill ก็ได้รับหน้าที่เป็นบรรณาธิการวารสาร the London and Westminster Review แต่แล้ว Mill ต้องพบกับความสูญเสียครั้งใหญ่ของชีวิต เมื่อ Taylor ได้เสียชีวิตลงที่เมืองอวิกยอน (Avignon) ประเทศฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. 1858 หลังจากนั้น ในปี ค.ศ. 1859 Mill ก็ได้ตีพิมพ์ผลงานที่ชื่อ On Liberty เพื่อเป็นเกียรติและความทรงจำดี ๆ แต่ Taylor

ต่อมาในปี ค.ศ. 1865-1867 Mill ได้มีโอกาสเข้าทำงานในรัฐสภา ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก William Ewart Gladstone (1809-1898) กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1865 ขณะที่เขามีอายุได้ 59 ปี เขาได้ลงสมัครรับเลือกตั้งและได้รับการเลือกตั้งให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยเขาได้ดำรงตำแหน่งอยู่ 3 ปี ในเขตเลือกตั้งเวสต์มินสเตอร์ (Westminster) โดยในปี ค.ศ. 1866 เขาได้พยายามเสนอกฎหมายเพื่อให้สภาสตรีมีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งถือได้ว่า Mill เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของอังกฤษคนแรก ๆ ที่เสนอให้สภาสตรีมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอของ Mill ไม่ผ่านความเห็นชอบของที่ประชุมแห่งรัฐสภา (จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1918 สภาสตรีในอังกฤษที่มีอายุ 30 ปีขึ้นไป จึงได้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งเป็นครั้งแรกในอังกฤษ) ดังนั้น Mill จึงไม่ค่อยที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในฐานะนักการเมืองเท่าใดนัก ซึ่งโดยเฉพาะหลังแพ้การเลือกตั้งในเวลาต่อมา ทำให้เขาขาดความต่อเนื่องในชีวิตการเป็นนักการเมืองในอังกฤษ

อีกทั้งในปี ค.ศ. 1866 Mill ยังได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยเซนต์แอนดรูวส์ (St. Andrews University) อีกด้วย อย่างไรก็ตาม หลังจากที่ Taylor ภรรยาของเขาเสียชีวิตไป Mill ก็ใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ที่เมือง อวิกยอน (Avignon) ประเทศฝรั่งเศส ณ บ้านหลังหนึ่งที่สามารถมองเห็นสุสานของ Taylor ได้ด้วย และเป็นช่วงเวลาที่เขาได้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับปัญญาชนสาธารณะ (a public intellectual) เช่น Lord John Russell (1792-1878) Herbert Spencer (1820-1903) และ John Morley (1838-1923) เป็นต้น ด้วยความเป็นนักคิด นักปรัชญา และนักเขียนของ Mill เกือบจนวาระสุดท้ายของชีวิต เขายังวางแผนที่จะเขียนอัตชีวประวัติของตนเองไว้ให้มนุษยชาติได้ศึกษา และในปี ค.ศ. 1873 Mill ก็ได้ตีพิมพ์ผลงานที่ชื่อ Autobiography ออกมาปรากฏสู่สายตาสาธารณะชน (Capaldi, 2006: 1513-1514)

ในแง่ของบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองในช่วงที่ Mill มีชีวิตอยู่ กล่าวได้ว่า Mill มีชีวิตอยู่ในช่วงที่แนวคิดทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองกำลังขยายตัวอย่างมาก อันเป็นผลพวงจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม (industrial revolution) ในศตวรรษที่ 18 และต่อมาได้ขยายตัวอย่างมากในศตวรรษที่ 19 ทำให้เกิดการพัฒนาด้านอุปโภคบริโภค วิทยาศาสตร์ การแพทย์ สาธารณสุข

เป็นอาทิ ผลจากการพัฒนาดังกล่าวทำให้ช่วงศตวรรษที่ 19 ของอังกฤษมีอัตราการเพิ่มของประชากรถึงประมาณ 4 เท่า กล่าวคือ ในช่วงต้นศตวรรษมีจำนวนประชากรประมาณ 9 ล้านคน พอถึงช่วงปลายศตวรรษมีจำนวนประชากรประมาณ 32 ล้านคน และการเพิ่มขึ้นของประชากรก็ได้ทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของชนชั้นกลาง (middle class)³⁰ ตามมาด้วยเช่นกัน และชนชั้นกลางนี้เองที่กลายมาเป็นชนชั้นที่เข้ามามีบทบาททั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างไม่เคยมีมาก่อน ในศตวรรษที่ 19 ชนชั้นกลาง โดยเฉพาะชนชั้นกลางระดับสูงได้ร่วมมือกันกับชนชั้นขุนนาง³¹ ผูกขาดอำนาจทางการเมือง และทางเศรษฐกิจ ชนชั้นกลางได้สร้างค่านิยมและวัฒนธรรมการเมืองให้กับสังคมอังกฤษ โดยเฉพาะค่านิยมเรื่องเสรีภาพของปัจเจกบุคคล และเมื่อชนชั้นกลางได้เข้ามามีบทบาทเป็นตัวแทนของประชาชนในสภาสามัญและมีบทบาทในรัฐสภามากขึ้น พวกเขาได้ผลักดันให้มีการผ่านร่างพระราชบัญญัติปฏิรูประบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาครั้งใหญ่ได้สำเร็จใน ค.ศ. 1832 ได้สำเร็จ ต่อมาได้ผลักดันให้มีการผ่านร่างพระราชบัญญัติการปฏิรูปโรงงาน (factory acts) อีกหลายฉบับ เพื่อแก้ปัญหาการจ้างงานที่ไม่เป็นธรรม ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงาน โดยเฉพาะเด็กและสตรี นอกจากนี้ ชนชั้นกลางยังมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้สังคมอังกฤษยกเลิกการค้าทาส (slave trade) จนใน ค.ศ. 1838 รัฐสภาอังกฤษได้ประกาศกฎหมายห้ามค้าทาส อันเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า ในศตวรรษที่ 19 ชนชั้นกลางมีส่วนสำคัญในการวางรากฐานแนวคิดเสรีนิยมประชาธิปไตยในอังกฤษ (สัทยชัย สุวัจนบุตร และอนันต์ชัย เลาหะพันธุ์, 193-210)

2.1.2 การศึกษาของ Mill

สำหรับด้านการศึกษานั้น Mill เป็นคนที่ไม่เคยเข้าเรียนในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยเลย (a school or university) เพราะ James Mill ผู้เป็นบิดาของ Mill เลือกที่จะให้ Mill เรียนที่บ้าน หรือที่เรียกว่า การเรียนแบบ home school กระบวนการศึกษาของ Mill ที่ถือว่ามีความเข้มข้นที่สุด

³⁰ ชนชั้นกลาง (middle class) ของอังกฤษในศตวรรษที่ 19 ซึ่งสามารถแบ่งย่อยตามฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ 1) ชนชั้นกลางระดับสูง (upper middle class) เช่น นักอุตสาหกรรม นายธนาคาร นักธุรกิจที่มั่งคั่ง พ่อค้าที่ร่ำรวย เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรม แพทย์ ทนายความ อาจารย์มหาวิทยาลัย 2) ชนชั้นกลางระดับกลาง (middle middle class) เช่น ปัญญาชน นักศึกษา ศิลปิน 3) ชนชั้นกลางระดับล่าง (lower middle class) เช่น ช่างฝีมือ นายทุนรายย่อย เจ้าของร้านค้า

³¹ ชนชั้นขุนนางเป็นชนชั้นที่สืบเชื้อสายกันมายาวนานในลักษณะชาติตระกูล และเป็นชนชั้นที่ถือครองที่ดินการเกษตรจำนวนมาก หรือเรียกได้ว่า ผู้ดีเก่า

คือ การอ่าน (Reading) กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1809 ซึ่งเป็นช่วงที่ Mill มีอายุได้ 3 ปี James Mill ก็เริ่มให้ Mill อ่านภาษากรีก (Greek) Mill กล่าวว่า เท่าที่เขาจำความได้ งานเขียนที่เป็นภาษากรีกชิ้นแรกที่เขาได้เริ่มอ่านคือ Fables (นิทานและปรัชญา) ของ Aesop ขึ้นต่อมาก็คือ The Anabasis of Cyrus (ปรัชญาและประวัติศาสตร์) ของ Xenophon (Mill, 1873: 9)

ต่อมาในช่วงอายุ 4-7 ปี Mill ได้อ่านงานเขียนอีกหลายชิ้น ซึ่งผู้เขียนสามารถจัดประเภทได้ดังนี้

งานเขียนเกี่ยวกับปรัชญา ได้แก่ Lives of the Philosophers ของ Diogenes Laertius, Euthyphron, Apology, Crito, Phaedo, Cratylus และ Theaetetus ของ Plato, Lives ของ Plutarch, Fabularum Aesopiarum libri v ของ Phaedrus, Oratores Attici ของ Lysias เป็นอาทิ นอกจากนี้ Mill ยังกล่าวว่า เขาได้อ่านงานเขียนของ Demosthenes เป็นอาทิ แต่ Mill ก็ไม่ได้ระบุว่าเป็งานชิ้นใดอย่างชัดเจน

งานเขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ได้แก่ History ของ Herodotus, Cyropaedia และ Memorabilia ของ Xenophon, งานเขียนเกือบทุกชิ้นของ Thucydides, The History of America, The History of the Reign of the Emperor Charles V, The History of Scotland under Mary and James VI ของ William Robertson, The History of England ของ David Hume, The History of the Decline and Fall of the Roman Empire (1776-88) ของ Edward Gibbon, The History of the Reign of Philip II, King of Spain ของ Robert Watson, The History of the Reign of Philip III, King of Spain ของ Robert Watson and William Thomson, The Roman History, from the Building of Rome to the Ruin of the Commonwealth ของ Nathaniel Hooke, The Roman Antiquities ของ Dionysius of Halicarnassus, The Ancient History of the Egyptians, Carthaginians, Assyrians, Babylonians, Medes and Persians, Macedonians, and Grecians ของ Charles Rollin, Bishop Burnet's History of His Own Time ของ Gilbert Burnet, An Historical View of the English Government ของ John Millar, An Ecclesiastical History ของ Johann Lorenz von Mosheim, The Life of John Knox ของ Thomas McCrie, The History of the Rise, Increase, and Progress of the Christian People Called Quakers ของ Willem Sewel, A History of the Rise and Progress of the People Called Quakers in Ireland ของ Thomas Wight and John Rutt, African Memoranda ของ Philip Beaver, An Account of the English Colony in New South Wales ของ David Collins, A Voyage round the World ของ George Anson, An Historical Account of All the Voyages round the World ของ David Henry, A New and Complete Collection of Voyages and Travels ของ John Hamilton Moore, The Life and Strange Surprizing Adventures of Robinson Crusoe ของ Daniel

Defoe, The History and Adventures of the Renowned Don Quixote ของ Miguel de Cervantes, The Fool of Quality; or, The History of Henry Earl of Moreland ของ Henry Brooke, Latin grammar (ไวยากรณ์ภาษาละติน), Excellentium imperatorum vitae ของ Cornelius Nepos, Commentaries ของ Julius Caesar, Opera Omnia ของ Sallust, The History of Greece ของ William Mitford, The History of the Progress and Termination of the Roman Republic ของ Adam Ferguson เป็นอาทิ นอกจากนี้ Mill ยังกล่าวว่า เขาได้อ่านงานเขียนเรื่อง the Ancient Universal History เป็นอาทิ แต่ Mill ก็ไม่ได้ระบุชื่อผู้เขียนแต่อย่างใด

งานเขียนประเภทสำนวน โวหาร กวี บทละคร นวนิยาย นิทาน ได้แก่ Ad Demonicum และ Ad Nicoclem ของ Isocrates, Iliad ของ Homer, Publii Terentii Afri comoediae ของ Terence, Popular Tales ของ Maria Edgeworth เป็นอาทิ นอกจากนี้ Mill ยังกล่าวว่า เขาได้อ่านงานเขียนของ Anacreon, Sophocles, Euripides, Aristophanes เป็นอาทิ แต่ Mill ก็ไม่ได้ระบุว่าเป็งานชิ้นใดอย่างชัดเจน

งานเขียนเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ ได้แก่ Elements of Geometry ของ Euclid, Elements of Algebra ของ Leonhard Euler, An Introduction to Algebra ของ John Bonnycastle, Elements of Mathematics, Comprehending Geometry, Conic Sections, Mensuration, Spherics ของ John West เป็นอาทิ

ต่อมาในช่วงอายุ 8-13 ปี Mill ได้อ่าน

งานเขียนเกี่ยวกับปรัชญา ได้แก่ On the Education of Children ของ Plutarch, Demosthenis et Aeschinis quae exstant Omnia ของ Aeschines, De corona ของ Demosthenes, Letters to Atticus, Topica และ De partitione oratoria ของ Cicero, Rhetoric, Organon ของ Aristotle, Gorgias, Protagoras, Republic ของ Plato, An Introduction to Latin Syntax ของ John Mair, Essai sur les moeurs ของ François Marie Arouet Voltaire เป็นอาทิ

งานเขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ได้แก่ Historiarum ab urbe condita ของ Livy, Histories ของ Polybius, Hellenics ของ Xenophon, Geometry ใน Edinburgh Encyclopaedia, Conic Sections, Fluxions และ a treatise on trigonometry ของ William Wallace, The History of British India ของ James Mill, งานเขียนเกือบจะทั้งหมด ของ Tacitus เป็นอาทิ

งานเขียนประเภทสำนวน โวหาร กวี บทละคร นวนิยาย นิทาน ได้แก่ Metamorphoses ของ Ovid, Eclogues และ Aeneid ของ Virgil, Odyssey ของ Homer, Theocriti, Moschi, Bionis, Simmii quae extant ของ Theocritus, Omnia Pindari quae extant ของ Pindar, Ars poetica, Carmen saeculare, Carmina, Epistles, Satires ของ Horace, Philoctetes ของ Sophocles, Ajax, Medea ของ

Euripides, Frogs ของ Aristophanes, Anthologia graeca (ไม่มีชื่อผู้เขียนที่ชัดเจน), De rerum natura ของ Lucretius, Satires ของ Juvenal, De institutione oratoria libri duodecim ของ Quintilian เป็นอาทิ นอกจากนี้ Mill ยังกล่าวว่า เขาได้อ่านงาน ของ James Thomson, Joanna Baillie, Shakespeare, John Milton, Oliver Goldsmith, Robert Burns, Thomas Gray, William Cowper, William Cowper, James Beattie, Edmund Spenser, Walter Scott, John Dryden, John Dryden, Thomas Campbell เป็นอาทิ แต่ Mill ก็ไม่ได้ระบุว่าป็นงานชิ้นใดอย่างชัดเจน

งานเขียนเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ ได้แก่ Sectionum conicarum libri v ของ Robert Simson, The Elements of That Mathematical Art Commonly Called Algebra ของ John Kersey, Arithmetica universalis; stve de compositione et resolutione arithmetica liber และ Philosophiae naturalis principia mathematica ของ Isaac Newton, Propositiones geometricae, more veterum demonstratae, ad geometricum antiquam illustrandam et promovendam idoneae ของ Matthew Stewart, Introductio in analysiu infinitorum ของ Leonhard Euler, The Doctrine and Application of Fluxions ของ Thomas Simpson, Introductiones ad veram physicam et veram astronomiam ของ John Keill, The Elements of Optics ของ William Emerson, Select Exercises for Young Proficients in the Mathematicks ของ John Simpson เป็นอาทิ

งานเขียนเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ Elements of Political Economy ของ James Mill, On the Principles of Political Economy and Taxation, The High Price of Bullion และ Reply to Mr. Bosanquet's Practical Observations on the Report of the Bullion Committee ของ David Ricardo, An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations ของ Adam Smith เป็นอาทิ

งานเขียนเกี่ยวกับตรรกศาสตร์ ได้แก่ Elementa logicae ของ Edward Brerewood, Aditus ad logicam ของ Samuel Smith, Manuductio ad logicam ของ Phillipus Du Trieu, Institutionum logicarum libri duo ของ Franco Petri Burgersdijk, Computatio sive logica ของ Thomas Hobbes เป็นอาทิ

งานเขียนเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ได้แก่ Elements of Geometry, . . . Elements of Plane and Spherical Trigonometry ของ John Playfair, A Treatise of Algebra ของ Thomas Simpson, A System of Chemistry ของ Thomas Thomson, Elements of Mechanical Philosophy ของ John Robison, Scientific Dialogues, Intended for the Instruction and Entertainment of Young People ของ Jeremiah Joyce เป็นอาทิ

ต่อมาในช่วงอายุ 14-16 ปี Mill ได้อ่าน

งานเขียนเกี่ยวกับปรัชญา ได้แก่ Chrestomathia ของ Jeremy Bentham, parallel ของ Jean de La Bruyère, Annales de la Bigorre ของ Jean Marie Joseph Deville, Pro Milone, Familiar Letters ของ Cicero, Memoirs ของ Henry Hunt, Traité des sensations, Cours d'études ของ Etienne Bonnot de Condillac, Jurisprudence, Banks for Saving, Beggar, Benefit Societies, Caste, Colonies, Education, Government, Law of Nations, Liberty of the Press, Prisons and Prison Discipline, Analysis of the Phenomena of the Human Mind ของ James Mill, Traités de législation civile et pénale, précédés de Principes généraux de législation, et d'une Vue d'un corps complet de droit: terminés par un Essai sur l'influence des tems et des lieux relativement aux lois, ed. Pierre Etienne Louis Dumont, An Introduction to the Principles of Morals and Legislation, A Fragment on Government, Panopticon, A Table of the Springs of Action, Tactique des assemblées législatives, suivie d'un Traité des sophismes politiques, ed. Dumont, Théorie des peines et des récompenses, Traité des preuves judiciaires ของ Jeremy Bentham, Essay Concerning Human Understanding ของ John Locke, De l'esprit ของ Claude Adrien Helvétius, Observations on Man, His Frame, His Duty, and His Expectations ของ David Hartley, mental philosophy ของ George Berkeley, Essays and Treatises on Several Subjects ของ David Hume, Natural Theology ของ William Paley เป็นอาทิ นอกจากนี้ Mill ยังกล่าวว่า เขาได้อ่านงาน ของ Thomas Reid, Dugald Stewart เป็นอาทิ แต่ Mill ก็ไม่ได้ระบุว่า เป็นงานชิ้นใดอย่างชัดเจน

งานเขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ได้แก่ Claude François Xavier Millot, Elémens de l'histoire de France, depuis Clovis jusqu' à Louis XV ของ Claude François Xavier Millot, parallel ของ Charles Jean François Hénault, Essais historiques sur le Béarn ของ Jean Jacques Faget de Baure, Histoire abrégée des plantes des Pyrénées, et itinéraire des botanistes dans ces montagnes ของ Philippe Picot de Lapeyrouse, de la Géographie et de l'Histoire ของ Nouvelles Annales des Voyages, Histoire de France, depuis la révolution de 1789 ของ François Emmanuel Toulangeon, Observations on . . . the Doctrine of Mr. Hume, Concerning . . . Cause and Effect ของ Thomas Brown, Analysis of the Influence of Natural Religion ของ George Grote เป็นอาทิ นอกจากนี้ Mill ยังกล่าวว่า เขาได้อ่านงาน ของ Charles le Beau เป็นอาทิ แต่ Mill ก็ไม่ได้ระบุว่า เป็นงานชิ้นใดอย่างชัดเจน

งานเขียนประเภทสำนวน โวหาร กวี บทละคร นวนิยาย นิทาน ได้แก่ Fables ของ Jean de La Fontaine, Hermotimus, Vitarum auction, Philosophies for Sale, Alectryon, Vocalium judicium, Cataplus, Jupiter confutatus, Prometheus, Necyomantia, Icaromenippus, Jupiter

tragoedus, Deorum concilium ของ Lucian, plays ของ Jean Racine, Voltaire, Pierre Corneille, Jean Baptiste Poquelin Molière, a comedy ของ Jean François Regnard, some . . . little pieces ของ Nicolas Boileau-Despréaux, Georgics ของ Virgil, Oraison funèbre de très-haut et très-puissant Prince Henri de la Tour-d'Auvergne, vicomte de Turenne ของ Jules Mascaron, Epistre VI, à Lamoignon ของ Boileau-Despréaux, parallel of Corneille and Racine ของ Jean François de Laharpe, character of Bossuet ของ Antoine Léonard Thomas, L'art poétique ของ Boileau-Despréaux เป็นต้น

งานเขียนเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ ได้แก่ Eléments de géométrie ของ Adrien Marie Legendre, Traité du calcul différentiel et du calcul intégral ของ Silvestre François Lacroix, Théorie des fonctions analytiques ของ Joseph Louis de Lagrange, Elémens d'algèbre ของ Sylvestre François Lacroix, Exposition du système du monde ของ Pierre Simon de Laplace เป็นต้น

งานเขียนเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ Traité d'économie politique ของ Jean Baptiste Say, Economists ของ James Mill เป็นต้น

งานเขียนเกี่ยวกับตรรกศาสตร์ ได้แก่ Logicae artis compendium ของ Robert Sanderson เป็นต้น

งานเขียนเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ได้แก่ introduction to biological sciences ของ George Bentham, Traité analytique des courbes et des surfaces du second degré ของ Jean Baptiste Biot เป็นต้น

งานเขียนเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ได้แก่ Guide des voyageurs à Bagnères-de-Bigorre et dans les environs ของ Jean Baptiste Marie Joudou, Itinéraire topographique et historique des Hautes-Pyrénées ของ Arnaud Abadie เป็นต้น

งานเขียนเกี่ยวกับภาษา ได้แก่ Travels during the Years 1787, 1788, and 1789 ของ Arthur Young, Grammaire des grammaires ของ Charles Pierre Girault-Duvivier, Dictionnaire des difficultés de la langue française ของ Pierre Claude Victoire Boiste เป็นต้น

งานเขียนเกี่ยวกับกฎหมาย ได้แก่ Le code Napoléon (ประมวลกฎหมายนโปเลียนของฝรั่งเศส), Elementa juris civilis secundum ordinem institutionum, Antiquitatum romanarum jurisprudentiam illustrantium syntagma secundum ordinem institutionum Justiniani digestum และ Elementa juris civilis, secundum ordinem pandectarum ของ Johann Gottlieb Heineccius,

Commentaries on the Laws of England ของ William Blackstone เป็นต้น (Mill, 1873: 9-75 ; Robson and Stillinger, 1981: 551-579)

Mill เริ่มอ่านภาษากรีก (Greek) ได้ตั้งแต่อายุ 3 ปี และเริ่มอ่านภาษาละติน (Latin) ได้ตั้งแต่อายุ 8 ปี และเริ่มอ่านภาษาฝรั่งเศส (France) ได้ตั้งแต่อายุ 14 (Mill, 1873) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า Mill เป็นคนที่สามารถอ่านได้ทั้งภาษาอังกฤษ (ซึ่งเป็นภาษาประเทศเกิดของ Mill อยู่แล้ว) ภาษากรีก ภาษาละติน และภาษาฝรั่งเศส ทั้งนี้ กล่าวได้ว่า การอ่านของ Mill ตั้งแต่เขาอายุ 3 ปี – 16 ปี เขาได้อ่านงานทั้งของนักคิด นักปรัชญา นักประวัติศาสตร์ นักกฎหมาย นักคณิตศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์ ตลอดจนนักกวี เมื่อ Mill อายุได้ 12 ปี เขากลายเป็นคนที่มีความรู้เทียบเท่ากับการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยในขณะนั้น เมื่อ Mill อายุ 14 ปี เขาได้มีโอกาสเดินทางไปฝรั่งเศสเป็นครั้งแรก เป็นเวลา 1 ปี โดยได้ไปอาศัยอยู่ที่บ้านญาติพี่น้องของ Bentham นอกจากนี้ Mill ยังสอนหนังสือให้แก่น้อง ๆ ของเขาเป็นเวลา 3 ชั่วโมงต่อวันอีกด้วย ทำให้เขาได้ฝึกทบทวนความรู้ของตนเองอย่างสม่ำเสมอและแม่นยำ และนอกจากการอ่านแล้ว Mill ยังได้มีโอกาสเรียนรู้กับปัญญาชนชั้นนำของอังกฤษสมัยนั้น ไม่ว่าจะเป็น นักประวัติศาสตร์อย่าง George Grote นักกฎหมายอย่าง John Austin นักเศรษฐศาสตร์อย่าง David Ricardo โดยเฉพาะกับนักคิด นักปรัชญาการเมือง นักกฎหมาย และนักเศรษฐศาสตร์การเมืองอย่าง Bentham เป็นอาทิ ขณะที่กิจกรรมที่ผ่อนคลายในวัยเด็กของ Mill มีเพียง การเล่นดนตรี (music) การอ่านนวนิยายอย่างเช่นเรื่อง Robinson Crusoe เป็นต้น และดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า เขาได้มีโอกาสได้ไปเที่ยวต่างประเทศอย่างฝรั่งเศสบ้าง อย่างไรก็ตาม การมีโอกาสไปเที่ยวฝรั่งเศสเป็นเวลา 1 ปีนี้เอง ที่มีส่วนทำให้ Mill ได้เห็นและสัมผัสถึงความรู้สึกอันอบอุ่นของความเป็นครอบครัวที่เป็นปกติ ซึ่งก่อนหน้านี้เขาไม่เคยได้สัมผัส อีกทั้งยังได้มีโอกาสเรียนรู้ภาษาฝรั่งเศสด้วย และที่สำคัญ ทำให้เขาได้มีโอกาสรับรู้ถึงความคิดทางการเมืองของปัญญาชนฝรั่งเศสด้วย เมื่อ Mill อายุได้ 16 ปี เขาได้มีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้สมาคมอรรถประโยชน์นิยมในอังกฤษ และเริ่มมีข้อถกเถียงในประเด็นสำคัญกับปัญญาชนชาวอรรถประโยชน์นิยม ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เพื่อเป็นการตรวจสอบและส่งเสริมความคิดของพวกเขา ไม่ว่าจะเป็นการตรวจสอบและส่งเสริมความคิดของ James Mill, Bentham, Ricardo, Thomas Malthus เป็นอาทิ การแสดงความคัดเห็นทางการเมืองผ่านการพูด การเขียน และการออกไปทำกิจกรรมทางการเมืองของ Mill คือส่วนหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า the Parliamentary Reform Bill in 1832 หรือปฏิรูประบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาครั้งใหญ่ในอังกฤษ (Encyclopedia of World Biography, 2004: 21-23)

2.1.3 ผลงานของ Mill

John M. Robson³² ได้ชี้ให้เห็นว่า งานเขียนของ Mill ที่ Mill เขียนขึ้นมาเอง และได้ตีพิมพ์เผยแพร่สู่สาธารณะชนนั้น มีอยู่ด้วยกันหลายประเภทหลายลักษณะด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นงานเขียนเกี่ยวกับอัตชีวประวัติและวรรณกรรม (Autobiography and Literary) หลักเศรษฐศาสตร์การเมือง (The Principles of Political Economy) เศรษฐกิจและสังคม (Economics and Society) อังกฤษ ไอร์แลนด์ และจักรวรรดิ (England, Ireland, and the Empire) ระบบตรรกวิทยา (A System of Logic) ปรัชญาของ William Hamilton (William Hamilton's Philosophy) จริยธรรม ศาสนา และสังคม (Ethics, Religion, and Society) ปรัชญาคลาสสิก (Philosophy and the Classics) จดหมาย (Letters) การเมืองและสังคม (Politics and Society) นักประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสและประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส (French History and Historians) ความเสมอภาค กฎหมาย และการศึกษา (Equality, Law, and Education) หนังสือพิมพ์ (Newspaper) วารสารและการอภิปรายสุนทรพจน์ (Journals and Debating Speeches) การกล่าวสุนทรพจน์ในรัฐสภาและที่สาธารณะ (Public and Parliamentary Speeches) อินเดีย (India) และงานเขียนฉาบฉวย (Miscellaneous Writings) กล่าวคือ

งานเขียนเกี่ยวกับอัตชีวประวัติและวรรณกรรม ได้แก่ Periodical Literature: Edinburgh Review (1824), On Genius (1832), Thoughts on Poetry and Its Varieties (1833), Writings of Junius Redivivus I (1833), Writings of Junius Redivivus II (1833), Views of the Pyrenees (1833), Tennyson's Poems (1835), Aphorisms: Thoughts in the Cloister and the Crowd (1837), Ware's Letters from Palmyra (1838), Writings of Alfred de Vigny (1838), Milnes's Poems (1838), Milnes's Poetry for the People (1840), Macaulay's Lays of Ancient Rome (1843), Letter to the Editor of the Edinburgh Review, on James Mill (1844) (Robson and Stillinger, 1981)³³

³² นักวิชาการด้านภาษาอังกฤษชาวแคนาดา แห่ง University of Toronto ซึ่งเป็นผู้รวบรวมผลงานของ Mill ไว้ได้อย่างสมบูรณ์ที่สุดในเวลานี้

³³ โปรดดู The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume I - Autobiography and Literary Essays**, ed. John M. Robson and Jack Stillinger, introduction by Lord Robbins Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1981).

งานเขียนเกี่ยวกับหลักเศรษฐศาสตร์การเมือง ได้แก่ the Principles of Political Economy (1848) (Robson, 1965)³⁴

งานเขียนเกี่ยวกับเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ War Expenditure (1824), The Quarterly Review on Political Economy (1825), The Corn Laws (1825), Paper Currency and Commercial Distress (1826), The Silk Trade (1826), The New Corn Law (1827), The Nature, Origin, and Progress of Rent (1828), The Currency Juggle (1833), Corporation and Church Property (1833), Miss Martineau's Summary of Political Economy (1834), Essays on Some Unsettled Questions of Political Economy (1844), The Currency Question (1844), The Claims of Labour (1845), De Quincey's Logic of Political Economy (1845), The Savings of the Middle and Working Classes (1850), The Regulation of the London Water Supply (1851), Newman's Political Economy (1851), The Law of Partnership (1851), The Income and Property Tax (1852), The Bank Acts (1857), The Income and Property Tax (1861), Currency and Banking (1867), Endowments (1869), Thornton on Labour and Its Claims (1869), Leslie on the Land Question (1870), Land Tenure Reform (1871), Property and Taxation (1873), Chapters on Socialism (1879), The Savings of the Middle and Working Classes (1850), The Regulation of the London Water Supply (1851), Newman's Political Economy (1851), The Law of Partnership (1851), The Income and Property Tax (1852), The Bank Acts (1857), The Income and Property Tax (1861), Currency and Banking (1867), Endowments (1869), Thornton on Labour and Its Claims (1869), Leslie on the Land Question (1870), Land Tenure Reform (1871), Property and Taxation (1873), Chapters on Socialism (1879) (Robson, 1967)³⁵

³⁴ โปรดดู The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume II - The Principles of Political Economy with Some of Their Applications to Social Philosophy (Books I-II)**, ed. John M. Robson, introduction by V.W. Bladen Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1965). ; The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume III - The Principles of Political Economy with Some of Their Applications to Social Philosophy (Books III-V and Appendices)**, ed. John M. Robson, Introduction by V.W. Bladen Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1965).

³⁵ โปรดดู The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume IV - Essays on Economics and Society Part I**, ed. John M. Robson, Introduction by Lord Robbins Toronto: University of

งานเขียนเกี่ยวกับอังกฤษ ไอร์แลนด์ และจักรวรรดิ ได้แก่ Brodie's History of the British Empire (1824), Ireland (1825), The Game Laws (1826), intercourse between the United States and the British Colonies in the West Indies (1828), Nous on the Newspapers (1834), The Close of the Session (1834), Postscript to the London Review, No. I (1835), Parliamentary Proceedings of the Session (1835), Postscript: The Close of the Session (1835), State of Politics in 1836 (1836), Walsh's Contemporary History (1836), Fonblanque's England under Seven Administrations (1837), Parties and the Ministry (1837), Radical Party and Canada: Lord Durham and the Canadians (1838), Lord Durham and His Assailants (1838), Lord Durham's Return (1838), Reorganization of the Reform Party (1839), What Is to Be Done with Ireland ? (1848), England and Ireland (1868) (Robson, 1982)³⁶

งานเขียนเกี่ยวกับระบบตรรกวิทยา ได้แก่ A System of Logic (Robson, 1974)³⁷

งานเขียนเกี่ยวกับการพินิจพิเคราะห์ปรัชญาของ William Hamilton³⁸ ได้แก่ An Examination of Sir William Hamilton's Philosophy (1865) (Robson, 1979)³⁹

Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1967). ; The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume V - Essays on Economics and Society Part II**, ed. John M. Robson, introduction by Lord Robbins Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1967).

³⁶ โปรดดู The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume VI - Essays on England, Ireland, and the Empire**, ed. John M. Robson, Introduction by Joseph Hamburger Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1982).

³⁷ โปรดดู The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume VII - A System of Logic Ratiocinative and Inductive, Being a Connected View of the Principles of Evidence and the Methods of Scientific Investigation (Books I-III)**, ed. John M. Robson, Introduction by R.F. McRae (Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1974). ; The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume VIII - A System of Logic Ratiocinative and Inductive, Being a Connected View of the Principles of Evidence and the Methods of Scientific Investigation (Books IV-VI and Appendices)**, ed. John M. Robson, Introduction by R.F. McRae Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1974).

³⁸ นักปรัชญาชาวสก็อตแลนด์ (1788-1856)

งานเขียนเกี่ยวกับจริยธรรม ศาสนา และสังคม ได้แก่ Remarks on Bentham's Philosophy (1833), Blakey's History of Moral Science (1833), Sedgwick's Discourse (1835), Bentham (1838), Coleridge (1840), Whewell on Moral Philosophy (1852), Utilitarianism (1861), Auguste Comte and Positivism (1865), Three Essays on Religion (1874) (Robson, 1985)⁴⁰

งานเขียนเกี่ยวกับปรัชญาคลาสสิก ได้แก่ Whately's Elements of Logic (1828), Notes on Some of the More Popular Dialogues of Plato : The Protagoras, The Phaedrus, The Gorgias, The Apology of Socrates, The Charmides, The Euthyphron, The Laches, The Lysis, The Parmenides, (1834-35), Two Publications on Plato (1840), Bailey on Berkeley's Theory of Vision (1842, 1843), Grote's History of Greece I (1846), Grote's History of Greece II (1853), Bain's Psychology (1859), Grote's Plato (1866), Taine's De l' Intelligence (1870), Berkeley's Life and Writings (1871), Grote's Aristotle (1873) (Robson, 1978)⁴¹

งานเขียนในลักษณะจดหมาย ซึ่ง Mill ได้เขียนขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1812-1873 (Mineka, 1963 ; Mineka and Lindley, 1972)⁴²

³⁹ โปรดดู The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume IX - An Examination of William Hamilton's Philosophy and of The Principal Philosophical Questions Discussed in his Writings**, ed. John M. Robson, Introduction by Alan Ryan Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1979).

⁴⁰ โปรดดู The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume X - Essays on Ethics, Religion, and Society**, ed. John M. Robson, Introduction by F.E.L. Priestley Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1985).

⁴¹ โปรดดู The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XI - Essays on Philosophy and the Classics**, ed. John M. Robson, Introduction by F.E. Sparshott Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1978).

⁴² โปรดดู The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XII - The Earlier Letters of John Stuart Mill 1812-1848 Part I**, ed. Francis E. Mineka, Introduction by F.A. Hayek Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1963). ; The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XIII - The Earlier Letters of John Stuart Mill 1812-1848 Part II**, ed. Francis E. Mineka, Introduction by F.A. Hayek Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1963). ; The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume**

งานเขียนเกี่ยวกับการเมืองและสังคม ได้แก่ Use and Abuse of Political Terms (1832), Rationale of Representation (1835), De Tocqueville on Democracy in America I (1835), State of Society in America (1836), Civilization (1836), Essay on Government (1840), De Tocqueville on Democracy in America II (1840), Reform of The Civil Service (1854), On Liberty (1859), Thoughts on Parliamentary Reform (1859), Recent Writers on Reform (1859), Considerations on Representative Government (1861), Centralization (1862) (Robson, 1977)⁴³

งานเขียนเกี่ยวกับนักประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสและประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ได้แก่ Mignet's French Revolution (1826), Modern French Historical Works (1826), Scott's Life of Napoleon (1828), Alison's History of the French Revolution (1833), The Monster Trial (1835), Carlyle's French Revolution (1837), Armand Carrel (1837), Michelet's History of France (1844), Guizot's

XIV - The Later Letters of John Stuart Mill 1849-1873 Part I, ed. Francis E. Mineka and Dwight N. Lindley Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1972). ; The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XV - The Later Letters of John Stuart Mill 1849-1873 Part II**, ed. Francis E. Mineka and Dwight N. Lindley Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1972). ; The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XVI - The Later Letters of John Stuart Mill 1849-1873 Part III**, ed. Francis E. Mineka and Dwight N. Lindley Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1972). ; The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XVII - The Later Letters of John Stuart Mill 1849-1873 Part IV**, ed. Francis E. Mineka and Dwight N. Lindley Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1972).

⁴³ โปรดดู The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XVIII - Essays on Politics and Society Part I**, ed. John M. Robson, Introduction by Alexander Brady Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1977). ; The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XIX - Essays on Politics and Society Part II**, ed. John M. Robson, Introduction by Alexander Brady Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1977).

Essays and Lectures on History (1845), Duveyrier's Political Views of French Affairs (1846), Vindication of the French Revolution of February 1848 (1849) (Robson, 1985)⁴⁴

งานเขียนเกี่ยวกับความเสมอภาค กฎหมาย และการศึกษา ได้แก่ Law of Libel and Liberty of the Press (1825), On Marriage (1832-33?), Austin's Lectures on Jurisprudence (1832), Reform in Education (1834), On Punishment (1834), Smith on Lay, Reform (1841), The Negro Question (1850), Statement on Marriage (1851), Remarks on Mr. Fitzroy's Bill for the More Effectual Prevention of Assaults on Women and Children (1853), A Few Words on Non-Intervention (1859), The Contest in America (1862), The Slave Power (1862), Austin on Jurisprudence (1863), Educational Endowments (1806), Inaugural Address Delivered to the University of St Andrews (1867), The Subjection of Women (1869), Treaty Obligations (1870), The Contagious Diseases Acts (1871) (Robson, 1984)⁴⁵

งานเขียนในลักษณะหนังสือพิมพ์ ซึ่ง Mill ได้เขียนไว้ในช่วงปี ค.ศ. 1822-1873 กล่าวคือ ในช่วงเดือนธันวาคม ค.ศ. 1822 ถึง เดือนธันวาคม ค.ศ. 1824 ได้แก่ 1. Exchangeable Value [1] 2. Exchangeable Value [2] 3. Religious Persecution 4. The Word "Nature" 5. Free Discussion, Letter I 6. Free Discussion, Letter II 7. Free Discussion, Letter III 8. Tooke's Thoughts on High and Low Prices [1] 9. The Debate on the Petition of Mary Ann Carlile 10. The Debate on East and West India Sugars 11. Judicial Oaths 12. Tooke's Thoughts on High and Low Prices [2] 13. Errors of the Spanish Government 14. The Mischievousness of an Oath 15. Blessings of Equal Justice 16. Persecution for Religious Scruples 17. Resurrection-Men 18. Malthus's Measure of Value 19. Technicalities of English Law 20. Securities for Good Government 21. Parliamentary Reform 22. Atrocities of the Tread Wheel 23. Practicability of Reform in the Law 24. Old and New Institutions 25. Reputed Thieves 26. Effects of Gambling 27. Question of Population [1] 28. Question of Population [2] 29. Place's On the Law of Libel 30.

⁴⁴ โปรดดู The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XX - Essays on French History and Historians**, ed. John M. Robson, Introduction by John C. Cairns Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1985).

⁴⁵ โปรดดู The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XXI - Essays on Equality, Law, and Education**, ed. John M. Robson, Introduction by Stefan Collini Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1984).

Pleadings 31. Question of Population [3] 32. James Mill on the Question of Population 33. Effects of Periodical Literature

ต่อมาในช่วงเดือนกันยายน ค.ศ. 1825 ถึง เดือนตุลาคม ค.ศ. 1828 ได้แก่ 34. Absenteeism 35. Blunders of The Times 36. The Inhabitants of Queenborough 37. New Ministerial Publications 38. Advertisements Free of Duty 39. Dr. Croker's Opinion 40. Another Opinion of Dr. Croker's 41. Compensation to the Shopkeepers on the Approaches to London Bridge 42. The Brunswick Clubs

ต่อมาในช่วงเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1830 ถึง เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1831 ได้แก่ 43. The French Elections 44. Prospects of France, I 45. Prospects of France, II 46. Mr. Huskisson and the Jacobin Club 47. The Recent Combination of Journeymen Printers at Paris 48. Prospects of France, III 49. Answer to Bowring's Criticism of Prospects of France, II 50. Prospects of France, IV 51. Prospects of France, V 52. Attempt to Save the Ex-Ministers 53. The Quarterly Review versus France 54. France and the Quarterly Review 55. French News [1] 56. Ignorance of French Affairs by the English Press 57. Prospects of France, VI 58. French News [2] 59. French News [3] 60. Use and Abuse of the Ballot 61. Prospects of France, VII 62. French News [4] 63. The Ballot 64. French News [5] 65. Controversy on the Ballot 66. French News [6] 67. The Truck System [1] 68. French News [7] 69. The Labouring Agriculturists 70. The Truck System [2] 71. French News [8] 72. French News [9] 73. The Spirit of the Age, I 74. French News [10] 75. Conduct of the United States towards the Indian Tribes 76. French News [11] 77. The Spirit of the Age, II 78. France 79. French News [12] 80. The Quarterly Review on the Political Economists 81. French News [13] 82. The Spirit of the Age, III [Part 1] 83. French News [14] 84. The Municipal Institutions of France 85. French News [15] 86. The Budget 87. French News [16] 88. The Emigration Bill 89. French News [17] 90. The Parliamentary Reform Bill 91. French News [18] 92. The Spirit of the Age, III [Part 2] 93. French News [19] 94. Herschel's Preliminary Discourse 95. French News [20] 96. French News [21] 97. The Spirit of the Age, IV 98. The Prospects of France 99. Paragraph on France 100. French News [22] 101. Cavaignac's Defence 102. French News [23] 103. The Spirit of the Age, V [Part 1] 104. Mile Léon tine Fay [1] 105. The Croix de Juillet 106. Mlle Léon tine Fay [2] 107. The Spirit of the Age, V [Part 2] 108. Death of the Abbe Gregoire 109. Attack on Literature 110. Whately's Introductory Lectures on Political

Economy 111. Reply of the Brighton Guardian to the Examiner 112. Flower's Musical Illustrations of the Waverley Novels

ต่อมาในช่วงเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1831 ถึง เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1832 ได้แก่ 113. French News [24] 114. State of Parties in France 115. The Peerage Question in France 116. French News [25] 117. French News [26] 118. The Sugar Refinery Bill and the Slave Trade 119. French News [27] 120. French News [28] 121. Dr. Whately's Elevation to an Archbishopric 122. French News [29] 123. French News [30] 124. French News [31] 125. French News [32] 126. French News [33] 127. French News [34] 128. French News [35] 129. French News [36] 130. French News [37] 131. French News [38] 132. French News [39] 133. French News [40] 134. French News [41] 135. French News [42] 136. French News [43] 137. French News [44] 138. The Irish Character 139. Employment of Children in Manufactories 140. French News [45] 141. Hickson's The New Charter 142. French News [46] 143. French News [47] 144. Todd's Book of Analysis 145. French News [48] 146. Female Emigrants 147. French News [49] 148. French News [50] 149. French News [51] 150. French News [52] 151. Smart's Outline of Sematology [1] 152. French News [53] 153. Smart's Outline of Somatology [2] 154. French News [54] 155. Flower's Songs of the Seasons 156. French News [55] 157. French News [56] 158. Comparison of the Tendencies of French and English Intellect 159. Lewis's Remarks on the Use and Abuse of Political Terms 160. French News [57] 161. French News [58] 162. The Close of the Session in France 163. Property in Land 164. French News [59] 165. French News [60] 166. Deaths of Casimir P6rier and Georges Cuvier 167. French News [61] 168. Pemberton's Lectures on Shakespeare 169. French News [62] 170. Death of Jeremy Bentham 171. French News [63] 172. French News [64] 173. French News [65] 174. Pledges [1] 175. Lewin's The Fisherman of Flamborough Head 176. French News [66] 177. Pledges [2] 178. French News [67]

ต่อมาในช่วงเดือนกันยายน ค.ศ. 1832 ถึง เดือนสิงหาคม ค.ศ. 1833 ได้แก่ 179. Recommendations of Candidates to Parliament 180. French News [68] 181. French News [69] 182. French News [70] 183. French News [71] 184. The Corn Laws 185. French News [72] 186. French and English Journals 187. French News [73] 188. French News [74] 189. Death of Hyde Villiers 190. French News [75] 191. On the Necessity of Uniting the Question of Corn Laws with That of Tithes 192. French News [76] 193. Death of Charles Lameth 194. The President's Message 195. Necessity of Revising the Present System of Taxation 196. Errors and Truths on a

Property Tax 197. Flower's Hymn of the Polish Exiles 198. The Monthly Repository for March 1833 199. French News [77] 200. The Monthly Repository for April 1833 201. Flower's Mignon's Song and When Thou Wert Here 202. The Budget 203. Confiscation Scheme of The Times 204. French News [78] 205. French News [79] 206. Beolchi's Saggio di poesie italiane 207. The Monthly Repository for June 1833 208. The Bank Charter Bill [1] 209. The Ministerial Measure Respecting the Bank 210. French News [80] 211. Municipal Institutions 212. The Bank Charter Bill [2]

ต่อมาในช่วงเดือนกันยายน ค.ศ. 1833 ถึง เดือนตุลาคม ค.ศ. 1834 ได้แก่ 213. The Quarterly Review on France 214. The Monthly Repository for September 1833 215. Note on Benefactors of Mankind 216. The Ministerial Manifesto 217. The Marvellous Ministry 218. The Review of the Session Continued 219. Lord Brougham's Law Reforms 220. The Corporation Bill 221. Conduct of the Ministry with Respect to the Poor Laws 222. Martineau's A Tale of the Tyne 223. Conduct of the Ministry with Respect to the Post-Office Department, and the Payment of Officers by Fees 224. Napier's The Colonies 225. The Monthly Repository for December 1833 226. French News [81] 227. French News [82] 228. War with Russia 229. The Monthly Repository for January 1834 230. French News [83] 231. Wilson's History of Rome 232. French News [84] 233. French News [85] 234. Fontana and Prati's St. Simonism in London 235. French News [86] 236. French News [87] 237. French News [88] 238. French News [89] 239. The Poor Law Report 240. The Poor Laws 241. French News [90] 242. French News [91] 243. Reply to Dr. Prati 244. State of Opinion in France 245. French News [92] 246. French News [93] 247. French News [94] 248. Flower's Songs of the Months [1] 249. French News [95] 250. French News [96] 251. French News [97] 252. Walter on the Poor Law Amendment Bill 253. The Poor Law Amendment Bill 254. Death of Lafayette 255. The English National Character 256. Sarah Austin's Translation of Cousin 257. French News [98] 258. French News [99] 259. The New Colony [1] 260. French News [100] 261. The New Colony [2] 262. French News [101] 263. Wakefield's The New British Province of South Australia 264. French News [102] 265. The Poor Law Bill 266. French News [103] 267. Garnier's Deutsches Leben, Kunst, und Poesie [1] 268. French News [104] 269. French News [105] 270. Garnier's Deutsches Leben, Kunst, und Poesie [2] 271. New Australian Colony

ต่อมาในช่วงเดือนมกราคม ค.ศ. 1835 ถึง เดือนมิถุนายน ค.ศ. 1846 ได้แก่ 272. Senior's On National Property [1] 273. Flower's Songs of the Months [2] 274. The Word "Destructive" 275. Senior's On National Property [2] 276. Bribery and Intimidation at Elections 277. The London Review on Municipal Corporation Reform 278. Senior's Preface to the Foreign Communications in the Poor Law Report 279. First Report of the Poor Law Commissioners 280. The House of Lords [1] 281. The House of Lords [2] 282. Grant's Arithmetic for Young Children and Exercises for the Improvement of the Senses 283. Wakefield's Popular Politics 284. The Sale of Colonial Land 285. Commercial Crisis in the United States of America 286. Nichol's Views of the Architecture of the Heavens 287. Molesworth's Address to the Electors of Leeds 288. Exception to the Objections to Nominal Punishments 289. Petition for Free Trade 290. Sterling's The Election 291. Puseyism [1] 292. Puseyism [2] 293. Report on the Sanitary Condition of the Labouring Population of Great Britain 294. Lord Ashburton's Treaty 295. Torrens's Letter to Sir Robert Peel 296. Lord Brougham and M. de Tocqueville 297. The Bank Charter Question [1] 298. The Bank Charter Question [2] 299. The Bank Charter Question [3] 300. The Bank Charter Question [4] 301. The Malt Tax 302. The Poor Rates as a Burden on Agriculture 303. The Acquittal of Captain Johnstone 304. Grote's History of Greece [1] 305. Dr. Ellis's Conviction

ต่อมาในช่วงเดือนตุลาคม ค.ศ. 1846 ถึง เดือนมิถุนายน ค.ศ. 1847 ได้แก่ 306. The Condition of Ireland [1] 307. The Case of Private Matthewson 308. The Condition of Ireland [2] 309. The Condition of Ireland [3] 310. The Condition of Ireland [4] 311. The Condition of Ireland [5] 312. The Condition of Ireland [6] 313. The Condition of Ireland [7] 314. The Condition of Ireland [8] 315. The Condition of Ireland [9] 316. The Condition of Ireland [10] 317. The Condition of Ireland [11] 318. The Suicide of Sarah Brown 319. The Condition of Ireland [12] 320. Poulett Scrope on the Poor Laws 321. The Condition of Ireland [13] 322. The Condition of Ireland [14] 323. The Condition of Ireland [15] 324. The Condition of Ireland [16] 325. The Condition of Ireland [17] 326. The Condition of Ireland [18] 327. The Appointment of Judges under the New Local Courts Act 328. The Condition of Ireland [19] 329. The Case of William Bum 330. The Condition of Ireland [20] 331. The Condition of Ireland [21] 332. The Condition of Ireland [22] 333. The Condition of Ireland [23] 334. The Condition of Ireland [24] 335. The Condition of Ireland [25] 336. The Condition of Ireland [26] 337. The Condition of Ireland [27] 338. The Condition of Ireland [28] 339. The Condition of Ireland [29] 340. The Condition of

Ireland [30] 341. The Condition of Ireland [31] 342. The Condition of Ireland [32] 343. The Condition of Ireland [33] 344. The Condition of Ireland [34] 345. The Condition of Ireland [35] 346. The Condition of Ireland [36] 347. The Condition of Ireland [37] 348. The Condition of Ireland [38] 349. The Condition of Ireland [39] 350. The Case of the North Family 351. The Condition of Ireland [40] 352. The Condition of Ireland [41] 353. The Condition of Ireland [42] 354. The Condition of Ireland [43] 355. The Quarterly Review on French Agriculture [1] 356. The Quarterly Review on French Agriculture [2] 357. The Quarterly Review on French Agriculture [3] 358. The Quarterly Review on French Agriculture [4] 359. The Irish Debates in the House of Commons 360. Austin on Centralization 361. The Proposed Irish Poor Law [1] 362. The Proposed Irish Poor Law [2] 363. The General Fast 364. Emigration from Ireland 365. "Sanitary" v. "Sanatory" 366. The Opening of the Prussian Diet 367. Enlightened Infidelity 368. Grote's History of Greece [2]

ต่อมาในช่วงเดือนธันวาคม ค.ศ. 1847 ถึง เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1858 ได้แก่ 369. Eugene Sue 370. The Provisional Government in France 371. George Sand 372. England and Ireland 373. The Reform Debate 374. On Reform 375. Electoral Districts 376. French Affairs 377. Landed Tenure in Ireland 378. The French Law against the Press 379. Bain's On the Applications of Science to Human Health and Well-Being 380. Grote's History of Greece [3] 381. Grote's History of Greece [4] 382. The Attempt to Exclude Unbelievers from Parliament 383. Corporal Punishment 384. The Czar and the Hungarian Refugees in Turkey [1] 385. The Czar and the Hungarian Refugees in Turkey [2] 386. M. Cabet 387. Lechevalier's Declaration 388. The Californian Constitution 389. The Case of Mary Ann Parsons III 390. The Case of Anne Bird 391. Grote's History of Greece [5] 392. The Case of Mary Ann Parsons [2] 393. The Case of Susan Moir 394. Questionable Charity 395. The Law of Assault 396. Punishment of Children 397. Constraints of Communism 398. Stability of Society 399. Religious Sceptics 400. Wife Murder 401. Street Organs 402. The Rules of the Booksellers' Association [1] 403. The Rules of the Booksellers' Association [2] 404. The India Bill, I 405. The India Bill, II 406. A Recent Magisterial Decision 407. The Law of Lunacy

ต่อมาในช่วงเดือนมีนาคม ค.ศ. 1863 ถึง กรกฎาคม ค.ศ. 1873 ได้แก่ 408. Poland 409. The Civil War in the United States 410. England and Europe 411. On Hare's Plan 412. The Westminster Election [1] 413. Romilly's Public Responsibility and the Ballot 414. The

Westminster Election [2] 415. The Ballot 416. Gladstone for Greenwich 417. Bouverie versus Chadwick 418. New England Woman's Suffrage Association 419. The Case of William Smith 420. The Education Bill 421. The Treaty of 1856 [1] 422. The Treaty of 1856 [2] 423. De Laveleye on the Eastern Question 424. The Society of Arts 425. Advice to Land Reformers 426. Should Public Bodies Be Required to Sell Their Lands? 427. The Right of Property in Land (Ann P. Robson and John M. Robson, 1986)⁴⁶

งานเขียนในลักษณะวารสารและการอภิปรายสุนทรพจน์ ซึ่ง Mill ได้เขียนไว้ในช่วงปี ค.ศ. 1820-1854 กล่าวคือ งานเขียนตอนที่ Mill เดินทางทั่วยุโรปในระหว่างปี ค.ศ. 1820-1821 ได้แก่ 1. Journal and Notebook of a Year in France (May 1820 to July 1821) 2. Traite de Logique (1820-21) 3. Lecture Notes on Logic (1820-21)

ต่อมาคืองานเขียนตอนที่ Mill เดินทางทั่วยุโรปอีกในระหว่างปี ค.ศ. 1823-1829 ได้แก่ 4. The Utility of Knowledge (1823) 5. Parliamentary Reform [1] (Aug. 1824) 6. Parliamentary Reform [2] (Aug. 1824) 7. Population: Proaemium (1825) 8. Population (1825) 9. Population: Reply to Thirlwall (1825) 10. Cooperation: First Speech (1825) 11. Cooperation: Intended Speech (1825) 12. Cooperation: Closing Speech (1825) 13. Cooperation: Notes (1825) 14. Influence of the Aristocracy (9 Dec., 1825) 15. Primogeniture (20 Jan., 1826) 16. Catiline's

⁴⁶ โปรดดู The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XXII - Newspaper Writings December 1822 - July 1831 Part I**, ed. Ann P. Robson and John M. Robson, Introduction by Ann P. Robson and John M. Robson Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1986). ; The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XXIII - Newspaper Writings August 1831 - October 1834 Part II**, ed. Ann P. Robson and John M. Robson, Introduction by Ann P. Robson and John M. Robson Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1986). ; The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XXIV - Newspaper Writings January 1835 - June 1847 Part III**, ed. Ann P. Robson and John M. Robson, Introduction by Ann P. Robson and John M. Robson Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1986). ; The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XXV - Newspaper Writings December 1847 - July 1873 Part IV**, ed. Ann P. Robson and John M. Robson, Introduction by Ann P. Robson and John M. Robson Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1986).

Conspiracy (28 Feb., 1826) 17. The Universities [1] (7 Apr., 1826) 18. The Universities [2] (7 Apr., 1826) 19. The British Constitution [1] (19 May?, 1826) 20. The British Constitution [2] (19 May, 1826) 21. The Influence of Lawyers (30 Mar., 1827?) 22. The Use of History (1827) 23. The Coalition Ministry (29 June, 1827) 24. The Present State of Literature (16 Nov., 1827) 25. The Church (15 Feb., 1828) 26. Perfectibility (2 May, 1828) 27. Wordsworth and Byron (30 Jan., 1829) 28. Montesquieu (3 Apr., 1829)

ต่อมาคืองานเขียนตอนที่ Mill เดินทางทัวร์ในช่วงปี ค.ศ. 182-1832 ได้แก่ 29. Walking Tour of Sussex (20-30 July, 1827) 30. Walking Tour of Berkshire, Buckinghamshire, Oxfordshire, and Surrey (3-15 July, 1828) 31. Walking Tour of Yorkshire and the Lake District (July-Aug. 1831) 32. Walking Tour of Hampshire, West Sussex, and the Isle of Wight (19 July-6 Aug., 1832) 33. Walking Tour of Cornwall (3-9 Oct., 1832)

ต่อมาคืองานเขียนตอนที่ Mill ได้เขียนลงในสมุดบันทึกประจำวันในช่วงปี ค.ศ. 1854 ได้แก่ 34. Diary (8 Jan.-15 Apr., 1854) (Robson, 1988)⁴⁷

งานเขียนในลักษณะการกล่าวสุนทรพจน์ในรัฐสภาและที่สาธารณะ ซึ่ง Mill เขียนขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1850-1873 กล่าวคือ ในช่วงเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1850 ถึงเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1865 ได้แก่ 1. Secular Education (after 4 Nov., 1850?) 2. Cooperation (28 Mar., 1864) 3. Corruption at Elections (4 Apr., 1864) 4. Hare's Plan for the Metropolis (10 Apr., 1864) 5. The Westminster Election of 1865 [1] (3 July, 1865) 6. The Westminster Election of 1865 [2] (5 July, 1865) 7. The Westminster Election of 1865 [3] (6 July, 1865) 8. The Westminster Election of 1865 [4] (8 July, 1865) 9. The Westminster Election of 1865 [5] (10 July, 1865) 10. The Westminster Election of 1865 [6] (10 July, 1865) 11. The Westminster Election of 1865 [7] (12 July, 1865)

ต่อมาคือเดือนกุมภาพันธ์ ถึง เดือนสิงหาคม ค.ศ. 1866 ได้แก่ 12. The Cattle Diseases Bill [1] (14 Feb., 1866) 13. The Cattle Diseases Bill [2] (16 Feb., 1866) 14. Suspension of Habeas

⁴⁷ โปรดดู The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XXVI - Journals and Debating Speeches Part I**, ed. John M. Robson Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1988). ; The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XXVII - Journals and Debating Speeches Part II**, ed. John M. Robson Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1988).

Corpus in Ireland (17 Feb., 1866) 15. Representation of the People [1] (12 Apr., 1866) 16. Representation of the People [2] (13 Apr., 1866) 17. Representation of the People [3] (16 Apr., 1866) 18. The Malt Duty (17 Apr., 1866) 19. Inclosure of Hainault Forest (25 Apr., 1866) 20. Representation of the People [4] (26 Apr., 1866) 21. Chichester Fortescue's Land Bill (17 May, 1866) 22. Representation of the People [5] (31 May, 1866) 23. The Ministerial Crisis (23 June, 1866) 24. The Jamaica Committee (9 July, 1866) 25. Electoral Franchise for Women (17 July, 1866) 26. The Disturbances in Jamaica [1] (19 July, 1866) 27. The Reform Meeting in Hyde Park [1] (19 July, 1866) 28. W.E. Gladstone [1] (21 July, 1866) 29. The Reform Meeting in Hyde Park [2] (24 July, 1866) 30. The Value of Land (25 July, 1866) 31. The Reform Meeting in Hyde Park [3] (26 July, 1866) 32. The Reform Meeting in Hyde Park [4] (30 July, 1866) 33. The Disturbances in Jamaica [2] (31 July, 1866) 34. The Reform Meeting in Hyde Park [5] (2 Aug., 1866) 35. Public Health (2 Aug., 1866) 36. The Extradition Treaties Act [1] (3 Aug., 1866) 37. The Extradition Treaties Act [2] (4 Aug., 1866) 38. The Naval Dockyards (4 Aug., 1866) 39. The Extradition Treaties Act [3] (6 Aug., 1866) 40. The Disturbances in Jamaica [3] (10 Aug., 1866) 41. The Lord Chief Baron (10 Aug., 1866)

ต่อมาคือเดือนกุมภาพันธ์ ถึง เดือนสิงหาคม ค.ศ. 1867 ได้แก่ 42. Political Progress (4 Feb., 1867) 43. Goldwin Smith (4 Feb., 1867) 44. The Royal Commission on Trades' Unions (15 Feb., 1867) 45. The Metropolitan Poor Bill [1] (8 Mar., 1867) 46. The Straits Settlements (8 Mar., 1867) 47. The Metropolitan Poor Bill [2] (8 Mar., 1867) 48. The Metropolitan Poor Bill [3] (11 Mar., 1867) 49. The Metropolitan Poor Bill [4] (14 Mar., 1867) 50. The Reform Bill [1] (8 Apr., 1867) 51. Trades Unions (10 Apr., 1867) 52. The Reform Bill [2] (11 Apr., 1867) 53. The Reform Bill [3] (9 May, 1867) 54. The Reform Bill [4] (17 May, 1867) 55. The Admission of Women to the Electoral Franchise (20 May, 1867) 56. The Municipal Corporations Bill (21 May, 1867) 57. The Fenian Convicts (25 May, 1867) 58. Reform of Parliament (25 May, 1867) 59. The Reform Bill [5] (27 May, 1867) 60. Personal Representation (30 May, 1867) 61. The Bankruptcy Acts Repeal Bill (4 June, 1867) 62. Petition Concerning the Fenians (14 June, 1867) 63. The Sunday Lectures Bill (19 June, 1867) 64. The Libel Bill (25 June, 1867) 65. The Reform Bill [6] (27 June, 1867) 66. Redistribution (28 June, 1867) 67. William Lloyd Garrison (29 June, 1867) 68. Martial Law (2 July, 1867) 69. The Reform Bill [7] (4 July, 1867) 70. Tancred's Charity Bill (4 July, 1867) 71. The Reform Bill [8] (5 July, 1867) 72. The Case of Fulford and Wellstead (5 July,

1867) 73. The Reform Bill [9] (15 July, 1867) 74. Commodore Wiseman and the Turkish Navy [1] (16 July, 1867) 75. Commodore Wiseman and the Turkish Navy [2] (22 July, 1867) 76. Meetings in Royal Parks [1] (22 July, 1867) 77. Public Education (29 July, 1867) 78. The Courts-Martial in Jamaica (1 Aug., 1867) 79. Meeting in the Tea-Room of the House of Commons (2 Aug., 1867) 80. England's Danger through the Suppression of Her Maritime Power (5 Aug., 1867) 81. The Extradition Treaties Act [4] (6 Aug., 1867) 82. The Metropolitan Government Bill (7 Aug., 1867) 83. The Reform Bill [10] (8 Aug., 1867) 84. East India Revenue (12 Aug., 1867) 85. Meetings in Royal Parks [2] (13 Aug., 1867)

ต่อมาคือเดือนกุมภาพันธ์ ถึง เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1868 ได้แก่ 86. Proportional Representation and Redistribution (29 Feb., 1868) 87. The Alabama Claims (6 Mar., 1868) 88. The State of Ireland (12 Mar., 1868) 89. Election Petitions and Corrupt Practices at Elections [1] (26 Mar., 1868) 90. Election Petitions and Corrupt Practices at Elections [2] (2 Apr., 1868) 91. Procedure in the House: Amendments (21 Apr., 1868) 92. Capital Punishment (21 Apr., 1868) 93. The Municipal Corporations (Metropolis) Bill [1] (5 May, 1868) 94. The Established Church in Ireland (7 May, 1868) 95. Local Charges on Real Property (12 May, 1868) 96. Election Petitions and Corrupt Practices at Elections [3] (21 May, 1868) 97. Representation of the People (Scotland) [1] (28 May, 1868) 98. Representation of the People (Scotland) [2] (8 June, 1868) 99. Married Women's Property (10 June, 1868) 100. Registration of Publications (12 June, 1868) 101. Representation of the People (Ireland) (15 June, 1868) 102. The Government of India Bill [1] (15 June, 1868) 103. Lodger Registration (15 June, 1868) 104. Public Schools [1] (16 June, 1868) 105. The Municipal Corporations (Metropolis) Bill [2] (17 June, 1868) 106. The Government of India Bill [2] (22 June, 1868) 107. Public Schools [2] (23 June, 1868) 108. The Sea-Fisheries (Ireland) Bill (24 June, 1868) 109. Election Petitions and Corrupt Practices at Elections Bill [4] (25 June, 1868) 110. The Municipal Corporations (Metropolis) Bill [3] (30 June, 1868) 111. Election Petitions and Corrupt Practices at Elections [5] (6 July, 1868) 112. Public Schools [3] (7 July, 1868) 113. Supply--Post Office (7 July, 1868) 114. The Government of India Bill [3] (8 July, 1868) 115. Election Petitions and Corrupt Practices at Elections [6] (10 July, 1868) 116. Election Petitions and Corrupt Practices at Elections [7] (14 July, 1868) 117. The Fenian Prisoners [1] (16 July, 1868) 118. Election Petitions and Corrupt Practices at Elections [8] (17 July, 1868) 119. Poor Relief [1] (17 July, 1868) 120. Election Petitions and Corrupt Practices at

Elections [9] (18 July, 1868) 121. Imprisonment for Costs on a Dismissed Charge [1] (21 July, 1868) 122. The Fenian Prisoners [2] (21 July, 1868) 123. Election Petitions and Corrupt Practices at Elections [10] (22 July, 1868) 124. The Westminster Election of 1868 [1] (22 July, 1868) 125. Election Petitions and Corrupt Practices at Elections [11] (23 July, 1868) 126. Election Petitions and Corrupt Practices at Elections [12] (24 July, 1868) 127. Smoking in Railway Carriages [1] (24 July, 1868) 128. The Westminster Election of 1868 [2] (24 July, 1868) 129. The Metropolitan Foreign Cattle Market (25 July, 1868) 130. Smoking in Railway Carriages [2] (25 July, 1868) 131. Imprisonment for Costs on a Dismissed Charge [2] (27 July, 1868) 132. Poor Relief [2] (27 July, 1868) 133. The Westminster Election of 1868 [3] (2 Nov., 1868) 134. The Westminster Election of 1868 [4] (4 Nov., 1868) 135. The Westminster Election of 1868 [5] (6 Nov., 1868) 136. The Westminster Election of 1868 [6] (9 Nov., 1868) 137. Fawcett for Brighton (10 Nov., 1868) 138. The Westminster Election of 1868 [7] (11 Nov., 1868) 139. The Westminster Election of 1868 [8] (13 Nov., 1868) 140. W.E. Gladstone [2] (14 Nov., 1868) 141. The Westminster Election of 1868 [9] (16 Nov., 1868) 142. The Westminster Election of 1868 [10] (18 Nov., 1868) 143. The Cobden Club (10 July, 1869) 144. Women's Suffrage [1] (18 July 1869) 145. The Education Bill (25 Mar., 1870) 146. Women's Suffrage [2] (26 Mar., 1870) 147. The Elementary Education Bill (4 Apr., 1870) 148. Election to School Boards [1] (22 Oct., 1870) 149. Election to School Boards [2] (9 Nov., 1870) 150. Women's Suffrage [3] (12 Jan., 1871) 151. The Cumulative Vote (13 Feb., 1871) 152. Discussion of the Contagious Diseases Acts (23 Feb., 1871) 153. The Army Bill (10 Mar., 1871) 154. Land Tenure Reform [1] (15 May, 1871) 155. Land Tenure Reform [2] (18 Mar., 1873) (Robson and Kinzer, 1988)⁴⁸

⁴⁸ โปรดดู The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XXVIII - Public and Parliamentary Speeches Part I November 1850 - November 1868**, ed. John M. Robson and Bruce L. Kinzer Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1988). ; The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XXIX - Public and Parliamentary Speeches Part II July 1869 - March 1873**, ed. John M. Robson and Bruce L. Kinzer Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1988).

งานเขียนเกี่ยวกับอินเดีย ได้แก่ Trade with India (1828), Minute on the Black Act (1836), Penal Code for India (1838), The East India Company's Charter (1852), The Petition of the East-India Company (1858), Memorandum of the Improvements in the Administration of India during the Last Thirty Years (1858), Report to the General Court of Proprietors (1858), A Constitutional View of the India Question (1858), Observations on the Proposed Council of India (1858), Practical Observations on the First Two of the Proposed Resolutions on the Government of India (1858), The Moral of the India Debate (1858), A President in Council the Best Government for India (1858), Letter from the East India Company to the President of the Board of Control (1858), Maine on Village Communities (1871) (Robson, Martin Moir and Zawahir Moir, 1990)⁴⁹

งานเขียนในลักษณะจีปาะละ กล่าวคือ งานเขียนเกี่ยวกับ Bentham และ James Mill ในช่วงปี ค.ศ. 1827 และ 1869 ได้แก่ Jeremy Bentham's Rationale of Judicial Evidence (1827), James Mill's Analysis of the Phenomena of the Human Mind (1869)

ต่อมาคืองานเขียนเกี่ยวกับพฤกษศาสตร์ (Botanical) ในช่วงปี ค.ศ. 1840-1861 ได้แก่ Calendar of Odours (1840), Rare Plants in West Surrey (1841), Isatis Tinctoria (1841), Notes on Plants Growing in the Neighbourhood of Guildford, Surrey (1841), Cnicus Forsteri (1841), Additional Guildford Stations (1841), Polygonum Dumetorum (1841), Rarer Plants of the Isle of Wight (1841), Corrections and Additions in Mr. Mill's List of Plants in the Isle of Wight (1842), The Phytologist; a Botanical Magazine (1843), Notes on the Species of Oenanthe (1845), Correction of an Error in the "Notes on the Species of Oenanthe" (1845), Observations on Isatis Tinctoria and Other Plants (1856), Plants Growing Wild in the District of Luxford's Reigate Flora (1856), Note on West Surrey Plants (1856), Reigate Plants (1856), Plants Growing on and near Blackheath (1857), Late (Early?) Flowering Plants (1858), Hutchinsia Petraea (1858), Leucojum Aestivum (1858), Clifton Plants (1858), Plants on Sherborn Sands, Blackheath, and Other Stations (1858), Some Derbyshire Plants (1858), Linaria Purpurea (1858), Faversham Plants (1858), Lepidium Ruderales (1859), Wallflower Growing on the Living Rock (1860), Spring

⁴⁹ โปรดดู The Collected Works of John Stuart Mill, **Volume XXX - Writings on India**, ed. John M. Robson, Martin Moir, and Zawahir Moir (Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1990)).

Flowers of the South of Europe (1860), Botany of Spain 11861-62), Verbascum Thapsiforme (1862),

ต่อมาคืองานเขียนเกี่ยวกับการแพทย์ (Medical) ในช่วงปี ค.ศ. 1834 และ 1842 ได้แก่ Dr. King's Lecture on Anatomy (1834), Carpenter's Physiology (1842) (Robson, 1989)⁵⁰

อย่างไรก็ตาม แม้งานเขียนของ Mill จะมีจำนวนมาก แต่งานเขียนของ Mill มาได้รับความสนใจในหมู่ปัญญาชนมากขึ้นนับตั้งแต่ในปี ค.ศ. 1835 เพราะเป็นปีที่ Mill เริ่มได้รับหน้าที่เป็นบรรณาธิการวารสารปัญญาชนที่ชื่อ the London Review ซึ่งเป็นของกลุ่ม The Philosophic Radicals ซึ่งเป็นคู่แข่งกับ The Whig Edinburgh Review ต่อมาในปี ค.ศ. 1836 ถึง ปี ค.ศ. 1840 Mill ก็ได้รับหน้าที่เป็นบรรณาธิการวารสาร the London and Westminster Review และในช่วงนี้เองที่เขาได้ตีพิมพ์บทความชิ้นสำคัญ ๆ เช่น Tocqueville on Democracy in America (1835 and 1840) เป็นต้น ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ได้รับอิทธิพลมุมมองความคิดแบบอนุรักษนิยม (the conservative views) จาก Carlyle และ Coleridge และเขาก็ถือโอกาสจากการเป็นบรรณาธิการของเขาเพื่อทบทวน วิเคราะห์ สังเคราะห์องค์ความรู้ทางการเมืองทั้งในแง่ของเสรีนิยม (liberal) และแง่ของอนุรักษนิยม (conservative) และช่วงเวลาดังกล่าว เขาก็ได้เขียนบทความเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับมุมมองทางปรัชญาของ Coleridge, Bentham และกลุ่ม the Philosophic Radicals ด้วยเช่นกัน

Mill ก่อนข้างประสบความสำเร็จกับการตีพิมพ์งานเขียนของเขา ซึ่งเป็นผลงานทางปัญญาได้รับยกย่องว่ามีอิทธิอย่างมากในศตวรรษที่ 19 ดังจะยกตัวอย่าง เช่น ในปี ค.ศ. 1843 Mill ตีพิมพ์ผลงานที่ชื่อ A System of Logic ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับปรัชญา (philosophy) และสังคมศาสตร์ (social science) ซึ่งว่ากันว่าเป็นแนวคิดอันเป็นพื้นฐานของนโยบายสาธารณะที่ดี (the basis of sound public policy) เป็นต้น งานเขียนเรื่อง A System of Logic นี้ Mill ได้รับอิทธิพลทางความคิดจาก Auguste Comte (1798-1857) อย่างไรก็ตาม มีสิ่งที่ Mill ไม่เห็นด้วยกับ Comte อยู่ไม่น้อย ซึ่งกระทบต่อความสัมพันธ์อันมิตรของพวกเขา โดยเฉพาะมุมมองที่มีต่อความเป็นผู้หญิงที่คับแคบของ Comte ที่ว่า ผู้หญิงมีความด้อยกว่าผู้ชายโดยธรรมชาติ (the inherent inferiority of women) นอกจากนี้ Mill ยังมองว่า แนวคิดแบบ positivism ของ Comte มีความเป็นเผด็จการ (the totalitarian) เป็นอาทิ

⁵⁰ โปรดดู The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XXXI - Miscellaneous Writings, ed. John M. Robson Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul (1989).

ต่อมาในปี ค.ศ. 1848 Mill ตีพิมพ์ผลงานที่ชื่อ the Principles of Political Economy ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการจัดการกับปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง อันเป็นผลพวงมาจากเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมและการตลาด (industrial and market economy) เป็นต้น ซึ่งกลายเป็นตำราพื้นฐานชิ้นสำคัญของวงการเศรษฐศาสตร์ในศตวรรษที่ 19 และ 20 ต่อมาในปี ค.ศ. 1859 Mill ตีพิมพ์ผลงานที่ชื่อ On Liberty ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับประเด็นปัญหาเรื่องเสรีภาพ ความเสมอภาค และประชาธิปไตย เป็นต้น งานเขียนเรื่อง On Liberty นี้ Mill ได้รับอิทธิพลทางความคิดจาก Wilhelm von Humboldt (1767-1835) ไม่น้อย ต่อมาในปี ค.ศ. 1861 Mill ตีพิมพ์ผลงานที่ชื่อ Considerations on Representative Government ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับความจำเป็นของการมีส่วนร่วมของประชาชนและการปกครองแบบมีตัวแทน เป็นต้น ต่อมาในปี ค.ศ. 1863 Mill ตีพิมพ์ผลงานที่ชื่อ Utilitarianism ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับความสุขสูงสุดของปัจเจกบุคคลและสังคมส่วนรวม เป็นต้น ต่อมาในปี ค.ศ. 1869 Mill ตีพิมพ์ผลงานที่ชื่อ The Subjection of Women ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการเรียกร้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้กับผู้หญิง และต่อมาเกือบจนวาระสุดท้ายในชีวิตของ Mill ในปี ค.ศ. 1873 Mill ได้ตีพิมพ์ผลงานที่ชื่อ Autobiography ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับอัตชีวประวัติของเขา โดยเฉพาะชีวิตและผลงานของเขา

ผลงานอันเป็นผลผลิตทางปัญญาของ Mill ถูกยกให้เป็นประเด็นสำคัญทางวิชาการเรื่อยมาภายหลังความตายของเขา หรืออาจกล่าวได้ว่า แม้ Mill จะตายแล้ว แต่ความคิดของ Mill ยังไม่ตาย ดังจะเห็นได้จากการที่งานเขียนของเขากลายเป็นตำราเรียนในมหาวิทยาลัยของอังกฤษและยุโรป หรือแม้แต่ต่ออเมริกา ทั้งนี้ในปลายศตวรรษที่ 20 และต้นศตวรรษที่ 21 มีนักวิชาการที่ได้ทุ่มเทศึกษาแนวคิด ชีวิต และผลงานของ Mill อย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็น Fred Berger, John Gray, John Robson, Alan Ryan, Gertrude Himmelfarb, Nicholas Capaldi, T. H. Green, F. H. Bradley, John Skorupski, Bernard Semmel, G. E. Moore, J. O. Urmson, Linda Raeder, Eldon J. Eisenach, Robert DeVigne, C.L. Ten, Nancy Rosenblum, J.H. Burns, William Thomas, Maurice Cowling, Joseph Hamburger, Shirley Letwin, R. Ashcraft, Jonathan Riley, Pedro Schwartz, Samuel Hollander, Lewis Feuer, Willmore Kendall, Julia Annas, S. M. Okin, Ruth Abbey, Wendy Donner, Mary Lyndon Shanley, Alexander Bain, F. A. Hayek, Michael St. John Packe, H. O. Pappe, Jo Ellen Jacobs

ตัวอย่างข้อค้นพบที่โดดเด่น เช่น Alexander Bain คือ นักวิชาการที่มีงานเขียนเกี่ยวกับชีวประวัติของ Mill คนแรก T. H. Green, F. H. Bradley และ John Skorupski มีงานเขียนที่ชี้ให้เห็นว่า Mill มีแนวคิดแบบประจักษ์นิยม (Empiricism) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากงานเขียนของ John Locke (1632-1704) และ David Hume (1711-1776) J.H. Burns มีงานเขียนที่ชี้ให้เห็นว่า Mill เป็นนักคิด

และนักปรัชญาแนวประชาธิปไตยคนสำคัญ C.L. Ten และ Nancy Rosenblum มีงานเขียนที่ชี้ให้เห็นว่า Mill เป็นนักคิดและนักปรัชญาแนวเสรีนิยมคนสำคัญ R. Ashcraft, Jonathan Riley และ Gertrude Himmelfarb มีงานเขียนที่ชี้ให้เห็นว่า Mill มีแนวคิดสังคมนิยมอยู่ไม่น้อย Julia Annas และ S. M. Okin มีงานเขียนที่ชี้ให้เห็นว่า Mill มีแนวคิดสตรีนิยมอยู่ไม่น้อย ขณะที่ Alexander Bain, F. A. Hayek, Michael St. John Packe, H. O. Pappe และ Gertrude Himmelfarb มีงานเขียนที่ชี้ให้เห็นว่า คนรักของ Mill อย่าง Taylor ไม่ได้มีอิทธิพลทางความคิดต่อ Mill เท่าใดนัก แต่ Nicholas Capaldi และ Jo Ellen Jacobs กลับมีงานเขียนที่ชี้ให้เห็นว่า Taylor มีอิทธิพลทางความคิดต่อ Mill อยู่ไม่น้อย และ John Robson ก็ได้ขึ้นชื่อว่าเป็นนักวิชาการผู้ที่รวบรวมงานเขียนของ Mill ไว้ได้สมบูรณ์ที่สุด รวม 33 เรื่องด้วยกัน และต่อมาได้รับการสนับสนุนตีพิมพ์เผยแพร่โดย University of Toronto Press ในปี ค.ศ. 1980-1991 เป็นอาทิ (Capaldi, 2006: 1513-1514)

2.2 ว่าด้วยรากฐานความคิดทางการเมืองของ Mill

นักคิดที่ยิ่งใหญ่ของโลกและเป็นผู้ที่ถูกยอมรับว่าเป็นบุคคลสำคัญที่ก่อตั้งสำนักคิดที่ชื่อ “อรรถประโยชน์นิยม” (utilitarianism) คือ Jeremy Bentham (Jeremy Bentham ค.ศ. 1748-1832) นักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษ ซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 18 และ 19 โดยมีบทบาทสำคัญในช่วงศตวรรษที่ 18 กล่าวคือ Bentham เกิดที่เมืองลอนดอน ประเทศอังกฤษ มีบิดาเป็นนักกฎหมาย แต่บิดาของเขามีความเอื้อเฟื้อเมตตาต่อเขา ให้เขาได้ใช้ชีวิตศึกษาหาความรู้ Bentham สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเวสต์มินสเตอร์ (Westminster) และมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด (Oxford University) บิดาของเขาปรารถนาให้ Bentham เจริญรอยตามการเป็นนักกฎหมายอาชีพ อย่างไรก็ตาม Bentham ไม่ได้ชื่นชอบกับการเป็นนักกฎหมายอาชีพเท่าใดนัก เขาจึงหันเหตัวเองไปเป็นนักคิดนักเขียนแทน ซึ่งสร้างความผิดหวังให้แก่บิดาของเขาเป็นอย่างยิ่ง Bentham เขียนงานโจมตีพวกนักคิดแนวอนุรักษนิยม (conservatism) ในยุคสมัยของเขาด้วยแนวคิดเสรีนิยมที่ค่อนข้างจะนิยมประชาธิปไตยอย่างชัดเจน Bentham ตีพิมพ์งานเขียนที่ชื่อ “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักการศีลธรรมและนิติบัญญัติ” (Introduction to The Principles of Morals and Legislation) ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ. 1780 แต่ตีพิมพ์แล้วเผยแพร่ต่อสาธารณชนใน ค.ศ. 1789 งานเขียนชิ้นนี้ได้สร้างชื่อเสียงให้กับเขาเป็นอย่างมากในอังกฤษ หรือแม้แต่ยุโรปและอเมริกาก็มีงานเขียนชิ้นนี้เช่นกัน Bentham มุ่งเสนอแนวทางการปฏิรูป โดยเสนอแนะแนวทางให้มีการปฏิรูปการเมืองก่อนการปฏิรูปกฎหมาย โดยเฉพาะในเรื่องระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ที่ต้องเน้นการขยายสิทธิในการเลือกตั้งให้แก่ประชาชน ความคิดทางการเมืองของเขาถูกยอมรับและนำไปประยุกต์ใช้กับ

กฎหมายในอังกฤษ อาทิ พระราชบัญญัติการปฏิรูปการเมือง ค.ศ. 1832 (Reform Act, 1832) หรือที่เรียกว่า พระราชบัญญัติผู้แทนราษฎร ค.ศ. 1832 (Representation of The People Act, 1832) (ฮาร์มอน 1964, อ้างถึงใน เสน่ห์ จามริก (แปล) 2555: 516-518 ; วิทยากร เชียงกุล, 2560: 165-166)

แนวคิดอรรถประโยชน์นิยมของ Bentham มีแกนกลางของแนวคิดคือหลักการที่เรียกว่า “หลักแห่งอรรถประโยชน์” (principle of utility) กล่าวคือ หลักการนี้ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่ามนุษย์โดยธรรมชาตินั้นต้องการที่จะมีชีวิตที่มีความสุขและปราศจากความทุกข์ ดังนั้น มนุษย์จึงมีเป้าหมายในชีวิตคือ แสวงหาความสุขและหลีกเลี่ยงความทุกข์ ดังที่ Bentham ได้กล่าวไว้ว่า “ธรรมชาติได้กำหนดให้มนุษย์ต้องตกอยู่ภายใต้การกำกับของอำนาจที่ยิ่งใหญ่สองอย่าง คือ ความเจ็บปวด (pain) และความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ (pleasure) มีเพียงอำนาจของสองอย่างนี้เท่านั้น ที่ทำให้เรารู้ว่าเราควรกระทำอะไรและกำหนดสิ่งที่เราจะกระทำ” (Nature has placed mankind under the governance of two sovereign masters, pain and pleasure. It is for them alone to point out what we ought to do, as well as to determine what we shall do.) (Bentham, 1789: 14)

ทั้งนี้ คำว่า “ความสุข” (happiness) สำหรับ Bentham ก็คือ การมี “ความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์” (pleasure) และไม่มี “ความเจ็บปวด” (pain) ใด ๆ หรือหากมีความเจ็บปวดอยู่ด้วย ก็ต้องให้มีในปริมาณที่น้อยที่สุด ดังที่ Mill ได้กล่าวไว้ว่า “อรรถประโยชน์ หมายถึง สิ่งที่น่าไปสู่ผลได้ ผลประโยชน์ ความพอใจ ความดี หรือความสุข...ตลอดจนการป้องกันการเกิดขึ้นของความเสียหาย ความเจ็บปวด ความชั่วร้าย หรือความไม่เป็นสุข” (utility is meant that property in any object, whereby it tends to produce benefit, advantage, pleasure, good, or happiness...to prevent the happening of mischief, pain, evil, or unhappiness.) (Bentham, 1789: 14-15)

ทั้งนี้ หลักการอรรถประโยชน์ของ Bentham มีอยู่ว่า การกระทำที่ดีที่ถูกต้องคือการกระทำที่นำมาซึ่งความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ เพราะทำให้มนุษย์มีความสุข ส่วนการกระทำที่ไม่ดีไม่ถูกต้องคือการกระทำที่นำมาซึ่งความเจ็บปวด เพราะทำให้มนุษย์มีความทุกข์ และการกระทำที่ดีที่ถูกต้องที่สุดก็คือการกระทำที่นำมาซึ่ง “ความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุด” (the greatest happiness of the greatest number) ดังนั้นจึงสะท้อนให้เห็นว่า สำหรับ Bentham การวินิจฉัยคุณค่าทางศีลธรรมของการกระทำจึงไม่ได้อยู่ที่ตัวการกระทำนั้น ๆ หากแต่อยู่ที่ “ผลของการกระทำ” นั้น ๆ ที่มีต่อปริมาณความสุขและปริมาณความทุกข์ของผู้คนในสังคม และหลักการดังกล่าวนี้ Bentham เสนอว่า ให้บังคับไม่เฉพาะแต่การกระทำของปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่รวมถึงการกระทำของสังคมด้วย ดังนั้นหลักอรรถประโยชน์จึงไม่ใช่หลักการแห่งศีลธรรมของปัจเจกบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว แต่มีฐานะเป็นศีลธรรมของสังคมด้วยในเวลาเดียวกัน เพราะ Bentham เชื่อ

ว่า หากปัจเจกบุคคลมีความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ในปริมาณที่มาก สังคมก็จะมีความสุขในปริมาณที่มากตามไปด้วย

อย่างไรก็ตาม แนวคิดอรรถประโยชน์นิยมของ Bentham มีประเด็นที่ทำให้ Mill ในฐานะลูกศิษย์ มีความกังวลสนใจจนนำไปพิจารณาเป็นข้อถกเถียงทางการเมืองเพื่อแสดงจุดยืนในความไม่เห็นด้วยกับ Bentham โดยประเด็นนี้มีอยู่ว่า สำหรับ Bentham แล้ว เขาเสนอว่า กิจกรรมที่ทำให้เกิดความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์นั้น ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมชนิดใด ประเภทใด หรือเกิดขึ้นด้วยวิธีการใดก็ตาม หากกิจกรรมเหล่านั้นทำให้นุชนุชเรามีความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ในปริมาณที่เท่ากัน กิจกรรมเหล่านั้นก็ย่อมมีคุณค่าและนำมาซึ่งความสุขในปริมาณหรือระดับที่เท่ากัน (Warburton, 2011: 121-125) ดังที่ Bentham ได้กล่าวยกตัวอย่างไว้ว่า “ถ้ามันผลิตปริมาณความพอใจเท่ากัน เกมพูซพินก็ดีพอ ๆ กับกวีนิพนธ์” (pushpin is as good as poetry) (แซนเดล 2009, อ้างถึงใน สถฤณี อาชวานันทกุล (แปล) 2554: 74) ทั้งนี้ จากแนวคิดดังกล่าวของ Bentham ซึ่งเป็นประเด็นข้อโต้แย้งที่ Mill มีต่อ Bentham นั้น ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นในบทต่อไป

สำหรับวิธีการวัดว่า การกระทำใดเป็นกระทำที่ดีและการกระทำใดเป็นการกระทำที่ไม่ดี และการกระทำใดเป็นการกระทำที่ดีที่สุดนั้น Bentham เสนอว่า ต้องพิจารณาจากผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำว่า การกระทำนั้นนำมาซึ่งความสุขหรือความทุกข์ ระดับความเข้มข้นของความรู้สึกมีความสุข ระดับของความแน่นอนว่าความสุขนั้นจะเกิดขึ้นจริง ระดับของความแน่นอนว่าความสุขที่เกิดขึ้นนั้นจะไม่นำมาซึ่งความทุกข์ในภายหลัง รวมถึงจำนวนของผู้คนที่จะได้รับความสุขนั้นด้วย จากนั้นให้นำผลรวมของความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ของปัจเจกบุคคลทั้งหมดกับผลรวมของความเจ็บปวดของปัจเจกบุคคลทั้งหมดมาเปรียบเทียบกัน โดยหากปริมาณของความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์มีมากกว่าปริมาณของความเจ็บปวด นั้นย่อมถือว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ดี แต่ถ้าหากปริมาณของความเจ็บปวดมีมากกว่าปริมาณของความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ นั้นย่อมถือว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ดี และความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ที่มีปริมาณของผลรวมมากกว่าความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์อื่น ๆ นั้นย่อมถือว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ดีที่สุดหรือเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด ดังนั้นมีความชัดเจนว่า ในเรื่องของผลประโยชน์ หากผลประโยชน์ที่จะนำมาซึ่งความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ไม่สามารถครอบคลุมทั่วถึงคนทุกคนหรือคนทั้งหมดได้ ภายใต้หลักการแห่งอรรถประโยชน์ ก็ย่อมต้องอ้างอิงหรือยึดถือในผลประโยชน์ที่จะนำมาซึ่งความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ของเหล่าปัจเจกบุคคลฝ่ายที่มีจำนวนมากที่สุด ในสังคมเป็นเครื่องตัดสินของทางเลือกต่าง ๆ ที่มีอยู่ ดังนั้นผลประโยชน์ที่จะนำมาซึ่งความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ตามหลักการแห่งอรรถประโยชน์ จึงเป็นผลประโยชน์ที่ต้องตั้งอยู่บนฐานของ “หลักเสียงข้างมาก” (Nelson, 1982: 247-251)

การจะตัดสินว่าการกระทำใดการกระทำหนึ่งเป็นการกระทำที่ดีหรือไม่ดี กฎหมายฉบับใดดีหรือไม่ดี หรือนโยบายใดดีหรือไม่ดีนั้น สำหรับ Bentham เขาเสนอว่า เราไม่ควรตัดสินโดยการอ้างอิงถึงสิ่งซึ่งเป็นนามธรรมลอย ๆ ซึ่งไม่สามารถพิสูจน์ได้ ดังนั้น เขาจึงปฏิเสธแนวคิดเรื่องสิทธิตามธรรมชาติในฐานะที่เป็นสิทธิที่ดำรงอยู่ก่อนการมีรัฐ เพราะสำหรับ Bentham แล้วสิทธิของบุคคลย่อมเกิดจากการที่รัฐกำหนดให้ ดังนั้น การกระทำที่ดี กฎหมายที่ดี นโยบายที่ดี ต้องทำให้เกิดปริมาณความสุขที่มากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุดในสังคม และไม่ควรนำแนวคิดจากศีลธรรมต่าง ๆ มาใช้วัดสิ่งที่กฎหมายหรือนโยบายควรจะเป็น แต่จะต้องวัดด้วยหลักการแห่งอรรถประโยชน์ ซึ่งมีเกณฑ์ในการวัดที่ชัดเจนกว่าการใช้แนวคิดที่มีลักษณะเป็นนามธรรมอย่างอื่น เช่น แนวคิดเรื่องสิทธิตามธรรมชาติ เพราะเป็นเรื่องที่ขาดความน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องการพิสูจน์ไม่ได้ (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2561: 384-388)

Bentham ชี้ให้เห็นว่า ไม่มีเหตุผลใด ๆ ที่มนุษยชาติจะปฏิเสธหลักการแห่งอรรถประโยชน์ เพราะไม่ว่าเราจะอ้างเหตุผลใด ๆ ทางศีลธรรม ทุกเหตุผลย่อมต้องอาศัยความคิดเรื่องการแสวงหาความสุขและหลีกเลี่ยงความทุกข์ เพราะแม้แต่ความคิดเรื่องสิทธิและหน้าที่ก็ยังต้องอ้างว่าการเคารพในสิทธิและหน้าที่จะนำมาซึ่งการสร้างความสุขให้แก่มนุษยชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสุขที่จะเกิดขึ้นในระยะยาว และนักคิดทั้งหลายที่ออกมาวิพากษ์วิจารณ์หลักการของสำนักประโยชน์นิยมเองก็มักจะกลับไปอ้างอิงอยู่กับหลักการของสำนักอรรถประโยชน์นิยมอย่างไม่รู้ตัว ดังที่ Bentham ได้กล่าวไว้ว่า “เมื่อมนุษย์พยายามต่อกรกับหลักอรรถประโยชน์...เขาก็คัดค้านด้วยแก่นสารของหลักการเดียวกันโดยไม่รู้ตัว” (Bentham, 1789: 16)

Bentham ชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งกับแนวคิดอรรถประโยชน์นิยมก็คือวิธีคิดแบบอภิปรัชญา โดยเฉพาะวิธีคิดของพวกอภิปรัชญาที่ถือครองอำนาจในสังคมอยู่ ที่มักจะมองว่าแนวคิดอรรถประโยชน์นิยมของ Bentham นั้น เป็นแนวคิดที่เน้นความเท่าเทียมกันจนเกินไป จนอาจเป็นอุปสรรคต่อการแสวงหาผลประโยชน์และความก้าวหน้าของปัจเจกบุคคล (โดยเฉพาะพวกอภิปรัชญาเอง) ดังนั้น พวกอภิปรัชญาจึงมักจะเรียกร้องในเสรีภาพของปัจเจกบุคคลมากกว่าที่จะเรียกร้องความเท่าเทียมกันของคนในสังคม อย่างไรก็ตาม สำหรับ Bentham เขาเห็นว่า การปกครองโดยคนจำนวนน้อยที่เป็นรัฐบาล มักจะถูกครอบงำโดยผลประโยชน์ของคนจำนวนน้อยอย่างพวกอภิปรัชญา ซึ่ง Bentham เห็นว่า ลักษณะของการปกครองดังกล่าวเป็นอะไรที่ขัดแย้งกับแนวคิดอรรถประโยชน์นิยมของเขาอย่างสิ้นเชิง ดังนั้น เพื่อขจัดความขัดแย้งดังกล่าว Bentham จึงเสนอว่า ต้องทำให้ผู้ปกครองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับผู้ถูกปกครอง เพราะถ้ามีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองแล้ว ความต้องการของทั้งสองฝ่ายก็จะเหมือนหรือสอดคล้องกัน ซึ่งจะทำให้สามารถเชื่อมั่นได้ว่า จะเกิดความสุขที่มากที่สุดสำหรับคนจำนวนมาก

ที่สุดได้ ซึ่งย่อมเป็นไปได้ยากยิ่งในระบอบการปกครองที่คนจำนวนน้อยเป็นรัฐบาล โดยเฉพาะคนจำนวนน้อยที่เป็นรัฐบาลแบบเผด็จการ ดังนั้นสำหรับ Bentham เขาเห็นว่า มีระบอบการปกครองเดียวเท่านั้นที่จะสามารถสร้างความสุขที่สุดของคนจำนวนมากที่สุดได้อย่างเป็นรูปธรรม นั่นคือ “ระบอบประชาธิปไตย” (democratic regime) ทั้งนี้ก็เพราะระบอบประชาธิปไตยคือ “การปกครองโดยประชาชน” (government by the people) (ฮาร์มอน 1964, อ้างถึงใน เสน่ห์ จามริก (แปล) 2555: 90-112)

ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า แนวคิดอรรถประโยชน์นิยมของ Bentham มีแกนกลางของแนวคิดคือหลักการที่เรียกว่า “หลักแห่งอรรถประโยชน์” (principle of utility) ซึ่งเชื่อว่า มนุษย์โดยธรรมชาตินั้นต้องการที่จะแสวงหาความสุขและหลีกเลี่ยงความทุกข์ โดย “ความสุข” (happiness) ในทัศนะของ Bentham คือ การมี “ความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์” (pleasure) และปราศจากซึ่ง “ความเจ็บปวด” (pain) ใด ๆ หรือหากต้องมีความเจ็บปวดอยู่ด้วย ก็ต้องให้มีในปริมาณที่น้อยที่สุด ดังนั้นการกระทำที่ดีที่ถูกต้องคือการกระทำที่นำมาซึ่งความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ หรือความสุข การกระทำที่ไม่ดีไม่ถูกต้องคือการกระทำที่นำมาซึ่งความเจ็บปวดหรือความทุกข์ และการกระทำที่ดีที่ถูกต้องที่สุดก็คือการกระทำที่นำมาซึ่ง “ความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุด” (the greatest happiness of the greatest number) หรือที่เรียกว่า “ความสุขที่ยิ่งใหญ่” หรือ “มหสุข” (The greatest happiness) โดยพิจารณาจากผลของการกระทำนั้น ๆ ที่มีต่อปริมาณความสุขและปริมาณความทุกข์ของผู้คนในสังคม โดย Bentham เชื่อว่า หากปัจเจกบุคคลมีความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ในปริมาณที่มาก สังคมก็จะมีความสุขในปริมาณที่มากตามไปด้วย โดยแนวคิดเรื่องความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุดของ Bentham นั้น มีความสอดคล้องกับแนวคิดทางการเมืองแบบ “ประชาธิปไตย” (democracy) เพราะเป็นแนวคิดที่เน้นและให้ความสำคัญกับ “หลักการเรื่องคนจำนวนมากที่สุด หรือคนส่วนใหญ่ หรือคนฝ่ายเสียงข้างมาก” (majority rule) เช่นเดียวกัน

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า Mill เดิมโตมาในสำนักคิดแบบอรรถประโยชน์นิยม (utilitarianism) และได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจาก Bentham ผู้เป็นอาจารย์ของเขาโดยตรง และทำให้ Mill เป็นนักอรรถประโยชน์นิยมอย่างเปิดเผย (Warburton, 2011: 139) ดังที่ Mill ได้กล่าวไว้ว่า

“ลัทธิความเชื่อที่ยอมรับหลักการแห่งอรรถประโยชน์หรือหลักการแห่งมหสุขว่าเป็นรากฐานของศีลธรรมนั้นถือว่าการกระทำที่ถูกต้อง ได้แก่ การกระทำที่มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความสุข ส่วนการกระทำที่ผิด ได้แก่ การกระทำที่มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดสิ่งที่ตรงกันข้ามกับความสุข... โดย ความสุข หมายถึง ความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์และการปราศจาก

ซึ่งความเจ็บปวด ส่วน ความไม่มีความสุข หมายถึง ความเจ็บปวดและการปราศจากซึ่งความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์...อุดมคติของแนวคิดอรรถประโยชน์นิยมคือ การมีความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์และการหลุดพ้นจากความเจ็บปวด ซึ่งเป็นเป้าหมายเดียวที่พึงปรารถนาในชีวิตของมนุษย์”

(Mill, 1863: 137)

นอกจากนี้ Mill ยังเห็นด้วยกับ Bentham ที่ปฏิเสธการอ้างอิงถึงแนวคิดสิทธิธรรมชาติของปัจเจกบุคคล และได้ปรับย้ายรากฐานทางความคิดมาสู่แนวคิดอรรถประโยชน์แทน และกำหนดให้หลักการแห่งอรรถประโยชน์เป็นหลักการใหญ่ของสำนักอรรถประโยชน์นิยมเช่นเดียวกับ Bentham ผู้เป็นอาจารย์ของเขา ดังที่ Mill ได้กล่าวไว้ว่า อรรถประโยชน์คือรากฐานของศีลธรรมจรรยาทั้งปวง และแม้แต่แนวคิดเรื่องสิทธิตามธรรมชาติก็เป็นสิ่งที่ขึ้นตรงต่ออรรถประโยชน์ (Mill, 1859: 15)

ขณะที่นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันอย่าง Brian R. Nelson ได้ชี้ให้เห็นว่า ถ้าหาก Mill ไม่ได้เป็นบุตรของ James Mill ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้นำสำนักอรรถประโยชน์นิยมและผู้เป็นสาวกและเพื่อนสนิทของ Bentham เขาอาจปฏิเสธแนวคิดแบบอรรถประโยชน์นิยม แต่เนื่องจากอิทธิพลของบิดาและอาจารย์ที่มีต่อเขาอย่างมาก เขาจึงปฏิเสธการถ่ายทอดความรู้จากบิดาและอาจารย์ได้ยาก โดยเฉพาะการทำหน้าที่สืบทอดองค์ความรู้และถ่ายทอดความรู้นั้นต่อสาธารณะชน James Mill มีความประสงค์ที่จะให้ Mill เป็นนักคิดคนสำคัญที่จะรักษาแนวคิดและหลักการอรรถประโยชน์นิยมไว้และก็ได้เป็นเช่นนั้นจริง ๆ ตามที่ James Mill ได้วางแผนไว้ เพราะ Mill ได้พยายามยกระดับความน่าเชื่อถือให้กับสำนักอรรถประโยชน์นิยม และ Mill ก็ทำได้สำเร็จ กล่าวคือในฐานะบุตรของหนึ่งในผู้นำสำนักอรรถประโยชน์นิยม Mill จึงเริ่มด้วยการปกป้องหลักการอรรถประโยชน์ ว่าเป็นหลักคิดที่ถูกต้องของพฤติกรรมมนุษย์และเป็นพื้นฐานของศีลธรรมทั้งปวง และเขาก็ได้ยืนยันความถูกต้องในหลักการบางอย่างของหลักอรรถประโยชน์ไว้ กล่าวคือ สำหรับ Mill เขายังยึดถือเช่นเดียวกับ Bentham ว่า การกระทำที่นำมาซึ่งความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์คือสิ่งที่ดี ส่วนการกระทำที่นำมาซึ่งความเจ็บปวดคือสิ่งที่ไม่ดี (Nelson, 1982: 270-272)

Ken Masugi (2016: 196) นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกัน แห่ง Johns Hopkins University ได้ชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่มีอิทธิพลความคิดทางการเมืองเรื่องพระราชของเลียงซำงมากต่อ Mill อย่างมากคือ Tocqueville โดยเฉพาะเมื่อ Mill ได้อ่านงานเขียนของ Tocqueville ที่ชื่อ Democracy in America ทำให้ Mill ถึงกับยกย่อง Tocqueville ว่า เขาคือผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจต่อประชาธิปไตยอย่างลึกซึ้ง

กล่าวโดยสรุป รากฐานความคิดทางการเมืองของ Mill มาจากแนวคิดอรรถประโยชน์นิยม ซึ่งมี Bentham ผู้เป็นอาจารย์ของเขาเป็นผู้ก่อตั้ง โดยแนวคิดอรรถประโยชน์นิยมที่ว่านี้มีหลักการสูงสุดของแนวคิดคือหลักการที่เรียกว่าหลักแห่งอรรถประโยชน์ (principle of utility) ซึ่งยึดถือว่า มนุษย์โดยธรรมชาตินั้นต้องการที่จะแสวงหาความสุขและหลีกเลี่ยงความทุกข์ โดยความสุข (happiness) คือ การมีความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ (pleasure) และปราศจากซึ่งความเจ็บปวด (pain) หรือหากต้องมีความเจ็บปวดอยู่ด้วย ก็ต้องให้มีในปริมาณที่น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ดังนั้นการกระทำที่ดีที่สุดก็ต้องคือการกระทำที่นำมาซึ่งความสุข การกระทำที่ไม่ดีไม่ถูกต้องก็คือการกระทำที่นำมาซึ่งความทุกข์ โดยพิจารณาจากผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ และการกระทำที่ดีที่สุดก็ต้องที่สุดก็คือการกระทำที่นำมาซึ่งความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุด (the greatest happiness of the greatest number) หรือที่เรียกว่าความสุขที่ยิ่งใหญ่ หรือ มหสุข (the greatest happiness) ทั้งนี้ก็เพราะแนวคิดนี้เชื่อว่า หากปัจเจกบุคคลมีความสุขในปริมาณที่มากที่สุดก็จะมีมีความสุขในปริมาณที่มากที่สุดตามไปด้วย โดยแนวคิดเรื่องความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุดนี้ มีความสอดคล้องกับแนวคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (democracy) ทั้งนี้ก็เพราะเป็นแนวคิดที่เน้นและให้ความสำคัญกับหลักการเรื่องคนจำนวนมากที่สุด หรือคนส่วนใหญ่ หรือคนฝ่ายเสียงข้างมาก (majority rule)

อย่างไรก็ตาม แม้ Mill จะรับแนวคิดความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุดจาก Bentham มา แต่ Mill ก็ได้พัฒนาต่อยอดแนวคิดดังกล่าวให้ก้าวหน้ากว่าเดิมมาก กล่าวคือ สำหรับ Mill นั้น การจะตัดสินว่าความสุขชนิดใดมีค่ามากหรือน้อยกว่ากันนั้น ให้ทำการประเมินค่าทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพราะความสุขมีทั้งความสุขขั้นต่ำและความสุขขั้นสูง โดยความสุขขั้นสูงมีค่าเหนือกว่าความสุขขั้นต่ำเสมอ ต่อให้ความสุขขั้นต่ำมีปริมาณมากเพียงใดก็ตาม ทั้งนี้ก็เพราะการประเมินค่าความสุขนั้น พิจารณาจากปริมาณผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ มิใช่ปริมาณตัวการกระทำ กล่าวคือ ความสุขขั้นสูงจะส่งผลให้เกิดความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุดได้มากกว่าความสุขขั้นต่ำเสมอแน่นอน แต่ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้มนุษย์มีความสุขขั้นสูงได้คือ เสรีภาพ (liberty) โดยเฉพาะเสรีภาพของปัจเจกบุคคลแต่ละคน (individual liberty) ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดทางการเมืองแบบเสรีนิยม (liberalism) ทั้งนี้ก็เพราะเป็นแนวคิดที่เน้นและให้ความสำคัญกับการเคารพและปกป้องเสรีภาพของปัจเจกบุคคล (respect and protect the individual liberty) ดังนั้นในแง่นี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า จารากฐานความคิดทางการเมืองของ Mill และสิ่งที่ Mill ได้พัฒนาต่อยอดนั้น มีทั้งส่วนที่เป็นแนวคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและส่วนที่เป็น

แนวคิดทางการเมืองแบบเสรีนิยมผสมผสานกันอยู่ นั่นคือ แนวคิดทางการเมืองแบบเสรีนิยม
ประชาธิปไตย (liberal democracy) นั่นเอง ดังผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นอย่างกระจ่างชัดในบทต่อไป

บทที่ 3

ว่าด้วยความเป็นทรราชของเสียงข้างมากในทัศนะของ Mill

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า วัตถุประสงค์หลักของการวิจัยในครั้งนี้คือ เพื่อศึกษาถึงแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมากในทัศนะของ Mill ดังนั้น เพื่อตอบคำถามให้ได้อย่างกระจ่างชัดว่า Mill มีแนวทางในการป้องกันทรราชของเสียงข้างมากอย่างไร ? จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องตอบคำถามให้ได้อย่างกระจ่างชัดก่อนว่า ทรราชของเสียงข้างมากคืออะไรในทัศนะของ Mill ? และ ทำไม Mill ถึงกังวลสนใจปัญหาเรื่องทรราชของเสียงข้างมาก ? ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะสามารถหาคำตอบได้อย่างตรงประเด็นและกระจ่างชัดนั่นเอง ดังนั้นในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอประเด็นสำคัญ ๆ ดังนี้

3.1 ทรราชของเสียงข้างมากคืออะไรในทัศนะของ Mill ?

3.2 ทำไม Mill ถึงกังวลสนใจปัญหาเรื่องทรราชของเสียงข้างมาก ?

3.1 ทรราชของเสียงข้างมากคืออะไรในทัศนะของ Mill ?

ในทัศนะของ Mill เขามีทัศนะในแง่ลบต่อคำว่า “ทรราช” (tyranny) เพราะสำหรับ Mill ทรราช คือ การใช้อำนาจไปทางที่ชั่วร้ายของผู้มีอำนาจ กล่าวคือ ทรราช คือ ลักษณะของการที่ผู้มีอำนาจทั้งที่อยู่ในรูปของคนเดียว (the one) คณะบุคคลหรือกลุ่มคนเพียงไม่กี่คน (the few) หรือคนจำนวนมาก (the many) ได้กระทำการละเมิดเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ดังที่ Mill ได้กล่าวไว้ว่า “เสรีภาพหมายถึงการปกป้องคุ้มครองให้พ้นจากอำนาจของทรราช” (liberty, was meant protection against the tyranny) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ทรราช ย่อมหมายถึง สิ่งซึ่งเป็นภัยอันตรายต่อเสรีภาพของมนุษย์

ทั้งนี้ ทรราชโดยคนเดียว มักจะอยู่ในรูปของ ทรราชโดยผู้นำทางการเมืองหรือผู้ปกครอง (the tyranny of the political rulers) ขณะที่ทรราชโดยคณะบุคคลหรือกลุ่มคนเพียงไม่กี่คน อาจอยู่ในรูปของ ทรราชของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถือกฎหมายในกระบวนการยุติธรรม (the tyranny of the magistrate) เป็นต้น ส่วนทรราชโดยคนจำนวนมาก อาจะอยู่ในรูปของ ทรราชทางความคิดเห็นและความรู้สึกที่แพร่หลาย (the tyranny of the prevailing opinion and feeling) เป็นต้น (Mill, 1859: 5, 6, 8, 9, 74, 102 ; Mill, 1861: 210, 247, 261, 295, 344, 362, 442)

ดังนั้น ในทัศนะของ Mill เมื่อ ทรราช คือ ลักษณะของการที่ผู้มีอำนาจได้กระทำการละเมิดเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ทรราชกับเสรีภาพจึงเป็นเงื่อนไขต่อกันและกัน ดังที่ Mill ได้กล่าวไว้ว่า ภายใต้เงื่อนไขของการได้รับการรับประกันให้เชื่อว่าผู้มีอำนาจจะไม่ใช้อำนาจตามอำเภอใจ จนกลายเป็นทรราชต่อประชาชน ประชาชนย่อมไม่ปรารถนาต่อรองเรียกร้องต่อเสรีภาพของพวกเขาจนเกินไปอย่างแน่นอน (Mill, 1859: 6)

อย่างไรก็ตาม แม้ Mill จะกังวลสนใจต่อปัญหาเรื่องทรราชในทุกประเภท แต่ทรราชประเภทที่ Mill กังวลสนใจเป็นพิเศษหรือกังวลใจมากที่สุดคือ “ทรราชโดยคนจำนวนมาก” (the many) ซึ่ง Mill ใช้คำจำกัดความเกี่ยวกับทรราชประเภทนี้ไว้ในงานเขียนของเขาว่า ทรราชของเสียงข้างมาก (the tyranny of the majority) (Mill, 1859: 8 ; Mill, 1861: 442)

ดังนั้น Mill จึงมีทัศนะที่ไม่สนับสนุนการมีเสรีภาพตามใจประสงค์หรืออำเภอใจ โดยเฉพาะเสรีภาพทางสังคม (social liberty) ดังนั้น เขาจึงเสนอให้มนุษยชาติตระหนักถึงเสรีภาพทางสังคมเป็นพิเศษ กล่าวคือ สังคมต้องมีขอบเขตของอำนาจที่สังคมสามารถใช้บังคับต่อปัจเจกบุคคลภายใต้ขอบเขตนั้นได้อย่างชอบธรรมและเหมาะสม Mill ชี้ให้เห็นว่า ประเด็นเรื่องเสรีภาพทางสังคม ไม่ค่อยได้รับการอภิปรายถกเถียงกันในทางปรัชญาหรือหลักการเท่าใดนัก ทั้ง ๆ ที่เป็นประเด็นใกล้ตัวมนุษย์ผู้เป็นสัตว์สังคมอย่างเรา ๆ มากที่สุดประเด็นหนึ่ง อย่างไรก็ตาม Mill กล่าวว่า แม้ประเด็นนี้จะไม่ได้มีอะไรใหม่มากเป็นพิเศษ ดังที่ มนุษยชาติในอดีตก็ได้เคยตั้งคำถามกับมันมาแล้ว แต่ในระดับความก้าวหน้าทางสังคมของมนุษยชาติ ได้สร้างความสลับซับซ้อนต่าง ๆ ขึ้นมามาก โดยเฉพาะสังคมที่มีความก้าวหน้าเป็นอารยธรรมก็ยิ่งมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นเท่านั้น ดังนั้น คำถามที่มีต่อประเด็นดังกล่าวนี้จึงต้องเผชิญกับเงื่อนไขใหม่ ๆ ที่ตามมาอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก และมันเรียกร้องให้มนุษยชาติต้องหันกลับมาพิจารณาด้วยมุมมองที่ลึกซึ้งไปกว่าเดิมอย่างถึงระดับฐานราก (Mill, 1859: 5)

Mill ชี้ให้เห็นว่า ในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ การต่อสู้เรียกร้องที่ถูกดำเนินการมาตลอดคือ การต่อสู้กันระหว่างเสรีภาพกับอำนาจควบคุม ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ของกรีก โรมัน หรืออังกฤษ ก็ตาม แต่การต่อสู้กันระหว่างเสรีภาพกับอำนาจควบคุมในอดีตนั้น มักจะเป็นการต่อสู้ระหว่างผู้ปกครองหรือรัฐบาลในฐานะผู้ใช้อำนาจควบคุมกับชนชั้นที่ต่ำกว่า เช่น ประชาชนทั่วไป ในฐานะผู้เรียกร้องต่อเสรีภาพ ดังนั้น เสรีภาพในสมัยก่อนจึงมักจะหมายถึงการป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากการใช้อำนาจบังคับควบคุมของทรราชโดยผู้ปกครองหรือผู้นำทางการเมือง ดังนั้น ผู้ปกครองจึงมักจะถูกมองว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อผู้ได้ปกครองอย่างประชาชนคนธรรมดา และ Mill ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า คงมีเพียงแต่รัฐบาลที่มาจากประชาชนอย่างนครรัฐเอเธนส์ของกรีกโบราณเท่านั้นที่รัฐบาลในฐานะผู้ปกครองจะไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อประชาชนในฐานะผู้ได้ปกครอง ขณะที่อำนาจของ

ผู้ปกครองในอดีตมักจะมาจากการสืบสายเลือด ชนเผ่า ชนชั้น หรือกลุ่มที่มีอำนาจดั้งเดิม หรือด้วยการเป็นผู้รับชนะ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วผู้ปกครองดังกล่าว ไม่ได้ถือครองอำนาจบนฐานของความพึงพอใจของผู้ถูกปกครองหรือประชาชนแต่อย่างใด หากแต่ถือครองอำนาจบนฐานของความจำยอม ด้วยเพราะไม่มีใครที่จะกล้าต่อกรกับเขานั้นเอง อนึ่ง มีความจำเป็นบางอย่างของผู้ได้ปกครองที่ต้องการความปลอดภัยจากศัตรูนอกรัฐด้วยการพึ่งอำนาจคุ้มครองจากผู้ปกครองดังกล่าว แม้จะโดนอำนาจนั้นกดขี่อยู่ก็ตาม ดังนั้น อำนาจของผู้ปกครองในอดีตจึงได้รับการยึดถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นในมิตินี้ อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า ผู้ปกครองก็ใช้อำนาจเดียวกันนี้มาใช้ควบคุมกดขี่ผู้ได้ปกครองไม่น้อยไปกว่าที่นำไปใช้กับศัตรูภายนอก รัฐ ดังนั้น จึงเล็งไม่ได้ที่ผู้ได้ปกครองทั้งหลายจะต้องคอยป้องกันตนจากผู้ปกครองอยู่ตลอดเวลา และต้องหาทางจำกัดขอบเขตของอำนาจของผู้ปกครองที่จะใช้ต่อผู้ได้ปกครองทั้งหลาย และการจำกัดขอบเขตอำนาจของผู้ปกครองที่จะใช้ต่อผู้ได้ปกครองทั้งหลายนี้เองที่ Mill เรียกว่า เสรีภาพ

Mill ชี้ให้เห็นว่า ที่ผ่านมามีความพยายามจะสร้างการจำกัดขอบเขตของอำนาจของผู้ปกครองอยู่ด้วยกัน 2 แนวทาง คือ

1) การเรียกร้องให้ยอมรับต่อการปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพทางการเมือง (called political liberties or rights) กล่าวคือ เมื่อใดที่ผู้ปกครองละเมิดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน เมื่อนั้นให้ถือว่าผู้ปกครองกระทำการผิดต่อหน้าที่ของผู้ปกครองเอง และถ้าหากการละเมิดนั้นเกิดขึ้นเกินกว่าที่ประชาชนจะรับไหว ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพที่จะต่อต้านหรือกบฏต่อผู้ปกครองได้อย่างชอบธรรม

2) การสถาปนารัฐธรรมนูญขึ้นมาตรวจสอบ (the establishment of constitutional checks) กล่าวคือ สถาบันรัฐธรรมนูญหรือสถาบันทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญนั้น ถือว่าเป็นตัวแทนแห่งผลประโยชน์ของประชาชนทั้งมวล ซึ่งถูกกำหนดให้เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับการทำหน้าที่ของรัฐบาล

Mill ชี้ให้เห็นว่า ในยุคสมัยของเขา รัฐต่าง ๆ ในยุโรปส่วนใหญ่ ต่างยอมรับในแนวคิดการจำกัดอำนาจของผู้ปกครองหรือรัฐบาลด้วยแนวทางการเรียกร้องให้ยอมรับต่อการปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพทางการเมืองซึ่งมาน้อยแตกต่างกันไป แต่สำหรับแนวทางการสถาปนารัฐธรรมนูญขึ้นมาตรวจสอบนั้น มีหลายรัฐในยุโรปยังไม่เกิดแนวทางนี้ขึ้น ส่วนรัฐที่เกิดแนวทางนี้ขึ้นก็ถือว่าไม่มากในรูปธรรมเท่าใดนัก ดังนั้น Mill จึงเสนอว่า เพื่อให้การจำกัดอำนาจของผู้ปกครองมีความรอบคอบและรัดกุมมากขึ้น มนุษยชาติควรให้ความสำคัญกับแนวทางการสถาปนารัฐธรรมนูญขึ้นมาตรวจสอบอย่างจริงจัง นอกจากนี้ Mill ยังให้แง่คิดแก่ผู้ปกครองในรูปของคนคนเดียวไว้ว่า トラบแทที่มนุษยชาติรู้สึกพอใจที่จะถูกปกครองโดยคนเดียว การได้รับประกันว่า

ผู้ปกครองจะไม่ใช้อำนาจอย่างทรราชเท่านั้น ประชาชนจึงจะไม่เรียกร้องเสรีภาพจนเกินที่ผู้ปกครองจะรับไหว (Mill, 1859: 5-6)

Mill เสนอว่า หากมนุษยชาติต้องความก้าวหน้าในชีวิต มนุษยชาติต้องปฏิเสธสิ่งที่เรียกว่า อำนาจอิสระหรืออำนาจตามอำเภอใจ (independent power) ของผู้ปกครอง ซึ่งอำนาจดังกล่าวมักจะให้ผลประโยชน์แก่กับผู้ปกครองและมักจะขัดแย้งกับผลประโยชน์ของประชาชน ดังนั้น ผู้ปกครองต้องอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ถูกปกครอง กล่าวคือ มีหน้าที่รับมอบอำนาจจากประชาชน ซึ่งประชาชนสามารถถอดถอนสิทธิอำนาจของผู้ปกครองได้ หากประชาชนเห็นว่าผู้ปกครองทำผิดต่อหน้าที่ด้วยการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน สำหรับ Mill แนวทางนี้เท่านั้นที่จะประกันว่า ผู้ปกครองจะไม่หันกลับมาทำร้ายผลประโยชน์ของผู้ถูกปกครอง ดังนั้น การเรียกร้องให้ผู้ปกครองมาจากการเลือกตั้งของประชาชน เพื่อเข้าไปใช้อำนาจเพียงชั่วคราว จึงมีความสำคัญในแง่หนึ่ง และจะกลายเป็นสิ่งที่มนุษยชาติต้องเรียกร้องถึงมันมากขึ้น จนกลายเป็นแนวทางใหม่สำหรับการจำกัดอำนาจผู้ปกครอง สำหรับ Mill ผู้ปกครองควรจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับประชาชน กล่าวคือ ผลประโยชน์และเจตจำนงของผู้ปกครองควรเป็นผลประโยชน์และเจตจำนงเดียวกันกับของประชาชนทั้งหมดในชาติ จนกลายเป็นผลประโยชน์และเจตจำนงแห่งชาติ (the interest and will of the nation) เมื่อนั้นประชาชนในชาติก็จะไม่จำเป็นต้องป้องกันหรือจำกัดอำนาจของผู้ปกครองที่มีผลประโยชน์และเจตจำนงเดียวกันกับคนในชาติ ประชาชนในชาติก็จะกลายเป็นผู้ควบคุมและกำกับทิศทางผลประโยชน์ของตนเอง Mill ชี้ให้เห็นว่า ความคิดและความรู้สึกในลักษณะนี้เป็นแนวคิดแบบเสรีนิยม (liberalism) และแนวคิดดังกล่าวนี้ก็ได้กระจายไปทั่วยุโรป (Mill, 1859: 6-7)

Mill กล่าวว่า ในทางทฤษฎีทางการเมืองและปรัชญา (political and philosophical theories) ความสำเร็จของการจำกัดอำนาจผู้ปกครองเช่นนี้อาจมีสิ่งที่ผิดพลาดอันจะนำไปสู่ปัญหาใหม่ซ่อนอยู่ ซึ่งปัญหาใหม่นี้ไม่ง่ายนักที่ประชาชนทั่วไปจะมองเห็น นั่นก็เพราะประชาชนทั่วไปไม่คิดว่าตนเองจะสร้างปัญหาและไม่คิดที่จะจำกัดอำนาจของตนเอง Mill ยกตัวอย่างถึงสิ่งที่ผิดพลาดอันจะนำไปสู่ปัญหาใหม่จากกรณีการปฏิวัติฝรั่งเศส (the French Revolution)⁵¹ ซึ่งมีความรุนแรงที่ยากควบคุม อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า ภายหลังการปฏิวัติฝรั่งเศสแนวคิดประชาธิปไตย (democracy) ได้กระจายไปเกือบทั่วโลก เช่น การมีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งและมีความรับผิดชอบต่อประชาชน (elective and responsible government) แต่ในความเป็นจริงหลายแห่งหาเป็นเช่นนั้นไม่ กล่าวคือ คำว่า การปกครองตนเอง (self-government) และ อำนาจของประชาชนที่มีอยู่เหนือตนเอง (the power of the people over themselves) ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานของ

ประชาธิปไตย ไม่ได้ถูกนำไปปฏิบัติจริงในทางการเมืองแต่อย่างใด ทั้งนี้ก็เพราะประชาชนผู้ที่ใช้อำนาจในการปกครองไม่ได้เป็นพวกเดียวกันกับประชนผู้ที่ถูกใช้อำนาจ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การปกครองตนเองที่ปรากฏออกมา ไม่ได้เป็นการปกครองที่ปัจเจกบุคคลแต่ละคนมีอำนาจเหนือตนเอง แต่เป็นการปกครองที่ปัจเจกบุคคลบางคนถูกปกครองโดยคนอื่นที่มีจำนวนมากว่า ขณะที่ผลประโยชน์และเจตจำนงของประชาชนในชาติ หรือผลประโยชน์และเจตจำนงแห่งชาติ กลับกลายเป็นเพียงผลประโยชน์และเจตจำนงของคนฝ่ายเสียงข้างมาก หรือคนส่วนใหญ่ Mill ชี้ให้เห็นว่า ผลที่ตามมาก็คือในบางสถานการณ์ประชาชนฝ่ายเสียงข้างมากอาจปรารถนาที่จะกดขี่สมาชิกฝ่ายเสียงข้างน้อย แม้จะอยู่ในรัฐชาติเดียวกันก็ตาม ดังนั้น Mill จึงเตือนให้มนุษยชาติพึงระมัดระวังและตระหนักต่อปัญหาใหม่นี้อย่างจริงจัง ทั้งนี้ก็เพราะ ใครก็ตามที่ขึ้นมามีอำนาจ ย่อมถูกควบคุมและบงการโดยฝ่ายเสียงข้างมากในสังคม กล่าวโดยขยายความความคือ อำนาจใหม่ที่เข้ามาละเมิดสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลคือ อำนาจจากสังคมที่ปัจเจกบุคคลอาศัยอยู่นั่นเอง อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของปัญหาใหม่นี้ มิได้ทำให้ Mill ละเลยหรือละทิ้งต่อปัญหาเก่าไปแต่อย่างใด Mill ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดเรื่องการจำกัดอำนาจของสังคมที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลอาจมีน้อยในยุคสมัยของเขา แต่ก็เชื่อว่าจะไม่มีเลย ดังจะพบได้ในหมู่นักคิด ปัญญาชน และชนชั้นที่มีการศึกษาของยุโรป ดังนั้นสำหรับ Mill หากมองในระยะยาว สิ่งที่เราเรียกว่า ทรราชของเสียงข้างมาก จะกลายเป็นสิ่งชั่วร้ายที่สังคมควรช่วยกันป้องกันไม่ให้มันเกิดขึ้น (Mill, 1859: 7-8)

อย่างไรก็ตาม Mill ได้ชี้ให้เห็นถึงกลไกไปอีกว่า สำหรับนักคิด ปัญญาชน และชนชั้นที่มีการศึกษาอาจมองเห็นได้เพียงว่า ทรราชของเสียงข้างมากจะเกิดขึ้นจากการกระทำของบรรดาผู้ที่ถูกเลือกให้เข้าไปใช้อำนาจแห่งชาติหรืออำนาจสาธารณะดังเช่นที่ทรราชในรูปแบบอื่น ๆ ได้เคยพากันกระทำมา แต่สำหรับ Mill เขากลับมองถึงกลไกไปอีกว่า เป็นไปได้ที่เมื่อสังคมกลายเป็นทรราชเสียเอง กล่าวคือ เป็นทรราชทางสังคม ที่สังคมร่วมกันใช้อำนาจรวมหมู่ในฐานะอำนาจของเสียงข้างมากของสังคมซึ่งย่อมจะมีอำนาจทางกายภาพเหนือปัจเจกบุคคล เข้าแทรกแซงปัจเจกบุคคลในเรื่องที่ไม่ควรแทรกแซงเลย และการที่สังคมใช้อำนาจอย่างทรราชเช่นนี้เองที่ Mill เห็นว่า เป็นการใช้อำนาจที่น่าสะพรึงกลัวยิ่งกว่าการใช้อำนาจของทรราชประเภทอื่น ๆ เสียอีก ทั้งนี้ก็เพราะ Mill เห็นว่าถึงแม้ทรราชโดยสังคมจะมีได้ใช้การลงโทษที่รุนแรงอย่างที่ทรราชประเภทอื่น ๆ ได้เคยกระทำมา แต่การกดขี่จากทรราชโดยสังคมก็เหลือทางออกสำหรับหลีกเลี่ยงให้กับมนุษยชาติไว้น้อยกว่าการกดขี่จากทรราชประเภทอื่นใดเสียอีก นอกจากนี้ Mill ยังชี้ให้เห็นว่า การใช้อำนาจทรราชโดยสังคมยังสามารถแทรกซึมลึกเข้าไปในส่วนต่าง ๆ ของชีวิตปัจเจกบุคคลผู้เป็นสมาชิกของสังคม จนอาจสามารถบังคับให้วิญญาณของปัจเจกบุคคลผู้เป็นสมาชิกของสังคมตกเป็นทาสรับใช้สังคมอย่างน่าอดสู ดังนั้น Mill จึงเสนอว่า การป้องกันทรราชโดยคนคนเดียว หรือทรราชโดยคณะบุคคลหรือ

กลุ่มคนเพียงไม่กี่คนนั้นยังไม่เพียงพอต่อการมีชีวิตที่ดีและก้าวหน้าของมนุษยชาติ หากแต่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่มนุษยชาติจะต้องป้องกัน สิ่งที่เราเรียกว่า ทรราชโดยสังคม ในฐานะ ทรราชของเสียงข้างมาก ไว้อย่างจริงจัง ซึ่งมักจะปรากฏออกมาในแบบที่ Mill เรียกว่า ทรราชทางความคิดเห็นและความรู้สึกที่แพร่หลายในสังคม (the tyranny of the prevailing opinion and feeling) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการกระทำของสังคมมีแนวโน้มจะก่อให้เกิดการกำหนดให้ความคิดและแบบแผนแห่งการกระทำของคนส่วนใหญ่ในสังคมกลายเป็นกฎเกณฑ์ในการควบคุมความประพฤติของปัจเจกบุคคล ผู้เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งไม่ว่าแล้วแต่ผู้ที่ไม่เห็นด้วยหรือเห็นต่างกับความคิดและแบบแผนดังกล่าวก็ตาม สังคมเช่นนี้จะกลายเป็นสังคมที่คอยหยุดยั้งการเจริญเติบโตทางความคิดของปัจเจกบุคคล แทนที่ควรจะมีอย่างแตกต่างหลากหลายได้ในสังคมหนึ่ง ๆ และสังคมเช่นนี้นี้ก็จะป้องกันการก่อร่างสร้างตัวของปัจเจกบุคคลใดก็ตามที่มีความประพฤติที่ไม่สอดคล้องกับความคิดหรือแบบแผนของคนส่วนใหญ่ในสังคม ตลอดจนบังคับให้ปัจเจกบุคคลทุกคนต้องดำเนินชีวิตไปตามความคิดและแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้เท่านั้น (Mill, 1859: 8-9)

Mill เสนอให้มีการกำหนดขอบเขตที่สังคมจะสามารถเข้าแทรกแซงต่อเสรีภาพของปัจเจกบุคคลได้อย่างชอบธรรม และมนุษยชาติควรช่วยกันรักษาแนวคิดหรือหลักการนี้ไว้ เพราะ Mill เชื่อว่า แนวคิดดังกล่าวจะเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับการมีชีวิตที่ดีของมนุษย์ ซึ่งมีความสำคัญพอ ๆ กันกับการป้องกันทรราชประเภทอื่น ๆ และ Mill ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า ในยุคสมัยของเขา ประเด็นเรื่องขอบเขตแห่งเสรีภาพของปัจเจกบุคคลหรือขอบเขตที่สังคมจะสามารถเข้าแทรกแซงต่อเสรีภาพของปัจเจกบุคคลได้อย่างชอบธรรมนั้นอยู่ ณ จุดใด ? คำตอบต่อคำถามดังกล่าว ยังไม่มีนักคิดคนใดที่พยายามที่จะค้นหาและนำเสนอต่อมนุษยชาติ Mill เสนอว่า เรื่องขอบเขตแห่งเสรีภาพของปัจเจกบุคคลหรือขอบเขตที่สังคมจะสามารถเข้าแทรกแซงต่อเสรีภาพของปัจเจกบุคคลได้อย่างชอบธรรมนั้นต้องมีกฎหมาย (law) เป็นเครื่องกำหนด ส่วนเรื่องที่เกินกำลังของกฎหมายนั้นต้องมีความคิดเห็น (opinion) เป็นเครื่องกำหนด อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า ถ้าหากมนุษยชาติปล่อยให้ประเพณีเป็นเครื่องกำหนด การกำหนดขอบเขตดังกล่าวย่อมจะมีความแตกต่างกันไป เพราะไม่มียุคสมัยที่ต่างกันไม่ว่าจะยุคสมัยใด ๆ หรือไม่มีภาคพื้นทวีปที่ต่างกันไม่ว่าจะภาคพื้นทวีปใด ๆ ที่จะกำหนดเรื่องนี้ได้ตรงกันทั้งหมด เพราะกำหนดของยุคสมัยหนึ่ง หรือดินแดนหนึ่ง อาจเป็นเรื่องน่าประหลาดใจของอีกยุคสมัยหนึ่ง หรือของอีกดินแดนหนึ่ง ที่ผ่านมา Mill เห็นว่า ลักษณะเช่นนี้คือมายาแห่งพลังอำนาจของสิ่งที่เรียกว่า ประเพณี แม้ประเพณีจะเป็นสิ่งที่หาเหตุผลมาอธิบายไม่ได้ก็ตาม ผู้คนในสังคมที่ยึดมั่นถือมั่นในประเพณี พวกเขาจะถูกทำให้เคยชินที่จะเชื่อ และได้รับการสนับสนุนให้เชื่อ ความรู้สึกจะอยู่เหนือเหตุผล ทำให้เหตุผลเป็นสิ่งที่อยู่ห่างไกลจากพวกเขา ชีวิตของพวกเขาจะถูกกำหนดให้กระทำตามประเพณีของพวกเขา ประเด็นนี้ Mill เห็นว่า หากไร้ซึ่ง

เหตุผลแล้ว ชีวิตของคนในสังคมเช่นนี้ก็ดำเนินไปตามความรู้สึกเท่านั้นเอง อย่างไรก็ตามความรู้สึกเช่นนี้ก็จะเป็นเพียงความรู้สึกที่ถูกกำหนดจากสังคม หากใช้เป็นความรู้สึกของตนเองอย่างแท้จริงไม่ ดังนั้น ในสังคมเช่นนี้ ศีลธรรมอันดีของพวกเขาก็คอยกำกับความประพฤติที่พวกเขาคิดว่าถูกต้องเหมาะสมก็เป็นเพียงแค่การทำตามคนส่วนใหญ่ในสังคมเท่านั้น ที่แม้แต่การตีความศาสนาเพื่อนำมาประพฤติกฎปฏิบัติก็ต้องทำให้สอดคล้องกับคนส่วนใหญ่ในสังคม ตลอดจนทัศนคติที่ว่าสิ่งใดความถูกต้องสิ่งใดควรถูกชื่นชมก็ต้องยึดถือตามคนส่วนใหญ่ เช่น ความเชื่อแบบไสยศาสตร์ เป็นต้น Mill จึงชี้ให้เห็นว่า ชนชั้นใดมีอำนาจและอิทธิพลในสังคม ชนชั้นนั้นจะเป็นผู้กำหนดศีลธรรมให้กับคนในสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ศีลธรรมจะมาจากผลประโยชน์ของชนชั้นนั้นนั่นเอง ซึ่งมักจะมีความรู้ที่ว่าชนชั้นตนเหนือกว่าชนชั้นอื่น ๆ แฝงอยู่ด้วย เช่น ในแบบชาวสปาร์ตา (Spartans) กับชาวเฮลลอต (Helots) เจ้าของที่ดิน (planters) กับทาสนิโกร (negroes) เจ้าในราชวงศ์ (princes) กับสามัญชนคนธรรมดาผู้เป็นข้า (subjects) ระหว่างผู้ดี (nobles) กับไพร่ (roturiers) ระหว่างผู้ชาย (men) กับผู้หญิง (women) เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นผลผลิตทางผลประโยชน์และความรู้สึกทางชนชั้น และผลประโยชน์และความรู้สึกทางชนชั้นนี้เองที่ Mill ชี้ให้เห็นว่า ได้สร้างศีลธรรมทางชนชั้นขึ้นมาอีกทีจนกลายเป็นสิ่งที่มีความอำนาจชี้นำผู้คนในสังคม อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า ศีลธรรมที่มาจากผลประโยชน์และความรู้สึกทางชนชั้นอาจนำมาซึ่งความกลัวและความเกลียดชังอย่างรุนแรง เช่น การจับมนุษย์ผู้ที่ถูกหาว่านอกรีต (heretics) เผาไฟทั้งเป็น เป็นต้น ซึ่งถือเป็นอำนาจทางศีลธรรมที่นำไปสู่ความรุนแรง (Mill, 1859: 9-11)

Mill ชี้ให้เห็นว่า ความรู้สึกชอบและไม่ชอบของสังคมกลายเป็นสิ่งสำคัญที่กำหนดกฎเกณฑ์ให้ผู้คนต้องปฏิบัติตามจนกระทั่งถูกสังคมกำหนดเป็นกฎหมาย เรื่องนี้ Mill ชี้ให้เห็นว่า แม้แต่ผู้ที่ดูจะมีความคิดที่ก้าวหน้ากว่าคนอื่น ๆ ในสังคม ก็ได้ละเลยที่จะช่วยกันต่อสู้กับปัญหาดังกล่าว ขณะเดียวกันพวกเขาก็สนใจคิดแค่สังคมควรชอบหรือไม่ควรชอบอะไร แทนที่จะพากันสนใจคิดและตั้งคำถามว่าสิ่งที่สังคมชอบหรือไม่ชอบควรจะนำมาเป็นกฎหมายเพื่อใช้บังคับต่อปัจเจกบุคคลหรือไม่ ดังนั้น สำหรับ Mill คนที่คิดเช่นนี้จึงไม่ได้พยายามที่จะปกป้องเสรีภาพอย่างแท้จริง เช่น ประเด็นเรื่องความเชื่อทางศาสนา ที่สามารถกลายเป็นความผิดพลาดทางศีลธรรมได้เช่นกัน เช่น ความรู้สึกเกลียดชังต่อผู้ที่ไม่เชื่อในพระเจ้า และผู้ที่ไม่เชื่อในพระเจ้าย่อมมักจะถูกคนส่วนใหญ่มองว่าเป็นคนชั่ว เป็นต้น กล่าวคือ คนส่วนใหญ่ในสังคมแทบจะไม่ยอมรับเรื่องความแตกต่างทางความคิดในมิติของศาสนาเลย จนท้ายที่สุดก็มักจะถูกนำไปสู่ความขัดแย้ง และฝ่ายคนส่วนน้อยในสังคม ซึ่งขาดโอกาสที่จะกลายเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคมก็จะกลายเป็นฝ่ายที่ถูกกดขี่ และสภาวะเช่นนี้เอง ที่ Mill ชี้ให้เห็นว่าเป็นตัวอย่างของสิ่งที่เรียกว่า ความขัดแย้งระหว่างเสรีภาพของปัจเจกบุคคลกับสังคม แต่สำหรับ Mill เขายืนยันที่ได้แย้งต่อข้ออ้างของสังคมที่จะใช้อำนาจแทรกแซง

ต่อผู้ที่ไม่มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกับคนส่วนใหญ่ในสังคมว่า เสรีภาพแห่งมโนธรรม เช่น เสรีภาพทางความเชื่อศาสนานั้น ถือเป็นเสรีภาพใครก็ตามก็ไม่อาจจะเมิดได้ อย่างไรก็ตาม Mill ก็ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์โดยธรรมชาตินั้นไร้ขันติธรรม (intolerance) ต่อเกือบจะทุกเรื่องที่พวกเขาารู้สึกหวงแหน ดังนั้น เสรีภาพทางศาสนาจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นยากยิ่งในทัศนะของ Mill ดังจะเห็นได้ว่า แม้แต่ประเทศที่ขึ้นชื่อว่ามิชันนารีมากที่สุด (Mill หมายถึง เช่น ประเทศอังกฤษ เป็นต้น) ความมิชันนารีต่อเสรีภาพทางศาสนาก็ยังต้องมีข้อแม้กันอยู่ในใจของผู้คนในสังคม เช่น บางอาจทนต่อเรื่องการจัดการปกครองของศาสนาจักรได้ แต่ทนต่อการยึดติดอยู่กับพระคัมภีร์ไม่ได้ บางคนทนต่อคนทุกคนได้ แต่ทนต่อคนที่สนับสนุนพระสันตปาปาไม่ได้ บางคนทนต่อคนทุกคนได้ แต่ทนต่อคนที่ถือว่าพระเจ้ามีอยู่องค์เดียวไม่ได้ เป็นต้น และความไม่เต็มใจที่จะยอมรับความแตกต่างในทางความคิดทางศาสนาดังกล่าวนี้นี้ Mill เห็นว่า นี่คือ ความผิดพลาดของสิ่งที่เรียกว่าความรู้สึกทางศีลธรรม (the fallibility of what is called the moral sense) นอกจากนี้ Mill ยังได้ชี้ให้เห็นว่า ที่ใดก็ตามที่ความรู้สึกของคนส่วนใหญ่ในสังคมเป็นความรู้สึกที่มีอิทธิพลต่อปัจเจกบุคคลอย่างเข้มข้น ที่นั่นจะเรียกร้องให้ปัจเจกบุคคลเคารพเชื่อฟังมากกว่าที่จะเรียกร้องซึ่งเสรีภาพ (Mill, 1859: 11-12)

Mill ชี้ให้เห็นว่า ในประเทศของเขาหรือในสังคมอังกฤษในยุคสมัยของเขา การละเมิดเสรีภาพของปัจเจกบุคคลโดยพระราชกฤษฎีกาของความคิดเห็นและความรู้สึกที่แพร่หลายนั้นเป็นปัญหาที่หนักข้อกว่าการละเมิดเสรีภาพของปัจเจกบุคคลโดยกฎหมายและการเมือง ขณะที่ประชาชนโดยส่วนใหญ่ก็เริ่มไม่ยอมรับต่อการที่อำนาจทางนิติบัญญัติหรืออำนาจทางบริหารจะเข้ามาแทรกแซงเสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะเรื่องที่ถือว่าเป็นเรื่องส่วนตัวของปัจเจกบุคคลเอง อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า ความคิดเห็นดังกล่าวของประชาชนโดยส่วนใหญ่ไม่ได้มีรากฐานมาจากการเคารพต่อเสรีภาพของปัจเจกบุคคล แต่กลับมีรากฐานมาจากความกลัวที่ว่ารัฐบาลอาจมีผลประโยชน์และเจตนารมณ์ที่ขัดแย้งกับผลประโยชน์และเจตนารมณ์ของประชาชน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความตระหนักว่าอำนาจของรัฐบาลคืออำนาจของพวกเขาเองหรือมาจากพวกเขาเอง หรือความคิดเห็นของพวกเขาก็คือความคิดเห็นของรัฐบาลนั่นเอง อนึ่ง มีความรู้สึกที่รุนแรงไม่น้อยในหมู่ประชาชนส่วนใหญ่ ที่พร้อมต่อต้านกฎหมายที่จะออกมาควบคุมปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะในเรื่องที่พวกเขาไม่คุ้นชินมาก่อน และพวกเขาก็ไม่เคยรู้เลยว่าต่อต้านนั้นมีความชอบธรรมหรือไม่ ทั้งนี้ก็เพราะพวกเขาไม่รู้ว่าจะอะไรคือหลักการของความชอบธรรมในการเรียกร้องเสรีภาพ ดังนั้น เมื่อรัฐบาลจะเข้าแทรกแซงต่อพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล พวกเขาเขาก็จะพิจารณาตัดสินไปตามความรู้สึกที่พวกเขาพึงพอใจ ดังนั้นพวกเขาก็จะไม่ได้พิจารณาตัดสินอะไรตามบนหลักการแห่งเหตุผลที่มีความคงเส้นคงวา ว่าอะไรคือสิ่งที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม โดยเฉพาะเรื่องที่รัฐบาลและสังคมต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับพวกเขา Mill เห็นว่า สภาวะไร้หลักการ

หรือกฎเกณฑ์เช่นนี้ ยากที่จะหาข้อยุติเมื่อเกิดความขัดแย้งทางความคิดเห็นและความรู้สึกขึ้น เพราะมันจะไม่มีช่องทางให้เห็นผลได้ทำงาน (Mill, 1859: 12-13)

Mill ได้เสนอหลักการที่จะสามารถใช้เป็นเกณฑ์พิจารณาตัดสินการที่รัฐและสังคมจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับปัจเจกบุคคลในลักษณะของการเข้าไปบังคับควบคุม ไม่ว่าจะเป็นการใช้อำนาจภายนอกหรืออำนาจทางกายภาพ เช่น การลงโทษทางกฎหมาย เป็นต้น หรือใช้อำนาจภายในหรืออำนาจทางศีลธรรมก็ตาม โดยหลักการของ Mill คือ เหตุผลเดียวเท่านั้นที่รัฐ สังคม หรือปัจเจกบุคคลใดก็ตาม ที่ต้องการเข้าไปแทรกแซงต่อเสรีภาพของปัจเจกบุคคลหนึ่ง ๆ เหตุผลนั้นคือ ต้องเป็นไปเพื่อป้องกันตนเองเท่านั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ รัฐ สังคม หรือปัจเจกบุคคลใดก็ตามที่มีสิทธิที่จะป้องกันตนเอง กล่าวโดยขยายความให้ชัดเจนขึ้นคือ หลักการนี้คือหลักการที่ว่าด้วยขอบเขตแห่งเสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดยขอบเขตแห่งเสรีภาพของปัจเจกบุคคลของ Mill อยู่ที่ “การป้องกันภัยอันตรายที่จะเกิดแก่ผู้อื่น” ดังนั้นในมิติทางสังคม ปัจเจกบุคคลใดก็ตามที่กำลังกระทำการอันมีแนวโน้มว่าจะเกิดภัยอันตรายแก่ผู้อื่น สังคมมีสิทธิที่จะเข้าไปแทรกแซงเสรีภาพของปัจเจกบุคคลนั้นได้อย่างชอบธรรม แต่สำหรับการกระทำใดก็ตามของปัจเจกบุคคลที่ไม่ได้มีผลกระทบต่อสังคม สังคมไม่มีสิทธิที่จะเข้าไปแทรกแซงเสรีภาพของเขาได้ ความหวังดีที่จะอยากให้ปัจเจกบุคคลหนึ่ง ๆ ได้รับผลประโยชน์ ความก้าวหน้า หรือความสุขแก่ตัวเขา ไม่ใช่เหตุผลที่เพียงพอที่สังคมจะใช้อ้างเพื่อแทรกแซงเสรีภาพของเขา ไม่ว่าจะเป็นทางกายภาพหรือในทางศีลธรรมก็ตาม กล่าวคือ สังคมจะบังคับให้ปัจเจกบุคคลกระทำหรือละเว้นการกระทำมิได้ แม้ว่าจะเพื่อให้เขาได้พบสิ่งที่ดีขึ้นในชีวิตของเขา ดังนั้น ถ้าเป็นเรื่องที่ปัจเจกบุคคลกระทำหรือละเว้นการกระทำแล้วไม่ได้เกี่ยวข้องกับหรือส่งผลกระทบต่อสังคม หากสังคมต้องการจะยุ่งเกี่ยวกับเขาด้วยความหวังดีต่อเขาอย่างบริสุทธิ์ใจ สังคมก็ทำได้เพียงแค่พูดโน้มน้าวชักจูงเขาหรือพูดให้แง่คิดเชิงคัดค้านเขาเท่านั้น และสังคมยังไม่มีสิทธิที่จะไปบังคับหรือทำร้ายเขา หากเขาไม่ทำตามที่สังคมเสนอแนะแก่เขาไป อย่างไรก็ตาม ในมิติของปัจเจกบุคคล หากพิจารณาแล้วว่า การกระทำของเขาเกี่ยวข้องกับหรือส่งผลกระทบต่อคนอื่น ๆ ในสังคม เขามีหน้าที่ที่ต้องยอมรับและเคารพเงื่อนไขหรือกฎเกณฑ์ของสังคม แต่ในเรื่องใดก็ตามที่เกี่ยวข้องแต่กับเฉพาะตัวเขาเองเท่านั้น เขามีสิทธิเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ ปัจเจกบุคคลคือองค์อธิปัตย์ (the individual is sovereign) ที่มีอำนาจเหนือร่างกายและจิตใจของตัวปัจเจกบุคคลเอง (Mill, 1859: 13-14)

อย่างไรก็ตาม หลักการนี้ของ Mill เขาเสนอให้ใช้แต่กับเฉพาะมนุษย์ที่มีสมรรถภาพอย่างมีวุฒิภาวะแล้วเท่านั้น กล่าวคือ Mill ไม่ได้เสนอให้ใช้กับมนุษย์ทั่วไป เช่น เด็กที่ยังไร้วุฒิภาวะ หรือมนุษย์ผู้ซึ่งยังจำเป็นต้องอยู่ในการควบคุมดูแลของผู้อื่นอยู่ เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพราะมนุษย์ประเภทนี้จำเป็นต้องถูกป้องกันภัยอันตรายที่อาจจะเกิดจากการกระทำของพวกเขาเองพอ ๆ กับที่จำต้อง

ป้องกันภัยอันตรายจากภายนอกตัวพวกเขา ประเด็นสำคัญคือ สำหรับ Mill เหตุผลเดียวกันนี้หลักการของ Mill ย่อมไม่อาจนำไปใช้กับสังคมที่ยังล้าหลังด้อยพัฒนาเช่นกัน ด้วยเพราะมนุษย์ผู้เป็นสมาชิกของสังคมเช่นนั้นยังขาดสมรรถภาพหรือวุฒิภาวะ อย่างไรก็ตาม การจะออกจากความล้าหลังและด้อยพัฒนาเพื่อไปสู่ความก้าวหน้านั้น ย่อมมีปัญหาที่ซับซ้อนยุ่งยากหนักหน่วงพอสมควร เรียกได้ว่า แทบจะไม่มีทางเลือกให้เดินเท่าใดนักสำหรับการเริ่มต้น และหากไม่เลือกแนวทางนี้พวกเขาก็จะไม่มีวันได้พบกับความก้าวหน้าอย่างมีอารยะ ซึ่งแนวทางนั้นคือ ต้องมีผู้นำที่เด็ดขาดที่สามารถควบคุม ดูแล และฝึกฝนประชาชนของเขาให้มีคุณสมบัติที่จำเป็นต่อการก้าวไปสู่สังคมที่ก้าวหน้าอย่างมีอารยะ ทั้งนี้ก็เพราะพวกเขายังไม่สามารถพิจารณาแยกแยะได้ว่าอะไรคือที่เหมาะสมหรือชอบธรรมทั้งต่อตัวเขาเองและสังคม เพราะพวกเขามักจะทำตามความรู้สึกของพวกเขาเอง แม้จะเป็นภัยอันตรายต่อผู้อื่นก็ตาม กล่าวให้ถึงที่สุดคือ สำหรับ Mill มนุษย์ที่ยังป่าเถื่อน ไม่คำนึงความเป็นภัยอันตรายต่อผู้อื่น จำเป็นมีเผด็จการที่มีเมตตาเข้ามาจัดการในเบื้องต้น ก่อนที่จะปล่อยให้พวกเขาได้จัดการชีวิตตนเอง อย่างไรก็ตาม การละเมิดเสรีภาพของผู้ที่ยังไร้สมรรถภาพ ไร้วุฒิภาวะ หรือป่าเถื่อน ต้องมีเป้าหมายที่เป็นไปเพื่อพัฒนาพวกเขาให้มีสมรรถภาพ มีวุฒิภาวะ หรือหายจากความป่าเถื่อน เช่น สามารถใช้เหตุผลอภิปราย ถกเถียง หรือโต้เถียงกันได้อย่างอิสระและเท่าเทียมกัน เป็นต้น และถ้าเมื่อใดก็ตามที่พวกเขามีสมรรถภาพ มีวุฒิภาวะ หรือหายจากความป่าเถื่อน การละเมิดเสรีภาพของพวกเขาย่อมกระทำไม่ได้อีกต่อไป มีเพียงเหตุผลเดียวเท่านั้นที่จะกลับไปละเมิดหรือแทรกแซงเสรีภาพของพวกเขาได้คือ เมื่อพวกเขาได้กระทำการอันมีแนวโน้มว่าจะเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่นเท่านั้น (Mill, 1859: 14-15)

อย่างไรก็ตาม Mill กล่าวว่า หลักการของเขาไม่ได้อ้างอิงอยู่กับแนวคิดเรื่องสิทธินามธรรมใด ๆ หากแต่อ้างอิงอยู่กับแนวคิดเรื่องอรรถประโยชน์ และแม้ว่าเขาจะกล่าวถึงเรื่องสิทธิอยู่ไม่น้อย แต่การกล่าวถึงก็ถูกกล่าวถึงในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของอรรถประโยชน์เท่านั้น ดังนั้นหลักอรรถประโยชน์จึงเป็นหลักการสูงสุดในการพิจารณาตัดสินเรื่องต่าง ๆ ของ Mill ซึ่งอรรถประโยชน์ของ Mill ก็คือ สิ่งที่ทำให้เกิดความสูงสุดของคนจำนวนมากที่สุด ซึ่งเป็นผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคนอื่น ๆ ในสังคม อย่างไรก็ตาม Mill ย้ำว่า ถ้าผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคลใดก็ตามที่ส่งผลต่อผู้อื่นในทางที่เป็นภัยอันตรายต่อผู้อื่น ย่อมเป็นเหตุผลที่เพียงพอที่สังคมจะลงโทษเขาด้วยกฎหมายไว้เป็นเบื้องต้น หรือถ้ากฎหมายไม่สามารถลงโทษเขาได้ เขาก็ควรถูกลงโทษด้วยการประณามจากผู้อื่นในสังคม นอกจากนี้ Mill ยังเสนอว่าการกระทำอันมีแนวโน้มว่าจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ดีต่อคนอื่น ๆ ในสังคม รัฐหรือสังคมสามารถบังคับใช้อำนาจสาธารณะให้เขากระทำได้อย่างชอบธรรม เช่น การทำหน้าที่เป็นพยานต่อศาลยุติธรรม การมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของคนจำนวนมาก

ร่วมคิดร่วมทำกันอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ซึ่งตัวเขาเองก็ได้ประโยชน์จากการมีส่วนร่วมนั้นเช่นกัน เป็นต้น สำหรับความรู้สึกส่วนตัวของปัจเจกบุคคลเกี่ยวกับความเมตตาหรือสงสารผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็น การช่วยชีวิตเพื่อนมนุษย์ การเข้าแทรกแซงเพื่อป้องกันคนที่อ่อนแอจากการถูกรังแก ตลอดจนสิ่งใดก็ตามที่มีความชัดเจนในตัวเองว่าควรเป็นหน้าที่ของมนุษย์ที่จะช่วยเหลือผู้อื่น สิ่งเหล่านี้ หากปัจเจกบุคคลไม่กระทำ ย่อมชอบธรรมที่สังคมจะประณามเขา นอกจากนี้ Mill ยังชี้ให้เห็นว่า มนุษย์เราอาจทำความชั่วจนก่อให้เกิดภัยอันตรายแก่บุคคลอื่น ไม่เพียงแต่จากการกระทำของเขาเท่านั้น แต่ยังอาจเกิดจากกาละเว้นที่จะกระทำของเขาด้วยเช่นกัน และย่อมเป็นความยุติธรรมที่พวกเขาจะต้องรับผิดชอบต่อผลของสิ่งที่พวกเขาได้สร้างภัยอันตรายแก่ผู้อื่น แต่สำหรับกรณีการละเว้นการกระทำนั้น Mill เสนอว่า ต้องมีความรอบคอบในการใช้อำนาจบังคับให้มาก กล่าวคือ การที่จะให้เขาต้องรับผลจากการละเว้นที่จะป้องกันความชั่วต้องมีการพิจารณาเป็นพิเศษ ทั้งนี้ก็เพราะมนุษย์จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อสังคม เว้นแต่การละเว้นการกระทำของเขาไม่มีผลอันใดต่อคนอื่น ๆ หรือสังคม โดยเฉพาะกับกรณีที่หากพิจารณาโดยภาพรวมแล้วการปล่อยให้อาจบุคคลนั้น ๆ ได้ไตร่ตรองด้วยตัวของเขาเองจะดีกว่าที่สังคมจะเข้าไปแทรกแซงหรือไต่ตรองแทนพวกเขา หรือใช้อำนาจเข้าไปบังคับควบคุมให้พวกเขากระทำ อนึ่ง ในบางสถานการณ์ การพยายามใช้อำนาจบังคับควบคุมอาจจะก่อให้เกิดภัยอันตรายแบบอื่นขึ้นมา ที่อาจจะร้ายแรงกว่าสิ่งที่สังคมพยายามจะป้องกันมัน (Mill, 1859: 15-16)

จะเห็นได้ว่า Mill แยกพิจารณาว่าอะไรคืออาณาบริเวณของปัจเจกบุคคลและอะไรคืออาณาบริเวณของสังคม ดังที่กล่าวไปแล้วว่า ส่วนที่เป็นเรื่องส่วนบุคคลที่มีผลแต่เฉพาะกับตัวเขาเอง นั่นคืออาณาบริเวณของปัจเจกบุคคล เมื่อใดก็ตามที่ผลของมันมีส่วนเกี่ยวข้องกับคนอื่น ๆ ในสังคม นั่นคืออาณาบริเวณของสังคม Mill เสนอว่า ในส่วนที่เป็นอาณาบริเวณของสังคมด้วยเพราะผลของมันมีส่วนเกี่ยวข้องกับคนอื่น ๆ ในสังคม ควรเป็นไปด้วยความยินยอมและสมัครใจของปัจเจกบุคคล ไม่ควรเป็นไปด้วยการถูกหลอก ซึ่งสำหรับ Mill นี่คือขอบเขตเหมาะสมของเสรีภาพของมนุษย์ นอกจากนี้ Mill ยังชี้ให้เห็นอีกว่า เสรีภาพนั้นมีทั้งเสรีภาพในทางความคิดและเสรีภาพในทางปฏิบัติ แต่สำหรับ Mill เขาเห็นว่า ทั้งความคิดและการปฏิบัติในความเป็นจริงแล้วแทบจะไม่สามารถแยกออกจากกันได้ นั่นก็เพราะการปฏิบัติก็ย่อมต้องมาจากความคิด ดังนั้น เขาจึงสรุปว่า เสรีภาพมีอยู่ด้วยกัน 3 ประเภท คือ

- 1) เสรีภาพในมโนสำนึกของปัจเจกบุคคล กล่าวคือ ปัจเจกบุคคลสามารถมีเสรีภาพทางความคิด เสรีภาพทางความรู้สึก เสรีภาพทางจิตใจ อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า ทั้งความคิดและการปฏิบัติในความเป็นจริงแล้วแทบจะไม่สามารถแยกออกจากกันได้ นั่นก็เพราะการปฏิบัติก็ย่อมต้องมาจากความคิดนั่นเอง เช่น การปฏิบัติในเรื่องของศีลธรรม ศาสนา การ

แสดงออก การตีพิมพ์เผยแพร่ความคิดเห็น เป็นต้น เหล่านี้ล้วนมาจากความคิดหรือมโนสำนึกทั้งสิ้น นอกจากนี้ Mill ยังชี้ให้เห็นว่า แม้เสรีภาพทางความคิดของปัจเจกบุคคลหนึ่ง ๆ จะไม่ได้มีผลอันใดต่อคนอื่น ๆ ในสังคม แต่เมื่อความคิดนั้นถูกนำมาปฏิบัติ การปฏิบัตินั้นอาจมีผลต่อคนอื่น ๆ ในสังคมได้เช่นกัน

2) เสรีภาพในการมีรสนิยมและเป้าหมายชีวิตของตนเองของปัจเจกบุคคล กล่าวคือ ปัจเจกบุคคลสามารถวางแผนชีวิตที่เหมาะสมกับธรรมชาติของนิสัยใจคอของตนเองได้ ตามที่เขาพอใจจะกระทำ โดยที่ผลของมันไม่ได้เป็นทำภัยอันตรายต่อผู้อื่น แม้ว่าบางรสนิยม บางเป้าหมาย หรือบางแผนการ จะถูกคนอื่น ๆ ในสังคมหาว่าพวกเขาโง่ ไร้สาระ หรือผิดขนาดไหนก็ตาม และ

3) เสรีภาพในการรวมกลุ่มกันของปัจเจกบุคคลแต่ละคนเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการทำภัยอันตรายต่อผู้อื่น โดยการรวมกลุ่มกันต้องเป็นการรวมกลุ่มของปัจเจกบุคคลที่มีสมรรถภาพหรือมีวุฒิภาวะแล้ว และปัจเจกบุคคลเหล่านั้นต้องไม่ได้ถูกบังคับหรือหลอกลวงมา (Mill, 1859: 16-17)

Mill กล่าวว่า ไม่มีสังคมใดที่จะเป็นสังคมที่เสรีได้ ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบการปกครองใดก็ตาม หากสังคมนั้นไม่เคารพต่อเสรีภาพของปัจเจกบุคคลทั้งในเชิงความคิดและในเชิงปฏิบัติ สำหรับ Mill เสรีภาพที่สมควรแก่ชื่อว่าเป็นเสรีภาพคือ เสรีภาพที่ปัจเจกบุคคลสามารถที่จะแสวงหาสิ่งที่ดีหรือมีค่าแก่ตัวเขาเอง ด้วยวิธีการของเขาเอง ตราบเท่าที่เขาไม่ได้นำพาภัยอันตรายมาสู่ผู้อื่น เช่น การแย่งชิงสิ่งนั้นมาจากผู้อื่น หรือการขัดขวางไม่ให้ผู้อื่นเข้าถึงสิ่งนั้น เป็นต้น สุขภาพทั้งทางกายและทางใจ ปัจเจกบุคคลคือผู้ที่ดูแลปกป้องให้กับตัวของเขาเอง ดังนั้นสำหรับ Mill มนุษยชาติจะสามารถสร้างความสุขและความเจริญก้าวหน้าให้กับสังคมได้มากขึ้น หากพวกเขามีเสรีภาพในการใช้ชีวิตโดยปราศจากการบังคับให้เขาต้องมีชีวิตตามที่คนอื่น ๆ ในสังคมซึ่งไม่ใช่ตัวเขากำหนดให้ เพราะคิดไปเองว่าดีสำหรับเขา (Mill, 1859: 17)

Mill ชี้ให้เห็นว่า สังคมมักจะพยายามบังคับปัจเจกบุคคลผู้เป็นสมาชิกของสังคมให้คล้อยตามไปกับแนวคิดของสังคม โดยเฉพาะในเรื่องที่สังคมถือว่าดีงาม ดังที่ รัฐสมัยโบราณ ที่เชื่อว่ารัฐหรือสังคมมีสิทธิที่จะใช้อำนาจสาธารณะเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์แห่งพฤติกรรมให้กับปัจเจกบุคคล กล่าวคือเรื่องของวินัยทั้งทางกายและทางใจของพลเมืองทุกคนเป็นสิ่งที่รัฐต้องเป็นผู้กำหนด Mill กล่าวว่า ปรัชญาการณที่เกิดขึ้นในรัฐสมัยโบราณดังกล่าวนี้ สามารถยอมรับได้ นั่นเพราะรัฐสมัยโบราณต้องถูกรายล้อมด้วยศัตรูภายนอกที่พร้อมจะรุกรานและโค่นล้ม ซึ่งเป็นสภาวะที่ถือว่าตกอยู่ในภัยอันตรายอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการลดหย่อนผ่อนปรนการกำหนดกฎเกณฑ์และการควบคุมพลเมืองของตนลงไปเพื่อสิ่งที่เรียกว่าเสรีภาพของปัจเจกบุคคล แม้จะเป็นช่วงเวลาเพียงสั้น

ๆ นั่นก็ทำให้รัฐนั้น ๆ ต้องพบกับความพินาศและปราชัยในที่สุด และพลเมืองก็ยิ่งจะพบกับสิ่งที่เลวร้ายกว่าการถูกควบคุมและกำหนดกฎเกณฑ์ให้จากรัฐของตน นี่จึงเป็นสาเหตุให้ผู้คนในรัฐสมัยโบราณยากที่จะมีเสรีภาพได้อย่างผู้คนสมัยใหม่ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การที่ผู้คนในรัฐสมัยโบราณไม่มีเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ไม่ใช่ว่าพวกเขาไม่ยอมมีหรือไม่ต้องการ แต่บริบทแวดล้อมไม่เอื้อให้พวกเขามีโอกาสที่จะมีเสรีภาพของปัจเจกบุคคลได้นั่นเอง ในขณะที่รัฐสมัยใหม่ ซึ่งได้มีขนาดที่ใหญ่โตขึ้นมาก และได้มีการพัฒนาการมาถึงจุดที่ต้องมีการแบ่งแยกปริมณฑลของอำนาจ กล่าวคือ มีการแบ่งแยกระหว่างอำนาจทางจิตวิญญาณอย่างเช่นศีลธรรมกับอำนาจทางโลกอย่างเช่นกฎหมาย ซึ่งแนวคิดนี้ได้กลายมาเป็นเกราะป้องกันไม่ให้รัฐเข้าแทรกแซงเพื่อควบคุมกำหนดกฎเกณฑ์ต่อชีวิตส่วนตัวของปัจเจกบุคคลด้วยกฎหมาย อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า อำนาจทางจิตวิญญาณอย่างเช่นศีลธรรม ถูกนำมากดขี่ปัจเจกบุคคลมากขึ้น โดยเฉพาะกับคนที่รัฐหรือสังคมเห็นว่ามี ความผิดแผกแตกต่างไปจากผู้คนส่วนใหญ่ในสังคม และอำนาจทางจิตวิญญาณอย่างเช่นศีลธรรมนี้ Mill ชี้ให้เห็นว่า ศาสนากลายเป็นตัวแสดงที่ทรงอำนาจที่สุด ที่ได้เข้ามาแทรกแซงเพื่อกำหนด ความรู้สึกทางศีลธรรมอย่างครอบงำต่อปัจเจกบุคคล อันที่จริงก็เพื่อควบคุมพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลผู้เป็นสมาชิกในสังคมเกือบจะทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะสังคมที่พวกเคร่งศาสนาเป็นส่วนใหญ่ในสังคม ที่ใช้วาทกรรมคำว่าผิดศีลหรือผิดบาปเข้าแทรกแซงต่อปัจเจกบุคคล หรือแม้แต่พวกที่อยู่ตรงข้ามกับพวกที่เคร่งศาสนา ก็ได้กระทำการอันไม่แตกต่างจากพวกเคร่งศาสนาเท่าใดนัก อย่าง การเข้าแทรกแซงเพื่อกำหนดจิตวิญญาณของผู้คนในสังคม เช่น Auguste Comte⁵² ซึ่งมีหลักฐานที่เขาได้เสนอระบบสังคมไว้ในงานเขียนของเขาที่ชื่อ *Système de Politique Positive* กล่าวคือ Comte ได้เสนอระบบสังคมไปในทางที่จะสร้างและสนับสนุนให้เกิดลัทธิเผด็จการทางสังคมที่ครอบงำปัจเจกบุคคล ถึงแม้ว่าเขาจะเสนอให้ใช้อำนาจทางศีลธรรมมากกว่าอำนาจตามกฎหมายเป็นเครื่องมือก็ตาม ซึ่ง Mill เห็นว่า เผด็จการทางศีลธรรมในลักษณะนี้มีความเลวร้ายมากกว่าเผด็จการโดยกฎหมายเสียอีก (Mill, 1859: 17-18)

Mill ชี้ให้เห็นว่า กระทั่งแนวคิดของบรรดานักคิดและกระแสดความคิดของคนส่วนใหญ่ในสังคมโลก มีแนวโน้มว่าจะขยายอำนาจให้กับการครอบงำปัจเจกบุคคลโดยสังคมมากขึ้น ทั้งจากการใช้อำนาจกฎหมายและอำนาจทางศีลธรรมที่ถูกควบคุมโดยความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ในสังคม อันจะนำไปสู่ความล้นพ้นทางอำนาจของสังคม และความอ่อนแอทางอำนาจของปัจเจกบุคคล ปัญหานี้ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะหายไป เพราะนับวันก็ยิ่งจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อย่างน่าสะพรึงกลัว ดังจะเห็นได้จาก การที่มนุษยชาติเริ่มมีความต้องการที่จะเอาทัศนคติของตนไปกำหนดเป็นกฎเกณฑ์ให้กับคนอื่น ๆ ประพฤติปฏิบัติตามมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในฐานะผู้ปกครองหรือ

ในฐานะประชาชนก็ตาม พฤติกรรมเช่นนี้ของมนุษยชาติ Mill เห็นว่า คงมีแต่การขาดหรือไร้ซึ่งอำนาจเท่านั้นที่จะยับยั้งมันไว้ได้ แต่เนื่องจากอำนาจไม่ได้อ่อนแอลงแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้าม กลับมีความแข็งแกร่งมากขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้น Mill จึงเสนอว่า ต้องมีหลักการทางศีลธรรมที่เข้มแข็งมาขวางกั้นไว้เท่านั้น จึงจะช่วยบรรเทาปัญหาหรือแก้ปัญหานี้ได้ เพราะถ้าหากไม่มีหลักการทางศีลธรรมให้มนุษยชาติยึดถือ โลกก็ยิ่งจะเผชิญกับปัญหานี้มากขึ้นเรื่อย ๆ ต่อไป (Mill, 1859: 18-19)

กล่าวโดยสรุป ธรรมชาติของเสียงข้างมากในทัศนะของ Mill คือ สภาวะที่คนส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งเป็นคนฝ่ายเสียงข้างมาก ใช้อำนาจในนามของเสียงข้างมากกระทำการละเมิดเสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดยกระทำการละเมิดผ่านการใช้อำนาจของกฎหมายของรัฐและมโนคติความเห็นของคนส่วนใหญ่ในสังคม และธรรมชาติของเสียงข้างมากที่ Mill เห็นว่าร้ายแรงและปัจเจกบุคคลสามารถหลีกเลี่ยงได้ยากที่สุดคือ ธรรมชาติของมโนคติความเห็นของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั่นเอง

3.2 ทำไม Mill ถึงกังวลสนใจปัญหาเรื่องธรรมชาติของเสียงข้างมาก ?

Mill ยกตัวอย่างผลร้ายอันเกิดจากธรรมชาติของเสียงข้างมากให้มนุษยชาติได้ระลึกถึงผ่านกรณีของความไม่ยุติธรรมในความตายของ โซเครตีส (Socrates) ผู้เป็นนักคิดคนสำคัญของโลกที่เคยมีชีวิตอยู่ในเมืองเอเธนส์แห่งยุคสมัยของอารยธรรมกรีกโบราณ ซึ่งเป็นสังคมที่ไม่ได้ปราศจากซึ่งศีลธรรมจรรยาแต่อย่างใด แต่คนส่วนใหญ่ในสังคมกลับวางโทษต่อ โซเครตีส จนถึงแก่ความตาย ด้วยข้อกล่าวหาที่ว่า โซเครตีส มีความคิดเห็นในเรื่องศาสนาและศีลธรรมจรรยาต่างไปจากคนส่วนใหญ่ในสังคมเอเธนส์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ Mill ไม่เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ Mill ได้กล่าวไว้ว่า มนุษยชาติควรจะถูกเตือนให้รำลึกอยู่เสมอว่า ครั้งหนึ่งเคยมีคนที่ชื่อว่า โซเครตีส ผู้ซึ่งเคยปะทะกับอำนาจทางกฎหมายแห่งบ้านเมืองของเขา และกับมโนคติความเห็นของคนส่วนใหญ่ในสังคมของเขา เหตุการณ์ดังกล่าวได้กลายมาเป็นเหตุการณ์อันควรค่าแก่ความทรงจำ ในปัจจุบันมนุษยชาติรู้จักเขาในฐานะผู้ที่มีคุณธรรมสูงสุดแห่งยุคสมัยของเขา เขาเป็นผู้นำและเป็นต้นแบบของครูผู้สอนคุณธรรม ผู้ซึ่งเป็นอาจารย์ของเพลโต (Plato) ผู้ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจในการแสวงหาความรู้ให้กับอริสโตเติล (Aristotle) โดยทั้งเพลโต และอริสโตเติล คือผู้ให้กำเนิดจริยศาสตร์และปรัชญาอื่น ๆ ทั้งหลายแก่มนุษยชาติ โซเครตีส คือผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นครูแห่งนักคิดผู้โด่งดังอีกหลายท่าน ชื่อเสียงของเขายังคงแผ่ขยายออกไปแม้เวลาจะผ่านมากกว่าสองพันปี และแผ่ปกคลุมชื่อนักคิดอื่น ๆ ที่เหลือทั้งหมด เขา คือผู้ซึ่งทำให้เมืองเกิดของเขาเป็นที่กล่าวขวัญถึงด้วยความชื่นชม อย่างไรก็ตาม เขากลับกลายเป็นผู้ซึ่งถูกประหารชีวิตโดยชาวเมืองเกิดของเขาเอง หลังการดำเนินคดีด้วยกระบวนการยุติธรรม ในข้อหาที่ว่า เขาฝ่าฝืนจารีต (impiety) และไร้ศีลธรรม (immorality) กล่าวคือ

เขาถูกกล่าวหาว่าฝ่าฝืนจารีตเพราะเขาแสดงออกให้เห็นว่าเขาปฏิเสธพระเจ้าที่รัฐกำลังนับถือ และเขาถูกกล่าวหาว่าไร้ศีลธรรมด้วยเหตุเพราะคำสอนของเขาถูกตีความว่าชี้แนะให้เด็กหนุ่มหลงผิด ด้วยข้อกล่าวหานี้ ชวนให้ศาลตัดสินอย่างสุจริตใจว่าเขาผิดจริง ซึ่งสำหรับ Mill นี่เป็นการตัดสินให้บุคคลผู้ซึ่งมนุษยชาติยกย่องสรรเสริญต้องตายลงเยี่ยงอาชญากร (Mill, 1859 : 29)

สอดคล้องกับที่ สมบัติ จันทรวงศ์ ได้ชี้ให้เห็นว่า มรดกความคิดที่สำคัญของ โสเกรตีส นั่นคือ การเป็นแบบอย่างของ “ผู้เรียน” ที่ดี เพราะกระบวนการแสวงหาความรู้และความจริงของ โสเกรตีส แท้จริงแล้วคือกระบวนการแยกตนเองออกจากสิ่งซึ่งอยู่ใกล้ตนมากที่สุด นั่นคือ การรู้ว่ ตนไม่รู้อะไร กล่าวคือ ต้องกล้าที่จะตั้งคำถามด้วยสติปัญญาอย่างเอาจริงเอาจังกับอคติของตนซึ่งถูกหล่อหลอมมาโดยครอบครัว สังคม การเมือง ศาสนา ฯลฯ ว่าแท้จริงแล้วตนไม่รู้อะไร ทั้งนี้ก็เพราะคนส่วนใหญ่ต่างก็เกิดมาเป็นทาสของอคติเหล่านี้ และคนส่วนใหญ่พร้อมที่จะเป็น “ผู้สอน” อคติเหล่านี้สืบทอดกันไปมากกว่าที่จะสงสัยในคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งที่ตนถูกถ่ายทอดมา ดังนั้น การใช้ชีวิตที่ดีที่สุดของ โสเกรตีส คือการตรวจสอบตนเอง และการตรวจสอบตนเองของเขานำไปสู่การตรวจสอบชีวิตของผู้อื่นด้วย ทั้งนี้ก็เพราะมนุษย์ทุกคนต้องอยู่ในชุมชนการเมือง และต้องมีส่วนใน ชีวิตของชุมชนการเมือง ดังนั้น เพื่อที่จะตรวจสอบชีวิตของตนเอง ปึงเจกบุคคลจึงต้องตรวจสอบชีวิตของผู้อื่นด้วย ซึ่งในที่สุดแล้วก็คือการศึกษารูปแบบการปกครองของชุมชนนั่นเอง ดังนั้น ความตายของ โสเกรตีส จึงมิได้เป็นแค่การชี้ให้เห็นถึงข้อแตกต่างทางความคิดในเรื่องชีวิตที่ตระหว่าง ปึงเจกบุคคลและสังคมเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการเชิญให้ผู้ที่ตระหนักในปัญหานี้ต้องแสวงหาคำตอบต่อคำถามที่ว่า อะไรคือเป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ผู้ประสงค์จะมีชีวิตที่สมบูรณ์ที่สุด และมนุษย์จะสามารถประสานเป้าหมายนี้ให้เข้ากันกับเป้าหมายอื่น ๆ ของสังคมได้อย่างไร ทั้งนี้ก็เพราะย่อมไม่มีใครเลยที่จะสามารถตั้งคำถามว่าตนจะมีชีวิตอย่างไรได้โดยไม่ให้กระทบกระเทือนต่อรากฐานของสังคม เนื่องจากการตั้งคำถามเช่นนี้ย่อมหมายถึงการตั้งข้อสงสัยเอากับผู้มีสิทธิอำนาจในสังคม ดังที่ นครรัฐเอเธนส์ในสมัยของ โสเกรตีส มีการยึดถือกันว่า วิธีชีวิตที่ถูกต้องคือวิถีชีวิตแบบจารีตประเพณีที่ถ่ายทอดจากบิดาสู่บุตร โดยในตอนเริ่มต้นนั้นวิถีชีวิตถูกกำหนดมาโดยเทพเจ้าของนครรัฐ ดังนั้น การตรวจสอบซักถามหาความจริงในเรื่องดังกล่าวของ โสเกรตีส ย่อมก่อให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อสิ่งซึ่งชาวเอเธนส์ส่วนใหญ่ยึดถือเป็นความยุติธรรมหรือเป็นฐานรองรับความมั่นคงของนครรัฐ ขณะที่ โสเกรตีส กลับพยายามจะเปลี่ยนแปลงความเชื่อของชาวเอเธนส์ในส่วนที่เกี่ยวกับเทพเจ้าของพวกเขา ทั้งนี้ก็เพื่อประสานระเบียบทางการเมืองของชาวเอเธนส์ให้ไปด้วยกันได้กับวิถีชีวิตของตน โสเกรตีส จึงต้องพยายามเปลี่ยนความเห็นของมหาชนส่วนใหญ่ในส่วนที่เกี่ยวกับเทพเจ้าของพวกเขา ด้วยการขจัดความกลัวตายให้หมดไปจากใจของชาวเอเธนส์ และ โสเกรตีส ก็ได้พยายามชี้ให้เห็นว่า การเอาใจใส่ต่อทรัพย์สิน ความมั่งคั่ง และการ

ป้องกันคนนั้น แม้ว่าจะเป็นกิจที่จำเป็นสำหรับนครรัฐ แต่หากกระทำไปโดยขาดสติปัญญาแล้ว ในที่สุดก็อาจนำไปสู่การบูชาทรัพย์สินและเกียรติยศ จนอาจนำไปสู่การยกย่องสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นคุณธรรมไปเสีย นอกจากนี้ โสเกรตีส ยังได้ชี้ให้เห็นว่า หากบุคคลใดยอมรับเอาความเห็นและวิถีชีวิตที่กำหนดโดยนครรัฐมาเป็นของตนโดยไม่มีวิจารณ์ญาณ บุคคลนั้นก็ไม่อาจนับได้ว่ามีชีวิตที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง ขณะเดียวกัน หากบุคคลใดแยกตนเองออกไปจากชุมชน และพยายามจะแสวงหาความสมบูรณ์โดยตนเอง บุคคลนั้นจะต้องประสบกับความตายหรือหมดโอกาสที่จะได้บรรลุถึงความสมบูรณ์นั้น ดังนั้น คำถามที่สำคัญยิ่งที่ โสเกรตีส ได้มอบไว้ให้แก่มนุษยชาติได้ขบคิดกันต่อคือ ในชุมชนการเมือง คุณภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับปัจเจกบุคคลผู้เป็นสมาชิกของสังคมที่เอาใจใส่ต่อจิตใจของตนอย่างจริงจังจะมีหรือไม่ อย่างไร ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้ถือเป็นปัญหาคลาสสิกในทางการเมืองและปรัชญาการเมืองมาโดยตลอด (สมบัติ จันทรวงศ์, 2553: 281-285)

จากกรณีความไม่ยุติธรรมในความตายของโสเกรตีส Mill ได้ยกตัวอย่างผ่านกรณีความไม่ยุติธรรมในความตายของพระเยซูคริสต์ (Jesus) ผู้เป็นศาสดาแห่งคริสต์ศาสนาที่กลายมาเป็นส่วนสำคัญแห่งสำนึกของชาวยุโรปจนถึงปัจจุบัน แต่คนส่วนใหญ่ในสังคมในยุคสมัยของพระเยซูคริสต์เองกลับได้วางโทษพระเยซูคริสต์จนถึงแก่ความตาย ด้วยข้อกล่าวหาที่ว่า พระเยซูคริสต์มีความคิดเห็นในเรื่องศาสนาและศีลธรรมจรรยาต่างไปจากคนส่วนใหญ่ในสังคม ดังที่ Mill ได้กล่าวไว้ว่า อีกตัวอย่างหนึ่งของการตัดสินอย่างอยุติธรรม (iniquity) ที่เมื่อกล่าวถึงการเหยียดหยามทำลาย โสเกรตีส ไปแล้วนั้น เรื่องของพระเยซูคริสต์นี้ก็ยิ่งอาจุนแรงยิ่งกว่าเสียอีก พระเยซูคริสต์เป็นบุคคลผู้ซึ่งทิ้งความทรงจำให้คนทั้งหลายที่รับรู้เห็นถึงชีวิตและคำพูดของท่าน ด้วยความประทับใจต่อความยิ่งใหญ่ทางศีลธรรม ซึ่งในเวลาต่อมาโลกได้ยกย่องท่านในฐานะบุคคลผู้ซึ่งเป็นพระเจ้าในร่างมนุษย์ อย่างไรก็ตาม ท่านกลับถูกประหารชีวิตอย่างน่าอดสู ด้วยข้อกล่าวหาที่ว่า ท่านคือผู้ดูหมิ่นศาสนา (blasphemer) มนุษย์ผู้ทำร้ายท่านไม่เพียงแต่เข้าใจผู้ที่มีความเมตตาต่อตนเองอย่างสูงสุดผิดเท่านั้น แต่ยังเข้าใจท่านไปในทางที่ตรงกันข้ามโดยสิ้นเชิง และปฏิบัติต่อท่านราวกับว่าท่านเป็นผู้ฝ่าฝืนจารีตเสียเหลือเกิน ซึ่งในที่สุด ด้วยการกระทำต่อท่านเช่นนั้นนั่นเอง ที่ทำให้มนุษย์เหล่านั้นถูกถือว่าเป็นผู้ที่ไร้คุณธรรมในเวลาต่อมา และแน่นอนว่าในปัจจุบันมนุษยชาติรู้สึกสลดใจเป็นอย่างยิ่งต่อทั้งสองกรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีหลัง ทั้งนี้ในทัศนะของ Mill บุคคลทั้งสองไม่ใช่คนเลว ไม่ว่าจะเป็นอย่างไร ไม่ได้เลวไปกว่าที่คนทั่ว ๆ ไปเป็นอยู่ แต่กลับเป็นไปในทางตรงกันข้ามเสียยิ่งกว่า เพราะบุคคลทั้งสองท่านเป็นคนผู้ซึ่งมีความรักต่อเพื่อนมนุษย์อย่างเต็มเปี่ยม บุคคลทั้งสองเป็นแบบอย่างที่สามารถที่จะดำเนินชีวิตอย่างควรค่าแก่การเคารพ ไม่ว่าจะเป็นในยุคสมัยใดก็ตาม (Mill, 1859: 29-30)

จะเห็นได้ว่า สำหรับ Mill แล้ว แนวคิดและบทเรียนที่มนุษยชาติได้จากกรณีความไม่ยุติธรรมในความตายของ โสเกรตีส และ พระเยซูคริสต์ มีความจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของมนุษยชาติอย่างยิ่ง ขณะที่ประวัติศาสตร์แห่งมวลมนุษยชาติได้ชี้ให้มนุษยชาติเห็นแล้วว่า สังคมเรียนรู้จากประสบการณ์ และคงไม่มีเหตุผลใด ๆ จะเกิดขึ้นอย่างมีสำนึกก่อนจะมีประสบการณ์ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ประสบการณ์จะนำมาซึ่งเหตุผลที่มีสำนึก และประสบการณ์อันยาวนานนั้นได้สอนให้มนุษยชาติสมัยใหม่ยอมรับในแนวคิดและคำสอนของ โสเกรตีส และ พระเยซูคริสต์ อนึ่ง สำหรับ Mill เรื่องศาสนาและศีลธรรมจรรยาควรถือเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล มิใช่ปล่อยให้ปัจเจกบุคคลต้องตกอยู่ภายใต้การครอบงำของคนส่วนใหญ่ในสังคมอย่างอย่างไร้เหตุผล ดังนั้น การที่คนส่วนใหญ่ในสังคมได้วางโทษปัจเจกบุคคลผู้เป็นคนฝ่ายเสียงข้างน้อยอย่าง โสเกรตีส และ พระเยซูคริสต์ จนถึงแก่ความตาย ด้วยข้อกล่าวหาที่ว่า ท่านทั้งสองมีความคิดเห็นในเรื่องศาสนาหรือศีลธรรมจรรยาต่างไปจากคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้น สำหรับ Mill เขาถือเป็นเรื่องที่ไร้ซึ่งความยุติธรรม

อีกหนึ่งตัวอย่างของความคิดที่ผิดพลาด หากพิจารณาด้วยความรู้และคุณธรรมของผู้กระทำ ซึ่งเป็นผู้ที่ถือได้ว่าเป็นคนดีมีปัญญามากกว่าคนทั่วไปในยุคสมัยของเขา เขาผู้นั้นคือ จักรพรรดิ Marcus Aurelius เขาเป็นผู้ปกครองที่รักความยุติธรรม มีจิตใจที่อ่อนโยน ขณะที่งานเขียนของเขาถือเป็นผลผลิตทางปัญญาด้านจริยธรรมที่ลึกซึ้งและสูงส่งอย่างยิ่งในโลกยุคโบราณ อันมีความคล้ายคลึงกันกับคำสอนของพระเยซูคริสต์ อย่างไรก็ดีตาม ด้วยหน้าที่ของเขาที่มีต่อประชาชนคนส่วนใหญ่ของเขา ทำให้เขามองข้ามที่จะพิจารณาว่าศาสนาคริสต์ไม่ใช่ความคิดที่ชั่วร้ายต่อสังคมของเขา แต่คือความคิดที่มีเจตนาดีต่อโลก เขาเพียงตระหนักได้แค่ประชาชนคนส่วนใหญ่ในสังคมของเขาในขณะนั้นไม่พึงปรารถนาต่อศาสนาคริสต์ เพราะในขณะนั้นประชาชนคนส่วนใหญ่ในสังคมของเขาเชื่อในเทพเจ้าที่บูชาสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ดังนั้น ในฐานะผู้ปกครอง เขาจึงตัดสินใจว่า เป็นหน้าที่ของเขาที่จะรักษาไม่ให้สังคมเกิดความขัดแย้งและแตกแยกกัน และ เป็นหน้าที่ของเขาที่จะปราบปรามศาสนาคริสต์ อีกทั้งตัวเขาเองก็ไม่ได้นับถือศาสนาของศาสนาคริสต์ เช่น การมีประวัติศาสตร์อันแปลกประหลาดของศาสดาที่ถูกตรึงด้วยไม้กางเขน ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่น่าเชื่อถือสำหรับเขา เป็นต้น และเขาเองก็ไม่อาจคาดการณ์ได้ว่าศาสนาคริสต์จะมีคุณูปการต่อสังคมของเขาอย่างไร ทำให้ผู้ปกครองและนักปรัชญาผู้อ่อนโยนและน่ายกย่องเขาต้องเลือกที่จะออกกฎหมายเพื่อปราบปรามศาสนาคริสต์ให้ราบคาบ ซึ่งในทัศนะของ Mill เหตุการณ์ดังกล่าวมันคือหนึ่งในเหตุการณ์ที่น่าสลดใจที่สุดในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ และเป็นเรื่องที่น่าขมขื่นยิ่ง ทำให้ Mill อดคิดไม่ได้ว่า ถ้าหากศาสนาคริสต์ได้รับการยอมรับและถูกเชิดชูโดยจักรพรรดิ Aurelius สำหรับประเด็นที่ Aurelius ยกขึ้นมาโจมตีศาสนาคริสต์เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับ การลงโทษต่อผู้เผยแพร่ศาสนาคริสต์คือ ความเป็นอเทวนิยมของศาสนาคริสต์คือความผิด และเป็น

ความคิดที่อาจจะนำพาสังคมไปสู่การล่มสลาย ทั้ง ๆ ที่ผู้คนในยุคสมัยปัจจุบัน (ยุคสมัยของ Mill) หากพิจารณาถึงความรู้และคุณธรรมของ Marcus Aurelius แล้ว เขาน่าจะเป็นคนที่ศรัทธาในศาสนาคริสต์มากที่สุดคนหนึ่ง (Mill, 1859: 30-32)

Mill ไม่เห็นด้วยกับการอ้างเหตุผลใดก็ตามที่จะมาสนับสนุนความเป็นศัตรูกับเสรีภาพทางศาสนา (religious freedom) อย่างที่ Aurelius ได้กระทำลงไป แม้ว่าเขาจะถูกกดดันจากผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมของเขาให้กระทำมาขนาดไหนก็ตาม และการที่เขาลงโทษชาวคริสต์ที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างออกไปด้วยกฎหมายนั้นก็เพื่อกำจัดอำนาจใหม่ที่อาจจะมาท้าทายกับอำนาจที่มีอยู่ ที่อ้างอิงอยู่กับความเชื่อของพวกเขา ความกลัวในความคิดใหม่ และความหวงแหนอำนาจและความเชื่อที่มีอยู่ ทำให้พวกเขาไร้ซึ่งขันติธรรมทางศาสนา (religious intolerance) อย่างชัดเจน (Mill, 1859: 32)

Mill ชี้ให้เห็นว่า มันคือการกดขี่เข้มแข็งต่อความจริงจากบุคคลผู้ซึ่งมนุษยชาติเป็นหนี้บุญคุณพวกเขา เพราะพวกเขาได้นำแสงสว่างทางปัญญามาสู่มนุษยชาติ ทำให้มนุษยชาติรู้ตัวได้ว่าความเชื่อเดิมมีความผิดพลาด พวกเขาทำให้มนุษยชาติได้พบกับประโยชน์สุขทางจิตวิญญาณ การทำหน้าที่ของพวกเขา คือผลงานชิ้นสำคัญที่มีต่อเพื่อร่วมโลก ดังนั้น ประวัติศาสตร์มนุษยชาติได้ชี้ให้เห็นแล้วว่า การเปิดโอกาสให้ความคิดใหม่ ๆ ได้ทำงานนั้นได้สร้างคุณูปการต่อมนุษยชาติมากเพียงไร ดังนั้น Mill จึงไม่เห็นด้วยกับการที่ใครก็ตามที่ต้องการจะเสนอความคิดใหม่ ๆ เพื่อสร้างประโยชน์อันสูงส่งให้แก่มนุษยชาติ ต้องยินยอมที่จะเอาชีวิตเข้าแลกเพื่อให้ได้มันมา โดยเฉพาะถ้าคนส่วนใหญ่ในสังคมไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอทางความคิดที่ใหม่และแตกต่างออกไปจากความคิดความเชื่อที่มีอยู่ในสังคมของเขา (Mill, 1859: 32-33)

Mill ไม่ค่อยเห็นด้วยกับความเชื่อที่ว่า ความจริงย่อมมีชัยเหนือการกดขี่เข้มแข็งเสมอ เพราะประวัติศาสตร์มนุษยชาติได้ชี้ให้เห็นว่า ความจริงถูกกำจัดได้ด้วยกดขี่เข้มแข็ง และถ้ามันไม่ถูกกดทับไว้ไปตลอดกาล มันก็อาจถูกพินิจขึ้นมาใหม่ได้เมื่อเวลาล่วงเลยผ่านไปหลายศตวรรษ เช่นเรื่องความคิดเห็นทางศาสนาอย่างศาสนาคริสต์ก็ถูกพินิจขึ้นมาและถูกกดทับไว้สลับกันไปหลายครั้งก่อนจะถึงยุคของ Martin Luther และภายหลังยุคของ Luther ความคิดเห็นทางศาสนาอย่างศาสนาคริสต์ก็ยังถูกกำจัดกดทับไว้อีก ความสำเร็จของการกำจัดความคิดเห็นทางศาสนาอย่างศาสนาคริสต์มีขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในสเปน อิตาลี จักรวรรดิออสเตรีย เป็นต้น Mill ชี้ให้เห็นว่า การกำจัดความคิดเห็นทางศาสนาอาจไม่สำเร็จเสมอไป ถ้าหากคนที่มีความคิดใหม่ ๆ ที่ถูกเรียกว่าพวกนอกรีตสามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มได้อย่างเข้มแข็ง ดังเช่นศาสนาคริสต์ในจักรวรรดิโรมัน ที่ถูกเผยแพร่ออกไปขยายเป็นวงกว้างจนพินิจขึ้นมาครองอำนาจนำได้ นั่นก็เพราะการกำจัดความคิดเห็นทางศาสนาในจักรวรรดิโรมันขาดความต่อเนื่องและไม่อาจต้านทานความพยายามของกลุ่มนักปฏิรูป

ศาสนาที่รวมกันได้อย่างเข้มแข็งนั่นเอง ที่ไม่เกรงกลัวต่อคุกและการประหาร ดังนั้น Mill จึงชี้ให้เห็นว่า เมื่อความคิดเห็นหนึ่งเป็นความจริง มันอาจจะถูกกำจัดไปได้ชั่วคราวหรือหลายครั้ง แต่ไม่ใช่ตลอดกาล และเมื่อเวลาผ่านไป ย่อมจะมีบุคคลที่ค้นพบความจริงนั้นอีกครั้ง และมันจะถูกเผยแพร่อีกครั้ง หรืออาจกลับมาครองอำนาจอีกครั้ง และเมื่อใดก็ตามที่ความจริงได้หลุดพ้นจากการกดขี่ข่มเหง มันก็พร้อมจะเข้มแข็งและอยู่คู่มนุษยชาติต่อไป (Mill, 1859: 33-34)

Mill ชี้ให้เห็นว่า แม้ในยุคสมัยของเขาจะไม่มีการประหารชีวิตผู้ที่นำเสนอความคิดใหม่ ๆ อีกแล้ว เช่น ผู้ประกาศศาสนาใหม่ เป็นต้น หรือพวคนอกรีตไม่ได้ถูกกำจัดออกไปจากสังคมอย่างป่าเถื่อนอีกแล้ว อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า การกำจัดปัจเจกบุคคลที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างออกไปจากคนในสังคมส่วนใหญ่ยังมีอยู่ โดยเฉพาะเมื่อกฎหมายกลายเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการกำจัดปัจเจกบุคคลที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างออกไปจากคนในสังคมส่วนใหญ่ เช่น ในปี ค.ศ. 1857 ที่เมืองคอร์นวอลล์ (Cornwall) ศาลท้องถิ่นได้พิจารณาคัดสินว่า การแสดงความคิดเห็นของชายผู้หนึ่งผ่านการเขียนข้อความลงบนประตูรั้วบ้านของเขา มีความผิดฐานหมิ่นศาสนาคริสต์ ชายผู้นั้นถูกตัดสินให้จำคุกเป็นเวลา 21 เดือน ทั้ง ๆ ที่เขาผู้นั้นได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปในสังคมของเขาว่าเป็นผู้ซึ่งไม่เคยประพฤติไปในทางที่เสื่อมทรามในเรื่องใดมาก่อนเลยในชีวิตของเขา อีกหนึ่งเดือนต่อมา ที่เมืองโอลด์เบลีย์ (Old Bailey) มีชาย 2 คน ที่ถูกกระทำจากศาลท้องถิ่น โดยถูกกระทำในต่างวาระกัน กล่าวคือ พวกเขาได้ถูกศาลปฏิเสธที่จะให้การต่อศาลในฐานะลูกขุน และยังถูกเหยียดหยามในศาล เพียงเพราะว่าพวกเขาประกาศตนออกมาว่า พวกเขาไม่มีความเชื่อในพระเจ้าองค์ใดเลย ต่อมาในทำนองเดียวกัน ชายผู้หนึ่งได้รับทุกข์จากเหตุโจรกรรม เขาจึงไปร้องขอความยุติธรรมต่อศาลท้องถิ่น แต่เขากลับถูกศาลปฏิเสธที่จะให้การต่อศาล เนื่องจากศาลเห็นว่า เขาไม่มีความเชื่อในพระเจ้าองค์ใดเลย เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นเพราะ กฎหมายอังกฤษในสมัยนั้นกำหนดว่า ใครก็ตามที่ไม่มีความเชื่อในพระเจ้า พวกเขาจะไม่ได้รับอนุญาตที่จะให้การต่อศาลยุติธรรม เพราะศาลยุติธรรมมีไว้สำหรับคนที่มีความเชื่อในพระเจ้าเท่านั้น (ซึ่งจะเป็นพระเจ้าองค์ใดก็ได้) ดังนั้น ใครก็ตามที่ไม่มีความเชื่อในพระเจ้าในสมัยนั้น เท่ากับว่าเขาเป็นคนนอกกฎหมายหรือคนนอกรีตในทัศนะของรัฐและผู้คนส่วนใหญ่ในสังคม ด้วยเหตุดังนั้น เมื่อพวกเขาต้องเกี่ยวข้องกับคดีความ พวกเขาจะไม่ได้รับการปกป้องคุ้มครองจากกฎหมายของรัฐ โดยเฉพาะเมื่อพวกเขาต้องประสบกับภัยอันตรายและจำเป็นต้องพึ่งรัฐ Mill ชี้ให้เห็นว่า คนที่ตกอยู่ในฐานะฝ่ายเสียงข้างน้อยในลักษณะดังกล่าวนี้ อาจถูกรัฐ สังคม หรือปัจเจกบุคคลละเมิดสิทธิเสรีภาพของพวกเขาได้อย่างง่ายดาย โดยที่ผู้กระทำการละเมิดอาจไม่ต้องรับโทษแต่อย่างใด ทั้งนี้ก็เพราะ การพิสูจน์ความจริงในเรื่องใดก็ตาม ย่อมต้องอาศัยคำให้การของพวกเขาในฐานะผู้ถูกระด้วย แต่ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า พวกเขาไม่มีสิทธิที่จะให้การต่อศาล เพราะพวกเขาไม่มีความเชื่อในพระเจ้า ขณะที่ Mill ได้เห็นว่า

คำสาบานตนต่อศาลว่าเป็นผู้ที่มีความเชื่อในพระเจ้านั้น เป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย หากมันไม่ได้ทำให้ศาลเข้าถึงความจริงก่อนตัดสิน ตรงกันข้าม ความเชื่อและพิธีกรรมดังกล่าว กลับทำให้ความจริงห่างไกลออกไปจากสังคมมากขึ้น ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริง คนที่ไม่มี ความเชื่อในพระเจ้า หรือคนที่ไม่นับถือศาสนาใดเลย พวกเขาก็สามารถเป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริตได้ หรือบางทีอาจมีความซื่อสัตย์สุจริตมากกว่าผู้ที่อ้างว่าตนมีความเชื่อในพระเจ้า แต่ความประหลาดที่เกิดขึ้นในสังคม และมีผลต่อกฎหมายและสถาบันศาลคือ ข้อสรุปที่ว่า ใครก็ตามคนที่ไม่มีความเชื่อในพระเจ้าหรือศาสนาใด ๆ พวกเขาจะเป็นคนโกหกไร้ความจริงใจ แต่ Mill ชี้ให้เห็นว่า นับเป็นความย้อนแย้งและประหลาดยิ่ง ที่ศาลสามารถยอมรับคำให้การของคนที่มีความจริงแล้วเขาไม่มีความเชื่อในพระเจ้าเลย ที่อาจจะโกหกกว่ามีความเชื่อในพระเจ้าเพราะต้องการมีสิทธิให้การต่อศาล Mill กล่าวว่า สังคมเช่นนี้ไม่ได้สร้างคนให้มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองหรือกล่าวหาความจริงอย่างแท้จริงเลย (Mill, 1859: 34-36)

Mill ไม่เห็นด้วยกับ การที่สังคมจะอ้างเหตุผลเพื่อฟื้นฟูศาสนาด้วยการกำจัดคนที่ไม่คิดไม่เชื่อเหมือนกับสังคมออกไป ซึ่งคนที่คิดอะไรอย่างคับแคบและดื้นเงินก็มักจะเห็นด้วยกับแนวทางเช่นนั้น ขณะที่ความรู้สึกเกลียดชังต่อคนที่มีความคิดความเชื่อไม่เหมือนกับตนในฐานะคนส่วนใหญ่ในสังคมยังคงมีพลังเข้มข้นอยู่มาก Mill ชี้ให้เห็นว่า ในสังคมอังกฤษ ตั้งแต่อดีตจนถึงยุคสมัยของเขา กฎหมายมักจะกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเพิ่มอำนาจให้กับสิ่งที่เรียกว่าการประณามทางสังคม ซึ่งอำนาจดังกล่าวของสังคมค่อนข้างจะมีพลังอำนาจที่ล้นเหลือ ทำให้การประกาศความคิดความเชื่อใหม่ ๆ ในสังคมอังกฤษเกิดขึ้นได้ยาก โดยเฉพาะความคิดความเชื่อที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไม่ยอมรับ เพราะถ้าใครก็ตามประกาศความคิดความเชื่อใหม่ ๆ ที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไม่ยอมรับ พวกเขาจะต้องถูกลงโทษโดยกฎหมาย Mill ชี้ให้เห็นว่า แม้แต่คนที่มั่งคั่งร่ำรวยไม่มีปัญหาเรื่องปากท้อง ไม่ค่อยต้องการความช่วยเหลือจากคนที่มียานาจเท่าใดนัก ไม่ค่อยต้องการการสนับสนุนจากกลุ่มคนหรือจากสาธารณชน พวกเขาแทบไม่มีอะไรจะต้องกลัว ยกเว้นเมื่อเขาต้องประกาศทัศนะใด ๆ ของตนออกไปอย่างเปิดเผย แต่สังคมกลับเห็นว่าไม่ดีหรือชั่วร้าย คนส่วนใหญ่ไม่เคยตั้งคำถามกับความผิดปกติทางสังคมเหล่านี้ ดังนั้น จึงไม่มีใครคิดจะร้องขอความเห็นใจแทนช่วยพวกเขา ทั้งนี้ ถ้าฟังความใจแคบทางสังคมของเราอาจไม่ทำให้ใครต้องตาย และไม่ได้ถึงกับถอนรากถอนโคนทัศนะใด ๆ ลงไป แต่มันมีผลอย่างยิ่งต่อการยับยั้งการเผยแพร่ทัศนะต่าง ๆ ทำให้มันไม่อาจส่องสว่างนำทางชีวิตของผู้คนได้ ไม่ว่าจะเป็นด้วยแสงแห่งความจริงหรือแสงแห่งความเท็จก็ตาม การสร้างความสงบราบเรียบทางปัญญาด้วยแนวทางนี้นั้น ย่อมแลกมาด้วยการสูญเสียความกล้าหาญทางศีลธรรมในจิตใจของมนุษย์ อันเป็นสถานการณ์ที่ไม่อาจจะผลักดันให้เกิดปัญญาชนที่กล้าเปิดเผยตัวตน กล้าที่จะไม่กลัว กล้าที่จะใช้เหตุผลของตนอย่างคงเส้นคงวา ตรงกันข้าม สังคมเช่นนี้ คงจะพบได้แต่คนที่คอยแต่จะคล้อยตามความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ในสังคมที่

มีอยู่ทั่วไป การอ้างเหตุผลของพวกเขาที่มักจะอ้างอิงอยู่กับจำนวนของผู้ฟังมากกว่าอ้างอิงอยู่กับความเชื่อของตนเองอย่างมีเหตุมีผล คนที่พอจะมีเหตุผลอยู่บ้างก็จำกัดกรอบความคิดของตัวเองให้ปลอดภัยและแคบลงมาสู่เฉพาะเรื่องที่สามารถแสดงความคิดเห็นได้ ขณะที่การคิดอย่างหาญกล้าและเสรีในเรื่องที่สูงส่งเพื่อความก้าวหน้าของมนุษย์ กลับถูกละเลย ทั้งระยะห่าง ด้วยเพราะไม่มีใครกล้าเอาตัวเข้าไปยุ่งเกี่ยว (Mill, 1859: 36-38)

สำหรับ Mill เขาเห็นว่า การที่พวกที่ถูกกล่าวหาว่านอกรีตต้องสงบปากสงบคำไว้ว่าจะไม่ใช่สิ่งชั่วร้าย (no evil) แต่ผลของการสงบปากสงบคำนั้นจะทำให้ทัศนะของพวกเขาไม่ได้รับการอภิปรายถกเถียงและถูกเผยแพร่ขยายออกไปเป็นวงกว้างให้สาธารณชนได้ทราบ แน่แน่นอนว่าทัศนะนั้น ๆ มันอาจไม่ได้หายไปจากตัวของพวกนอกรีต และคอยขยี้ระดับจิตใจและสติปัญญาของพวกนอกรีตเอง ดังนั้น จึงไม่ใช่จิตใจและสติปัญญาของพวกนอกรีตที่จะเสื่อมถอย แต่จิตใจและสติปัญญาของพวกที่ไม่ใช่นอกรีตต่างหากที่จะเสื่อมถอยมากกว่า เพราะพวกเขาได้ปิดกั้นตัวเองไม่ให้จิตใจและสติปัญญาของตนเองมีโอกาสพัฒนา ความกลัวต่อคำว่านอกรีตทำให้พวกเขาตกเป็นคนที่เขลา และมนุษยชาติได้สูญเสียโอกาสที่จะพัฒนาจิตใจและสติปัญญาในทำนองนี้มามาก Mill กล่าวว่า ไม่มีใครจะสามารถเป็นนักคิดที่ยิ่งใหญ่ได้ หากเขาผู้นั้นไม่ตระหนักว่า ในฐานะที่เขาเป็นนักคิด หน้าที่เบื้องต้นของเขาคือ การติดตามสติปัญญาของตนเองไม่ว่ามันจะนำไปสู่ข้อสรุปอะไรก็ตามที่ปัญญาของเขานำพาเขาไป ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะว่าเสรีภาพทางความคิดเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นสำหรับการสร้างนักคิดที่ยิ่งใหญ่เท่านั้น หากแต่มันสำคัญและจำเป็นต่อมนุษยชาติทั้งมวลที่จะมีโอกาสได้พัฒนาจิตใจและสติปัญญาของพวกเขามากที่สุดเท่าที่พวกเขาจะสามารถบรรลุถึงได้ Mill จึงให้เห็นว่า โลกเคยมีปัจเจกบุคคลผู้เป็นนักคิดที่ยิ่งใหญ่ และอาจมีได้อีกเสมอ แม้จะอยู่ในสังคมที่มีบรรยากาศของความเป็นทาสทางปัญญา แต่มันไม่เคยมี และจะไม่มีวันมี ที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมจะมีความกระตือรือร้นทางปัญญาได้ในสังคมที่มีบรรยากาศของความเป็นทาสทางปัญญา เพราะเมื่อใดก็ตามที่การอภิปรายถกเถียงในคำถามที่สำคัญที่สุดต่อความเป็นมนุษย์ ถูกห้ามปรามหรือควบคุมไว้ เราก็ไม่อาจหวังที่จะพัฒนาจิตใจและสติปัญญาให้สูงขึ้นได้ จิตใจและสติปัญญาของผู้คนย่อมไม่มีวันที่จะถูกกระตุ้นในระดับฐานราก ดังนั้น เราจึงไม่อาจหวังการเริ่มต้นใหม่ได้ จนกว่าเราจะสามารถยืนยันในเสรีภาพทางความคิดและจิตใจของเราเองได้เสียก่อน (Mill, 1859: 38-40)

Mill กล่าวว่า ความจริงนั้น ไม่ว่ามันจะเป็นความจริงขนาดไหนก็ตาม แต่ถ้ามันไม่ถูกยกขึ้นมาอภิปรายถกเถียงให้ถึงที่สุด สมมติเสมอ และไม่ต้องเกรงกลัวอำนาจใด ๆ มันก็จะถูกถือว่เป็นลัทธิความเชื่อที่ตายแล้ว (a dead dogma) กล่าวคือ หาใช่ความจริงที่มีชีวิตไม่ (not a living truth) (Mill, 1859: 40)

Mill จึงชี้ให้เห็นว่า คนบางประเภท สามารถเชื่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้อย่างไร้ข้อสงสัย ถึงแม้ว่าพวกเขาจะไม่รู้เลยว่าทศณะนั้นวางอยู่บนพื้นฐานของอะไร พวกเขาไม่สามารถยกเหตุผลขึ้นมาปกป้องทศณะที่พวกเขาเชื่อได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล พวกเขาอาจจะคิดว่าการปล่อยให้ทศณะที่พวกเขาเชื่อถูกตั้งคำถามหรือถูกสงสัยจะทำให้เกิดผลเสียต่อพวกเขามากกว่าผลดี Mill จึงชี้ให้เห็นว่า สังคมใดก็ตามที่ปล่อยให้คนประเภทนี้มีอยู่อย่างเป็นส่วนใหญ่ในสังคม สังคมนั้นก็แทบจะไม่มีโอกาสที่ทศณะของคนส่วนใหญ่ในสังคมจะถูกอภิปรายถกเถียงจนได้รับการปฏิเสธไป Mill เห็นว่า ทศณะเช่นนี้แม้จะเป็นความจริง แต่ก็ความจริงที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของอคติ ขณะที่ความเชื่ออย่างมีอคติและปราศจากการอภิปรายถกเถียงด้วยเหตุผลด้วยผลนั้น สำหรับ Mill เขาเห็นว่า ความเชื่อนั้นไม่เหมาะสมที่จะเป็นความเชื่อที่สัจธรรมมีเหตุผลอย่างมนุษย์จะยอมรับได้ จะเป็นได้ก็แค่เพียงความเชื่อที่มงายไร้เหตุผล (Mill, 1859: 40-41)

Mill เสนอว่า มนุษย์เราควรได้รับการสนับสนุนให้มีสติปัญญาของตนเองและมีอำนาจในการพิจารณาตัดสินในสิ่งต่าง ๆ ให้กับตนเอง และควรมีโอกาสเรียนรู้ว่าทศณะของตนเองอ้างอิงอยู่กับสิ่งใด อะไรก็ตามที่เราเชื่อ โดยเฉพาะความเชื่อที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรก ๆ เราเรา เราต้องสามารถแสดงเหตุผลในการปกป้องทศณะของตนเองได้ โดยเฉพาะเมื่อมีทศณะของฝ่ายโต้แย้งเกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การจะเรียนรู้ว่าทศณะของเราอ้างอิงอยู่กับสิ่งใดนั้น ไม่ควรเรียนรู้ในลักษณะท่องจำแบบนกแก้วนกขุนทอง เราต้องรู้และเข้าใจวิธีการแสดงความจริงให้กับทศณะของตนเอง เราต้องสามารถแสดงให้เห็นด้วยว่าทำไมเหตุผลของเราถึงมีความน่าเชื่อถือมากกว่าเหตุผลของฝ่ายโต้แย้ง โดยเฉพาะในเรื่องของศีลธรรม ศาสนา การเมือง ความสัมพันธ์ทางสังคม และชีวิตมนุษย์ เราควรเปิดใจศึกษาความคิดของฝ่ายที่เข้ามาโต้แย้งกับเราอย่างเข้มข้น Mill กล่าวว่า หนึ่งในนักคิดที่ยิ่งใหญ่ผู้เป็นบุคคลตัวอย่างที่แสวงหาความรู้ความจริงเช่นนี้คือ Cicero⁵³ โดยเฉพาะเมื่อเขาต้องค้นหาความจริงในการแก้ปัญหาคติความ เป็นต้น Mill กล่าวว่า ใครก็ตามที่จะพยายามเข้าถึงความจริงไม่ว่าจะเรื่องใดก็ตาม ถ้าหากเขารู้แค่เพียงเหตุผลของทศณะของตนเพียงด้านเดียว นั่นถือว่าเขาไม่รู้จริง แม้ว่าเหตุผลของทศณะของเขาจะหนักแน่นหรือดีขนาดไหนก็ตาม หรือแม้ว่าจะไม่เคยมีใครสามารถหักล้างเหตุผลของทศณะของเขาลงได้ก็ตาม ทั้งนี้ก็เพราะถ้าเขาไม่รู้เหตุผลของทศณะของฝ่ายเข้ามาโต้แย้ง เขาย่อมไม่มีความชอบธรรมที่จะอ้างได้ว่าเหตุผลของทศณะของเขาดีกว่าเหตุผลของทศณะของฝ่ายโต้แย้ง และแน่นอนว่า ด้วยความไม่รู้ในเหตุผลของทศณะของฝ่ายโต้แย้ง เขาย่อมไม่สามารถหักล้างเหตุผลของฝ่ายโต้แย้งได้ ดังนั้น Mill จึงเห็นว่า หากเรายังไม่รู้ในเหตุผลของทศณะของคนที่ไม่เห็นด้วยกับเรา ความสมเหตุสมผลในการแสดงความคิดเห็นของเรา จึงควรจะต้องอยู่ที่การไม่ด่วนสรุปตัดสินว่าตนเองถูกต้องที่สุด และเปิดใจอยู่ตลอดเวลาสำหรับความคิด

ต่างที่อาจเกิดขึ้นมาได้เสมอเมื่อเวลาผ่านไป แต่อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า ในความเป็นจริงผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะพวกเขามักจะมีทักษะที่ถูกชักนำโดยผู้มีอำนาจ หรือไม่มีทักษะตามผู้คนส่วนใหญ่ในสังคม กล่าวคือพวกเขามักจะรับเอาทักษะของฝ่ายที่พวกเขามีความรู้สึกดีด้วยไว้เป็นที่ตั้ง อย่างไรก็ตาม Mill เห็นว่า การรู้เหตุผลของฝ่ายโต้แย้งอาจจะยังไม่เพียงพอต่อการแสวงหาความจริง ถ้าฝ่ายโต้แย้งเป็นคนที่ไม่ได้เอาจริงเอาจังกับเหตุผลและความเชื่อของตนเอง กล่าวคือ ฝ่ายโต้แย้งที่มีคุณภาพจะทำให้การแสวงหาความจริงเรามีคุณภาพไปด้วย กล่าวคือ ฝ่ายโต้แย้งต้องเป็นคนที่เชื่อมั่นในทักษะของเขาจริง ๆ ปกป้องทักษะของตนอย่างเอาจริงเอาจัง และเมื่อเราสามารถแสดงเหตุผลได้ว่าคนประเภทนี้ เราจะสามารถครอบครองความจริงได้อย่างสมเหตุสมผล ดังนั้น การให้ความสำคัญและเอาใจใส่กับฝ่ายโต้แย้งจึงสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งให้กับทักษะของเราเองได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ Mill ยังเห็นว่า ถ้าหากไม่มีฝ่ายโต้แย้ง เราควรสวมบทเป็นฝ่ายโต้แย้งตนเอง เพื่อค้นหาความบกพร่องของทักษะของตน และลงมือพิสูจน์ความแข็งแกร่งของทักษะของเราเองให้ได้มากที่สุดเท่าที่เราจะทำได้ (Mill, 1859: 41-43)

Mill ไม่เห็นด้วยกับทักษะที่ว่า ไม่มีความจำเป็นที่คนธรรมดาทั่วไปจะต้องฝึกฝนให้ตนเองรู้และเข้าใจจนเหมือนนักปรัชญา ไม่จำเป็นที่จะต้องแสวงหาเหตุผลเพื่อสามารถนำมาปกป้องทักษะของตนเองได้อย่างแข็งแกร่งและยากต่อการล้มล้าง และพร้อมที่จะตอบโต้กับฝ่ายที่เข้ามาโต้แย้งอยู่เสมอ ไม่จำเป็นต้องออกมาประกาศตนเพื่อปฏิเสธหรือเปิดโปงต่อความเชื่อที่ผิด ๆ ในสังคม คนที่มองไม่เห็นความจำเป็นเหล่านี้มักจะอ้างว่า การใช้เหตุผลเป็นเรื่องของคนที่มีความรู้ อย่างนักปรัชญา ขณะที่คนธรรมดาทั่วไปถูกสอนมาให้เห็นแต่ความจริงแบบที่เข้าใจง่าย ๆ ดังนั้น เพื่อป้องกันไม่ให้พวกเขาหลงผิด ควรให้พวกเขาปล่อยวางจากความเชื่อในเรื่องของความจริงอื่น ๆ ไป เพราะพวกเขาไม่มีความรู้พอที่จะเข้าถึงมัน ตลอดจนไม่มีทักษะที่จะแก้ปัญหายาก ๆ ดังนั้น การแสวงหาความจริงและแก้ปัญหายาก ๆ ควรปล่อยให้ เป็นหน้าที่ของคนที่ถูกฝึกฝนมาอย่างดีและมีความรู้มากพอที่จะจัดการได้ โดยคนธรรมดาทั่วไปมีหน้าที่ต้องเชื่อและปฏิบัติตาม (Mill, 1859: 43)

Mill เสนอว่า ไม่ว่าจะข้อโต้แย้งใดก็ตาม ข้อโต้แย้งนั้นควรได้รับคำตอบอย่างสมเหตุสมผล แต่ข้อโต้แย้งใดก็ตามคงจะไม่ได้คำตอบ ถ้าเรื่องที่ต้องการคำตอบนั้นไม่สามารถถูกพูดออกมาได้ หรือฝ่ายตอบคงไม่สามารถรู้ได้ว่าคำตอบที่ให้ไปเป็นที่น่าสนใจหรือไม่ ถ้าฝ่ายโต้แย้งไม่สามารถแสดงออกได้ว่ามันยังไม่น่าสนใจ ดังนั้น เรื่องใดก็ตามที่เราสงสัย ควรถูกยกขึ้นมาพูดได้อย่างอิสระ

Mill เล่าว่า คริสตจักรคาทอลิก (the catholic church) กำจัดปัญหาด้วยการแบ่งแยกอย่างชัดเจนระหว่างผู้ที่ได้รับอนุญาตให้รับคำสอนบนฐานของเหตุผล และผู้ที่ต้องยอมรับคำสอนบนฐานของความวางใจ แต่ในความเป็นจริง คนทั้งสองกลุ่มนี้ก็ไม่ได้ได้รับอนุญาตให้เลือกว่าพวกเขา

จะยอมรับอะไรอยู่ดี พวกพระได้รับอนุญาตให้ทำความรู้จักกับข้อโต้แย้งของฝ่ายตรงข้าม เพื่อที่จะฝึกตอบโต้กับข้อโต้แย้งเหล่านั้น พวกเขาได้รับอนุญาตให้อ่านหนังสือของพวกนอกรีต เพื่อเรียนรู้ความคิดของฝ่ายตรงข้าม แต่สำหรับประชาชนคนทั่วไปซึ่งเป็นฆราวาสพวกเขาถูกห้ามปรามหรือควบคุมไว้ไม่ให้เข้าถึงหนังสือของพวกนอกรีต แต่สำหรับพวกอภิปรัชชน พวกเขาอาจได้รับการอนุญาตเป็นกรณีพิเศษ อย่างไรก็ตาม สำหรับชนชั้นนำของคริสตจักรคาทอลิก ความรู้ในความคิดของฝ่ายตรงข้ามเป็นประโยชน์ต่อพวกเขา เพราะเป็นหนทางที่จะสามารถกำจัดความรู้ที่ไม่ให้คนของพวกเขาก็เหลือได้ลวงรู้ ขณะที่พวกอภิปรัชชน แม้โอกาสที่พวกเขาได้รับจะไม่ใช้การให้เสรีภาพทางปัญญาจากสังคมของเขา แต่ก็พอเป็นการให้โอกาสเพื่อพัฒนาทางปัญญามาได้บ้าง การรักษาสถานะของคริสตจักรคาทอลิกนี้ ถึงแม้ว่าจะเป็นการพัฒนาทางปัญญาอย่างไร้อิสรภาพ และไม่มีทางจะสร้างจิตใจที่เสรีได้ แต่มันก็สามารถสร้างตัวแทนที่จะคอยปกป้องคริสตจักรของพวกเขาไว้ได้ แม้ในเวลาต่อมามันจะถูกประณามว่าเป็นการกำหนดความคิดให้กับผู้อื่น แต่สำหรับชาวโปรเตสแตนต์ (protestants) พวกเขาปฏิเสธวิธีการนี้ เพราะพวกเขายึดถือหลักการที่ว่า ความรับผิดชอบต่อการเลือกศาสนาเป็นของปัจเจกบุคคลแต่ละคน ไม่มีใครสามารถเข้ามากำหนดความคิดให้กับผู้อื่นได้ และ Mill ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า โลกในยุคสมัยใหม่ ย่อมเป็นไปได้แล้วที่งานเขียนที่ชนชั้นนำ อภิปรัชชน หรือบรรดาคนมีการศึกษาได้อ่านกัน จะถูกห้ามปรามหรือควบคุมไม่ให้ประชาชนคนธรรมดาได้อ่านกัน และทุกเรื่องที่ใครก็ตามอยากรู้ ต้องสามารถเขียนและตีพิมพ์อย่างเสรี (Mill, 1859: 43-44)

Mill กล่าวว่า แม้ทัศนะที่คนส่วนใหญ่ในสังคมเชื่อถือจะเป็นความจริง แต่เขาก็ไม่เห็นด้วยถ้าสังคมจะใช้อำนาจบังคับต่อปัจเจกบุคคลเพื่อห้ามปรามหรือควบคุมไม่ให้มีการอภิปรายถกเถียงกันอย่างเสรี ทั้งนี้ก็เพราะว่า หากทัศนะที่เป็นความจริงของสังคมปราศจากซึ่งการอภิปรายถกเถียง เหตุผลที่จะคอยปกป้องทัศนะของสังคมอาจอ่อนกำลังลงและอาจถูกกลืนไปในที่สุด และแม้แต่ความหมายของทัศนะนั้นก็อาจจะถูกกลืนตามไปด้วยเช่นกัน ดังนั้น คุณค่าของการอภิปรายถกเถียงแม้จะเป็นการอภิปรายถกเถียงกับความจริงก็ตาม มันจะช่วยให้ทัศนะที่เป็นความจริงนั้นชัดแจ้งและมีชีวิตชีวามากขึ้น และย่อมจะเป็นความจริงที่แข็งแกร่งมากขึ้นไปด้วย (Mill, 1859: 44-45)

ความเชื่อใดก็ตามที่ยอมรับการอภิปรายถกเถียง การตั้งคำถาม การโต้แย้งจากความเชื่ออื่น ๆ ความเชื่อนั้นก็จะเต็มไปด้วยความหมาย มีชีวิตชีวา มีพลังอำนาจในมนานอย่างชัดเจนมากขึ้นเรื่อย ๆ และในระยะยาวความเชื่อนั้นย่อมจะมีอำนาจเหนือความเชื่ออื่นได้ จนกลายเป็นทัศนะที่คนทั่วไปยอมรับ แต่ถ้าความเชื่อใดก็ตามที่ไม่ยอมรับการอภิปรายถกเถียง ไม่ยอมรับการตั้งคำถาม ไม่ยอมรับการโต้แย้งจากความเชื่ออื่น ๆ การขยายตัวของความเชื่อนั้นก็อาจยุติลง โดยที่ความเชื่อนั้นอาจจะรักษาอาณาบริเวณที่ความเชื่อนั้นเคยยึดครองไว้ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ความเชื่อนั้น

ไม่ได้แผ่ขยายออกไปได้มากกว่านั้นเลย และความเชื่อนั้นก็จะกลายเป็นเพียงความเชื่อที่ผู้ยึดถือความเชื่อนั้นมักจะได้รับสืบทอดมาจากครอบครัวของตน ซึ่งเป็นความเชื่อที่พวกเขาไม่ได้เลือกรับด้วยความยินยอมของตนเองตั้งแต่ต้น และการจะเปลี่ยนไปรับความเชื่ออื่น ๆ ก็กลายเป็นสิ่งที่ยากยิ่ง แม้เขาจะค้นพบความเชื่อที่ดีกว่าสำหรับตัวเขาเองเพียงใดก็ตาม และความเชื่อที่ไม่ยอมรับฟังต่อข้อโต้แย้งใด ๆ ก็กลายเป็นความเชื่อที่นิ่งสงบอย่างตายตัว Mill ชี้ให้เห็นว่า เป็นการยากที่จะทำให้ความเชื่อเป็นที่ตระหนักอย่างแท้จริงในจิตใจของสาวก และมีผลต่อการประพฤติปฏิบัติของสาวกอย่างแท้จริง แต่มันจะง่ายขึ้นอย่างเป็นไปได้ ถ้าความเชื่อนั้นต้องต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของตนเอง เพราะอย่างน้อย ๆ บรรดาสาวกก็จะรู้ว่าพวกเขาจะต้องสู้กับอะไร ต่อสู้อย่างไร ทำไมการต่อสู้เพื่อสิ่งที่เขาเชื่อจึงสำคัญ พวกเขาจะรู้ถึงความแตกต่างระหว่างความเชื่อของตนกับความเชื่อของคนอื่น ๆ ที่มีแตกต่างออกไปจากพวกเขา พวกเขาจะรับรู้ถึงสัจธรรมแห่งความแตกต่าง พวกเขาจะรู้จักพิจารณาและน้ำหนักความเชื่ออื่น ๆ ในทุกแง่มุม Mill กล่าวว่า ความเชื่อของพวกเราที่มีต่อคำสอนใดก็ตาม ไม่ควรเป็นเพียงความเชื่อที่ใครก็ตามส่งต่อมาให้เรา เช่น พ่อแม่ส่งต่อมาให้ลูก เป็นต้น ไม่ควรเป็นความเชื่อที่เราได้รับมาอย่างไม่ได้ตั้งใจ ไม่ควรเป็นความเชื่อที่เราไม่เคยตั้งคำถามกับสิ่งที่เราเชื่อ ไม่ควรยอมรับต่อความเชื่อของคนแบบเฉื่อยชา หรือยอมรับไปเพียงเพราะว่ามีความวางใจและไม่ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะนำความเชื่อของตนเองมาตรวจสอบอย่างมีมโนสำนึก อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า การนิ่งเฉยต่อการอภิปรายถกเถียง ตั้งคำถาม หรือโต้แย้ง ปรากฏการณ์นี้มีแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และค่อย ๆ สูญเสียความเชื่อมโยงกับจิตวิญญาณของผู้คน ความเชื่อของพวกเขาส่วนใหญ่กลายเป็นความเชื่อที่ตั้งอยู่นอกจิตใจของพวกเขา ไร้การปกป้องตัวเองด้วยเหตุผล ไร้การโต้ตอบกับความเชื่ออื่น ๆ ยอมรับในใช้อำนาจบังคับ ห้ามปราม ควบคุม และต่อต้านต่อความเชื่ออื่น ๆ ที่ไม่เหมือนกับตน (Mill, 1859: 45-46)

สำหรับ Mill ความเชื่อที่ตายแล้ว (dead beliefs) คือความเชื่อที่ไม่เคยถูกนำมาอภิปรายถกเถียงกันเลย ทั้งในแง่ของจินตนาการ ความรู้สึก หรือความเข้าใจ ดังตัวอย่างของชาวคริสต์ศาสนาที่ Mill พยายามยกขึ้นมาให้เห็นภาพ กล่าวคือ ชาวคริสต์ศาสนาส่วนใหญ่หรือเกือบจะทั้งหมดถือว่าพระธรรมคำสอนของพระเยซูคริสต์คือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และได้รับการยอมรับว่าเป็นกฎแห่งศีลธรรมอันดี แต่พวกเขาก็ไม่ได้ใช้คำสอนของคริสต์ศาสนามาเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติในชีวิตของพวกเขาทั้งหมดแต่อย่างใด ทั้งนี้ก็เพราะมีสิ่งที่พวกเขานำมาใช้เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติในชีวิตจริงของพวกเขาเพิ่มเข้ามาอีก สิ่งนั้นคือ ผลประโยชน์ทางโลกของพวกเขา ไม่ว่าจะเป็นจากชนชาติของเขาหรือมาจากชนชั้นของเขา ดังนั้น โดยภาพรวมแล้ววิถีชีวิตของชาวคริสต์ศาสนาจึงต้องมีการประนีประนอมกันระหว่างคำสอนของคริสต์ศาสนากับผลประโยชน์ทางโลกของพวกเขา ดังที่ Mill ชี้ให้เห็นว่า ชาวคริสต์ทุกคนเชื่อว่ามีแต่ผู้ล่อตนเท่านั้นที่จะได้รับพรจากพระเจ้า เชื่อว่าแม้เราจะถูก

ผู้อื่นตำหนิ ก็เราก็มักตำหนิผู้อื่น เชื่อว่าเราต้องรักเพื่อนบ้านให้เหมือนกับที่เรารักตนเอง เชื่อว่าถ้ามีใครจำเป็นต้องเอาผ้าคลุมของเราไป เราก็มักมอบเสื้อกันหนาวให้เขาไปด้วย เชื่อว่าถ้าเราเป็นคนมั่งมี เราต้องเหลือคนจน พวกเขาเชื่อคำสอนเหล่านี้อย่างจริงจัง แต่ Mill ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า พวกเขาไม่เคยยกคำสอนเหล่านี้ขึ้นมาอภิปรายถกเถียงกันแต่อย่างใด และที่สำคัญ พวกเขาจะเน้นเชื่อในคำสอนที่เข้ากันได้กับชีวิตตามปกติของพวกเขาเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม พวกเขายังคิดว่า เป็นเรื่องที่น่าทึ่ง หากพวกเขาต้องประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระเยซูคริสต์ทุกประการ และถ้าหากมีใครก็ตามออกมาเรียกร้องให้พวกเขาต้องกระทำเช่นนั้น คนผู้นั้นมักจะถูกพวกเขามองว่า แสร้งทำเป็นดีเกินไป กล่าวคือ คนผู้นั้นอาจตกอยู่ในฐานะที่คนส่วนใหญ่ในสังคมรู้สึกไม่พอใจนั่นเอง (Mill, 1859: 46-48)

อย่างไรก็ตาม Mill กล่าวว่า ชาวคริสต์ยุคแรก ๆ ไม่เหมือนกับชาวคริสต์ในยุคหลัง ๆ เพราะชาวคริสต์ในยุคแรก ๆ พวกเขาใส่ใจและมีวินัยต่อการประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระเยซูคริสต์ทุกประการ จนทำให้คริสต์ศาสนาได้แผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ทั้ง ๆ ที่ในช่วงแรก ๆ ศาสนาคริสต์นั้นแทบจะเป็นศาสนาที่ไม่มีใครรู้จักเลย ซึ่งดั้งเดิมนั้นคริสต์ศาสนาคือศาสนาของชาวฮีบรู (Hebrews) ซึ่งมักจะถูกดูหมิ่นเหยียดหยามหรือถูกรังเกียจจากชาวโรมัน แต่ในที่สุดศาสนาของพวกเขาก็ได้กลายเป็นศาสนาที่มีอำนาจสูงสุดจนกลายเป็นศาสนาของอาณาจักรโรมัน ขณะที่คริสต์ศาสนาในยุคหลัง ๆ ซึ่งเวลาผ่านไปกว่า 18 ศตวรรษ การแผ่ขยายออกไปของคริสต์ศาสนาก็เป็นไปได้แต่เพียงเล็กน้อย และยังคงจำกัดอยู่แต่ในหมู่ชาวยุโรป (Europeans) และผู้ที่สืบทอดมาจากชาวยุโรป (the descendants of Europeans) Mill กล่าวว่า ชาวคริสต์ในยุคหลัง ๆ นั้น แม้แต่คนที่เคร่งในศาสนาคริสต์มากกว่าคนทั่วไป พวกเขาก็ไม่ได้ใส่ใจและมีวินัยต่อการประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระเยซูคริสต์ทุกประการแต่อย่างใด หากแต่พวกเขายึดถือสาวกของพระเยซูคริสต์ที่ดัดแปลงคำสอนใหม่และใกล้เคียงกับจิตอันแท้จริงของพวกเขามากกว่า เช่น คำสอนของ Calvin หรือของ Knox เป็นต้น ดังนั้น ชาวคริสต์ยุคหลัง ๆ จึงยังคงสืบทอดพระเยซูคริสต์แต่ในโลกแห่งการประพฤติปฏิบัติจริงพวกเขาก็ตามเปิดทางให้กับคำสอนใหม่ที่ถูกดัดแปลงให้เข้ากับจิตอันแท้จริงของพวกเขาด้วยควบคู่กันไป อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่ชาวคริสต์ยุคหลัง ๆ ละเลยคือ การตั้งคำถามกับสิ่งที่ตัวเองเชื่อกับสิ่งที่ตัวเองปฏิบัติจริงว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่อย่างไร เพราะสิ่งที่ทำให้ความเชื่อมีความหมายอย่างมีชีวิตชีวามากขึ้นคือ การถูกตั้งคำถามและนำไปสู่การอภิปรายถกเถียง เพราะเจ้าของความเชื่อนั้นจะคอยปกป้องความเชื่อของตนเองด้วยเหตุผลของตนเองจากฝ่ายโต้แย้ง แต่ชาวคริสต์ในยุคหลัง ๆ กลับไม่ค่อยได้ทำหน้าทีนี้เลย (Mill, 1859: 46-48)

กล่าวโดยทั่วไปแล้ว สิ่งนี้ก็เป็นจริงกับหลักทั้งหลายของจารีต อันได้แก่ หลักที่มาจาก ความรอบคอบ และความรอบรู้ในชีวิต แบบเดียวกับหลักการสอนทางศีลธรรมและศาสนา ทุกภาษา และวรรณคดีเต็มไปด้วยข้อคิดข้อสังเกตเรื่องชีวิต ทั้งว่าชีวิตคืออะไรและว่าคนควรจะปฏิบัติตน อย่างไรในชีวิต ทุกคนรู้ถึงข้อคิดเช่นนี้ ทุกคนยกมันขึ้นมาพูดซ้ำแล้วซ้ำอีก ยอมรับพวกมันอย่างไม่ มีอะไรโต้แย้ง ถือว่าเป็นจริงอย่างที่สุด แต่กระนั้น ก็เป็นสิ่งที่

Mill ชี้เห็นว่า นอกจากการอภิปรายถกเถียงกัน ได้อย่างเสรีแล้ว สิ่งที่จะทำให้มนุษย์เรารู้ ซึ่งถึงความหมายของสิ่งที่ตนเองเชื่อถืออย่างแท้จริงคือ ประสบการณ์ (experience) โดยเฉพาะถ้า หากเรานิ่งเฉยต่อการตั้งคำถามและอภิปรายถกเถียงต่อสิ่งที่พวกเราเชื่อ พวกเราจะต้องพบกับ ประสบการณ์อันเจ็บปวด กล่าวคือ ความทุกข์จะนำมาซึ่งปัญญาที่ลึกซึ้งของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม หากเราใส่ใจต่อการตั้งคำถามและการอภิปรายถกเถียงต่อสิ่งที่เราเชื่อถือ เราอาจพบความหมายที่ แท้จริงของสิ่งที่เราเชื่อถือ พบความสำคัญของสิ่งที่เราเชื่อถือ พบปัญญา ตลอดจนพบความจริงโดย ที่ไม่จำเป็นต้องเผชิญกับกับความเจ็บปวด ความผิดหวัง หรือความสูญเสียแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม Mill กล่าวว่า ในความเป็นจริงอาจมีความจริงบางอย่างที่มนุษย์ไม่อาจล่วงรู้ได้ง่าย ๆ จนกว่าจะมี ประสบการณ์ตรงในเรื่องนั้น ๆ ด้วยตนเอง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น การได้รับรู้ผ่านการอภิปรายถกเถียงจาก คนอื่น ๆ มาก่อน ย่อมทำให้มนุษย์เรามีความรู้พื้นฐานที่ดีและมีโอกาสที่จะเข้าถึงความจริงในเรื่อง นั้น ๆ ได้มากขึ้น แต่สิ่งที่ Mill กังวลคือ มนุษยชาติมีแนวโน้มว่าจะละเลยการคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ เป็นที่สงสัยของคนทั่วไปหรือคนส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งสำหรับ Mill มันคือความผิดพลาดประการ สำคัญของมนุษยชาติ (Mill, 1859: 48-49)

อย่างไรก็ตาม ที่กล่าวมานั้น Mill มิได้หมายความว่า ความรู้แจ้งเห็นจริงไม่จำเป็นต้องมี ความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน มิได้หมายความว่า การอภิปรายถกเถียงคือเงื่อนไขอันจำเป็นหนึ่งเดียว ที่จะทำให้มนุษย์เรารู้แจ้งเห็นจริง มิได้หมายความว่า ต้องมีคนบางส่วนยืนยันปกป้องในสิ่งผิด ๆ เพื่อทำให้คนที่เหลือได้พบความจริง มิได้หมายความว่า ความเชื่อหนึ่ง ๆ จะสูญเสียความจริง ความ ถูกต้อง และความหมายทันทีที่ไม่มีใครก็ตามมาตั้งข้อสงสัย มิได้หมายความว่า มนุษย์เราจะไม่ สามารถรู้และเข้าใจความคิดหนึ่ง ๆ ได้อย่างกระจ่างแจ้ง หากความคิดนั้นไม่ถูกนำมาอภิปราย ถกเถียงอย่างเสรี มิได้หมายความว่า ทันทิที่มนุษยชาติทั้งมวลยอมรับต่อความจริงหนึ่ง ๆ แล้วความ จริงนั้นจะเป็นความจริงที่ตายแล้วทันที มิได้หมายความว่า เป้าหมายสูงสุดและผลลัพธ์ที่ดีที่สุดของ ปัญญาจะไม่จำเป็นต้องอาศัยการประสานความคิดมนุษย์เข้าด้วยกันเพื่อให้มนุษย์ยอมรับความจริงที่ สำคัญ ๆ ร่วมกัน มิได้หมายความว่า ความคิดความเชื่อที่ได้รับชัยชนะหลังจากได้ผ่านการอภิปราย ถกเถียงอย่างเสรีมาแล้ว จะต้องสูญสลายไปด้วยความสมบูรณ์แบบของความคิดความเชื่อนั้นเอง (Mill, 1859: 49)

แต่ Mill ยืนยันว่า เมื่อมนุษยชาติมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น สังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น จำนวนของความคิดความเชื่อที่ไม่ได้ถูกตั้งข้อสงสัยหรือโต้แย้งย่อมจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ขณะที่ความผาสุกของมนุษยชาติสามารถวัดได้จากจำนวนของความคิดความเชื่อที่เป็นความจริงที่ได้รับชัยชนะความคิดความเชื่อที่ไม่เป็นจริง ความคิดความเชื่อที่ไม่สามารถปกป้องตัวเองได้จากฝ่ายโต้แย้งย่อมดับสูญไป Mill เห็นว่า การประสานความคิดความเชื่อของมนุษย์เข้าด้วยกันเป็นหนึ่งเดียวจะก่อให้เกิดประโยชน์และความผาสุก หากความคิดความเชื่อนั้นถูกต้องและเป็นจริง แต่มันจะก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อมนุษย์เอง หากความคิดความเชื่อนั้นเป็นความคิดความเชื่อที่ผิดและไม่จริง (Mill, 1859: 49-50)

Mill ชี้ให้เห็นว่า มนุษยชาติละเลยที่จะเรียนรู้จากอดีต โดยเฉพาะการเข้าถึงความรู้ความจริงด้วยวิภาษวิธีของ Socrates (the Socratic dialectics) ที่สามารถเรียนรู้ผ่านบทสนทนาของ Plato (the dialogues of Plato) กล่าวคือ วิภาษวิธีของ Socrates เป็นการอภิปรายถกเถียงในเชิงวิพากษ์ (a negative discussion) ต่อปัญหาสำคัญ ๆ ในเรื่องของปรัชญา (philosophy) และชีวิต (life) และทักษะนี้เองที่จะช่วยให้ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมที่มักจะรับเอาทัศนะอันตื้นเขินของสังคม มาเป็นของตนเองได้รู้ทันความคิดของตนเอง ว่า แท้จริงแล้วพวกเขาไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่พวกเขาเชื่อเลย นั่นก็เพราะพวกเขายังไม่สามารถให้ความหมายหรือเห็นความสำคัญใด ๆ กับความเชื่อที่พวกเขายึดถือ ดังนั้น หากพวกเขาได้รู้ตัวในความเขลาของตนแล้ว พวกเขาจะแสวงหาความเชื่อที่มั่นคง กระจ่างชัด มีเหตุผล และมีความหมาย Mill ชี้ให้เห็นว่า แม้แต่สำนักความรู้ต่าง ๆ ในยุคกลาง (the Middle Ages) ซึ่งศาสนาครอบงำอำนาจอยู่ ก็ยังนำวิภาษวิธีของ Socrates มาใช้อยู่ไม่น้อย เพราะวิธีการดังกล่าวจะทำให้บรรดาลูกศิษย์ในสำนักได้ฝึกที่จะรู้และเข้าใจในทัศนะของสำนักตนเองอย่างมั่นใจและกล้าหาญที่จะปกป้องมันจากทัศนะของฝ่ายตรงข้ามหรือทัศนะที่แตกต่างไปจากพวกเขา ไม่ว่าจะเป็นด้วยการยืนยันด้วยหลักฐาน หรือการมุ่งหักล้างทัศนะอื่น ๆ เป็นอาทิ อย่างไรก็ตาม Mill เห็นว่า การต่อสู้ทางความคิดของสำนักความรู้ต่าง ๆ ในยุคกลางนั้นถือว่ามีบทบาทพร้อมเชิงตรรกะ เพราะข้ออ้างที่พวกเขาใช้เป็นฐานของการโต้แย้งมักอ้างอิงอยู่กับอำนาจบังคับหาให้อ้างอิงอยู่กับเหตุผลไม่ สำหรับ Mill องค์กรความรู้ดังกล่าวจากยุคกลางนั้นด้อยคุณค่าและประสิทธิภาพกว่าองค์กรความรู้ของยุคคลาสสิก โดยเฉพาะองค์กรความรู้จากสำนัก Socrates และคนสมัยใหม่เองก็พึงควรตระหนักต่อคุณูปการขององค์กรความรู้ว่าด้วยการต่อสู้ทางความคิดทั้งของยุคคลาสสิกและยุคกลาง Mill ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาในยุคสมัยใหม่ ไม่ได้ให้ได้ให้ความสำคัญกับวิธีการแสวงหาความแบบ Socrates หรือสำนักคิดแบบยุคกลางเท่าใดนัก ความรู้ของคนส่วนใหญ่มาจากคำสอนของครูและตำรา และเน้นที่จำไปสอบเสียส่วนใหญ่ ซึ่งไม่ได้ถูกสนับสนุนให้รับความรู้จากฝ่ายอื่น ๆ เท่าใดนัก แม้แต่ในหมู่นักคิดเองก็ตาม การปกป้องทัศนะของตนเองจึงเป็นไป

อย่างไร้ประสิทธิภาพ บุคคลสมัยใหม่ไม่ค่อยนิยมการใช้ตรรกะเหตุผลทางลบ (negative logic) เพื่อค้นหาจุดอ่อนในทฤษฎี (weaknesses in theory) หรือข้อผิดพลาดในทางปฏิบัติ (errors in practice) โดยไม่หลงใหลได้ปลื้มอยู่แต่กับการเสนอความจริงเชิงบวก (positive truths) Mill กล่าวว่า แม้การวิพากษ์วิจารณ์ในเชิงลบ (negative criticism) จะไม่ใช่วิถีทางหลัก แต่ก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการเข้าถึงความรู้เชิงบวก (positive knowledge) หรือความเชื่ออันทรงคุณค่า และถ้าหากผู้คนไม่ได้รับการฝึกฝนให้มีวิธีคิดเช่นนี้ โอกาสที่จะมีนักคิดที่ยิ่งใหญ่ (great thinkers) ก็เป็นไปได้น้อยมาก และโอกาสของผู้คนทั่วไปที่จะมีปัญหาความรู้ก็จะอยู่ในระดับตื้นเขินในทุก ๆ เรื่อง ดังนั้น ทักษะของใครก็ตาม จะสามารถเรียกว่าความรู้ได้ ก็ต่อเมื่อ เขาต้องผ่านกระบวนการต่อสู้ทางความคิดมาอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นการอภิปรายถกเถียง ได้แย้งกับผู้ที่มีทัศนะตรงข้ามกับเขา ดังนั้น เมื่อไม่มีการวิภาษวิธีหรือการวิพากษ์วิจารณ์ ย่อมยากที่จะมีใครสักคนที่จะออกมาโต้แย้งกับทัศนะของคนส่วนใหญ่ในสังคม Mill ถึงกับกล่าวว่า เราต้องขอบคุณคนที่กล้าโต้แย้งกับทัศนะของคนส่วนใหญ่ในสังคม เราควรเปิดใจรับฟังเขา เราควรยินดีว่ามีผู้อาสามาทำหน้าที่แทนเรา ถ้าหากเรายังไม่พร้อมที่จะลงมือทำ โดยเฉพาะถ้าหากเราเคารพต่อสิ่งที่เราเชื่ออย่างจริงจัง (Mill, 1859: 50-51)

สำหรับ Mill ความแตกต่างหลากหลายทางทัศนะเป็นสิ่งที่มิมีประโยชน์ต่อความก้าวหน้าทางปัญญาของมนุษย์ Mill ชี้ให้เห็นว่า ทัศนะของคนส่วนใหญ่ในสังคมอาจผิด และทัศนะของคนส่วนน้อยในสังคมอาจถูก หรือทัศนะของคนส่วนใหญ่ในสังคมอาจถูก และทัศนะของคนส่วนน้อยในสังคมอาจผิด แต่อย่างไรก็ตาม การโต้แย้งระหว่างทัศนะที่ถูกต้องกับทัศนะที่ผิดก็มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในฐานะวิธีการที่ทำให้ความเข้าใจต่อความจริงและความไม่จริงอย่างกระจ่างชัดและลึกซึ้งยิ่งขึ้น และในกรณีที่มีการโต้แย้งกันระหว่างทัศนะต่าง ๆ ไม่สามารถตัดสินได้อย่างชัดเจนว่าทัศนะของฝ่ายใดจริงหรือทัศนะของฝ่ายใดเท็จ เพราะในทัศนะที่โต้แย้งกันต่างก็มีส่วนที่จริงผสมอยู่เช่นกัน กรณีนี้ Mill เห็นว่า ทุกทัศนะอาจสามารถช่วยเติมเต็มความจริงส่วนที่ขาดหายไปให้แก่กันและกันได้ เช่น ความจริงจากทัศนะของคนส่วนใหญ่ในสังคมสามารถช่วยเติมเต็มความจริงส่วนที่หายไปให้กับทัศนะของคนส่วนน้อยในสังคมได้ ขณะเดียวกันความจริงจากทัศนะของคนส่วนน้อยในสังคมก็สามารถช่วยเติมเต็มความจริงส่วนที่หายไปให้กับทัศนะของคนส่วนใหญ่ในสังคมได้เช่นกัน หลังจากที่แตกต่างกันฝ่ายต่างก็เข้าถึงความจริงได้แค่เพียงบางส่วนมาโดยตลอด อย่างไรก็ตาม Mill กล่าวว่า ในบางกรณี แม้ทัศนะของคนส่วนใหญ่ในสังคมจะเป็นความจริง แต่ความจริงดังกล่าวก็อาจจะไม่ใช่ทั้งหมดของความจริงที่มีอยู่ก็ได้ กล่าวคือ ความจริงในทัศนะของคนส่วนใหญ่ในสังคมอาจเป็นเพียงส่วนหนึ่งของความจริงทั้งหมด บางกรณีก็อาจเป็นความจริงในสัดส่วนที่มาก บางกรณีก็อาจเป็นความจริงในสัดส่วนที่น้อย ซึ่งบางกรณีความจริงในสัดส่วนที่น้อยนี้อาจถูกนำเสนอไปจนเกินจริงไปเสียมาก เช่น การบิดเบือน เป็นต้น จนในบางครั้งการนำเสนออื่น

อาจเกินเลยไปจนแยกขาดจากความจริงที่มีอยู่ อนึ่ง Mill กล่าวว่า ทักษะนอกรีต มักจะเป็นความจริงที่ถูกปิดกั้น และเมื่อมันก้าวข้ามการถูกปิดกั้นได้ ความจริงจากทักษะนอกรีตก็จะสามารถประนีประนอมกับทักษะของคนส่วนใหญ่ในสังคมได้ และเมื่อมันแข็งแกร่งขึ้น มันก็อาจจะประกาศเป็นฝ่ายตรงข้ามกับทักษะของคนส่วนใหญ่ในสังคม และพยายามยกทักษะคนที่เคยเป็นทักษะนอกรีตนี้ให้กลายเป็นทักษะหลักของสังคมส่วนใหญ่ตลอดจนพยายามจะเป็นทั้งหมดของความจริงให้ได้ หลังจากนั้นมันก็จะพยายามปิดกั้นทักษะอื่น ๆ ออกไป เช่นเดียวกันกับที่ทักษะของคนส่วนใหญ่ในสังคมเคยกระทำมา Mill จึงชี้ให้เห็นว่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะ มนุษย์มักจะเชื่อแต่เพียงด้านเดียว นั่นคือด้านที่ตนเองชอบ มากกว่าการเชื่อในหลาย ๆ ด้านเสมอ ดังนั้น ในการปฏิบัติทางความคิดที่ผ่านมา เมื่อความจริงส่วนหนึ่งถูกยกให้สูงขึ้น เราก็จะพบว่า ความจริงอีกส่วนหนึ่งก็มักจะตกต่ำลง ซึ่งสำหรับ Mill หากเป็นเช่นนั้น มันคือความก้าวหน้าที่ไม่แท้จริง เพราะความก้าวหน้าที่แท้จริง ความจริงส่วนหนึ่งต้องไม่ถูกทำให้ตกต่ำลง แต่ควรเป็นความจริงที่ยังมีคุณค่าที่คอยทำหน้าที่เติมเต็มให้กับความจริงอีกส่วนหนึ่งเสมอ ดังนั้น ทักษะใหม่ที่จะได้รับค่านิยมเพราะมีความสอดคล้องเข้ากับยุคสมัย อาจมีส่วนของความจริง แต่ทักษะใหม่นี้ก็จะลบล้างความจริงที่มันมองไม่เห็นหรือได้ละเลยไป ซึ่งสำหรับ Mill ความจริงที่ถูกละเลย แม้จะมาจากทักษะที่เก่ากว่า หรืออาจดูล้าสมัย แต่ก็ถือว่าทรงคุณค่ายิ่งที่จะทำหน้าที่เติมเต็มให้กับทักษะใหม่ได้ ไม่ว่าทักษะเก่านั้นจะมีส่วนที่ผิดพลาดอยู่ไม่น้อยก็ตาม (Mill, 1859: 51-53)

Mill ชี้ให้เห็นว่า ในศตวรรษที่ 18 ผู้คนหลงใหลอยู่กับคำว่าอารยะธรรม (civilisation) ไม่ว่าจะเป็นด้านวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ (modern science) วรรณกรรม (literature) และปรัชญา (philosophy) ขณะเดียวกันพวกเขาก็พิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างผู้คนของยุคสมัยใหม่ (the men of modern) กับผู้คนของยุคโบราณ (the men of ancient) จนเกินความจริง โดยพวกเขามักจะเชื่อว่า ผู้คนของยุคสมัยใหม่มีความเหนือกว่า กล่าวคือ พวกเขาคิดว่าตนเองมีอารยะธรรมที่เหนือกว่าคนโบราณ ประเด็นนี้ Mill กล่าวถึง นักปรัชญาการเมืองชาวฝรั่งเศสอย่าง Jean Jacques Rousseau⁵⁴ และได้กล่าวยกย่องเขาว่า ทักษะของเขาได้กลายเป็นข้อโต้แย้งต่อทักษะด้านเดียวของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมแห่งศตวรรษที่ 18 อย่างสิ้นคลอน จนกระตุ้นให้พวกเขาต้องทบทวนต่อสิ่งที่ตนเองเชื่ออย่างกังวลใจ อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า ทักษะของคนส่วนใหญ่ในศตวรรษที่ 18 นั้นไม่ได้อยู่ห่างไกลจากความจริงน้อยกว่าทักษะของ Rousseau แต่อยู่ใกล้กับความจริงมากกว่าทักษะของ Rousseau กล่าวคือ ทักษะของคนส่วนใหญ่ในศตวรรษที่ 18 มีความเป็นจริงเชิงบวก

⁵⁴ Jean Jacques Rousseau (1712-1778) เป็นนักปรัชญาการเมืองชาวฝรั่งเศส มีงานเขียนทางการเมืองชิ้นสำคัญคือ Discourse on the Origins of Inequality (1755), Discourse on Political Economy (1755), The Social Contract (1762) เป็นต้น

(positive truth) มากกว่า และมีความหลงผิด (error) น้อยกว่าทัศนะของ Rousseau แต่อย่างไรก็ตาม Mill ไม่ได้หมายความว่า ทัศนะของ Rousseau ไม่มีความจริงอยู่เลย เพราะความจริงแล้วทัศนะของ Rousseau มีส่วนของความจริงอยู่ไม่น้อยเช่นกัน ซึ่งไม่ได้มีอยู่ในทัศนะของคนส่วนใหญ่ในสังคมแห่งศตวรรษที่ 18 แต่อย่างใด กล่าวคือ Mill ตีความ Rousseau ว่า Rousseau เชื่อว่าชีวิตที่เรียบง่ายของคนโบราณนั้นเต็มไปด้วยคุณค่าที่สูงส่ง ขณะที่ชีวิตที่ซับซ้อนขึ้นของคนสมัยใหม่นั้นเต็มไปด้วยความเสื่อมถอยทางศีลธรรม (demoralising) และความหน้าซื่อใจคดของสังคมจอมปลอม (hypocrisies of artificial society)⁵⁵ (Mill, 1859: 53)

ในแง่นี้ Mill จึงเห็นว่า ทัศนะของพรรคการเมืองแนวนุรักษ์นิยมกับพรรคการเมืองแนวเสรีนิยมที่มักจะเน้นความก้าวหน้าหรือการปฏิรูป (a party of progress or reform) ต่างก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับวิถีทางทางการเมืองที่เข้มแข็งของรัฐ เพราะทัศนะของทั้งสองฝ่ายจะช่วยให้เกิดการอภิปรายถกเถียงจนผู้คนสามารถรู้และแยกแยะได้ว่าอะไรคือสิ่งที่ควรรักษาไว้ อะไรคือสิ่งที่ควรปล่อยวางไป การเติมเต็มให้กับทัศนะที่บกพร่องของกันและกันคือคุณค่าของทั้งฝ่ายอนุรักษนิยมและฝ่ายเสรีนิยม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ คุณค่าเกิดจากความตรงกันข้ามกันนั่นเอง เพราะไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนประชาธิปไตย (democracy) หรืออภิชนาธิปไตย (aristocracy) ทรัพย์สิน (property) หรือความเสมอภาค (equality) ความร่วมมือ (cooperation) หรือการแข่งขัน (competition) ความฟุ่มเฟือย (luxury) หรือความสมถะ (abstinence) ความเป็นสังคม (sociality and individuality) หรือความเป็นปัจเจกบุคคล (individuality) เสรีภาพ (liberty) หรือวินัย (discipline) และอื่น ๆ อีกมากมายที่เป็นเป็นปรปักษ์ต่อกันในชีวิตมนุษย์ และถ้าหากทัศนะเหล่านี้ไม่มีเสรีภาพในการแสดงออกอย่างเท่าเทียมกัน หรือปกป้องด้วยเหตุผลของผู้มีความรู้ความสามารถที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน โอกาสที่ทัศนะของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะได้รับความจริงมาเติมเต็มให้กับทัศนะของตนย่อมเป็นไปได้ยากยิ่ง ในที่สุดการพิจารณาก็จะเอียงไปสู่ข้างใดข้างหนึ่งอย่างสุดโต่ง ทั้ง ๆ ที่ ในโลกแห่งความเป็นจริงนั้น ชีวิตเป็นเรื่องของการประนีประนอมกับสิ่งที่มีจะตรงกันข้ามกัน Mill กล่าวว่า คนส่วนใหญ่ในสังคมสมัยใหม่มักจะไม่มีจิตใจที่กว้างขวางและเป็นกลางพอที่จะกระทำได้ กล่าวคือ มันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากในการเมืองแบบมิตรกับศัตรู Mill กล่าวว่า ถ้าทัศนะของฝ่ายหนึ่งได้รับการยอมรับมากกว่าอีกฝ่าย แต่เมื่อเวลาและสถานที่ได้เปลี่ยนไป จนทัศนะที่เคยได้รับการยอมรับมากกว่ากลายเป็นทัศนะที่ได้รับการยอมรับน้อยกว่า หรือกลายเป็นทัศนะของคนส่วนน้อยในสังคมขึ้นมา ลักษณะเช่นนี้ Mill เสนอว่า เราต้องมีขันติธรรม (tolerated) ต่อสิ่งที่ได้เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าทัศนะดังกล่าวจะเคยสร้างประโยชน์สุข หรือเคยสร้างความผาสุกให้แก่มนุษย์เพียงใดก็

⁵⁵ ทัศนะดังกล่าวนี้ของ Rousseau ปรากฏอยู่ในหนังสือของเขาที่ชื่อ Discourse on the Origins of Inequality (1755)

ตาม แต่ Mill กลับชี้ให้เห็นว่า สังคมของเขา ในยุคสมัยของเขา ไม่ได้มีขนบธรรมเนียมเช่นว่านี้ต่อความแตกต่างหลากหลายทางทัศนะในทุก ๆ เรื่อง ทั้ง ๆ ที่สิ่งที่ควรจะเป็นคือ การเคารพต่อทัศนะที่แตกต่าง เพราะทัศนะที่แตกต่างอาจมีบางอย่างที่มีคุณค่าต่อทัศนะตน และอาจทำให้ตนสูญเสียความจริงบางส่วนไป หากทัศนะที่ต่างออกไปถูกทำให้ไร้เสียงแห่งการแสดงออกไป (Mill, 1859: 53-54)

Mill ไม่เห็นด้วยกับทัศนะที่ว่า หลักการ (principles) บางอย่างที่ยังยึดถือ โดยเฉพาะในเรื่องสำคัญและคู่สูงส่ง ถือเป็นอะไรที่มากกว่าส่วนหรือครึ่งหนึ่งของความจริงทั้งหมด (half-truths) ประเด็นนี้ Mill ยกตัวอย่างถึงเรื่อง ศีลธรรมของคริสต์ศาสนาที่มักจะเป็นทั้งหมดของความจริงทางศีลธรรม และใครก็ตามที่มีทัศนะทางศีลธรรมที่ต่างต่างนั้น คนส่วนใหญ่ในสังคมจะถือว่าเขาผิดโดยสิ้นเชิง เพราะไม่มีใครคู่ควรพอที่จะโต้แย้งหรือตั้งคำถามหลักคำสอนดังกล่าว ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริง พระเยซูคริสต์ถ่ายทอดหลักคำสอนผ่านการพูด แต่ผู้คนยุคหลังกลับยึดถือจากตัวอักษรหรือตัวหนังสือราวกับตัวบทกฎหมาย ทั้ง ๆ ที่ตัวหนังสือที่ถูกจารึกนั้นไม่สามารถเข้าถึงเจตนารมณ์แท้จริงของพระเยซูคริสต์ได้ กล่าวคือ การที่ผู้คนมีความรู้ความเข้าใจในศีลธรรมมาจากอักษรหรือตัวหนังสือในพันธสัญญาใหม่ (the New Testament) จะสามารถถือได้ว่าเป็นความจริงตามคำประกาศและความมุ่งหมายของพระเยซูคริสต์ได้มากเพียงใด ขณะที่หลักคำสอนของพระเยซูคริสต์ (Gospel) ก็ยังต้องอ้างอิงถึงศีลธรรมที่มีอยู่ก่อนแล้ว และได้ปรับปรุงแก้ไขศีลธรรมที่มีอยู่ก่อนจนกลายเป็นศีลธรรมใหม่ แต่การเผยแพร่หลักคำสอนของพระเยซูคริสต์นั้นกระทำผ่านคำพูด ซึ่งเป็นภาษาที่ให้ความรู้สึกเหมือนบทกวี (poetry) ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่จารึกเป็นตัวอักษรอย่างตรงไปตรงมาเหมือนการบัญญัติกฎหมาย (legislation) และการที่จะเข้าถึงหลักคำสอนของพระเยซูคริสต์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกลับไปทำความเข้าใจพันธสัญญาเก่า (the Old Testament) Mill กล่าวว่า แม้แต่ St. Paul^{๑๖} ลูกศิษย์ของพระเยซูคริสต์ ผู้ปฏิเสธรากตีความพันธสัญญาแบบยูดาย (Judaical) เขาก็เป็นผู้ปรับปรุงเพิ่มเติมหลักคำสอนของพระเยซูคริสต์ผู้เป็นยิว แต่เขาก็ยังต้องอาศัยศีลธรรมที่มีอยู่ก่อนหน้ามาช่วยปรับปรุงเพิ่มเติมเช่นกัน ซึ่งศีลธรรมก่อนหน้าที่ว่านี้คือ ศีลธรรมของกรีก (Greeks) และโรมัน (Romans) และวิธีคิดแบบกรีกและโรมันก็เป็นวิธีคิดที่ยอมรับต่อการมีทาส (slavery) ซึ่งหาใช่เจตนารมณ์แท้จริงของพระเยซูคริสต์ไม่ และวิธีคิดแบบกรีก โรมัน และ St. Paul ก็ค่อย ๆ ถูกผลิตซ้ำสร้างขึ้นโดยคริสตจักรคาทอลิก (the Catholic church) ในช่วง 5 ศตวรรษแรก อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมา วิธีคิดแบบคริสตจักรคาทอลิกก็ไม่ได้รับการสานต่อจากผู้คนในยุคสมัยใหม่ ตรงกันข้าม ผู้ในยุคสมัยใหม่มักกลับมีข้อโต้แย้งต่อวิธีคิดดังกล่าว และทำการปรับปรุงเพิ่มเติมต่อไปในที่สุด โดยเฉพาะพวกชาวคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ (Protestants) Mill กล่าวว่า ทุก ๆ หลักคำสอนมีคุณค่า แต่ก็มีข้อบกพร่องอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะทัศนะแบบด้านเดียว (one-sided) และวิธีคิดนี้ก็

กลายเป็นความรู้สึก (feelings) และบุคลิกภาพ (character) ของชาวยุโรป (European) และศีลธรรมของชาวคริสต์สมัยใหม่ก็นับวันยิ่งจะกลับต่อต้านต่อศีลธรรมแบบกรีกและโรมัน มองโลกในแง่ลบมากกว่าแง่บวก มีวิธีคิดที่ตึงรับมากกว่าที่จะรุก ดูไร้เดียงสายิ่งกว่าที่จะสูงส่ง ละเว้นจากความชั่วมากกว่าที่จะไขว่คว้าหาสิ่งดีงาม และเป็นหลักคำสอนที่เน้นในข้อห้ามเสียมากกว่า คำสอนมักสอนให้ผู้คนกลัวต่อความสุขทางกาย สอนให้พยายามเอาชนะกิเลสตัณหาแบบนักบวช คำสอนพยายามแทรกซึมเข้ามาในเนื้อหาของกฎหมาย สอนให้เชื่อในสวรรค์และนรก ซึ่งสำหรับ Mill เขาเห็นว่าศีลธรรมเช่นนี้มีความตกต่ำลงหากเทียบกับศีลธรรมของคนในยุคโบราณ เพราะเป็นการลดทอนศีลธรรมของมนุษย์ลงให้มีลักษณะของความเห็นแก่ตัว ไร้ความตระหนักรู้ต่อหน้าที่ที่ตนมีต่อผู้อื่น และเพื่อนร่วมโลก และการตระหนักรู้ต่อผู้อื่นมักจะถูกกระตุ้นขึ้นก็ต่อเมื่อพวกเขาถูกเห็นว่าเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของตนเอง คำสอนเน้นการเคารพเชื่อฟังต่อผู้มีอำนาจในสังคม คำสอนไม่ได้เน้นให้มนุษย์ต้องสงสัยใคร่รู้ ตั้งคำถาม และต่อต้าน แม้ว่าผู้มีอำนาจจะทำความชั่วร้ายต่อพวกเขาเพียงใดก็ตาม พวกเขาต้องมีหน้าที่ต่อรัฐและถูกยึดถือจนละเมิดต่อเสรีภาพของปัจเจกบุคคล Mill กล่าวว่า ศีลธรรมแท้ ๆ ของศาสนาคริสต์กลับกลายเป็นว่าผู้คนมักจะไม่ใช่ให้การยอมรับเท่าใดนัก Mill กล่าวว่า แม้แต่ศีลธรรมของชาวอิสลาม ก็ยังกลับไปปรับเอาวิธีคิดของศีลธรรมก่อนหน้าแบบกรีกและโรมัน โดยเฉพาะการมีหน้าที่ต่อผู้อื่น เพื่อนร่วมโลก หรือต่อสาธารณะ ดังที่พระคัมภีร์อันกุรอ่าน (the Koran) บัญญัติไว้ว่า หากผู้ปกครองแต่งตั้งใครก็ตามให้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองในขณะที่มีคนอื่น ๆ ที่เหมาะสมต่อตำแหน่งนั้นยิ่งกว่าเขาผู้นั้น นั่นเท่ากับว่า ผู้ปกครองทำบาปต่อพระเจ้าและรัฐ ซึ่งวิธีคิดแบบนี้ไม่มีในพันธสัญญาใหม่ของชาวคริสต์ Mill กล่าวว่า ศีลธรรมในชีวิตส่วนตัวของผู้คนสมัยใหม่ เช่น ความเมตตา กรุณา ความรักในเกียรติศักดิ์ศรีของตนเอง เป็นต้น ศีลธรรมเหล่านี้ล้วนมาจากการได้รับการศึกษาทางโลกทั้งสิ้น หาใช่มาจากหลักคำสอนทางศาสนาไม่ นอกจากนี้ Mill ยังกล่าวว่า ศีลธรรมของชีวิตส่วนตัวในลักษณะเช่นนี้ไม่มีทางที่จะเจริญเติบโตและแผ่ขยายออกไปได้ในสังคมที่บูชาการเคารพเชื่อฟังเพียงอย่างเดียว (Mill, 1859: 54-56)

Mill ไม่ได้หมายความว่า ศีลธรรมของคริสต์ศาสนามีข้อบกพร่องไปเสียทั้งหมด Mill ไม่ได้หมายความว่า เขาจะทำการปรับปรุงเพิ่มเติมคำสอนของพระเยซูคริสต์ แต่ Mill เพียงเห็นว่ามันคือความหลงผิด ที่ใครก็ตามที่ตนว่าเป็นผู้นำทางศาสนาจะพยายามสร้างกฎอันสมบูรณ์ผ่านตัวอักษรเพื่อชี้นำชีวิตพวกเราไปเสียทั้งหมด เพราะแม้แต่พระเยซูคริสต์ก็ไม่เคยอ้างว่าคำสอนของท่านคือทั้งหมดของความจริงในโลก ขณะที่ผู้นำในคริสตจักรกลับกำลังจะคิดและทำเช่นนั้น Mill เห็นว่า ความคับแค้นทางจิตใจเช่นนี้ กำลังกลายเป็นความชั่วร้ายในทางปฏิบัติไปด้วย Mill ไม่เห็นด้วย กับการพยายามที่รัฐและสังคมจะมุ่งมั่นอบรมจิตใจและอารมณ์ความรู้สึกให้แก่ปัจเจกบุคคลในสังคมของตนด้วยวิธีคิดแบบศาสนาแต่เพียงอย่างเดียว โดยละเลยวิธีคิดแบบฆราวาส (secular) ทั้ง ๆ

ที่ในอดีตที่ผ่านนับแต่โบราณ ศีลธรรมของศาสนาคริสต์ก็ทำงานร่วมกันกับศีลธรรมของฆราวาสหรือทางโลกมาโดยตลอด ซึ่งได้มีส่วนเติมเต็มและแลกเปลี่ยนคุณค่าบางอย่างระหว่างกันมาโดยตลอด สำหรับ Mill ศีลธรรมแบบอื่น ๆ ก็คู่ควรที่จะอยู่ร่วมในสังคมเดียวกันกับศีลธรรมของศาสนาคริสต์ และเพื่อให้ศีลธรรมของมนุษย์สามารถเกิดขึ้นมาใหม่ได้ ดังเช่นที่คริสต์ศาสนาเคยเกิดขึ้นบนโลก มนุษย์ต้องการพลความแตกต่างทางทัศนะ และความแตกต่างทางทัศนะจะช่วยให้มนุษย์เข้าถึงความจริงได้มากขึ้น Mill เห็นว่า การที่ส่วนหนึ่งของความจริงอ้างว่าตนคือความจริงทั้งหมด ทัศนะเช่นนั้นควรถูกหักท้วงหรือโต้แย้ง Mill กล่าวว่า ถ้าชาวคริสต์ต้องการเผยแพร่คำสอนให้แก่คนนอกศาสนาและให้คนนอกคริสตเหล่านั้นปฏิบัติอย่างยุติธรรมต่อคริสต์ศาสนา ชาวคริสต์เองก็ต้องปฏิบัติอย่างยุติธรรมต่อคนนอกศาสนาเหล่านั้นด้วย ไม่ใช่จะเรียกร้องความยุติธรรมแต่กับผู้อื่น แต่ตนเองกลับคิดที่จะละเว้นมัน ซึ่งสำหรับ Mill นั้นไม่ใช่ความถูกต้อง Mill กล่าวว่า ในหลาย ๆ คำสอนทางศีลธรรมที่ทรงคุณค่าและสูงส่ง ไม่ใช่คำสอนของผู้ที่รู้จักศาสนาชาวคริสต์ แน่่อนท่านเหล่านั้นรู้จักศาสนาของชาวคริสต์ดี เพียงแต่ท่านเหล่านั้นไม่ได้ศรัทธาในคำสอนของคริสต์ศาสนาเท่านั้นเอง แต่ท่านเหล่านั้นศรัทธาในศาสนาอื่น ๆ (Mill, 1859: 56-58)

Mill กล่าวว่า เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอาจจะไม่ใช่ทั้งหมดของการยุติความชั่วร้ายจากการยึดมั่นถือมั่นอย่างสุดโต่งของบรรดาทัศนะต่าง ๆ เช่น ลัทธิทางศาสนา ลัทธิทางปรัชญา เป็นต้น กล่าวคือ พวกเขามักจะยึดถือและประพฤติปฏิบัติต่อสิ่งที่พวกเขาเชื่อราวกับว่าในโลกนี้สิ่งที่พวกเขาเชื่อคือความจริงหนึ่งเดียวโดยไม่มีความจริงอื่น ๆ ได้อีก ขณะที่ในยุคสมัยใหม่ ทัศนะต่าง ๆ ก็มีแนวโน้มว่าจะแยกออกจากกันไปเป็นลัทธิแคบ ๆ ไม่เปิดรับการอภิปรายถกเถียงอย่างเสรี ความจริงที่ควรมิบเทาพาทขึ้นาสังคม ก็ไม่มีโอกาสปรากฏออกมาให้ผู้คนได้มองเห็นและรับรู้ ความจริงมักจะถูกปฏิเสธเพียงเพราะว่ามันเป็นทัศนะของฝ่ายที่พวกเขาเห็นว่าเป็นศัตรู อย่างไรก็ตาม Mill กล่าวว่า แม้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอาจจะไม่ใช่ทั้งหมดของการยุติความชั่วร้ายจากการยึดมั่นถือมั่นอย่างสุดโต่งของบรรดาทัศนะต่าง ๆ แต่เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นด้วยการโต้แย้งกันระหว่างทัศนะต่าง ๆ จะช่วยเสริมสร้างพัฒนาการของการเข้าถึงความจริงให้แก่ผู้ซึ่งสังเกตการณ์อย่างเป็นกลางและมีสติ ซึ่งมากกว่าผู้ที่เอาแต่ปกป้องทัศนะของตนเองอย่างไม่ลืมหูลืมตาเสียอีก สำหรับ Mill สิ่งที่น่ากลัวและถือว่าเป็นความชั่วร้ายด้วย ไม่ใช่ความขัดแย้งจนรุนแรงระหว่างส่วนต่าง ๆ ของความจริงในทัศนะต่าง ๆ แต่มันคือการกดทับความจริงให้เงียบเสียงลงอย่างถาวร อย่างไรก็ตาม Mill กล่าวว่า เราอาจจะยังคงมีความหวัง ถ้าผู้คนยอมฟังความคิดที่แตกต่าง แต่เมื่อใดที่ผู้คนประสงค์แต่จะรับรู้จากเพียงฝ่ายเดียว โอกาสของความหลงผิดและอคติอันแรงกล้าก็ยิ่งจะเพิ่มขึ้น และบริบทเช่นนั้นความจริงย่อมไม่อาจสร้างผลผลิตของความจริงขึ้นมาได้ง่าย ๆ เพราะความจริงในบริบทดังกล่าวมักจะถูกบิดเบือนจนกลายเป็นความเท็จที่ถูกสร้าง Mill จึงให้เห็นว่า

สังคมของเขา ในยุคสมัยของเขา เมื่อเกิดการโต้แย้งระหว่างทัศนะต่าง ๆ คนที่ใจกว้าง คนที่เป็นกลาง และคนที่สามารถตัดสินเรื่องเหล่านี้ด้วยสติปัญญาได้อย่างถูกต้องและยุติธรรมนั้นมีน้อยมาก ในขณะที่มักจะมีเพียงฝ่ายเดียวที่มีตัวแทนของตนคอยแก้ต่างและปกป้องทัศนะของพวกเขาไว้ บริบทเช่นนี้ Mill เห็นว่า ความจริงย่อมขาดโอกาสที่จะมีบทบาทชี้นำสังคม (Mill, 1859: 58-59)

Mill ได้กล่าวเชิงสรุปไว้ว่า เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อความผาสุกหรือความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) ในด้านอื่น ๆ ของมนุษยชาติ ดังนั้น ใครก็ตามที่การปฏิเสธหรือละเมิดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น นั้นเท่ากับว่าเขาผู้นั้นไม่ต้องการให้มนุษยชาติมีความผาสุกหรือความเป็นอยู่ที่ดี ดังนั้น Mill จึงปกป้องการมีอยู่ของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นด้วยเหตุผลสำคัญ 4 ประการ คือ

1) ทัศนะใดก็ตามที่ถูกกดทับไว้เพื่อทำให้เสียงของมันเงียบลง ทัศนะนั้นอาจเป็นทัศนะที่เป็นความจริงอยู่แล้วก็ได้ เพราะสำหรับ Mill หนึ่งในความแน่นอนก็คือความไม่แน่นอน และมนุษย์เราก็ไม่สามารถล่วงรู้อะไรได้อย่างแน่นอนตลอดเวลา และการปฏิเสธความจริงข้อนี้อย่างไม่ลืมหูลืมตา นั้นเท่ากับว่า เรากำลังกลายเป็นคนที่คิดว่าตนเองถูกเสมอและ ไม่มีทางที่จะผิดพลาดได้ (infallibility)

2) อาจเป็นไปได้ว่าทัศนะที่ถูกกดทับไว้เพื่อทำให้เสียงของมันเงียบลงนั้นเป็นทัศนะที่ผิด (error) แต่อย่างไรก็ตาม อาจเป็นไปได้เช่นกันว่า ทัศนะนั้นอาจมีส่วนของความจริงผสมอยู่บ้าง หรือแม้แต่ทัศนะที่เป็นที่ยอมรับของผู้คนส่วนใหญ่อย่างแพร่หลาย ก็อาจจะไม่ใช่ทัศนะที่เป็นความจริงไปเสียทั้งหมด และการที่มนุษย์เราจะมีโอกาสเข้าถึงความจริงส่วนที่ถูกกดบังไว้ ก็ต่อเมื่อทัศนะที่ตรงข้ามกัน (adverse opinions) ออกมาอภิปรายถกเถียงหรือโต้แย้งกันได้อย่างเสรีเท่านั้น

3) อาจเป็นไปได้ว่าทัศนะที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยึดถือนั้นเป็นความจริง และอาจเป็นทัศนะที่เป็นความจริงทั้งหมด (the whole truth) แต่อย่างไรก็ตาม ถ้ามันไม่ได้ถูกนำมาอภิปรายถกเถียง หรือตั้งคำถามกับมันว่าเป็นความจริงมากแค่ไหน และโดยเฉพาะการโต้แย้งจากทัศนะที่แตกต่างออกไปจากมัน ทัศนะนั้นก็จะถูกยึดถือไปอย่างมีอคติ (a prejudice) ควบคุม แม้ว่าพวกเขาอาจรู้และเข้าใจต่อเหตุผลที่มันอ้างอิงอยู่ (rational grounds) เพียงเล็กน้อย

4) ทัศนะที่เป็นความจริงใดก็ตามที่ปราศจากการอภิปรายถกเถียง ตั้งคำถาม หรือโต้แย้ง อาจเป็นไปได้ว่า ความหมาย (meaning) ของมันจะอ่อนแอลง ไร้อำนาจต่อการประพฤติปฏิบัติของผู้คน และอาจสูญหายไปในที่สุด (Mill, 1859: 59)

Mill เห็นด้วยว่า การแสดงความคิดเห็นที่เสรี ควรแสดงออกอย่างมีขอบเขต อย่างไรก็ตาม ถ้าฟังความขึ้นเงื่องโง้งที่เกิดจากการแสดงความคิดเห็นใดก็ตาม ไม่ควรนำมาเป็นของเขตของ

เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เพราะภายใต้การอภิปรายถกเถียง การถูกตั้งคำถาม การถูกโต้แย้ง ย่อมมีความขุ่นเคืองใจเกิดขึ้นได้เป็นธรรมดา โดยเฉพาะจากฝ่ายโต้แย้งที่ค่อนข้างมีพลัง ที่อาจมีอารมณ์ความรู้สึกรุนแรงแบบแข็งกร้าวปะปนมาด้วย และฝ่ายที่ถูกโต้แย้งก็มักจะมองว่าฝ่ายโต้แย้งดังกล่าวใช้ความรุนแรงกับตนเองไปเสีย ซึ่งสำหรับ Mill เพียงการทำให้ขุ่นเคืองใจ ไม่ว่ามันจะรุนแรงขนาดไหน นั่นก็ยังไม่ใช่การละเมิดเสรีภาพ แต่การละเมิดเสรีภาพที่ Mill กังวลที่สุดคือ การปิดกั้นความจริงไม่ให้ปรากฏออกมา หรือการบิดเบือนความจริง Mill กล่าวว่า มนุษยชาติไม่ควรที่จะกลัวต่อความคิดเห็นที่จริงใจ แม้มันจะสร้างความขุ่นเคืองใจอย่างถึงที่สุดก็ตาม ดังนั้น ทักษะที่ทำให้ใครก็ตามมีความขุ่นเคืองใจจึงไม่ควรถูกประณามทางศีลธรรมหรือถูกลงโทษทางกฎหมาย Mill ขอมริบว่า การอภิปรายถกเถียงหรือโต้แย้งอาจมีความก้าวร้าวรุนแรงขึ้นได้ เช่น การกล่าวดูหมิ่นอย่างรุนแรง (invective) การกล่าวประชดประชันอย่างรุนแรง (sarcasm) การกล่าวพาดพิงถึงเรื่องส่วนตัวของผู้อื่นให้เสื่อมเสีย (personality) เป็นต้น และถ้าหากสังคมต้องการจะห้ามใช้ ก็ควรถูกห้ามกับทุก ๆ ฝ่าย หรือทุก ๆ คนในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า การประณามการอภิปรายถกเถียงหรือโต้แย้งที่ถูกมองว่าก้าวร้าวรุนแรงนี้ มักจะถูกนำมาใช้เพื่อปกป้องทักษะที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยึดถือเท่านั้น แต่กับทักษะของคนส่วนน้อยในสังคมมักจะไม่ได้รับการปกป้องเท่าใดนัก Mill กล่าวว่า การอภิปรายถกเถียงหรือโต้แย้งที่ถูกมองว่าก้าวร้าวรุนแรงดังกล่าวจะถือว่าเลวร้ายที่สุดก็ต่อเมื่อมันถูกใช้กับผู้ที่ไม่สามารถปกป้องตนเองได้จากความร้ายแรงของมัน และทักษะของคนส่วนใหญ่ในสังคมก็มักจะอาศัยความได้เปรียบเชิงลบนี้กระทำต่อทักษะของคนส่วนน้อยในสังคม เช่น การประณามว่าทักษะของคนส่วนน้อยในสังคมเลวร้ายหรือไร้ซึ่งศีลธรรม เป็นต้น ดังนั้น ทักษะใดก็ตาม หากตกอยู่ในฐานะทักษะของคนส่วนน้อยในสังคม ทักษะนั้นย่อมถูกใส่ร้ายได้ง่ายเสมอ เพียงเพราะว่าคนที่เชื่อในทักษะดังกล่าว พวกเขามีจำนวนน้อยและไม่มียุติพลใด ๆ ในสังคม และนอกจากตัวพวกเขาเองแล้ว ก็ไม่มีใครที่จะสนใจที่จะเรียกร้องความยุติธรรมจากปัญหาดังกล่าว Mill ชี้ให้เห็นว่า ด้วยสถานะที่เสียงส่วนใหญ่ครองอำนาจนาอยู่ ผู้ที่โต้แย้งทักษะของคนส่วนใหญ่ ย่อมไม่อาจใช้วิธีการที่ก้าวร้าวรุนแรงได้ง่าย ๆ นั่นก็เพราะมันย่อมไม่ปลอดภัยสำหรับพวกเขาเอง และโดยทั่วไปแล้ว ทักษะที่อยู่ตรงข้ามกับทักษะของคนส่วนใหญ่ ก็มักจะถูกแสดงออกด้วยภาษาที่ระมัดระวังต่อความรุนแรงอยู่แล้ว เพราะพวกเขาย่อมตระหนักดีว่า หากพวกเขาขาดความระมัดระวังเพียงเล็กน้อย พวกเขาอาจถูกประณามได้ง่าย ๆ ในขณะที่ภาษาที่รุนแรงจากฝ่ายของคนส่วนใหญ่มักจะไร้ซึ่งคำถามต่อมันว่าเหมาะสมหรือไม่อย่างไร และมักจะได้ผล กับการที่มันทำให้ทักษะของฝ่ายเสียงข้างน้อยเจียบเสียงลง ดังนั้น Mill จึงเสนอว่า เราควรตระหนักที่จะห้ามปรามหรือควบคุมการใช้ภาษาที่รุนแรงจากฝ่ายเสียงข้างมากมากกว่าจากฝ่ายเสียงข้างน้อยเสียอีก ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในบริบทของความเป็นจริงที่เกิดขึ้น เช่น Mill ได้ยกตัวอย่างให้

เห็นภาพว่า เราควรเลือกห้ามปรามหรือควบคุมการใช้ภาษาที่รุนแรงที่มาโจมตีฝ่ายที่ไม่นับถือศาสนา (ซึ่งมักเป็นคนฝ่ายเสียงข้างน้อย) มากกว่าที่จะห้ามปรามหรือควบคุมกับฝ่ายที่ถือศาสนา (ซึ่งมักจะเป็นฝ่ายเสียงข้างมาก)

Mill เสนอว่า ศีลธรรมที่แท้จริงของการอภิปรายถกเถียงต่อสาธารณชน (the real morality of public discussion) ควรมีคุณลักษณะ ดังนี้

1) ต้องวางตนให้เป็นกลางต่อทุก ๆ ประเด็นข้อถกเถียง ไม่ว่าเราจะอยู่ฝ่ายใดก็ตาม

2) เราต้องพร้อมที่จะตำหนิหรือประณาม (condemning) ต่อทุกฝ่ายหรือทุกคน หากพบว่าพวกเขาแสดงทัศนคติออกมาเพื่อโต้แย้งกับอีกฝ่ายด้วยความไม่จริงใจ มีความประสงค์ร้าย (malignity) มีความดันทุรังอย่างใจแคบ (bigotry) และไร้ซึ่งขันติธรรม (intolerance)

3) การให้เกียรติกับคนทุกคน (giving merited honour to every one) ไม่ว่าพวกเขาจะเชื่อและยึดถือในทัศนะใดก็ตาม จะเป็นทัศนะที่อยู่ตรงข้ามกับทัศนะของเราหรือไม่ก็ตาม ดังนั้น เราต้องพิจารณาฝ่ายตรงข้ามด้วยความสงบสันติ (calmness) เราต้องซื่อตรง (honesty) ต่อการแสดงความคิดเห็นของตน ไม่กล่าวอะไรไปจนเกินความเป็นจริงจนทำให้คนอื่น ๆ ต้องเสียหายหรือเสียความน่าเชื่อถือ (discredit) และเราต้องไม่ปิดบังความจริงกับทุกคน (Mill, 1859: 59-61)

นอกจากนี้ Mill ยังชี้ให้เห็นว่า ในยุคสมัยของเขานั้น ทุกครั้งที่มีการขยายการศึกษาสู่ประชาชน ซึ่งได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปด้วย โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่นำไปสู่สังคมที่เป็นมวลชน แต่การศึกษาแบบมวลชนนั้น แทนที่จะส่งเสริมความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลาย แต่กลับทำให้เกิดความคิดเห็นสาธารณะที่ท่วมท้นของมวลชนคนส่วนใหญ่ในสังคม จนทำให้สถานการณ์ชนิดต่าง ๆ ที่หลากหลายต้องสูญสลายไป กลุ่มที่แตกต่างกันที่สนับสนุนอุดมคติที่ต่างกันก็ต้องสูญสลายไป เพราะได้เกิดการประกอบสร้างความคิดในลักษณะเดียวกันที่การศึกษาแบบมวลชนได้มอบให้ และ Mill ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า จากสถานะดังกล่าว จะมีปัญหาที่ลึกซึ้งกว่านั้นคือ การศึกษาของมวลชนและความต้องการอื่น ๆ ของมวลชนเอง จะทำให้เกิดความคิดเห็นสาธารณะของมวลชนคนส่วนใหญ่ที่ปัจเจกบุคคลยากที่จะหลีกเลี่ยงได้เมื่อพวกเขาไม่เห็นด้วยกับความคิดเห็นดังกล่าว เพราะโครงสร้างการศึกษาของมวลชนโดยเฉพาะในสังคมอุตสาหกรรมนั้น มีแนวโน้มที่จะสร้างเผด็จโดยคนส่วนใหญ่ในสังคม อันมีความหมายนี้เดียวกันกับสิ่งที่ Mill เรียกว่า ทรราชของเสียงข้างมาก ดังที่ Mill ได้กล่าวไว้ว่า แต่ก่อนนั้น คนต่างชั้น ต่างฐานันดร ต่างย่านต่างที่อยู่อาศัย ต่างการงานอาชีพ อาจเรียกได้ว่ามีโลกทัศน์ที่แตกต่างกัน แต่ในปัจจุบัน ผู้คนแทบจะมีโลกทัศน์เดียวกันไปเสียหมด กล่าวคือ พวกเขาอ่านสิ่งเดียวกัน ฟังสิ่งเดียวกัน เห็นสิ่งเดียวกัน ท่องไปในที่เดียวกัน หวังและกลัวในสิ่งเดียวกัน มีสิทธิและเสรีภาพเดียวกัน และมี

วิธีเดียวกันในการต่อสู้ยืนยันเพื่อสิทธิและเสรีภาพของตน แม้อาจจะยังมีความแตกต่างของฐานะหรือตำแหน่งทางสังคมอยู่บ้าง แต่ก็เทียบไม่ได้กับคุณค่าของความแตกต่างอื่น ๆ ที่เกือบจะจบสิ้นไปหมดแล้ว และการประสานโลกของพวกเขาเข้าด้วยกันนี้ก็กำลังดำเนินต่อไปอย่างเข้มข้น การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งหมดก็สนับสนุนในสิ่งนี้ เพราะการเมืองเป็นความพยายามยกระดับคนที่อยู่ต่ำให้สูงขึ้น และลดระดับคนที่อยู่สูงให้ต่ำลง การขยายการศึกษาทั้งหมดสนับสนุนในสิ่งนี้ เพราะการศึกษานำผู้คนมาอยู่ใต้อิทธิพลเดียวกัน เปิดให้พวกเขาเข้าถึงคลังของข้อเท็จจริงและคุณค่าเดียวกัน (Mill, 1859: 81)

กล่าวโดยสรุป การที่ Mill มีความกังวลสนใจต่อปัญหาเรื่องพระราชของเสียงข้างมากนั้น ก็เพราะ Mill เห็นว่า พระราชของเสียงข้างมาก เป็นพระราชชนิดที่ปัจเจกบุคคลหลีกเลี่ยงได้ยากที่สุด โดยเฉพาะมติดำเนินการเห็นของคนส่วนใหญ่ในสังคมที่ถูกดำเนินไปในทางที่ผิดโง่ ไร้เหตุผล และไร้ขอบเขตที่เหมาะสม สถานะที่ผิดโง่ดังกล่าว จะไม่เปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลใด ๆ มีความคิดเห็นที่แตกต่างออกไปจากความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ในสังคม ไม่ว่าความคิดเห็นนั้นจะช่วยยกระดับความเป็นมนุษย์มากเพียงใดก็ตาม ดังนั้น พระราชของเสียงข้างมากจึงเป็นภัยอันตรายต่อเสรีภาพของปัจเจกบุคคลอย่างยิ่ง ขณะที่สังคมเจริญก้าวหน้าได้ก็ด้วยศักยภาพของปัจเจกบุคคลแต่ละคนรวมกัน แต่หากสังคมปล่อยให้พระราชของเสียงข้างมากทำลายเสรีภาพในการพัฒนาศักยภาพตนเองของปัจเจกชน ปัจเจกชนก็จะมีศักยภาพที่อ่อนแอลง เมื่อปัจเจกชนมีศักยภาพที่อ่อนแอลง สังคมก็ย่อมจะมีศักยภาพที่อ่อนแอลงตามไปด้วย และสังคมที่มีศักยภาพที่อ่อนแอย่อมเจริญก้าวหน้าได้ยาก

บทที่ 4

ว่าด้วยแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมากในทัศนะของ Mill

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า ทรราชของเสียงข้างมากในทัศนะของ Mill คือ สถานะที่คนส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งเป็นคนฝ่ายเสียงข้างมาก ใช้อำนาจในนามของเสียงข้างมากกระทำการละเมิดเสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดยกระทำการละเมิดผ่านทั้งการใช้กฎหมายของรัฐและมติความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ในสังคม และทรราชของเสียงข้างมากที่ Mill เห็นว่าร้ายแรงและปัจเจกบุคคลสามารถหลีกเลี่ยงได้ยากที่สุดคือ ทรราชของมติความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นเอง

และดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า การที่ Mill มีความกังวลสนใจต่อปัญหาเรื่องทรราชของเสียงข้างมากนั้น ก็เพราะ Mill เห็นว่า ทรราชของเสียงข้างมาก เป็นทรราชชนิดที่ปัจเจกบุคคลหลีกเลี่ยงได้ยากที่สุด โดยเฉพาะมติความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ในสังคมที่ถูกดำเนินไปในทางที่สุดโต่ง ไร้เหตุผล และไร้ขอบเขตที่เหมาะสม สถานะที่สุดโต่งดังกล่าว จะไม่เปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลใด ๆ มีความคิดเห็นที่แตกต่างออกไปจากความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ในสังคม ไม่ว่าความคิดเห็นนั้นจะช่วยยกระดับความเป็นมนุษย์มากเพียงใดก็ตาม ดังนั้น ทรราชของเสียงข้างมากจึงเป็นภัยอันตรายต่อเสรีภาพของปัจเจกบุคคลอย่างยิ่ง ขณะที่สังคมเจริญก้าวหน้าได้ก็ด้วยศักยภาพของปัจเจกบุคคลแต่ละคนรวมกัน แต่หากสังคมปล่อยให้ทรราชของเสียงข้างมากทำลายเสรีภาพในการพัฒนาศักยภาพตนเองของปัจเจกชน ปัจเจกชนก็จะมีศักยภาพที่อ่อนแอลง เมื่อปัจเจกชนมีศักยภาพที่อ่อนแอลง สังคมก็ย่อมจะมีศักยภาพที่อ่อนแอลงตามไปด้วย และสังคมที่มีศักยภาพที่อ่อนแอย่อมเจริญก้าวหน้าได้ยาก

ดังนั้นในบทนี้จึงเป็นการพยายามตอบคำถามที่ว่า Mill มีแนวทางในการป้องกันทรราชของเสียงข้างมากอย่างไร ? โดยผู้วิจัยสามารถนำเสนอข้อค้นพบสำคัญได้ ดังนี้

4.1 หลักแห่งอรรถประโยชน์ในฐานะแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมาก

4.2 หลักแห่งเสรีภาพของปัจเจกบุคคลในฐานะแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมาก

4.3 หลักแห่งขันติธรรมในฐานะแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมาก

4.4 หลักแห่งความเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่นในฐานะแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมาก

4.5 หลักแห่งการมีส่วนร่วมในฐานะแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมาก

4.6 หลักแห่งการปกครองแบบมีตัวแทนในฐานะแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมาก

4.7 หลักแห่งการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นในฐานะแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมาก

4.1 หลักแห่งอรรถประโยชน์ในฐานะแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมาก (The principle of utility as the preventive approach against tyranny of the majority)

แนวคิดอรรถประโยชน์นิยมของ Mill ถือว่า หลักการแรกทางศีลธรรมเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น ศีลธรรมที่มีความสมเหตุสมผลและน่าเชื่อถือย่อมต้องมีหลักการแรก เพราะถ้าไม่มีหลักการแรก เราจะไม่มีความตัดสินขั้นสุดท้าย หากเราต้องเลือกว่า การกระทำใด ๆ ดีหรือไม่ดี และหลักการแรกทางศีลธรรมตามแนวคิดอรรถประโยชน์นิยมของ Mill ก็คือ “หลักแห่งอรรถประโยชน์” (principle of utility) ซึ่งเป็นหลักการที่ถือว่า สิ่งใดก็ตามที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นสิ่งที่ดี จะพิสูจน์ได้ก็โดยแสดงให้เห็นว่าสิ่งนั้นนำไปสู่อีกสิ่งที่ถูกยอมรับว่าดี ดังที่ Mill ได้กล่าวยกตัวอย่างให้เห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรมว่า จะพิสูจน์ว่าการแพทย์เป็นสิ่งดีได้ก็ด้วยการแสดงให้เห็นว่านำไปสู่สุขภาพที่สมบูรณ์ หรือจะพิสูจน์ว่าดนตรีเป็นสิ่งดีได้ก็ด้วยการแสดงให้เห็นว่านำไปสู่ความสำราญรื่นรมย์ ดังนั้น สำหรับ Mill สิ่งอื่นที่ไม่ใช่หลักการแรกจึงไม่ได้เป็นสิ่งดีในฐานะเป้าหมาย แต่เป็นสิ่งดีในฐานะที่เป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่เป้าหมาย ซึ่งเป้าหมายในที่นี้ก็คือ ความสุข (Mill, 1863: 134-135)

ดังนั้น ในแง่ของศีลธรรม แนวคิดอรรถประโยชน์นิยมของ Mill จึงถือว่า การกระทำที่ดีที่ถูกต้องก็คือการกระทำที่มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความสุข ส่วนการกระทำที่ไม่ดีไม่ถูกต้องก็คือการกระทำที่มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความทุกข์ จะดีหรือถูกต้องและจะไม่ดีหรือผิดนั้นขึ้นอยู่กับแนวโน้มดังกล่าวว่าจะส่งผลมากหรือน้อยเพียงใด ทั้งนี้ ในทัศนะของ Mill “ความสุข” (happiness) หมายถึง “การมีความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์” (pleasure) และปราศจากซึ่ง “ความเจ็บปวด” (pain) ส่วน “ความไม่สุข” (unhappiness) หมายถึง การมีความเจ็บปวด และปราศจากซึ่งความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ ดังนั้นสำหรับชีวิตมนุษย์ สิ่งที่น่าพึงปรารถนาคือสิ่งที่มีแนวโน้มที่จะนำมาซึ่งความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ และมีแนวโน้มที่จะทำให้หลุดพ้นจากความเจ็บปวดนั่นเอง (Mill, 1863: 137)

ดังนั้นในแง่นี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า สำหรับ Mill แล้ว “อรรถประโยชน์” (utility) “ความสุข” (Happiness) และ “การมีความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์” (pleasure) มีความหมายคล้ายกัน ขณะที่ “ความไม่สุข” (unhappiness) และ “ความเจ็บปวด” (pain) มีความหมายคล้ายกัน

อย่างไรก็ตาม สำหรับ Mill ความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ที่เกิดจากการฝึกใช้เหตุผลและสติปัญญา และจากสำนักทางศีลธรรมจรรยาอันถือเป็นความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ที่สูงส่งกว่าความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ทางประสาทสัมผัส ดังนั้น Mill จึงให้ความสำคัญกับความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ทางใจมากกว่าทางกาย โดย Mill ชี้ให้เห็นว่าความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ทางใจมีความถาวรกว่า ปลอดภัยกว่า และสิ้นเปลืองน้อยกว่าความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ทางกาย ดังนั้น หลักแห่งอรรถประโยชน์ของ Mill จึงถือว่าความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์บางชนิดหรือบางประเภทมีคุณค่ามากกว่า และน่าพึงปรารถนากว่าความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์บางชนิดหรือบางประเภท โดยในการประเมินค่าดังกล่าวนี้ Mill เสนอให้เราคำนึงถึงทั้งในเชิง “ปริมาณ” (quantity) และเชิง “คุณภาพ” (quality) นอกจากนี้ Mill ยังชี้ให้เห็นว่า การประเมินค่าความสุขแต่เพียงเชิงปริมาณเท่านั้น โดยไม่มีการประเมินค่าในเชิงคุณภาพด้วยนั้น จะนำมาซึ่งปัญหาเรื่องความก้าวหน้าของมนุษย์ (Mill, 1863: 137-139)

ทั้งนี้ ในทัศนะของ Mill ผู้ที่จะเข้าถึงและสามารถตัดสินใจเลือกได้ว่าความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ใดมีค่าในเชิงคุณภาพมากกว่าความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์อื่น ๆ ผู้นั้นต้องเป็นผู้ที่เคยรู้จักและเคยสัมผัสกับความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ทั้งหมด แล้วนำมาเปรียบเทียบกัน (comparison) เมื่อเปรียบเทียบแล้ว พวกเขาจะสนใจเลือกความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ชนิดที่มีค่าที่สูงส่งกว่าความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์อื่น ๆ และในทัศนะของ Mill ต่อให้ความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ขั้นต่ำมีปริมาณมีมากเพียงใดก็ตาม ก็เทียบมิได้กับความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ขั้นสูง ดังที่ Mill ได้กล่าวไว้ว่า

“เป็นมนุษย์ที่ไม่มีความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ดีกว่าเป็นหมูที่มีความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ เป็นโสเครตีส (Socrates) ที่ไม่มีความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ดีกว่าเป็นคนโง่เขลาที่มีความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์”

(Mill, 1863: 140)

อนึ่ง ถ้าหากผู้ที่เคยรู้จักและเคยสัมผัสกับความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ทั้งหมดแล้วได้นำมาเปรียบเทียบกัน เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว ถ้าหากพวกเขาตัดสินใจเลือกความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์ชนิดที่มีค่าสูงส่งกว่าความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์อื่น ๆ ไปในทางที่ขัดแย้งกัน Mill เสนอว่า กรณีเช่นนี้ต้องยึดหลักการเสียงข้างมาก (the majority) และต้องเป็นเสียง

ข้างมากที่มาจากมติของผู้ที่เคยรู้จักและเคยสัมผัสกับความพอใจหรือความสำราญในร่มยี่ห้อที่นำมาเปรียบกันมาแล้ว ทั้งนี้ก็เพราะ ในทัศนะของ Mill ทั้งความพอใจหรือความสำราญในร่มยี่ห้อและความเจ็บปวดมิใช่สิ่งที่มีอยู่อย่างเป็นเนื้อเดียว ทั้งสองสิ่งจะมีอยู่อย่างผสมกันเสมอ และผู้ที่เคยรู้จักและเคยสัมผัสสิ่งดังกล่าวมาจะสามารถมองเห็นได้ว่าสิ่งใดจะมีมากกว่าสิ่งใดเพียงใดในการกระทำหนึ่ง ๆ กล่าวคือ ผู้ที่ถ่วงรอนในการตัดสินใจระหว่างประโยชน์ที่ขัดแย้งกันก็คือผู้ที่เคยรู้จักและเคยสัมผัสทั้งความสุขและความทุกข์เหล่านั้นมานั่นเอง (Mill, 1863: 141-142)

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า Bentham ประเมินค่าความสุขแต่ในเชิงปริมาณเท่านั้น ดังนั้นจะเห็นได้ชัดเจนว่า ในทัศนะของ Mill เขาต่างจาก Bentham ตรงที่ เขาแบ่งแยกว่า ความสุขมีทั้ง “ความสุขระดับต่ำ” (lower pleasures) และ “ความสุขระดับสูง” (higher pleasures) โดยความสุขระดับต่ำนั้นเป็นความสุขที่สัตว์อื่น ๆ ก็สามารถมีได้เหมือนมนุษย์ ส่วนความสุขระดับสูงเป็นความสุขที่มนุษย์เท่านั้นที่จะสามารถมีได้ ทั้งนี้ความแตกต่างในเชิงคุณภาพในทัศนะของ Mill หมายถึง ความแตกต่างในชนิดหรือประเภทของการกระทำ อย่างไรก็ตาม Mill ไม่ได้ปฏิเสธการพิจารณาความสุขแบบเชิงปริมาณแต่อย่างใด เพียงแต่เขาเห็นว่า เพื่อให้มนุษย์มีความเป็นมนุษย์มากขึ้น เราต้องพิจารณาความสุขในเชิงคุณภาพด้วย เพราะในทัศนะของ Mill ความสุขที่เกิดจากการได้ฝึกฝนใช้เหตุผล สติปัญญา และศีลธรรมจรรยา ซึ่งแม้ว่าจะมีปริมาณที่น้อยกว่าความสุขแบบสัตว์ แต่ก็ก็เป็นสิ่งที่มีค่าและพึงปรารถนามากกว่าความสุขแบบสัตว์อย่างมีอาจเทียบชั้นกันได้

Mill ชี้ให้เห็นว่า ความสุขในเชิงคุณภาพชั้นสูงนั้นมีแนวโน้มที่จะนำมาซึ่งความสุขในปริมาณที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุดได้ เช่น การเปิดโอกาสให้กับเหล่านักคิดได้มีความสุขกับการใช้เหตุผลและสติปัญญาเพื่อคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ ให้แก่มนุษยชาติ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างปริมาณความสุขขึ้นมาโดยอ้อม ซึ่งส่งผลกระทบได้มากกว่าความสุขในระดับที่ต่ำกว่านั่นเอง และดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า สำหรับ Mill ความสุขที่มีคุณภาพสูงย่อมมีความถาวรกว่าปลอดภัยกว่า และสิ้นเปลืองน้อยกว่า ดังนั้น หากรัฐและสังคมส่งเสริมให้คนมีความสุขที่มีคุณภาพชั้นสูง ย่อมเป็นการส่งเสริมความสุขแก่มนุษยชาติไปด้วย

อย่างไรก็ตาม สำหรับ Mill ในทัศนะของเขา ความสุขที่มนุษย์ควรแสวงหานั้นมิใช่ความสุขที่มากที่สุดของผู้กระทำหรือของฉันทแต่เพียงผู้เดียว แต่คือความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุดหรือคนทั้งหมด ดังนั้นในแง่หนึ่งจึงสะท้อนให้เห็นว่า แนวคิดอรรถประโยชน์นิยมของ Mill มิได้ทำการกล่อมเกลางานสังคม (socialization) ให้มนุษย์เห็นแก่ตัว และ Mill ชี้ให้เห็นว่าเราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าผู้ที่มีบุคลิกภาพที่สูงส่ง (nobleness) จากการแสวงหาความสุขชั้นสูง ในทางอ้อมนั้น เขาได้ทำให้คนอื่น ๆ มีความสุขมากขึ้นไปด้วย และย่อมส่งผลให้สังคมโดยรวมมีความสุขมากขึ้นเช่นกัน ดังนั้น สังคมที่ยึดมั่นในหลักการอรรถประโยชน์นิยมจะบรรลุเป้าหมายได้

รัฐและสังคมต้องส่งเสริมและปลูกฝังให้ประชาชนเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่สูงส่งที่นิยมแสวงหาความสุขชั้นสูงนั่นเอง (Mill, 1863: 142)

ดังนั้น ตามหลักความสุขของ Mill เป้าหมายสุดท้ายอันเป็นหลักในการตัดสินใจว่าสิ่งใดพึงปรารถนาหรือไม่พึงปรารถนา ไม่ว่าจะพิจารณาในแง่ของตนเองหรือของผู้อื่น หลักการนั้นคือการมีความสุขทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และการหลีกเลี่ยงหากจากความเจ็บปวดให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งสำหรับ Mill หลักการนี้คือเป้าหมายของการกระทำของมนุษย์ (the end of human action) ดังนั้นจึงถือเป็นหลักศีลธรรมของมนุษย์ หรือเป็นหลักความประพฤติของมนุษย์นั่นเอง (Mill, 1863: 142-143)

อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า ชีวิตที่มีความสุขนั้นมีสองลักษณะคือ ชีวิตที่มีความสงบ (tranquility) และชีวิตที่มีความตื่นเต้นประทับใจ (excitement) โดยมนุษย์ผู้เคยชินกับความสงบมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง ความตื่นเต้นประทับใจเพียงเล็กน้อยก็ทำให้เขามีความสุขได้ ขณะเดียวกันผู้ที่เคยชินกับความตื่นเต้นประทับใจมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง ความสงบเพียงเล็กน้อยก็สามารถทำให้เขามีความสุขได้ ดังนั้น รัฐและสังคมควรส่งเสริมให้ประชาชนมีความสุขทั้งสองลักษณะนี้อย่างผสมผสานกัน เพราะความสุขทั้งสองลักษณะดังกล่าวไม่ได้มีความขัดแย้งกันแต่อย่างใด แต่กลับเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันโดยธรรมชาติ กล่าวคือ การมีความสุขอย่างหนึ่งต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลาหนึ่งนั้น ย่อมก่อให้เกิดการกระตุ้นให้มนุษย์อยากมีความสุขอีกอย่างหนึ่งนั่นเอง นอกจากนี้ Mill ยังชี้ให้เห็นว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้มนุษย์ไม่มีความสุขในชีวิตคือความเห็นแก่ตัว (selfishness) และการขาดการพัฒนายกระดับจิตใจ (want of mental cultivation) กล่าวคือ ความเห็นแก่ตัวจะทำให้ค่าของความตื่นเต้นประทับใจของมนุษย์ลดลงตามกาลเวลา ส่วนการพัฒนายกระดับจิตใจนั้น Mill หมายถึง การเปิดโอกาสให้กับความรู้ต่าง ๆ ได้หลั่งไหลเข้ามาในตัวมนุษย์ ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมพอสมควร (Mill, 1863: 144-145)

ทั้งนี้ Mill เชื่อว่า หากมนุษย์ได้รับการขัดเกลาทางสังคมหรือการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกวิธี มนุษย์จะสามารถมีความจริงใจต่อกัน และมี “ความสนใจอันแท้จริงในประโยชน์สาธารณะส่วนรวม” (a sincere interest in the public good) ดังนั้นใครก็ตามที่ถูกยกระดับสติปัญญาและศีลธรรมจรรยาในระดับหนึ่ง (สามารถแยกแยะความสุขชั้นต่ำชั้นสูงได้) ย่อมสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขอย่างมีคุณภาพ และการมีความสุขอย่างมีคุณภาพจะช่วยเพิ่มปริมาณความสุขให้กับสังคมโดยรวมได้ อย่างไรก็ตาม ความสุขที่ว่า จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อไม่มีกฎหมายหรืออำนาจใด ๆ มาขัดขวางเสรีภาพแห่งการแสวงหาความสุขตามศักยภาพของมนุษย์ ตลอดจนสามารถหลุดพ้นจากความเลวร้ายอันเป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์กายทุกข์ใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ “ความยากจน” (indigence/poverty) ซึ่งความทุกข์ที่ว่านี้จะสามารถจัดให้หมดไปได้ก็แต่โดยการร่วมมือกันของ

“สังคมที่ใช้ปัญญา” (the wisdom of society) ซึ่งต้องอาศัยการศึกษา โดยเฉพาะ “การศึกษาทางศีลธรรม” (moral education) (Mill, 1863: 145-146)

อนึ่ง ในการพิจารณาระหว่างความสุขของตนเองกับความสุขของคนอื่น ๆ นั้น Mill เสนอว่า หากพิจารณาตามแนวคิดอรรถประโยชน์นิยมของเขา หลักการอรรถประโยชน์นิยมของเขา เรียกร้องให้มนุษย์ต้อง “วางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด” (strictly impartial) และต้อง “เป็นผู้มีเมตตากรุณา” (benevolent spectator) ตลอดจนเรียกร้องให้มนุษย์ประพฤติหรือกระทำต่อผู้อื่นอย่างที่เขาต้องการให้ผู้อื่นประพฤติหรือกระทำต่อเขา อาทิ ควรมีความรักต่อเพื่อนบ้านให้เหมือนกับที่เรารักตนเอง ซึ่งหากมนุษย์สามารถประพฤติหรือกระทำในลักษณะดังกล่าวได้ ย่อมก่อให้เกิดความสมบูรณ์แบบทางอุดมคติของศีลธรรมจรรยาแบบอรรถประโยชน์นิยม (Mill, 1863: 148) ดังนั้นในแง่หนึ่งจึงมีความชัดเจนว่า แนวคิดอรรถประโยชน์นิยมของ Mill นั้น มิใช่แนวคิดที่สอนให้มนุษย์เห็นแก่ตัวแต่เพียงลำพัง ดังที่พวกคัดค้านแนวคิดอรรถประโยชน์นิยมเข้าใจผิดมาโดยตลอด

Mill เสนอว่า ในการประเมินค่าทางศีลธรรมของการกระทำ จะต้องประเมินจากผลของการกระทำที่มีต่อความสุขของสาธารณะส่วนรวม ดังที่ Mill กล่าวว่า “แรงจูงใจ” (motive) ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับศีลธรรมของการกระทำ เช่น ใครก็ตามที่ได้ช่วยเพื่อนมนุษย์ให้พ้นจากการจมน้ำตาย เขาได้กระทำในสิ่งที่ถูกต้องทางศีลธรรม ไม่ว่าแรงจูงใจของเขาจะเป็นความรู้สึกต่อหน้าที่หรือความหวังต่อรางวัลที่จะได้ตอบแทนมาเป็นค่าเหนี่ยวนำก็ตาม เป็นต้น (Mill, 1863: 149-151)

Mill ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาที่ว่า “อะไรคือสิ่งที่ละเมิดกฎแห่งศีลธรรม” (what does violate the moral ?) นั้น เป็นปัญหาที่ผู้ยึดถือกฎแห่งศีลธรรมต่างกันมักจะมีคำตอบเพื่อเป็นทางออกให้กับปัญหาดังกล่าวต่างกัน อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า แม้ชาวอรรถประโยชน์นิยมจะไม่ได้นำปัญหาดังกล่าวขึ้นมาถกเถียงเป็นครั้งแรกในโลก แต่ชาวอรรถประโยชน์นิยมก็ได้เสนอกฎแห่งศีลธรรมที่มีความโดดเด่นชัดเจน ที่สามารถยุติความไม่ลงลยดังกล่าวได้ แม้จะไม่ใช่วิธีที่ยุติได้ง่าย ๆ ก็ตาม (Mill, 1863: 152-153)

นอกจากนี้ Mill ยังชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยสำคัญที่เป็นเหตุจูงใจให้มนุษย์เรายอมทำตามหลักอรรถประโยชน์นิยมคือสิ่งที่ Mill เรียกว่า “มโนธรรม” (conscience) ซึ่งหมายถึง “ความรู้สึกทางสังคม” (social feelings) ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ที่มนุษย์ได้อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นเป็นสังคม เช่น ความกลัว ความเห็นอกเห็นใจ ความรัก เป็นต้น และมนุษย์ก็ปรารถนาและยกย่องสรรเสริญการกระทำของผู้อื่นต่อตนเองทุกการกระทำที่คิดว่าจะส่งเสริมความสุขของตน แนวคิดนี้ของมนุษย์ทำให้เกิดพันธะทางศีลธรรม ดังนั้น ความปรารถนาที่จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับเพื่อนมนุษย์นั้นเป็นความรู้สึกที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์จึงคิดถึงตัวเองในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมเสมอ และ Mill ก็เชื่อว่า ความก้าวหน้าทางการเมืองจะทำให้มนุษย์มีมโนธรรมที่ดีต่อเพื่อน

มนุษย์และสังคมมากขึ้น เพราะการเมืองที่ก้าวหน้าจะคอยจัดการเพื่อจัดกับความขัดแย้งของผลประโยชน์และความไม่เท่าเทียมออกไป โดยเฉพาะกับระบบและวัฒนธรรมแบบอภิสิทธิ์ชน ดังนั้นในแง่หนึ่งจึงสะท้อนให้เห็นว่า ยิ่งความผูกพันทางสังคมมีพลังมากขึ้น ผลประโยชน์ส่วนตัวของมนุษย์ก็就会有ความสอดคล้องและใส่ใจกับผลประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์และสังคมมากขึ้น (Mill, 1863: 159-166)

ทั้งนี้ สำหรับ Mill จุดหมายคือสิ่งที่มนุษย์เราพึงปรารถนา และอรรถประโยชน์นิยมของ Mill ถือว่า สิ่งที่มนุษย์เราพึงปรารถนาคือความสุข และเป็นสิ่งเดียวเท่านั้นที่น่าพึงปรารถนาในฐานะจุดหมาย สิ่งอื่น ๆ ทั้งหลายที่มนุษย์ปรารถนาในชื่ออื่น ๆ นั้น มนุษย์ยอมปรารถนาในฐานะที่มันเป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่จุดหมายหรือทำให้ได้มาซึ่งความสุข (Mill, 1863: 168) ดังที่ Mill ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์ปรารถนา “คุณธรรม” (virtue) ย่อมเป็นเพราะมนุษย์มีมโนธรรมสำนึกต่อคุณธรรมว่ามีความเชื่อมโยงหรือมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความสุขและมีแนวโน้มที่จะเป็นเกราะป้องกันความทุกข์ ขณะที่ความสุขกับความทุกข์นั้นไม่ได้อยู่แยกจากกันโดยเด็ดขาด แต่จะอยู่คู่กันเสมอ กล่าวคือ คน ๆ เดียวจะสามารถมีความสุขตามสัดส่วนของคุณธรรมที่เขารักษาไว้ได้ ขณะเดียวกันก็สามารถมีความทุกข์ตามสัดส่วนของคุณธรรมที่เขารักษาไว้ไม่ได้ หรือไม่สามารถมีคุณธรรมได้มากกว่าที่เป็นอยู่ (Mill, 1863: 171-172)

ดังนั้น จากสาระสำคัญในข้างต้น มีความชัดเจนว่า รากฐานความคิดทางการเมืองของ Mill ตั้งอยู่บนหลักการที่เรียกว่า “หลักแห่งอรรถประโยชน์” (principle of utility) โดยหลักการแห่งอรรถประโยชน์คือหลักการที่อ้างอิงอยู่กับแนวคิดเรื่อง “ความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุด” (the greatest happiness of the greatest number) ซึ่งแนวคิดเรื่องความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุดนี้ Mill เรียนรู้และสืบทอดเจตนารมณ์มาจาก Bentham โดยแนวคิดเรื่องความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุดนั้นมีความสอดคล้องกับแนวคิดทางการเมืองแบบ “ประชาธิปไตย” (democracy) เพราะแนวคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเน้นและให้ความสำคัญกับหลักการเรื่องคนจำนวนมากที่สุด หรือคนส่วนใหญ่ หรือคนฝ่ายเสียงข้างมาก (majority rule) ทั้งนี้แนวคิดเรื่องความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุดนั้นมาจากผลรวมของความสุข (happiness) ชนิดหรือประเภทที่ปัจเจกบุคคลแต่ละคนในสังคมมีความพอใจหรือมีความสำราญรื่นรมย์มากที่สุด ดังนั้น ความสุขของปัจเจกบุคคลแต่ละคนจึงมาจากสิ่งที่เรียกว่า “ความพอใจหรือความสำราญรื่นรมย์” (pleasure)

อย่างไรก็ตาม ดังที่ได้กล่าวไปแล้วเช่นกันว่า Mill มีความกังวลสนใจต่อปัญหาเรื่องทรราชของเสียงข้างมากเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ก็เพราะเขามองว่า ในสังคมประชาธิปไตยซึ่งให้ความสำคัญกับหลักการเสียงข้างมากนั้น เมื่อใดก็ตามที่หลักการแห่งเสียงข้างมากนั้นถูกนำไปใช้

ในทางที่สุดโต่ง จนกลายเป็นเงื่อนไขให้เกิดการกดขี่โดยสังคมหรือคนส่วนใหญ่ เพราะเมื่อสังคมหรือคนส่วนใหญ่มีส่วนกำหนดค่านิยมให้กับปัจเจกบุคคล แรงกดดันจากสังคมหรือคนส่วนใหญ่ที่กระทำในนามของฝ่ายเสียงข้างมากต่อปัจเจกบุคคลในฐานะฝ่ายเสียงข้างน้อย ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาความก้าวหน้าของปัจเจกบุคคลและสังคมเอง กล่าวคือ เสียงข้างมากหากถูกดำเนินไปในทางที่สุดโต่งและไร้ขอบเขต แทนที่จะเป็นการส่งเสริมหรือพัฒนาความก้าวหน้าของปัจเจกบุคคล ย่อมจะกลับกลายเป็นภัยอันตรายโดยการกดขี่ที่มีต่อปัจเจกบุคคลขึ้นมาแทน ขณะที่หากปัจเจกบุคคลถูกกดขี่จนอ่อนแอ สังคมก็ย่อมอ่อนแอตามไปด้วย และการกดขี่จากเสียงข้างมากนั้นเป็นปัญหาที่หลีกเลี่ยงได้ยากเป็นอย่างยิ่งสำหรับปัจเจกบุคคลผู้เป็นฝ่ายเสียงข้างน้อย

ดังนั้น หลังจากที่ Mill ได้พิจารณาแล้วว่า แนวคิดอรรถประโยชน์นิยมของ Bentham นั้นมีความคับแคบเกินไป โดยเฉพาะในประเด็นการให้ความสำคัญกับเสรีภาพของปัจเจกบุคคล (individual liberty) น้อยเกินไป เพราะแนวคิดอรรถประโยชน์นิยมแบบ Bentham นั้นลดทอนทุกอย่างที่มีความสำคัญในทางศีลธรรมไว้ภายใต้มาตรวัดเดียวกันทั้งหมด ซึ่งเป็นการเน้นความคุ้มค่าเชิงปริมาณจนละเลยคุณค่าเชิงคุณภาพ ด้วยเหตุนี้ Mill จึงลงมือนำเสนอหลักอรรถประโยชน์นิยมขึ้นมาใหม่เพื่อให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้นกว่าหลักอรรถประโยชน์นิยมของ Bentham และชี้ให้เห็นว่า หลักการอรรถประโยชน์นิยมของเขาที่คิดขึ้นมาใหม่นี้มีมนุษยธรรมมากขึ้น เพราะให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเสรีภาพของปัจเจกบุคคลมากขึ้น และเป็นมุมมองที่ก้าวหน้ากว่า Bentham

Nelson ได้ชี้ให้เห็นว่า ความก้าวหน้าทางความคิดของ Mill นั้น ส่วนหนึ่งมาจากการที่เขาได้มีโอกาสอ่านบทประพันธ์แบบโรแมนติคของนักกวีแนวจิตนิยมอย่าง William Wordsworth (1770-1850) และ Samuel Taylor Coleridge (1772-1834) ซึ่งสนับสนุนบทประพันธ์ของ Edmund Burke (1729-1797) ที่เขียนเป็นเชิงปรัชญา บทประพันธ์ของ Wordsworth และ Coleridge เป็นบทประพันธ์ที่เน้นถึงความรู้สึกที่ลึกซึ้ง อันความรู้ความเข้าใจในเรื่องประสบการณ์ทางอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์แก่ Mill ซึ่งได้สร้างความแปลกใหม่และความประทับใจให้กับเขาไม่น้อย เพราะก่อนหน้านี้เขาเป็นนักเรียนที่ถูกสอนมาแบบวิทยาศาสตร์ และถูกเลี้ยงดูภายใต้กฎเกณฑ์ของบิดา อารมณ์ความรู้สึกจึงเป็นเรื่องที่ถูกละเลยในชีวิตของ Mill นอกจากนี้ Mill ยังได้มีโอกาสอ่านงานเขียนของ Tocqueville โดยเฉพาะงานเขียนเรื่อง Democracy in America ซึ่งการอ่านงานเขียนดังกล่าวทำให้ Mill ได้รับความรู้ความเข้าใจและชี้แนะให้ Mill เห็นว่า ลึก ๆ แล้วแนวคิดแบบอรรถประโยชน์นิยมของ Bentham นั้น มีจุดอ่อนและมีความคับแคบในแง่ที่ว่า ละเลยเรื่องมนุษยธรรม ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ดังนั้น Mill จึงลงมือแก้ไข

ข้อบกพร่องของลัทธิอรรถประโยชน์ที่คับแคบและมีจุดอ่อนของ Bentham (Nelson, 1982: 270-272)

กล่าวคือ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า หลักแห่งอรรถประโยชน์ของ Mill นั้น มีข้อเสนอที่ก้าวหน้ากว่า Bentham คือว่า ความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์นั้นมีทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ขณะที่ Bentham เห็นว่าความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์ทั้งหมดทุกชนิดทุกประเภทนั้นสามารถประเมินและเปรียบเทียบกันได้ทั้งในเชิงปริมาณเท่านั้น แต่สำหรับ Mill ความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์ในเชิงคุณภาพนั้นอยู่เหนือความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์ในเชิงปริมาณ กล่าวคือ ไม่ว่าความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์ในเชิงปริมาณจะเกิดขึ้นมากขนาดไหนก็ตาม ก็เทียบไม่ได้กับความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์ในเชิงคุณภาพ

สอดคล้องกับที่นักวิชาการทางด้านปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษอย่าง Nigel Warburton ที่ได้ชี้ให้เห็นว่า หลังจากที่ Mill ได้พิจารณาแล้วว่าแนวความคิดเกี่ยวกับความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์ของ Bentham นั้นไม่ลึกซึ้งและแท้จริงพอ Mill จึงได้พยายามพัฒนาปรับปรุงแก้ไข โดยเสนอว่า ความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์มีความแตกต่างกันทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยในเชิงคุณภาพนั้น คุณภาพของความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์มีทั้งความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์ระดับต่ำและระดับสูง ซึ่งสำหรับ Mill ความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์ในเชิงคุณภาพอยู่เหนือความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์เชิงปริมาณ ดังนั้น สำหรับ Mill หากต้องเลือกระหว่างการเป็นหมูที่มีความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์กับการเลือกกลับไปมาในคอกที่เต็มไปด้วยโคลนเปียกแฉะและรอคอยแต่ที่จะกินอาหารในราง กับการเป็นมนุษย์ผู้ไม่มีความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์เพราะมีความกังวลใจในชีวิต มีความชัดเจนว่า Mill เลือกที่จะเป็นมนุษย์ผู้ไม่มีความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์เพราะมีความกังวลใจในชีวิตแทนที่จะเป็นหมูผู้มีความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์ แต่จะผิดจากความคิดของ Bentham เพราะสำหรับ Bentham สิ่งสำคัญอย่างเดียวคือความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์ โดยไม่ต้องไปคำนึงว่ามันจะเกิดขึ้นในลักษณะอย่างไร หรือเป็นความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์ชนิดใดหรือประเภทใด แต่สำหรับ Mill เขาคิดไปไกลกว่านั้นคือ ความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์บางชนิดหรือบางประเภทนั้นดีกว่าความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์อื่น ๆ ซึ่งดีกว่ามากจนไม่ว่าความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์ระดับต่ำนั้นจะมีปริมาณมากเพียงใดก็ตาม ก็อาจจะเทียบได้กับความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์ระดับสูงที่มีปริมาณน้อยที่สุด เช่น ความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์จากการกิน เป็นต้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางด้านร่างกาย อันเป็นสิ่งที่มนุษย์มีไม่ต่างจากสัตว์อื่น ๆ ย่อมมีค่าน้อยกว่าเสมอหากต้องเทียบกับความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์ระดับสูง เช่น ความพอใจหรือความสำราญรื่นรรมย์จากการอ่านหนังสือ เป็นต้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับการได้ฝึกใช้

เหตุผลและความรู้เพื่อยกระดับสติปัญญาและศีลธรรมจรรยา ดังที่ Mill ได้ยกตัวอย่างให้เห็นภาพว่าเป็น โสเกรตีส ผู้ไม่มีความพอใจหรือความสำราญในธรรมเนียมเพราะเคร่งเครียดอยู่กับการใช้ความคิดแก้ไขปัญหาให้กับสังคม ดีกว่าเป็นคนโง่เขลาผู้มีความพอใจหรือความสำราญในธรรมเนียม นั่นก็เพราะในทัศนะของ Mill การเป็น โสเกรตีส ผู้เป็นนักคิดที่ปราดเปรื่องมีความสามารถในการที่จะเข้าถึงความพอใจหรือความสำราญในธรรมเนียมจากการใช้ความคิดอย่างที่คนโง่เขลาไร้สติปัญญาไม่มีโอกาสที่จะได้สัมผัส อย่างไรก็ตาม สำหรับ Mill เขาเชื่อว่า ใครก็ตามที่เคยได้สัมผัสความพอใจหรือความสำราญในธรรมเนียมทั้งระดับต่ำและระดับสูง พวกเขาจะพากันตัดสินใจเลือกที่จะมีความพอใจหรือความสำราญในธรรมเนียมชั้นสูง (Warburton, 2011: 139-140)

เช่นเดียวกันกับ Nelson ที่ได้ชี้ให้เห็นว่า ในทัศนะของ Mill เขาเชื่อว่า เหล่านักปรัชญาจะมีประสบการณ์เกี่ยวกับความพอใจหรือความสำราญในธรรมเนียมได้ทั้งระดับต่ำและระดับสูง ดังนั้นพวกเขาจะมีพื้นฐานสำหรับเปรียบเทียบว่าความพอใจหรือความสำราญในธรรมเนียมเช่นใดสูงและความพอใจหรือความสำราญในธรรมเนียมเช่นใดต่ำกว่ากัน ซึ่งคนทั่วไปมักไม่มีประสบการณ์และพื้นฐานเพื่อการเปรียบเทียบเช่นนั้น อนึ่ง สำหรับ Mill ปัญหาอยู่ที่ว่า คนธรรมดาทั่ว ๆ ไปนั้น มักมีประสบการณ์ที่จำกัด จึงมักจะคิดว่าการตัดสินใจของตนถูกต้อง อีกทั้งพวกเขาไม่มีประสบการณ์ที่จะยอมรับความไม่รู้ของตนเอง พวกเขาจึงมีวิธีคิดคล้ายกับ Bentham ที่ว่า ความสุขอย่างหนึ่งเท่ากับอีกอย่างหนึ่งหรืออื่น ๆ เช่นกัน โดยไม่มีการไตร่ตรอง และไม่ได้พิจารณาแบ่งแยกความสุขในเชิงปริมาณกับเชิงคุณภาพ ตลอดจนความสุขเชิงคุณภาพระดับต่ำและระดับสูงออกจากกัน (Nelson, 1982: 272-274)

ดังนั้น จากที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า ในทัศนะของ Mill การไม่จำแนกแยกแยะความแตกต่างในชนิดหรือประเภทของความสุข หรือความพอใจหรือความสำราญในธรรมเนียมและใช้เพียงแต่จำนวนในเชิงปริมาณเท่านั้นเป็นเครื่องตัดสินความดีหรือความถูกต้องในสังคม หลักแห่งอรรถประโยชน์ ซึ่งอ้างอิงอยู่กับแนวคิดเรื่องความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุด และอ้างว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตย เพราะเน้นและให้ความสำคัญกับหลักการเสียงข้างมากนั้น ประชาธิปไตยดังกล่าวก็จะกลายเป็นเพียงประชาธิปไตยเชิงปริมาณเท่านั้น หากได้เป็นประชาธิปไตยที่มีคุณภาพไม่ เพราะถ้าหากเสียงข้างมากเป็นเสียงข้างมากที่เต็มไปด้วยความเห็นและอารมณ์ความรู้สึกที่ปราศจากเหตุผลและความรู้ที่เพียงพอ เสียงข้างมากนั้นย่อมเป็นเสียงข้างมากที่ไม่มีคุณภาพ เพราะเสียงข้างมากที่มีคุณภาพต้องเป็นเสียงข้างมากที่มีเหตุผลและความรู้ที่เพียงพอ และเมื่อเป็นเสียงข้างมากที่ไม่มีคุณภาพ ประชาธิปไตยซึ่งเน้นและให้ความสำคัญกับหลักการเสียงข้างมากย่อมเป็นประชาธิปไตยที่ไม่มีคุณภาพ เพราะเป็นประชาธิปไตยที่ปราศจากผู้คนที่มีเหตุผลและความรู้ที่เพียงพอ เมื่อผู้คนในฝ่ายเสียงข้างมากเป็นผู้คนที่เต็มไปด้วยความเห็น

และอารมณ์ความรู้สึกที่ปราศจากเหตุผลและความรู้ที่เพียงพอ เมื่อนั้นเสรีภาพของปัจเจกบุคคลและความก้าวหน้าของสังคมย่อมถูกสั่นคลอน เพราะนั่นเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดพระราชของเสียงข้างมากตามมา

ดังนั้น ในทัศนะของ Mill เพื่อเป็นการป้องกันการเกิดขึ้นของพระราชของเสียงข้างมาก อันเนื่องมาจากการที่ประชาชนไม่สามารถจำแนกแยกแยะความแตกต่างในชนิดหรือประเภทของความสุขได้ ว่าความสุขชนิดใดเป็นความสุขระดับต่ำและความสุขชนิดใดเป็นความสุขระดับสูง และมัวใช้เพียงแต่หลักการเรื่องจำนวนในเชิงปริมาณเท่านั้นเป็นเครื่องตัดสินความดีหรือความถูกต้อง ในสังคม Mill จึงเห็นว่า เราต้องสร้างประชาธิปไตยเชิงคุณภาพขึ้นให้เข้มแข็ง เพื่อไม่ให้ประชาชนตกเป็นทาสของประชาธิปไตยเชิงปริมาณ

Mill ความพอใจหรือความสำราญในระดับสูง (higher pleasure) นั้น Mill เห็นว่าเป็นความพอใจหรือความสำราญในระดับที่มีส่วนช่วยให้ประชาชนได้ฝึกใช้เหตุผลและความรู้เพื่อยกระดับสติปัญญาและศีลธรรมจรรยา ไม่ว่าจะเป็นความรู้ความเข้าใจเรื่องเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือมนุษยธรรม อันเป็นความรู้ความเข้าใจที่ทำให้ประชาชนสามารถมองเห็นปัญหาเรื่องพระราชของเสียงข้างมากร่วมกันได้ และจะนำไปสู่การหาแนวทางป้องกันแนวทางอื่น ๆ ร่วมกันได้ โดยความพอใจหรือความสำราญประเภทนี้ เช่น ความพอใจหรือความสำราญที่พ้นจากการอ่านหนังสือ การสนทนาหาความจริงความถูกต้อง เป็นต้น และปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความพอใจหรือความสำราญนี้คือ “เสรีภาพ” (liberty) โดยเฉพาะความพอใจหรือความสำราญที่เชิงคุณภาพระดับสูงนี้ยังต้องอาศัยเสรีภาพเป็นเงื่อนไขสำคัญ โดยเฉพาะเสรีภาพของปัจเจกบุคคล (individual liberty)

กล่าวโดยสรุป ในทัศนะของ Mill เป้าหมายสูงสุดในชีวิตมนุษย์คือ ความสุข (happiness) ดังนั้นการกระทำที่ดี คือการกระทำที่ส่งผลให้เกิดความสุข ในฐานะเป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ ขณะที่การกระทำที่ไม่ดี ย่อมคือการกระทำที่ส่งผลให้เกิดความทุกข์ ในฐานะเป็นการกระทำที่อยู่ตรงข้ามกับความสุข โดยในทัศนะของ Mill หลักการสูงสุดในการจำแนกแยกแยะหรือตัดสินว่าการกระทำใดดีหรือไม่ดีมาน้อยกว่ากัน คือ หลักแห่งอรรถประโยชน์ (principle of utility) ซึ่งเป็นหลักการที่ยึดถือว่า การกระทำที่ดีที่สุดคือ การกระทำที่จะส่งผลให้เกิดความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุด (the greatest happiness of the greatest number) กล่าวคือ ให้ประเมินค่าของการกระทำจากผลของการกระทำที่จะมีคนจำนวนมากที่สุดในสังคม ทั้งนี้การประเมินค่าของการกระทำอันเป็นความสุขชนิดต่าง ๆ เพื่อหาการกระทำอันเป็นความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุดนั้น Mill เสนอว่า จะต้องประเมินค่าทั้งในเชิงปริมาณ (quantity) และเชิงคุณภาพ (quality) โดยเหตุที่ต้องประเมินค่าในเชิงคุณภาพด้วยนั้น ก็เพราะการกระทำอันเป็นความสุขใน

ทัศนะของ Mill นั้น มีทั้งการกระทำอันเป็นความสุขชั้นต่ำ (lower pleasures) และการกระทำอันเป็นความสุขชั้นสูง (higher pleasures) ซึ่งการจะสามารถจำแนกแยกแยะหรือตัดสินได้ว่า การกระทำอันเป็นความสุขชนิดใดเป็นการกระทำอันเป็นความสุขชั้นต่ำหรือหรือชั้นสูงมากน้อยกว่ากัน Mill เสนอว่า ต้องอาศัยการประเมินค่าในเชิงคุณภาพ กล่าวคือ ต้องอาศัยประสบการณ์ (experience) และการเปรียบเทียบ (comparison) ของผู้มีประสบการณ์ในการกระทำอันเป็นความสุขชนิดต่าง ๆ มาแล้ว จึงจะสามารถรู้และเข้าใจจนสามารถจำแนกแยกแยะหรือตัดสินได้ อย่างไรก็ตาม สำหรับ Mill การกระทำอันเป็นความสุขชั้นสูงนั้นมีค่ามากกว่าการกระทำอันเป็นความสุขชั้นต่ำเสมอ ไม่ว่าการกระทำอันเป็นความสุขชั้นต่ำนั้นจะมีปริมาณมากเพียงใดก็ตาม ก็มีอาจเทียบกับการกระทำอันเป็นความสุขชั้นสูงได้ ทั้งนี้ก็เพราะ Mill เชื่อว่า การกระทำอันเป็นความสุขชั้นสูงนั้น เป็นการกระทำอันเป็นความสุขชนิดที่จะส่งผลให้เกิดความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุด ได้ดีกว่าความสุขชั้นต่ำ กล่าวคือ ในทัศนะของ Mill ความสุขชั้นต่ำคือความสุขที่เกี่ยวกับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางด้านร่างกายเท่านั้น อันเป็นสิ่งที่มนุษย์มีไม่ต่างจากสัตว์อื่น ๆ แต่ความสุขชั้นสูงนั้น คือความสุขที่เกี่ยวกับการตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ เกี่ยวกับการใช้เหตุผล และความรู้ความเข้าใจเพื่อยกระดับสติปัญญาและศีลธรรมจรรยาของมนุษย์เอง อันเป็นสิ่งที่สัตว์อื่น ๆ ไม่สามารถมีได้เหมือนมนุษย์ และสำหรับ Mill ต่อให้จำนวนของผู้คนที่มีการกระทำอันเป็นความสุขชั้นสูงมีน้อยกว่าจำนวนของผู้คนที่มีการกระทำอันเป็นความสุขชั้นต่ำ ผลของการกระทำอันเป็นความสุขชั้นสูงย่อมสามารถสร้างความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุดได้มากกว่าการกระทำอันเป็นความสุขชั้นต่ำ ซึ่งจะเห็นได้ว่า แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการเคารพและปกป้องคุ้มครองเสรีภาพของปัจเจกบุคคล แม้จะเป็นฝ่ายเสียงข้างน้อยในสังคมก็ตาม โดยเขาจะได้รับการเคารพและปกป้องคุ้มครองเสรีภาพของเขา ถ้าหากการกระทำของเขา เป็นการกระทำอันเป็นความสุขชั้นสูงที่จะส่งผลให้เกิดความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุดตามมาในสังคม ดังนั้นแนวคิดนี้จึงเป็นแนวคิดที่จะช่วยป้องกันการเกิดขึ้นของทรราชของเสียงข้างมากได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม การที่ประชาชนจะสามารถจำแนกแยกแยะได้ว่าอะไรคือความสุขชั้นต่ำ อะไรคือความสุขชั้นสูง และมีความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในการกระทำอันเป็นความสุขชั้นสูงได้นั้น รัฐและสังคมต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีเสรีภาพที่จะเข้าถึงประสบการณ์ดังกล่าว โดยเฉพาะเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ในทางตรงกันข้าม หากรัฐและสังคมไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีเสรีภาพที่จะเข้าถึงประสบการณ์ดังกล่าว ประชาชนก็จะไม่มีโอกาสได้ลองผิดลองถูก หรือไม่มีโอกาสฝึกใช้เหตุผลและความรู้ความเข้าใจเพื่อยกระดับสติปัญญาและศีลธรรมจรรยาของตนเอง ดังนั้น เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในการกระทำอันเป็นความสุขชั้นสูง มองเห็นคุณค่าของการมีสติปัญญาและศีลธรรมจรรยา มองเห็น

ผลกระทบที่จะเกิดจากราชของเสียงข้างมาก รัฐและสังคมต้องสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในการเคารพและปกป้องคุ้มครองเสรีภาพของปัจเจกบุคคลแก่ประชาชนควบคู่ไปด้วย

4.2 หลักแห่งเสรีภาพของปัจเจกบุคคลในฐานะแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมาก (The principle of individual liberty as the preventive approach against tyranny of the majority)

Mill เริ่มต้นด้วยการเสนอให้มีเสรีภาพทางความคิด (liberty of thought) เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นให้มนุษยชาตินำไปประยุกต์ใช้กับเสรีภาพในด้านอื่น ๆ เพราะถ้าหากแม้แต่เสรีภาพทางความคิดไม่อาจเกิดขึ้นได้ เสรีภาพในทางปฏิบัติอื่น ๆ ก็ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ ทั้งนี้ก็เพราะการกระทำทุกอย่างมีจุดกำเนิดมาจากความคิดนั่นเอง ดังนั้น สำหรับ Mill เสรีภาพทางความคิดจึงไม่สามารถที่จะแยกออกจากเสรีภาพในด้านอื่น ๆ ได้ เช่น เสรีภาพในการพูดและเสรีภาพในการเขียน (liberty of speaking and of writing) เป็นต้น ดังนั้น รากฐานความคิดในระดับปรัชญานี้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อมนุษยชาติเพื่อความเข้าใจอย่างถูกต้องต่อคำว่าเสรีภาพ และที่สำคัญเมื่อเกิดการเข้าใจอย่างถูกต้องอย่างแพร่หลาย การนำไปประยุกต์ใช้กับเสรีภาพในด้านอื่น ๆ หรือทุก ๆ ด้านก็จะไม่เกิดปัญหาตามมา (Mill, 1859: 19)

Mill ชี้ให้เห็นว่า สังคมของเขา ในยุคสมัยของเขา ไม่มีใครปฏิเสธความจำเป็นหรือความสำคัญของเสรีภาพของการพิมพ์ ในฐานะเครื่องช่วยป้องกันรัฐบาลทรราชหรือรัฐบาลที่มีผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกับประชาชน ซึ่งมักจะใช้อำนาจทางกฎหมายเข้าควบคุมความเห็นของประชาชน ดังนั้น ในยุคสมัยของเขา ในสังคมที่เขาอยู่อย่างสังคมอังกฤษ อำนาจทางกฎหมายแทบจะไม่ได้ถูกนำมาใช้ห้ามปรามหรือควบคุมการอภิปรายทางการเมืองเท่าใดนัก เว้นแต่ในช่วงสภาวะที่ไม่ปกติหรือคับขันที่ผู้คนในสังคมมีความตื่นตระหนกต่อความไม่ปกติหรือคับขันนั้น เช่น สภาวะความกลัวที่มีต่อการจลาจล เป็นต้น อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า ในยุคสมัยของเขา หลังจากที่ประเทศต่าง ๆ ได้มีรัฐธรรมนูญ การห้ามปรามหรือควบคุมการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองมักจะไม่มีเกิดขึ้น แต่จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีการเรียกร้องจากมหาชนคนส่วนใหญ่ในสังคม ที่ต้องการจะห้ามปรามหรือควบคุมความคิดเห็นของปัจเจกบุคคลฝ่ายเสียงข้างน้อย และยังถ้าหากรัฐบาลนั้นมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับมหาชนคนส่วนใหญ่แล้ว รัฐบาลก็ยิ่งจะไม่กล้าที่จะใช้อำนาจควบคุมการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองใด ๆ จนกว่าจะมีการเรียกร้องจากมหาชนคนส่วนใหญ่ แต่เรื่องนี้สำหรับ Mill แสดงจุดยืนของเขาว่า ไม่ว่ามหาชนคนส่วนใหญ่จะกระทำในฐานะประชาชนหรือกระทำผ่านรัฐบาลที่มาจากพวกเขา พวกเขาก็ไม่มีสิทธิที่จะใช้อำนาจควบคุมการแสดงความคิดเห็น

ใด ๆ ได้ ทั้งนี้ก็เพราะ Mill ชี้ให้เห็นว่า อำนาจนั้นไม่ใช่ความถูกต้องในตัวของมันเองแต่อย่างใด ดังนั้น รัฐบาลที่ดีก็ไม่ควรมีสิทธิที่จะใช้อำนาจมากไปกว่ารัฐบาลที่เลว หรือกรณีพระราช ต่อให้เป็นพระราชโดยคนคนเดียวหรือพระราชโดยเสียงข้างมากก็อาจสร้างความเลวร้ายได้พอ ๆ กันด้วยการใช้อำนาจที่มีอยู่ ดังนั้น มนุษยชาติจึงต้องระมัดระวังอำนาจทุกรูปแบบ ไม่ว่ามันจะมาจากคนจำนวนน้อยหรือคนจำนวนมากก็ตาม ดังที่ Mill ได้กล่าวไว้ว่า ถ้ามนุษยชาติทั้งมวลมีความคิดเห็นอย่างหนึ่งตรงกันเป็นหนึ่งเดียว แต่มีคน ๆ เดียวที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างออกไปจากพวกเขา นั่นก็ไม่ได้เป็นเหตุผลอันควรที่มนุษยชาติทั้งมวลจะสามารถบังคับกับคน ๆ เดียวผู้นั้นไม่ให้แสดงความคิดเห็นออกมาได้มากไปกว่าที่ถ้าหากคน ๆ เดียวผู้นั้นเกิดมีอำนาจขึ้นมา คน ๆ เดียวผู้นั้นก็ไม่มีสิทธิที่จะอ้างเหตุผลอันใดที่จะควบคุมมนุษยชาติทั้งมวลไม่ให้แสดงความคิดเห็นออกมา และความชั่วร้ายจากการห้ามปรามหรือควบคุมการแสดงออกหรือการแสดงความคิดเห็นใด ๆ ก็ตาม Mill ถือว่า มันคือการปล้นเอาสิ่งที่มีค่าไปจากเผ่าพันธุ์มนุษย์ ทั้งที่กำลังมีชีวิตอยู่และที่กำลังจะเกิดตามมา และถ้าหากความคิดเห็นที่ถูกห้ามปรามหรือควบคุมนั้นคือสิ่งที่ถูกต้องหรือเป็นความจริงขึ้นมา ฝ่ายที่ออกมาห้ามปรามหรือควบคุมก็ยิ่งกลายเป็นผู้ที่ถูกปล้นหนักกว่า เพราะได้สูญเสียโอกาสที่จะเปลี่ยนความคิดเห็นที่ผิดเป็นความคิดเห็นที่ถูก โดยเฉพาะการสูญเสียโอกาสที่จะเข้าถึงความจริง และแม้ว่าหากความคิดเห็นที่ถูกห้ามปรามหรือควบคุมนั้นผิด ฝ่ายที่ออกมาห้ามปรามหรือควบคุมก็ได้สูญเสียสิ่งที่ถือว่าเป็นผลพลอยได้หรือกาไรที่ได้รู้ว่าการคิดเห็นของฝ่ายตนมีความถูกต้องชัดเจนขึ้น หลังจากที่ได้มีโอกาสโต้แย้งกับความคิดเห็นที่ผิดมา อันจะทำให้ความคิดเห็นที่พวกเขายึดถืออยู่นั้นแข็งแกร่งขึ้นไปอีก (Mill, 1859: 20-21)

Mill ชี้ให้เห็นว่า ด้วยเพราะมนุษย์เราไม่มีทางที่จะแน่ใจได้ว่า ความคิดเห็นที่เราากำลังพยายามจะทำให้เสียงของมันเงียบลงนั้นเป็นความคิดเห็นที่ผิด และถึงแม้ว่าเราจะแน่ใจอย่างยิ่งจนประจักษ์แจ้งแล้วว่าความคิดเห็นนั้นผิด การพยายามห้ามปรามหรือควบคุมให้ความคิดเห็นนั้นเงียบเสียงลงก็ยังคงถือว่าเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายอยู่ดี (Mill, 1859: 21-22) ทั้งนี้ก็เพราะด้วยเหตุผล ดังนี้

- 1) อาจเป็นไปได้ว่า ความคิดเห็นของฝ่ายที่ถูกห้ามปรามหรือควบคุมคือความคิดเห็นที่ถูกต้องหรือจริง หากได้รับการพิสูจน์อย่างถึงที่สุดแล้ว ซึ่งต้องอาศัยเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ด้วย
- 2) อาจเป็นไปได้ว่า ความคิดเห็นของฝ่ายที่มีอำนาจห้ามปรามหรือควบคุมนั้นผิดหรือไม่จริง หากได้รับการพิสูจน์อย่างถึงที่สุดแล้ว ซึ่งต้องอาศัยเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ด้วย
- 3) อาจเป็นไปได้ว่า ฝ่ายที่มีอำนาจห้ามปรามหรือควบคุมใช้อารมณ์ความรู้สึกและอคติพิจารณาตัดสินมากกว่าเหตุผลที่สามารถพิสูจน์ได้

4) ในมิติของความคิดทางการเมือง ไม่มีใครที่จะสามารถมั่นใจได้ว่า ความคิดเห็นของตนเป็นอมตะหรือไม่มีวันที่จะผิดพลาดได้

ดังนั้น เมื่อความถูกต้องหรือความจริงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อมนุษยชาติ จึงไม่ควรจะมีใครที่จะมีสิทธิห้ามปรามหรือควบคุมความคิดเห็นของผู้อื่น ดังนั้น ใครก็ตามที่ปฏิเสธที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น จึงเท่ากับว่าพวกเขากำลังใช้อารมณ์ความรู้สึกและอคติพิจารณาตัดสินมากกว่าเหตุผลที่สามารถพิสูจน์ได้ ด้วยความเข้าใจอย่างลึกซึ้งไปเองว่าความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างไปจากตนนั้นผิด และด้วยความเข้าใจอย่างลึกซึ้งไปเองว่าความคิดเห็นของตนนั้นเป็นอมตะหรือไม่มีวันที่จะผิดพลาดได้ ซึ่งในทัศนะของ Mill ตรรกะวิบัติอันตื้นเขินทำนองนี้ ถือเป็นความผิดพลาดและเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงความถูกต้องหรือความจริงของมนุษยชาติเป็นอย่างยิ่ง (Mill, 1859: 22)

Mill ชี้ให้เห็นว่า มนุษยชาติส่วนใหญ่มักจะมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการตระหนักว่าความคิดเห็นของตนอาจผิดพลาดได้ ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงเรื่องนี้มีความสำคัญต่อความก้าวหน้าในชีวิตของพวกเขาอย่างยิ่ง และคงมีคนเพียงไม่กี่คนที่จะให้ความสำคัญและตระหนักถึงเรื่องนี้ โดยเฉพาะผู้มีอำนาจที่มักจะมีผู้คนให้ความเคารพเชื่อฟังเขา ยังมีโอกาสตกอยู่ในม่านแห่งความไม่รู้ นี่เป็นเพราะพวกเขาคือคนประเภทที่เชื่อมั่นในตนเองเกือบจะทุกเรื่อง หรือแม้แต่คนที่อาจอยู่ในสภาพแวดล้อมที่จะได้สัมผัสความคิดเห็นที่แตกต่างออกไปอยู่บ้าง แต่ท้ายที่สุดพวกเขาก็ยังจะเชื่อในความคิดเห็นของคนที่เขาคิดว่าเขาสนิทกว่าหรือเคารพกว่า หรือแม้แต่คนที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง พวกเขาก็มักจะฝากความเชื่อมั่นไว้กับความเห็นประเภทที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยึดถือ ด้วยเพราะพวกเขาเชื่อว่า ความคิดเห็นเหล่านั้นจะไม่มีโอกาสผิดพลาดได้ บรรดาคนที่เขาเชื่อนี้มักจะอยู่ในรูปของกลุ่มทางสังคมของเขา นิยายของเขา ศาสนาของเขา ชนชั้นทางสังคมของเขา เป็นต้น และพวกเขาก็มองข้ามที่จะตระหนักว่า กลุ่มทางสังคมของอื่น นิยายอื่น ศาสนาอื่น ชนชั้นทางสังคมอื่น ยุคสมัยอื่น ประเทศอื่น ก็อาจมีความคิดเห็นที่แตกต่างออกไปจากพวกเขาได้เช่นกัน คนประเภทนี้มักจะเชื่อว่าความคิดเห็นของเขาคือความถูกต้อง และความคิดเห็นของคนอื่นที่แตกต่างออกไปจากพวกเขานั้นผิด และเขาก็ไม่เคยกังวลสนใจว่า อะไรคือสิ่งที่ทำให้เขาเชื่อมั่นต่อโลกของเขา ซึ่งในความเป็นจริงโลกของเขาเป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของโลกใหญ่แตกต่างหลากหลายอีกมากมายมหาศาล ดังเช่นความแตกต่างระหว่างชาวคริสต์ ชาวพุทธ ชาวขงจื้อ เป็นต้น ดังนั้น ผู้คนทั้งหมดทั้งมวลของยุคสมัยหนึ่ง ๆ ก็อาจมีความคิดเห็นที่ผิดพลาดได้พอ ๆ กับปัจเจกบุคคล หรือผู้คนในทุกยุคทุกสมัยอาจยึดถือความคิดเห็นหนึ่ง ๆ ที่ต่อมาผู้คนในยุคสมัยหลังเห็นว่ามันคือความคิดเห็นที่ผิด ดังนั้น ผู้คนในยุคสมัยแห่งอนาคตก็อาจจะเห็นว่าความคิดเห็นของผู้คนในยุคสมัยปัจจุบันนั้นผิด (Mill, 1859: 22-23)

Mill ชี้ให้เห็นว่า แม้แต่ความแน่ใจแล้วว่าความคิดเห็นนั้นถูกต้องก็ไม่ใช่เหตุผลที่ลุ่มรอบคอบพอ ถ้าหากการความคิดเห็นนั้นไม่เคยมีโอกาสดำเนินการสัมผัสกับการต่อสู้ทางความคิดกับความคิดเห็นอื่น ๆ เลย หรือไม่เคยมีใครได้รับโอกาสให้ลองหักล้างมันลง ดังนั้น Mill จึงชี้ให้เห็นว่า สังคมที่มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นที่ผู้คนสามารถขัดแย้งหรือหักล้างความคิดเห็นกันและกันได้เท่านั้น ผู้คนในสังคมจึงจะสามารถเข้าถึงความถูกต้องหรือความจริงได้ และนำมาซึ่งการกระทำของพวกเขาเองได้อย่างชอบธรรม อันจะเป็นเครื่องมือที่ใช้สร้างความเชื่อมั่นให้กับคิดที่คิดว่าตนเองคิดถูกนั้นคิดถูกจริง ๆ (Mill, 1859: 23-24)

Mill เชื่อว่า ความคิดเห็นและพฤติกรรมที่สมเหตุสมผล จะสามารถมีอิทธิพลอยู่ในสังคมมนุษย์ได้ เพราะมนุษย์มีจิตใจ สติปัญญา และศีลธรรม ขณะที่ความคิดเห็นที่ผิดพลาดเป็นสิ่งที่สามารถแก้ไขให้เป็นความคิดเห็นที่ถูกต้องได้ และความคิดเห็นและพฤติกรรมที่สมเหตุสมผลของมนุษย์นั้นย่อมมาจากจิตใจ สติปัญญา และศีลธรรมของมนุษย์ กล่าวคือ มนุษย์สามารถแก้ไขความคิดเห็นที่ผิดพลาดของตนเองให้เป็นความคิดเห็นที่ถูกต้องได้ด้วยประสบการณ์จากการถูกโต้แย้ง การอภิปรายถกเถียง การถูกหักล้างจากความคิดเห็นและพฤติกรรมอื่น ๆ ที่สมเหตุสมผลกว่า Mill ชี้ให้เห็นว่า ความถูกต้องหรือความจริงนั้นต้องการความคิดเห็นมาช่วยขยายความหมายของมันออกมาให้ประจักษ์แจ้งขึ้น ดังนั้น เราสามารถไว้วางใจต่อการพิจารณาตัดสินของมนุษย์ได้ก็ต่อเมื่อ ประตู่แห่งการแก้ไขความผิดให้เป็นถูกนั้นได้เปิดไว้อยู่เสมอ และคน ๆ หนึ่งจะมีความน่าเชื่อถือได้ก็ต่อเมื่อเขาเป็นคนที่เปิดโอกาสให้ผู้อื่นวิพากษ์วิจารณ์ความคิดเห็นและพฤติกรรมของเขาได้อยู่เสมอ คุณสมบัติที่น่ายกย่องของคนประเภทนี้คือ เขาได้ฝึกฝนตัวเองให้รับฟังความคิดเห็นที่เข้ามาขัดแย้งกับความคิดเห็นของเขา จนเขากลายเป็นคนที่ได้กำไรจากการรับรู้ข้อมูลจากความคิดเห็นต่าง ๆ อันจะทำให้เขามีโอกาสเข้าถึงความถูกต้องหรือความจริงได้มากกว่าคนอื่น ๆ กระบวนการนี้เป็นรากฐานทางความคิดที่สำคัญและมั่นคงสำหรับให้เขามีความมั่นใจในความคิดเห็นของตนเอง เมื่อใดก็ตามที่เขาได้ผ่านกระบวนการนี้มาแล้ว เมื่อนั้นเขาจึงมีสิทธิที่จะคิดว่าความคิดเห็นของเขานั้นสมเหตุสมผลหรือดีกว่าความคิดเห็นของคนอื่น ๆ นั่นก็เพราะคนอื่น ๆ ไม่ได้ผ่านกระบวนการพิสูจน์ความสมเหตุสมผลเช่นเดียวกับที่เขาได้กระทำ (Mill, 1859: 24-25)

Mill ชี้ให้เห็นว่า ความคิดเห็นที่เราเชื่อว่าสมเหตุสมผลนั้นไม่ได้ดำรงอยู่ได้เพราะมันมีอะไรปกป้องคุ้มครองให้ปลอดภัย แต่เพราะความคิดเห็นนั้นมันได้เชิญชวนให้ผู้คนทั่วไปเข้ามาหาทางพิสูจน์ว่ามันเป็นความคิดเห็นที่ผิดหรือถูก แต่ถ้าหากความคิดเห็นนั้นไม่ได้ถูกหักล้างลงเพียงเพราะว่าไม่มีใครเข้ามาพิสูจน์ว่ามันเป็นความคิดเห็นที่ผิดหรือถูก เราก็ไม่อาจแน่ใจได้ว่าความคิดเห็นของเรานั้นถูกต้องหรือเป็นจริงที่สุด จนกว่าจะได้รับโอกาสจากคนอื่น ๆ เข้ามาพิสูจน์มัน

ดังนั้น ถ้าเราเปิดโอกาสให้กับการโต้แย้ง อภิปรายถกเถียงเกิดขึ้นได้เสมอ เราก็มีโอกาที่จะมั่นใจได้ว่า เราจะได้พบความถูกต้องหรือความจริงที่ดีกว่าเดิม (Mill, 1859: 25-26)

ดังนั้น Mill จึงไม่เห็นด้วยกับพวกที่ยอมรับในเหตุผลที่สนับสนุนเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น แต่กลับต่อต้านไม่ให้เหตุผลดังกล่าวถูกนำไปใช้ให้กว้างไกลที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ Mill ไม่เห็นด้วยกับพวกที่เชื่อว่าตนเองไม่มีวันที่จะมีความคิดเห็นที่ผิดพลาดได้ แทนที่พวกเขาจะยอมรับในการปล่อยให้มีการอภิปรายถกเถียงกันได้อย่างเสรีในทุก ๆ เรื่อง และมีความเป็นไปได้ที่จะมีผู้ตั้งข้อสงสัย แต่พวกเขาก็ยังกลับเห็นว่า หลักการหรือคำสอนบางอย่างควรถูกห้ามปรามหรือควบคุมไม่ให้ใครก็ตามมาตั้งคำถาม เพราะพวกเขาเชื่อมั่นว่ามันเป็นสิ่งที่แน่นอนแล้วหรือถูกต้องหรือจริงอย่างประจักษ์แจ้งแล้ว ทั้ง ๆ ที่จะมีคนสงสัยและตั้งคำถามต่อมันแน่นอน ถ้าหากคนคนนั้นได้รับอนุญาตให้แสดงความคิดเห็น เพื่อปฏิเสธว่าความคิดเห็นที่พวกเขาเชื่อว่าเป็นจริงนั้นมันไม่จริง แต่ปัญหาก็คือว่า เขาไม่ได้รับอนุญาตให้แสดงความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าวนี้ได้นั่นเอง Mill ไม่เห็นด้วยกับการยึดมั่นถือมั่นว่า ใครก็ตามกับพวกที่มีความคิดเห็นเหมือนกัน จะประกาศว่าตนเองคือผู้ที่พิจารณาตัดสินเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องที่สุด โดยไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของฝ่ายตรงกันข้ามหรือความคิดเห็นที่แตกต่างออกไปเลย (Mill, 1859: 26)

Mill ชี้ให้เห็นว่า ผู้คนมักจะมี ความหวาดกลัวต่อการตั้งข้อสงสัยกับความคิดเห็นของตน ผู้คนไม่มีความมั่นใจในความคิดเห็นของตนเอง ขณะเดียวกันก็ไม่ว่าจะทำตัวอย่างไร หากไม่มีความคิดเห็นดังกล่าวไว้ยึดถือ นำทางชีวิต เหตุผลในการปกป้องไม่ให้ใครก็ตามมาตั้งข้อสงสัยหรือคำถามกับความคิดเห็นของพวกเขาจึงไม่ใช่เพราะมันมีความเป็นจริง แต่เพราะมันมีความสำคัญต่อสังคมของพวกเขา มากกว่า ความเชื่อบางอย่างแม้จะไม่สำคัญถึงขั้นที่ชีวิตของพวกเขาขาดไม่ได้ แต่ก็มีประโยชน์ต่อสังคมของพวกเขา มากจนขนาดที่ต้องเรียกร้องให้รัฐบาลเข้ามาปกป้องมัน และมักจะมีความคิดเห็นตามมาที่ว่า มีแค่คนเลวเท่านั้นที่พยายามจะโจมตีความเชื่อที่สำคัญต่อสังคมของพวกเขา พวกเขาจึงคิดไปเองว่า พวกเขาไม่ผิด หากจะเรียกร้องให้รัฐและสังคมห้ามปรามหรือควบคุมความคิดเห็นในเชิงโจมตีความเชื่อดังกล่าวของคนเลว และพวกเขาก็มักจะเห็นว่า มีแค่เฉพาะคนเลวเท่านั้นที่จะพยายามโจมตีสิ่งที่พวกเขาเชื่ออยู่ เหตุผลของการจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเช่นนี้ จึงไม่ใช่เรื่องของการเข้าถึงความจริง แต่กลับเป็นเรื่องของผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่า Mill กล่าวว่า ถ้าเราอยากจะรู้ว่า การเชื่อใดก็ตาม มีความเป็นจริงหรือไม่ เป็นไปไม่ได้ที่เราจะไม่ตั้งข้อสงสัยว่าความเชื่อนั้นจริงหรือไม่จริง ขณะที่ไม่มีใครมีความเชื่อใดที่หากมันอยู่ตรงข้ามกับความจริงแล้ว มันจะสามารถมีประโยชน์จริง ๆ ได้ ด้วยตรรกะนี้แล้วพวกเขาก็ไม่ควรที่จะกีดกันคนอื่น ๆ ไม่ให้ตั้งข้อสงสัยต่อความเชื่อที่พวกเขายึดถือ และคนประเภทที่ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น ๆ ก็ล้วนได้ประโยชน์จากการยอมรับความคิดเห็นเหล่านั้นทั้งสิ้น และไม่มีการ

อภิปรายถกเถียงเรื่องความมีประโยชน์ใด ๆ ที่เป็นไปอย่างยุติธรรม ถ้าหากมีเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้นที่มีสิทธิแสดงความคิดเห็น และการหาเหตุผลมาอ้างว่ามันเป็นความจริงที่สมบูรณ์แล้ว หรือไม่ก็หาเหตุผลมาอ้างว่าใครก็ตามที่ปฏิเสธความเชื่อนั้นคือคนที่คิดผิด (Mill, 1859: 26-28)

Mill เห็นว่า การปฏิเสธที่จะยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างออกไปคือความคิดที่ผิดพลาด ๆ จะเป็นการดีกว่าที่จะมีการอภิปรายถกเถียงกันอย่างถึงที่สุด Mill ไม่เห็นด้วยกับเรื่องที่ว่าพวกเขาอาจจะไม่ได้เชื่อว่าเป็นจริงแท้แน่นอน แต่กลับเป็นเรื่องที่พวกเขาเรียกร้องให้กฎหมายปกป้องคุ้มครองมากกว่า ดังเช่น ความเชื่อในพระเจ้า หรือความเชื่อเรื่องโลกหน้า หรือความเชื่อตามคำสอนทางศีลธรรม เป็นต้น Mill ไม่เห็นด้วยกับ การยึดมั่นถือมั่นว่าความคิดเห็นหนึ่ง ๆ ไม่มีวันที่จะผิดพลาดได้ Mill ไม่เห็นด้วยกับการเข้าไปพิจารณาตัดสินความคิดเห็นของคนอื่น ๆ โดยไม่เปิดโอกาสให้พวกเขาได้รับรู้กับความคิดเห็นที่ตรงกันข้ามหรือแตกต่างออกไป และไม่ว่าใครก็ตามจะมีความเชื่อมั่นในความคิดของตนขนาดไหนก็ตามว่าความคิดเห็นหนึ่งผิดและจะนำมาซึ่งความเสียหาย ตลอดจนไร้ซึ่งศีลธรรม และแม้ว่าเขาจะได้รับการสนับสนุนจากผู้คนในสังคมของเขาหรือผู้คนในยุคสมัยของเขา และใครก็ตาม ถ้าเขากีดกันไม่ให้ความคิดเห็นของตนเองได้มีโอกาสที่จะถูกตั้งคำถาม นั่นเท่ากับว่า เขาก็กำลังถือว่าตนเองเป็นผู้ที่ไม่มีทางคิดผิดพลาดได้ นี่คือสิ่งที่อันตรายอย่างยิ่งหากความคิดเห็นที่ยึดมั่นถือมั่นเป็นความคิดเห็นที่ไร้ซึ่งศีลธรรมอันดี ดังที่ความคิดเห็นของคนรุ่นหนึ่งได้ผิดพลาดจนสร้างภัยอันตรายอย่างร้ายแรง ซึ่งได้สร้างความหวาดกลัวให้ผู้คนรุ่นหลัง โดยเฉพาะเมื่อพลังแห่งกฎหมายถูกนำมาจำกัดคนที่ควรค่าแก่การยกย่องว่าเป็นผู้มอบแสงสว่างทางความคิดให้กับมนุษยชาติ (Mill, 1859: 28-29)

ในทัศนะของ Mill มนุษย์ควรมีเสรีภาพที่จะสร้างทัศนะของตน และควรมีเสรีภาพที่จะนำทัศนะของตนมาแสดงออกต่อผู้อื่นหรือสาธารณะ Mill ถือว่าเป็นความเลวร้ายต่อมนุษยชาติ โดยเฉพาะในด้านปัญญาและศีลธรรม หากเสรีภาพดังกล่าวไม่ได้รับการเคารพ ปกป้อง คุ้มครอง และส่งเสริม ดังนั้นการขัดขวางต่อเสรีภาพทางความคิดและการกระทำของปัจเจกบุคคลจึงไม่ควรเกิดขึ้นในสังคม ไม่ว่าการขัดขวางนั้นจะเป็นการขัดขวางในทางกายภาพหรือในทางศีลธรรมก็ตาม

อย่างไรก็ตาม Mill กล่าวว่า ในกรณีการกระทำที่กระทบประโยชน์สุขของผู้อื่นหรือเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น ก็ควรมีอำนาจบางอย่างคอยควบคุมปัจเจกบุคคลไว้บ้าง และในทัศนะของ Mill แม้เสรีภาพในการกระทำจะไม่สามารถแยกขาดออกจากเสรีภาพทางความคิดได้ แต่เสรีภาพในการกระทำก็ไม่ควรมีมากไปกว่าเสรีภาพทางความคิด เพราะผลของเสรีภาพทางความคิดสามารถกำกับควบคุมไม่ให้กระทบประโยชน์สุขของผู้อื่นหรือเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่นได้ง่ายกว่า กล่าวคือ มนุษย์เราสามารถควบคุมความคิดไม่ให้กลายเป็นการกระทำได้ ในขณะที่ผลของเสรีภาพในการกระทำนั้นกำกับควบคุมได้ยากกว่า เพราะผลของการกระทำกระทบผู้อื่นได้ง่ายกว่านั่นเอง ดังนั้น

เสรีภาพในการกระทำจึงควรมีอำนาจบางอย่างมาคอยควบคุมไว้บ้าง โดยเฉพาะหากพบว่า การกระทำนั้นมีแนวโน้มว่าจะเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น ซึ่งมนุษย์สามารถพิจารณาได้จากสถานการณ์ที่เป็นอยู่และผลของการกระทำที่จะเกิดขึ้น

ดังที่ Mill ได้ยกกรณีตัวอย่างเรื่องนี้ไว้ว่า ในชุมชนแห่งหนึ่ง มีประเด็นข่าวลือว่า พ่อค้าข้าวคือผู้ที่ทำให้คนในชุมชนยากจนลงและต้องอดอยากหิวโหย กรณีนี้ ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับพ่อค้าข้าว และต้องการที่จะแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ต่อพ่อค้าข้าว มีเสรีภาพที่จะแสดงออกในรูปของสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณะชนได้ และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของเขาก็ไม่ควรถูกแทรกแซง เพราะในสถานการณ์เช่นนั้น แม้พ่อค้าข้าวจะมีความขุ่นเคืองใจต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ในสื่อสิ่งพิมพ์ขนาดไหนก็ตาม แต่พ่อค้าข้าวก็ไม่ได้ตกอยู่ในสถานการณ์ที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นภัยอันตรายแก่ตัวเขาแต่อย่างใด แต่ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับพ่อค้าข้าวและต้องการที่จะแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ต่อพ่อค้าข้าวไม่สามารถอ้างเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นได้ หากเป็นการแสดงความคิดเห็นด้วยการแสดงออกในรูปของการกล่าวเป็นวาจา หรือแสดงออกในรูปของการสื่อข้อความผ่านใบปลิว ในขณะที่มีฝูงชนที่เต็มไปด้วยความโกรธแค้นต่อพ่อค้าข้าวซึ่งรวมตัวกันอยู่บริเวณหน้าร้านของพ่อค้าข้าว ทั้งนี้ก็เพราะในสถานการณ์เช่นนั้น การกระดังกล่าว ถือเป็นการข่มขู่ปลุกกระดมให้เกิดภัยอันตรายแก่ผู้อื่น ซึ่งก็คือพ่อค้าข้าว ดังนั้น หากพิจารณาถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำแล้ว การกระดังกล่าวจึงถือว่าเป็นการกระทำที่ควรมีอำนาจทางกฎหมายเข้ามาควบคุมตลอดจนการประณามทางศีลธรรมจากสังคม ดังนั้น ตรงนี้จึงชัดเจนว่า สำหรับ Mill เสรีภาพของปัจเจกบุคคลต้องมีขอบเขต ซึ่งขอบเขตของเสรีภาพของปัจเจกบุคคลก็คือ ปัจเจกบุคคลต้องไม่ใช่เสรีภาพไปกระทบประโยชน์สุขของผู้อื่นหรือเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น แต่ถ้ามองการกระทำของปัจเจกบุคคลไม่ได้กระทบประโยชน์สุขของผู้อื่นหรือไม่ได้เป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น แม้จะเป็นการกระทำตามอำเภอใจของเขา แต่ถ้ามันเกี่ยวข้องกับเฉพาะตัวเขา การกระทำนั้นควรมีเสรีภาพพอ ๆ กับเสรีภาพทางความคิดของเขา เพื่อให้เขาได้มีโอกาสได้กระทำตามความคิดของเขาอย่างเต็มที่โดยปราศจากการแทรกแซง

Mill กล่าวว่า トラบใดที่สังคมอาจผิด ปัจเจกบุคคลอาจถูก トラบใดที่ความจริงที่สังคมยึดถืออาจจริงเพียงครั้งเดียว トラบใดที่ความเห็นพ้องต้องกันไปเสียทั้งหมดอาจไม่ใช่สิ่งที่พึงปรารถนาเสมอไป (ยกเว้นเมื่อได้นำทัศนะต่าง ๆ มาอภิปรายถกเถียง โต้แย้ง และเปรียบเทียบกันจนได้ข้อสรุปแล้ว) トラบใดที่ไม่มีมนุษย์คนใดสามารถรอบรู้ได้ทุกเรื่อง ความแตกต่างทางทัศนะย่อมไม่ใช่สิ่งเลวร้าย แต่เป็นสิ่งที่ดีต่างหาก ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นหลักการที่ Mill เสนอให้ใช้กับความคิด แต่เขาก็ชี้ให้เห็นว่า หลักการดังกล่าวสามารถนำมาใช้กับการกระทำได้เช่นกัน ดังนั้น สำหรับ Mill หากความแตกต่างทางทัศนะเป็นสิ่งที่ดี ความแตกต่างทางการกระทำก็ย่อมเป็นสิ่งที่ดี เพราะมนุษย์

ควรมีโอกาสได้ทดลองใช้ชีวิตตามความคิดของตน ความแตกต่างหลากหลายในการกระทำหรือความประพฤติ จะสามารถชี้แนะให้มนุษย์พบแนวทางการใช้ชีวิตที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ อันจะนำไปสู่ความก้าวหน้า ดังนั้น ความประพฤติของปัจเจกบุคคลไม่ควรถูกกำหนดหรือควบคุมโดยจารีตประเพณีของผู้อื่น เพราะการเป็นตัวของตัวเองคือองค์ประกอบสำคัญของความสุขและความก้าวหน้าของมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลเองและระดับสังคมส่วนรวม ดังนั้น ถ้าหากมนุษย์มีชีวิตที่ถูกกำหนดหรือถูกควบคุมโดยทัศนคติของผู้อื่น โอกาสที่มนุษย์จะมีความสุขและความก้าวหน้าย่อมเป็นไปได้ยากยิ่ง (Mill, 1859: 62-63)

ในทัศนะของ Mill เสรีภาพของปัจเจกบุคคลคือองค์ประกอบสำคัญของความสุขของมนุษยชาติ และ Mill ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า คนส่วนใหญ่ไม่ได้ตระหนักถึงองค์ประกอบดังกล่าวนี้เท่าใดนัก กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ อุปสรรคสำคัญของความสุขของมนุษยชาติคือ คนส่วนใหญ่ไม่ตระหนักต่อเสรีภาพของปัจเจกบุคคล

สำหรับ Mill เสรีภาพของปัจเจกบุคคล คือเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับความมีอารยะ ไม่ว่าจะด้านการพัฒนาการศึกษา การพัฒนาวัฒนธรรม เป็นอาทิ อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า สังคมในยุคสมัยของเขา ความเป็นตัวของตัวเองของปัจเจกบุคคลไม่ได้ถูกยกให้เป็นค่านิยมของสังคม ความเป็นตัวของตัวเองไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์ของการเคลื่อนไหวปฏิรูปสังคมและศีลธรรมในทางตรงกันข้าม คนส่วนใหญ่มีความหวาดระแวงต่อความเป็นตัวของตัวเองของปัจเจกบุคคล เพราะความเป็นตัวของตัวเองถูกมองในลักษณะเป็นขบถต่อสังคม

Mill เห็นด้วยกับนักคิดและนักปรัชญานามว่า Wilhelm Von Humboldt⁵⁷ ที่ว่าเป้าหมายของมนุษย์คือ การพัฒนาตนเองตามความคิดของตนเองอย่างเป็นมิตรกับส่วนรวม ซึ่งจะบรรลุผลได้จำเป็นอย่างที่จะต้องมียุทธศาสตร์สำคัญ 2 ประการ นั่นคือ เสรีภาพ และความแตกต่างหลากหลาย และการทำงานร่วมกันระหว่างทั้งสองเงื่อนไข จะก่อให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ขึ้น ความเป็นปัจเจกก็จะมีความเข้มแข็งมากขึ้น (Mill, 1859: 63-64)

Mill กล่าวว่า การทำอะไรเหมือน ๆ กันไปหมด และคอยแต่จะลอกเลียนแบบกัน ไม่อาจนำไปสู่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้ ขณะที่บทเรียนจากประวัติศาสตร์คือสิ่งที่มนุษย์สามารถเรียนรู้และเลือกที่จะเชื่อและประพฤติปฏิบัติตามหรือไม่ก็ตาม ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของแต่ละคน ดังนั้น ชีวิตในวัยเด็กซึ่งเป็นช่วงแรกของชีวิตมนุษย์ควรได้รับการสั่งสอนและฝึกฝนจากผู้มีประสบการณ์เสียก่อน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ มนุษย์ผู้ยังเป็นเด็กและไร้ซึ่งวุฒิภาวะสมควรที่จะถูกผู้อื่นที่มีประสบการณ์หรือสังคมแทรกแซงเพื่อชี้นำการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม จนสามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดควรกระทำสิ่งใดไม่ควรกระทำในการดำรงชีวิต แต่เมื่อมนุษย์ใดเป็นผู้ใหญ่จนมีวุฒิภาวะแล้ว

เขาย่อมสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเสรี เป็นตัวของตัวเอง กระทำตามความคิดของตนเอง ผู้อื่นหรือสังคมจะอ้างความหวังดีเพื่อแทรกแซงเขาไม่ได้ เขามีสิทธิเสรีภาพที่จะเลือกประพฤติปฏิบัติตามประสบการณ์แบบใดก็ได้ตามที่เขาพึงพอใจ

อย่างไรก็ตาม Mill จี้ให้เห็นว่า ประสบการณ์ของผู้คนในอดีตซึ่งกลายเป็นธรรมเนียมประเพณีอาจไม่เหมาะสมกับตัวตนของเขา แต่ถึงแม้ธรรมเนียมประเพณีอาจจะเหมาะสมกับเขาหรือเป็นอาจเป็นธรรมเนียมประเพณีที่ดี แต่สำหรับ Mill การประพฤติปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีเพียงเพราะว่ามันเป็นธรรมเนียมประเพณีไม่อาจช่วยให้มนุษย์สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองให้ก้าวหน้าได้ โดยเฉพาะบรรดาความสามารถพิเศษที่มีอยู่ในตัวเขา เช่น การรับรู้ การเปรียบเทียบ การแยกแยะ การวินิจฉัย เป็นต้น

Mill กล่าวว่า คนที่มัวแต่ประพฤติปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีย่อมไม่มีโอกาสได้ทดลองเลือกที่เรียนรู้ในประสบการณ์อื่น ๆ เขาย่อมไม่มีโอกาสได้ฝึกฝนตนเองในการรับรู้ การเปรียบเทียบ การแยกแยะ การวินิจฉัย เพื่อเข้าถึงสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับเขา Mill กล่าวว่า ร่างกายมนุษย์แข็งแรงได้ด้วยการใช้งานมันใด จิตใจและศีลธรรมก็ย่อมฉันทัน ดังนั้น จิตใจและศีลธรรมที่ได้ฝึกฝนให้รู้จักการรับรู้ การเปรียบเทียบ การแยกแยะ การวินิจฉัย จิตใจและศีลธรรมนั้นย่อมอ่อนแอ ดังนั้น การคิดตามคนอื่น กระทำตามคนอื่น นั้นเท่ากับว่ามนุษย์ไม่ได้พัฒนาศักยภาพตนเองเลย (Mill, 1859: 64-65)

Mill กล่าวว่า ความสามารถในการลอกเลียนแบบนั้น สัตว์อื่น ๆ เช่น ลิง เป็นต้น ก็มีได้เหมือนมนุษย์ แต่ความสามารถในการการคิดเองทำเองนั้น มนุษย์มีเหนือกว่าสัตว์อื่น ๆ และความสามารถในการคิดเองทำเองนี้เองที่บ่งชี้ถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ดังนั้น คำถามถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์จึงไม่ใช่แค่ว่า เราทำอะไร แต่ต้องถามต่อไปอีกว่า เราทำอย่างไร กล่าวคือ คิดเองทำเองหรือไม่ อย่างไร นั่นเอง ทั้งนี้ก็เพราะการคิดเองทำเองต้องใช้ทักษะความสามารถมากกว่าการลอกเลียนแบบหลายเท่า โดยเฉพาะการใช้เหตุผล การวินิจฉัย และการตัดสินใจ ตลอดจนความรับผิดชอบภายหลังจากที่เขาได้ตัดสินใจกระทำไปแล้ว

Mill กล่าวว่า แม้การลอกเลียนแบบอาจทำให้เขาปลอดภัยจากภัยอันตราย แต่ก็เทียบกันไม่ได้กับการที่เขาต้องสูญเสียความเป็นมนุษย์ไป เพราะในบรรดาผลงานทั้งหลายของมนุษย์ สิ่งแรกที่มนุษย์ควรพัฒนาคือ การพัฒนาตนเอง ดังนั้น ชีวิตที่เหมือนหุ่นยนต์จึงทำลายความเป็นมนุษย์ (Mill, 1859: 65-66) ดังที่ Mill ได้กล่าวไว้ว่า

“ธรรมชาติของมนุษย์ไม่ใช่เครื่องจักรที่ถูกสร้างขึ้นตามแม่แบบและถูกกำหนดให้ทำภาระงานที่ตั้งไว้โดยไม่ผิดเพี้ยน แต่เป็นต้นไม้มซึ่งต้องเติบโตและพัฒนาตนเองไปในทุกด้านตามความโน้มเอียงของพลังภายในที่ทำให้มนุษย์เป็นสิ่งที่มีชีวิต” (human nature is not a machine

to be built after a model, and set to do exactly the work prescribed for it, but a tree, which requires to grow and develop itself on all sides, according to the tendency of the inward forces which make it a living thing.)

(Mill, 1859: 66)

อย่างไรก็ตาม Mill ไม่ได้ปฏิเสธการประพฤติปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีแต่อย่างใด แต่เขาเห็นว่า การประพฤติปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีควรเป็นไปอย่างมีสติปัญญาคอยกำกับ กล่าวคือ ไม่ควรประพฤติปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีอย่างหลับหูหลับตาและไร้จิตวิญญาณ เพราะความเข้าใจต่อธรรมเนียมประเพณีของเราควรเป็นของเราเอง และความปรารถนาหรือแรงจูงใจต่อธรรมเนียมประเพณีก็ควรเป็นของเราเองด้วยเช่นกัน

Mill กล่าวว่า มนุษย์เรากระทำในสิ่งที่เลวไม่ใช่เพราะเขาเองมีความปรารถนาหรือมีแรงจูงใจของตนเองต่อมัน หากแต่เป็นเพราะมโนธรรมสำนึกของเขานั้นยังอ่อนแอ ดังนั้น สังคมจึงควรมีหน้าที่ต้องปลูกฝังให้ปัจเจกบุคคลผู้เป็นสมาชิกของสังคมมีความรักต่อศีลธรรมและรู้จักควบคุมตนเองด้วยศีลธรรม สำหรับ Mill การมีศีลธรรมเป็นเรื่องที่ดี แต่การกระทำในสิ่งที่ดีเกิดจากความกระตือรือร้นมากกว่าความเฉื่อยชา ดังนั้น บุคลิกภาพที่เข้มแข็งของปัจเจกบุคคลย่อมมาจากการที่ปัจเจกบุคคลมีความคิด การกระทำ ความปรารถนา ตลอดจนแรงจูงใจหรือความกระตือรือร้นที่เป็นของตนเอง และสังคมย่อมไม่อาจเจริญก้าวหน้าได้ หากปราศจากปัจเจกบุคคลที่มีบุคลิกภาพที่เข้มแข็งดังกล่าว (Mill, 1859: 66-67)

Mill ชี้ให้เห็นว่า ในอดีตนั้นสังคมอาจจะไม่มีอำนาจพอที่จะควบคุมพลังแห่งธรรมชาติของความเป็นตัวของตัวเองของปัจเจกบุคคล สังคมจึงสร้างกฎหมายขึ้นมา และโน้มน้าวปัจเจกบุคคลมีความปรารถนาและความกระตือรือร้นที่จะเป็นของตัวเองให้เคารพต่อกฎหมาย กล่าวคือ เพื่อสร้างเงื่อนไขให้เขาได้ควบคุมตนเอง จนเวลาล่วงเลยผ่านไป กฎหมายได้มีอำนาจเหนือปัจเจกบุคคลทั้งหมด อำนาจของกฎหมายได้เข้าแทรกแซงและควบคุมชีวิตของปัจเจกบุคคล ไม่เว้นแม้แต่นิสัยใจคอที่ถูกควบคุม เมื่อสังคมเห็นว่ากฎหมายทำงานควบคุมปัจเจกบุคคลอย่างได้ผล ขณะที่แนวทางอื่น ๆ อาจไม่ได้ผลทันใจ Mill กล่าวว่า ในยุคสมัยของเขา สังคมได้มีอำนาจเหนือปัจเจกบุคคลอย่างสิ้นเหลือ เป็นเหตุให้พลังแห่งธรรมชาติของความเป็นตัวของตัวเองของปัจเจกบุคคลลดลง และมีน้อยเกินไป เพราะความปรารถนาและความกระตือรือร้นที่จะเป็นของตัวเองของพวกเขาได้ถูกทำให้อ่อนแอลง ผู้ที่มีความปรารถนาและความกระตือรือร้นที่จะเป็นของตัวเองถูกสังคมตราหน้าว่าเป็นผู้ต่อต้านกฎหมาย คนประเภทนี้ถูกจับตาจากสังคมอย่างเข้มงวด จนบางครั้งคนประเภทนี้ต้องถูกประณามทางศีลธรรมจากสังคมหรือถูกลงโทษทางกฎหมาย วัฒนธรรมการจ้องจับผิดทวิความรุนแรงมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งเรื่องที่ปัจเจกบุคคลต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่น และแม้แต่

เรื่องที่เกี่ยวข้องแต่กับตัวปัจเจกบุคคลเองก็ไม่เว้น คนส่วนใหญ่ในสังคมใช้ชีวิตไปอย่างไรก็ตามว่าเราพอใจกับสังคมแบบนี้จริงหรือ สังคมเช่นนี้เข้ากับธรรมชาติของเราจริงหรือ สังคมเช่นนี้จะเปิดโอกาสให้สิ่งที่เราพอใจในตัวเราได้เจริญก้าวหน้าหรือไม่ ในทางตรงกันข้าม คนส่วนใหญ่ในสังคมมักจะตั้งคำถามแล้วว่า อะไรที่เหมาะสมกับสถานะภาพขณะนั้นของพวกเขา อะไรคือสิ่งที่คนในสถานะภาพเดียวกันกับพวกเขาทำกัน ในทัศนะของ Mill คนส่วนใหญ่ในสังคมไม่รู้ตัวด้วยซ้ำว่า จริงๆ แล้วตนเองมีนิสัยใจคออย่างไร เพราะพวกเขามัวแต่ใช้ชีวิตไปตามธรรมเนียมประเพณี พวกเขาจึงคิดได้แต่เรื่องที่จะทำให้เหมือนกับคนส่วนใหญ่ในสังคม พวกเขาชอบเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม พวกเขาเลือกที่จะทำก็แต่เฉพาะในสิ่งที่คนส่วนใหญ่ในสังคมเลือกไปแล้ว ขณะที่การประพฤติปฏิบัติที่แตกต่างออกไปจากคนส่วนใหญ่ในสังคมจะกลายเป็นสิ่งที่ถูกหลีกเลี่ยงราวกับว่ามันคืออาชญากรรม Mill กล่าวว่า เมื่อพวกเขาไม่ทำตามธรรมชาติของตนเอง ท้ายที่สุดแล้วพวกเขาก็จะไม่เหลือธรรมชาติของตนเองให้ทำ ความสามารถต่าง ๆ ของพวกเขาก็จะอ่อนแอลง พวกเขาจะกลายเป็นคนที่ไร้ซึ่งแรงปรารถนาที่จะมีความสุขตามธรรมชาติของตนเอง พวกเขาจะไร้ซึ่งพลังความรู้ภายในตัวของพวกเขา ซึ่งสำหรับ Mill มันคือสภาพของมนุษย์ที่ไม่พึงปรารถนา (Mill, 1859: 67-68)

Mill ยกตัวอย่างให้เห็นภาพว่า ในอดีต เคยมีลัทธิความเชื่อที่ชื่อ คัลเวง (Calvinism) ที่เชื่อว่า ธรรมชาติของมนุษย์นั้นเลวร้าย และการเป็นตัวของตัวเองหรือการมีเจตจำนงแห่งจิตใจเป็นของตนเองนั้น ถือว่าผิดศีลธรรมของลัทธิคัลเวงอย่างร้ายแรง เพราะสำหรับลัทธิคัลเวง มนุษย์จะทำความดีได้ต้องอยู่ในความเชื่อฟังเท่านั้น โดยอ้างว่าเป็นบัญชาของพระเจ้า ดังนั้นมนุษย์ในสังคมที่นับถือลัทธิคัลเวงจึงไม่มีสิทธิที่จะเลือกให้กับชีวิตตนเอง และการกระทำในสิ่งที่ไม่ใช่หน้าที่ตามที่ลัทธิคัลเวงกำหนดนั้นถือว่าเป็นบาป และหากใครก็ตามสร้างบาป ความตายเท่านั้นที่จะทำให้เขาหลุดพ้นจากบาป สำหรับ Mill เขาเห็นว่า นี่คือตัวอย่างแนวคิดแนวปฏิบัติที่ทำลายความสามารถของมนุษย์ให้อ่อนแอลงโดยสิ้นเชิง และแนวคิดของลัทธิคัลเวงก็มักจะถูกผู้มีอำนาจสนับสนุนในฐานะเครื่องมือที่คอยกำหนดและควบคุมชีวิตของสมาชิกทุกคนของสังคม (Mill, 1859: 68-69)

Mill ชี้ให้เห็นว่า สังคมสมัยใหม่ นับแต่ยุคสมัยของเขาเป็นต้นไป ผู้คนในสังคมมีแนวโน้มว่าจะมีชีวิตที่คล้ายกับผู้คนในสังคมที่นับถือลัทธิคัลเวง กล่าวคือ เป็นชีวิตที่ไร้ซึ่งเสรีภาพและความก้าวหน้า

Mill กล่าวว่า อันที่จริงแล้ว เจตนารมณ์ของพระเจ้าน่าจะมุ่งหมายให้มนุษย์มีความสามารถและมีชีวิตที่เจริญเติบโตก้าวหน้า คงมิใช่ให้มีชีวิตที่ถูกทำให้อ่อนด้อยในความสามารถลง และพระเจ้าย่อมยินดีด้วยซ้ำไป หากมนุษย์มีชีวิตที่มีเสรีภาพ เพราะเสรีภาพจะทำให้มนุษย์มีโอกาสได้พัฒนาความสามารถของตนเอง และมีโอกาสที่จะเจริญเติบโตก้าวหน้า ดังนั้น

สำหรับ Mill ความกล้าหาญที่จะก้าวข้ามจารีตแบบคัลเวง คือหนึ่งในคุณลักษณะที่มีค่าของมนุษย์ ดังที่ความกล้าหาญลักษณะที่คล้ายกันนี้เคยเกิดขึ้นมาแล้วในสมัยกรีก ซึ่งเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของการปกครองตนเองแบบกรีก ดังที่ Plato เคยกล่าวไว้ ดังที่ Mill ได้กล่าวว่า การเป็นคนแบบ John Knox⁵⁸ ก็ถือว่าดีแล้ว แต่การเป็นคนแบบ Alcibiades⁵⁹ อาจดีกว่า และถ้าเป็นคนแบบ Pericles⁶⁰ ได้ก็ยิ่งดี (Mill, 1859: 69-70)

Mill กล่าวว่า ความเป็นปัจเจกคือคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ความเป็นปัจเจกควรถูกบ่มเพาะและส่งเสริมให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ความแตกต่างหลากหลายคือสิ่งที่เสริมสร้างความคิดและความรู้สึกของปัจเจกบุคคล แม้สังคมจะกำหนดขอบเขตของความเป็นปัจเจกไว้ที่การไม่กระทบต่อประโยชน์สุขของผู้อื่น แต่ก็นับว่าคุ้มค่า หากต้องแลกกับการได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง กฎแห่งการไม่กระทบประโยชน์สุขของผู้อื่น จะทำให้มนุษย์รู้จักควบคุมความเห็นแก่ตัวของตนเอง และสามารถตระหนักได้ว่า ผู้อื่นก็มีประโยชน์สุขเป็นเป้าหมายในชีวิตเหมือนกับตัวเขา อย่างไรก็ตาม การห้ามปรามหรือควบคุมปัจเจกบุคคลในเรื่องที่เขาไม่ได้กระทบประโยชน์สุขของผู้อื่นนั้นไม่ควรเกิดขึ้น ไม่ว่าสังคมจะมีความไม่พอใจขนาดไหนก็ตาม และถ้าปัจเจกบุคคลยินยอมให้สังคมกระทำเช่นนั้นต่อเขาโดยไม่รู้สึกต่อต้านและนินทา เขาจะกลายเป็นคนที่สูญเสียพลังแห่งธรรมชาติของตัวตนเขาไป ดังนั้น เพื่อให้พลังแห่งธรรมชาติของตัวตนเขาได้มีโอกาสปรากฏออกมาเป็นรูปธรรม เสรีภาพของปัจเจกบุคคลและความแตกต่างหลากหลายของปัจเจกบุคคลต้องได้รับการเคารพ ปกป้อง คุ้มครอง ตลอดจนสนับสนุนส่งเสริม (Mill, 1859: 70-71) ดังที่ Mill ได้กล่าวไว้ว่า

“อะไรก็ตามที่ทำลายความเป็นปัจเจก มันคือเผด็จการ ไม่ว่าจะเรียกมันด้วยชื่ออะไรก็ตาม และไม่ว่ามันจะประกาศว่ากำลังทำตามเจตจำนงของพระเจ้า หรือกำลังทำตามคำสั่งของมนุษย์ด้วยกันก็ตาม” (whatever crushes individuality is despotism, by whatever name it may be called, and whether it professes to be enforcing the will of God or the injunctions of men.)

(Mill, 1859: 71)

Mill กล่าวว่า ความเป็นปัจเจกมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นต่อพัฒนาการของมนุษย์ ความเป็นปัจเจกภาพเท่านั้นที่จะสามารถทำให้มนุษย์เจริญเติบโตได้อย่างสมบูรณ์ เพราะความเป็นปัจเจกจะนำพาตัวมนุษย์ไปสู่สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์จะสามารถไปได้ ไม่มีเหตุผลใดที่ควรต่อการปิดกั้นความเป็นปัจเจก และสำหรับ Mill มนุษย์ที่พัฒนาแล้วย่อมสามารถสร้างประโยชน์สุข

58

59

60

ให้แก่ผู้อื่นที่ยังไม่พัฒนาได้ กล่าวคือ แม้แต่มนุษย์ผู้ที่ไม่ต้องการเสรีภาพเลย ก็อาจได้รับประโยชน์สุขจากจากการต้องการเสรีภาพ หากพวกเขาไม่แทรกแซงหรือขัดขวางต่อบรรดาผู้ที่ต้องการเสรีภาพเหล่านั้น (Mill, 1859: 71)

ในทัศนะของ Mill เสรีภาพคือสิ่งที่ทำให้มนุษย์ผู้ด้วยพัฒนามีโอกาสได้เรียนรู้จากมนุษย์ผู้พัฒนาแล้ว ขณะที่มนุษย์ผู้พัฒนาแล้วต้องการที่จะมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นของตนเองอย่างไม่รู้จักจบ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ก็คือสิ่งที่ทำให้มนุษย์ค้นพบแนวคิดและแนวปฏิบัติใหม่ ๆ หรือค้นพบความจริงใหม่ ๆ ขณะที่ความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ก็มีจุดกำเนิดมาจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ดังนั้น ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือมนุษย์เราจำเป็นต้องการเพื่อนมนุษย์ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคมส่วนรวม トラบโดที่มนุษย์เรายังไม่ได้บรรลุประโยชน์สุขที่สมบูรณ์ทั้งทางความคิดและทางปฏิบัติในทุก ๆ เรื่อง อย่างไรก็ตาม Mill กล่าวว่า มีคนอยู่เพียงจำนวนน้อยนิด ที่ต้องการอุทิศตนให้กับการทดลองค้นหาสิ่งใหม่ ๆ ทั้งทางความคิดและการปฏิบัติ ดังนั้น คนจำนวนน้อยนิดเหล่านี้จึงเป็นคนประเภทที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อโลก และหากปราศจากมนุษย์หัวก้าวหน้าในแบบดังกล่าว สังคมมนุษย์ก็แทบจะหยุดนิ่งและไร้ความเจริญก้าวหน้า เพราะความเจริญก้าวหน้านั้นเกิดจากสิ่งใหม่ ๆ และสิ่งใหม่ ๆ เกิดจากมนุษย์หัวก้าวหน้าที่ได้ค้นพบและนำเสนอแนวคิดและแนวปฏิบัติที่ดีใหม่ ๆ ซึ่งไม่เคยมีมาก่อนให้แก่สังคมได้รับรู้และนำไปทดลองปฏิบัติต่อไป สำหรับ Mill เหล่าอัจฉริยะอาจเป็นคนส่วนน้อยในสังคม แต่การจะมีปัจเจกบุคคลที่เป็นอัจฉริยะได้นั้น ก็คงจะมีได้แต่ในดินแดนที่มีเสรีภาพเท่านั้น เพราะเหล่าอัจฉริยะต้องการความเป็นปัจเจกมากกว่าคนทั่วไป พวกเขามีคุณลักษณะที่แตกต่างจากคนทั่วไป โดยเฉพาะการไม่ยอมทนต่อสภาพบังคับจิตใจจากจารีตเดิม ๆ ของสังคม และพวกเขาเองก็มักจะถูกคนส่วนใหญ่ในสังคมมองว่าเป็นพวกหัวรุนแรง ทั้ง ๆ ที่สังคมเองก็มักจะได้ประโยชน์สุขจากผลงานของพวกเขา (Mill, 1859: 71-72)

ในทัศนะของ Mill เขาให้ความสำคัญกับความเป็นอัจฉริยะทั้งทางความคิดและการกระทำ เขาเห็นว่าความเป็นอัจฉริยะควรถูกพัฒนาไปอย่างเสรี อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่าสำหรับคนส่วนใหญ่ในสังคม ความหมายของสิ่งที่เรียกว่าความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มักจะหมายถึงความแปลกแยก กล่าวคือ มีความหมายสำหรับคนส่วนใหญ่มันมักจะมีความหมายในแง่ลบ Mill กล่าวว่า คนประเภทที่ไม่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ย่อมไม่อาจตระหนักถึงความสำคัญของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้ นั่นก็เพราะพวกเขาไม่รู้ว่ามันจะให้ประโยชน์อะไรแก่เขา และเขาก็มองไม่เห็นถึงความจำเป็นของมันที่มีต่อเขา ดังนั้น สำหรับ Mill สิ่งแรกที่มนุษย์ผู้พัฒนาแล้วจะต้องช่วยมนุษย์ผู้ด้อยพัฒนา คือ ช่วยเปิดหูเปิดตาพวกเขาให้มีโอกาสที่กว้างไกลมากขึ้น เพราะถ้าหู ตา และโลกทัศน์ของพวกเขาถูกปิดอยู่ พวกเขาย่อมขาดโอกาสที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ผู้มีความคิด

ริเริ่มสร้างสรรค์ สำหรับ Mill ยิ่งพวกเขาขาดความตระหนักต่อความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มากเท่าใด ชีวิตของพวกเขาก็ยิ่งจำเป็นต้องมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เข้าไปช่วยเหลือมากขึ้นเท่านั้น (Mill, 1859: 72-73)

Mill ชี้ให้เห็นว่า แม้แต่ในยุคสมัยโบราณ หรือในยุคสมัยกลาง (middle ages) พวกเขาให้ความสำคัญกับความเป็นปัจเจก กล่าวคือ ปัจเจกบุคคลสามารถมีอำนาจเหนือตัวเอง (the individual was a power in himself) อย่างไรก็ตาม ความเป็นปัจเจกถูกทำให้อ่อนแอลงเรื่อย ๆ นับแต่ยุคสมัยศักดินา (feudality) เป็นต้นมา มาจนถึงยุคสมัยใหม่ และในยุคสมัยใหม่ ปัจเจกบุคคลได้ถูกสังคมมวลชนกลืนกินจนไร้ตัวตนไปอย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะในทางการเมือง ขณะที่ความคิดเห็นสาธารณะ (public opinion) ซึ่งเป็นทัศนะของมวลชน (masses) ที่เป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม ได้กลายเป็นสิ่งที่มีอำนาจปกครองโลก (rules the world) กล่าวคือ อำนาจและอิทธิพลได้ตกอยู่ในมือของมวลชนคนส่วนใหญ่ ขณะที่รัฐบาลเองก็ได้กลายเป็นแค่เครื่องมือของมวลชนคนส่วนใหญ่ในสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการทางอารมณ์ความรู้สึกของพวกเขาเอง เรื่องนี้ Mill ยกตัวอย่างว่า ในกรณีของอเมริกา พวกคนผิวขาว (the whole white population) คือมวลชนคนส่วนใหญ่ที่ครองอำนาจนำสังคม ขณะที่ในอังกฤษ มวลชนคนส่วนใหญ่ที่ครองอำนาจนำคือชนชั้นกลาง (the middle class) ซึ่งทั้งสองกรณีต่างก็เป็นการรวมตัวกันของบรรดาสามัญชนคนธรรมดา

Mill กล่าวว่า ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย (democracy) ที่ให้ความสำคัญกับคนจำนวนมาก (many) หากไม่มีความไว้วางใจที่จะรับฟังคำชี้แนะจากผู้มีสติปัญญาที่เหนือกว่าคนทั่วไป ซึ่งอาจอยู่ในรูปของคน ๆ เดียว (one) หรือกลุ่มคนเพียงไม่กี่คน (few) สังคมประชาธิปไตยเองก็ยากที่จะเจริญก้าวหน้า เพราะเสียงส่วนใหญ่จะสร้างปัญหาให้กับสังคมประชาธิปไตยเอง Mill กล่าวว่า ความเจริญก้าวหน้าเกิดจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ขณะที่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จะนำไปสู่นวัตกรรมทางความคิดและการกระทำอันชาญฉลาดให้แก่สังคม และโดยทั่วไปแล้วนวัตกรรมทางความคิดและการกระทำอันชาญฉลาดก็มักจะมาจากคนเพียงคนเดียวหรือกลุ่มคนเพียงไม่กี่คน ทั้งนี้ Mill กล่าวว่า สิ่งที่เขาเสนอนี้ไม่ได้เป็นการเรียกร้องหรือสนับสนุนให้มีการปกครองโดยคน ๆ เดียว หรือกลุ่มคนเพียงไม่กี่คน แต่เขาเรียกร้องให้มวลชนคนส่วนใหญ่เคารพในสติปัญญาที่เหนือกว่าของคนส่วนน้อยในสังคม เพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคมส่วนรวมเอง โดยเฉพาะกับบรรดาเหล่าอัจฉริยะทั้งหลาย เพราะการที่มวลชนคนส่วนใหญ่จะได้รับประโยชน์จากอัจฉริยะได้ อัจฉริยะเหล่านั้นต้องมีเสรีภาพในการคิดและการกระทำ ตลอดจนเสรีภาพที่พวกเขาจะมีโอกาสชี้แนะแก่นมนุษยชาติ และ Mill เองก็ไม่ได้หมายความว่า ให้เหล่าอัจฉริยะมีอำนาจบังคับให้ผู้อื่นทำตามที่เขาสั่ง เพราะนั่นเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับเสรีภาพอยู่แล้ว เพียงแต่สังคมไม่ควรปิดกั้นเสรีภาพของเหล่าอัจฉริยะทั้งหลายก็เท่านั้น

ดังนั้น ในทัศนะของ Mill เมื่อกระแสแห่งทัศนะของมวลชนคนส่วนใหญ่กลายเป็นสิ่งที่ครอบงำโลกในยุคสมัยใหม่ สิ่งที่จะสามารถนำมาถ่วงดุล ป้องกัน หรือแก้ไขอำนาจดังกล่าวนี้ได้ก็คือ การให้เสรีภาพแก่ปัจเจกบุคคล เพราะให้ปัจเจกบุคคลกลายเป็นผู้ที่แข็งแกร่งทั้งในความคิดและการกระทำ ซึ่งเป็นของพวกเขาเอง โดยเฉพาะ โอกาสที่จะมีปัจเจกบุคคลผู้ที่มีความสามารถพิเศษทั้งทางความคิดและจิตใจเหนือกว่าคนทั่วไป เพราะความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเขาจะนำไปสู่ความคิดและการกระทำที่แตกต่างออกไปจากมวลชนคนส่วนใหญ่ อันเป็นการต้านทานกระแสอำนาจของมวลชนคนส่วนใหญ่ไว้ ดังนั้น สำหรับ Mill ในยุคสมัยใหม่ การกล่าวหาญที่จะเป็นตัวอย่างของการขบถต่ออำนาจของมวลชนคนส่วนใหญ่ หรือการปฏิเสธที่จะสยบยอมต่ออำนาจของจารีตประเพณีที่มวลชนคนส่วนใหญ่เป็นคนกำหนด นั่นถือได้ว่าเป็นความประพฤตินี้มีคุณค่าอย่างยิ่ง เพราะเมื่อทัศนะของมวลชนคนส่วนใหญ่ได้มีอำนาจและใช้อำนาจเยี่ยงทรราช หรือที่เรียกว่า ทรราชของความคิดเห็น (the tyranny of opinion) ทรราชดังกล่าวนี้มันจะทำให้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หรือความแตกต่างหลากหลายอ่อนแอลงและกลายเป็นเรื่องที่ต้องถูกประณาม (reproach) ดังนั้น เพื่อป้องกันทรราชดังกล่าว ปัจเจกบุคคลจึงควรกล้าหาญที่จะแตกต่างออกไปจากมวลชนคนส่วนใหญ่ แต่ความแตกต่างหลากหลายก็เกิดขึ้นได้แต่กับการมีปัจเจกบุคคลผู้มีความคิดและการกระทำเป็นของตนเองที่แข็งแกร่ง และความแข็งแกร่งที่ว่านี้ก็มีแต่ในดินแดนที่มีเสรีภาพอย่างใดก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า ในยุคสมัยใหม่ จำนวนของเหล่าอัจฉริยะ หรือผู้ที่มีจิตใจที่เข้มแข็งไม่คล้อยตามมวลชนคนส่วนใหญ่ง่าย ๆ หรือผู้ที่มีความกล้าหาญทางศีลธรรม มีแนวโน้มว่าเหลือน้อยลงเรื่อย ๆ ซึ่งนับว่าเป็นปรากฏการณ์ที่เลวร้าย (Mill, 1859: 73-75)

Mill กล่าวว่า เสรีภาพของปัจเจกบุคคลควรถูกขยายไปให้มีขอบเขตที่กว้างที่สุดเท่าที่จะกว้างได้ โดยเฉพาะเสรีภาพของสิ่งที่ไม่ได้เป็นไปตามธรรมเนียมประเพณีของคนส่วนใหญ่ในสังคม ทั้งนี้ก็เพื่อให้เวลาได้เป็นเครื่องพิสูจน์ว่า สิ่งใดที่ควรค่าแก่การนำมาเป็นธรรมเนียมประเพณีใหม่ที่ดีกว่าธรรมเนียมประเพณีเดิม ๆ ดังนั้น มนุษย์จึงควรมีเสรีภาพในการคิดและการกระทำ และมีสิทธิที่จะปฏิเสธต่อธรรมเนียมประเพณีเดิม ๆ ที่เขาไม่เห็นด้วย เพราะเสรีภาพจะช่วยให้นักมนุษยมีโอกาที่จะเข้าถึงธรรมเนียมประเพณีที่ดีกว่าเดิม และมนุษย์ก็ไม่ควรถูกจำกัดเสรีภาพให้มีชีวิตอยู่แต่ภายใต้ธรรมเนียมประเพณีเดียวหรือเพียงน้อยนิด เพราะใครก็ตาม ถ้าเขาพอมีสามัญสำนึกและประสบการณ์ได้ในระดับหนึ่งหรือพอประมาณแล้ว การมีชีวิตตามความคิดของตนเองนั้นย่อมเป็นสิ่งที่ดีที่สุด เพราะนั่นเป็นสิ่งที่แสดงว่าหรือประกันว่า เขาเป็นเจ้าของความคิดและการกระทำของเขาเอง

Mill กล่าวว่า มนุษย์ไม่เหมือนแกะ และแม้แต่แกะเองก็เชื่อว่าเหมือนกันไปเสียทั้งหมดจนไม่สามารถแยกแยะให้เห็นถึงความแตกต่างได้ หากพิจารณามันเป็นรายตัว ในทำนอง

เดียวกัน มนุษย์ย่อมไม่อาจมีเสื้อผ้าหรือรองเท้ามาสวมใส่ได้อย่างพอดีตัว จนกว่าเขาจะได้ทดลองวัดเสื้อผ้าหรือรองเท้าให้เหมาะสมตามขนาดตัวของเขา หรือมีโอกาสได้เลือกเสื้อผ้าหรือรองเท้าด้วยตัวเขาเองจากทุกขนาดมาแล้ว แต่ความแตกต่างมนุษย์ในการสวมใส่เสื้อผ้าหรือรองเท้าก็ไม่ได้ยุติลงแค่เรื่องขนาดของร่างกาย หากแต่มีความแตกต่างในเรื่องอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น เรื่องของรสนิยม เป็นต้น

ดังนั้น Mill จึงชี้ให้เห็นว่า ชีวิตของมนุษย์มีความแตกต่างกันในด้านอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งมีความซับซ้อนกว่าการหาเสื้อผ้าหรือรองเท้ามาสวมใส่ นั่นก็เพราะคุณสมบัติของร่างกายและจิตวิญญาณของมนุษย์แต่ละคนนั้นไม่เหมือนกัน และนี่ก็เป็นเหตุผลที่มนุษย์ขาดิการพินิจในความแตกต่างของปัจเจกบุคคลแต่ละคน เพราะปัจเจกบุคคลแต่ละคนย่อมมีความต้องการทางร่างกายและจิตวิญญาณไม่เหมือนกัน ดังนั้น ชีวิตมนุษย์ที่อยู่แต่เพียงภายใต้ศีลธรรมเดียวหรือจำนวนศีลธรรมเพียงน้อยนิดย่อมไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางจิตวิญญาณของมนุษย์ทั้งมวลที่มีความแตกต่างหลากหลายได้ เมื่อไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่มีอยู่อย่างแตกต่างหลากหลายได้ การพัฒนาทางจิตวิญญาณของมนุษย์ย่อมไม่อาจเจริญเติบโตได้ เปรียบเช่นเดียวกับพืชพันธุ์นา ๆ ชนิดที่มีความแตกต่างหลากหลาย แต่ย่อมไม่อาจเจริญเติบโตได้ในสภาพดินฟ้าอากาศในแบบเดียวกัน

Mill กล่าวว่า ความเป็นแบบแผนเดียวกันอาจทำให้หลายคนรู้สึกดี แต่สำหรับบางคน ความเป็นแบบแผนเดียวกันอาจเป็นตัวทำลายศักยภาพหรือความสามารถของเขาเอง และทำให้เขารู้สึกแย่กับมัน แต่ Mill ก็เห็นว่า นี่คือธรรมชาติของความแตกต่างในชีวิตของมนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ และความแตกต่างนี้ก็เป็นที่มาของความสุขและความทุกข์ของมนุษย์ในเวลาเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้มนุษย์สามารถหลุดพ้นจากความทุกข์นี้ได้ การมีขันติธรรมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ และถ้าหากมนุษย์ไม่เคารพในความแตกต่างหลากหลายในการใช้ชีวิตของกันและกัน มนุษย์ก็ไม่อาจมีความสุขตามที่เขาคาดหวังได้อย่างถ้วนหน้า จิตวิญญาณ ทางศีลธรรม ตลอดจนสุนทรียะ ย่อมไม่อาจพัฒนาก้าวหน้าได้ ทั้ง ๆ ที่โดยธรรมชาติของพวกเขาแล้ว พวกเขาสามารถเข้าถึงได้

Mill กล่าวว่า ไม่มีที่ใดในโลกที่ปิดกั้นไม่ให้มีความแตกต่างในเรื่องรสนิยมได้โดยสิ้นเชิง เช่น เรื่องของดนตรี กีฬา หรือการศึกษา เป็นต้น เพราะในเรื่องของรสนิยมนั้น จำนวนคนที่ชอบและไม่ชอบ มีมากเกินกว่าที่ใครจะสามารถเข้ามาห้ามปรามหรือควบคุมได้ ขณะที่ชายและหญิงอาจโดนกล่าวหาว่า ทำในสิ่งที่คนส่วนใหญ่ในสังคมเขาไม่ทำกัน หรือ ไม่ทำในสิ่งที่คนส่วนใหญ่ในสังคมเขาทำกัน โดยเฉพาะเพศหญิงที่มีมักจะถูกกล่าวหาว่า รวากับว่าพวกเขาได้ทำความผิดทางศีลธรรมอย่างร้ายแรง (Mill, 1859: 75-76)

Mill ชี้ให้เห็นว่า ในยุคสมัยใหม่ความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่มีแนวโน้มว่าจะไร้ซึ่งขันติธรรมต่อปัจเจกบุคคลที่มีความคิดและการกระทำที่แตกต่างออกไปจากพวกเขามากขึ้นเรื่อย ๆ

ขณะที่ในทัศนะของ Mill คนส่วนใหญ่มักจะมียระดับสติปัญญาพอ ๆ กัน มีนิสัยใจคอคล้าย ๆ กัน มีรสนิยมคล้าย ๆ กัน พวกเขาไม่ค่อยมีความปรารถนาหรือแรงแรงใจที่มากพอที่จะคิดและกระทำในสิ่งที่แตกต่างออกไปจากความเป็นปกติธรรมดาที่พวกเขาเป็นอยู่หรือคุ้นเคย ดังนั้น ย่อมเป็นการยากที่พวกเขาจะเข้าใจต่อปัจเจกบุคคลที่มีความปรารถนาหรือความกระตือรือร้นที่จะคิดและกระทำในสิ่งที่แตกต่างออกไปจากคนส่วนใหญ่ในสังคม ดังนั้น พวกเขาจึงมักจะมองว่า ใครก็ตามที่คิดและกระทำในสิ่งที่แตกต่างออกไปจากคนส่วนใหญ่ในสังคม คนพวกนี้คือพวกหัวรุนแรง ดังนั้น ในยุคสมัยใหม่อำนาจสาธารณะจึงได้เข้ามาแทรกแซงปัจเจกบุคคลมากขึ้นเรื่อย ๆ ไม่ว่าจะเป็นความพยายามเข้ามาจัดการจัดระเบียบพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล การเข้ามาห้ามปรามไม่ให้ปัจเจกบุคคลคิดและกระทำในสิ่งที่แตกต่างออกไปจากความเป็นปกติของคนส่วนใหญ่ในสังคม ดังนั้น จิตวิญญาณของปัจเจกบุคคลในยุคสมัยใหม่จึงถูกกำหนดกดทับด้วยกฎของสังคม และสิ่งที่ปัจเจกบุคคลพึงคิดและกระทำได้นั้น ต้องเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับเท่านั้น และการห้ามปรามแรงปรารถนาแห่งจิตวิญญาณ การควบคุมความโดดเด่นของความเป็นปัจเจกนี้เอง ที่ได้ธรรมให้ความเป็นธรรมชาติของมนุษย์ถูกกดทับและอ่อนแอลงในทัศนะของ Mill (Mill, 1859: 77)

Mill กล่าวว่า ในยุคสมัยใหม่ การลอกเลียนแบบคนส่วนใหญ่ในสังคมกลายเป็นมาตรฐานแห่งการยอมรับความคิดและการกระทำของปัจเจกบุคคลไปเสียแล้ว ซึ่งแทนที่จะเป็นเหตุผล ขณะที่ความรู้สึก ความปรารถนา นิสัยใจคอของผู้คนในสังคมถูกลดทอนลงให้กลายเป็นแค่เรื่องธรรมเนียมประเพณีนิยม และในทัศนะของ Mill จริงอยู่ที่สังคมนั้นจะยิ่งใหญ่ได้ ผู้คนในสังคมนั้นต้องตระหนักที่จะรวมกลุ่มกัน ซึ่งนักศีลธรรมส่วนใหญ่ก็มักจะเรียกร้องในสิ่งนี้อยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม Mill กล่าวว่า หากสังคมขาดซึ่งปัจเจกบุคคลผู้มีจิตวิญญาณที่แข็งแกร่งและกล้าหาญที่จะแยกตัวออกจากกลุ่มคนส่วนใหญ่ด้วยการคิดและการกระทำในสิ่งที่แตกต่างหลากหลายออกไปจากคนส่วนใหญ่ สังคมที่เคยยิ่งใหญ่อยู่นั้นอาจเสื่อมถอยไปในที่สุด (Mill, 1859: 77-78)

Mill ชี้ให้เห็นว่า เผด็จการของจารีตประเพณี (the despotism of custom) คืออุปสรรคสำคัญของความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติในทุกหนแห่ง โดยเฉพาะกับปัจเจกบุคคลผู้มีจิตวิญญาณที่จะก้าวข้ามอำนาจที่ครอบงำของจารีตประเพณี ทั้งนี้ก็เพื่อค้นหาสิ่งที่ดีกว่าในชีวิต สำหรับ Mill จิตวิญญาณอันแรงกล้าของปัจเจกบุคคลลักษณะเช่นนี้ คือจิตวิญญาณแห่งเสรีภาพ (the spirit of liberty) หรือจิตวิญญาณแห่งความก้าวหน้า (progress) หรือจิตวิญญาณแห่งการปรับปรุงพัฒนา (improvement)

อย่างไรก็ตาม Mill กล่าวว่า ในบางกรณี การมีจิตวิญญาณแห่งการปรับปรุงพัฒนานั้น อาจไม่ได้เป็นหลักประกันว่าจะมีจิตวิญญาณแห่งเสรีภาพอยู่ด้วยเสมอไป โดยเฉพาะเมื่อมีการบังคับและความไม่เต็มใจเข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สังคมที่มีการปรับปรุงพัฒนา ใ่ว่าจะมี

เสรีภาพเสมอไป ขณะที่แม้แต่สังคมที่มีเสรีภาพเท่านั้นที่จะสร้างการปรับปรุงพัฒนาให้เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน เพราะเสรีภาพคือแก่นแกนกลางของการปรับปรุงพัฒนา

ขณะที่แนวคิดเรื่องเสรีภาพ ความก้าวหน้า และการปรับปรุงพัฒนานั้น ต่างก็เป็นแนวคิดที่เป็นปฏิปักษ์ต่อเผด็จการของจารีตประเพณี กล่าวคือ แนวคิดเรื่องเสรีภาพ ความก้าวหน้า และการปรับปรุงพัฒนามีเจตจำนงร่วมแห่งความเป็นปัจเจกตรงที่มีความต้องการที่จะปลดปล่อยตนเอง ให้ตนเองมีความเป็นตัวของตัวเองมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ดังนั้น ยิ่งปัจเจกบุคคลมีเสรีภาพ ความก้าวหน้า และการปรับปรุงพัฒนาในระดับที่มาก ปัจเจกบุคคลก็ยิ่งจะสามารถปลดแอกจากอำนาจครอบงำของจารีตประเพณีได้มากเท่านั้น

นอกจากนี้ Mill ยังได้ชี้ให้เห็นว่า ประวัติศาสตร์การต่อสู้กันระหว่างเสรีภาพ ความก้าวหน้า และการพัฒนา กับอำนาจจารีตประเพณี นั้นว่ามีมาอย่างยาวนาน และอาจถือได้ว่าเป็นประเด็นถกเถียงสำคัญในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ โดยเฉพาะในสังคมยุโรป ขณะที่ Mill ชี้ให้เห็นว่า ในสังคมอื่น ๆ เช่น ในสังคมตะวันออก (East) เป็นต้น ประวัติศาสตร์การต่อสู้กันระหว่างเสรีภาพ ความก้าวหน้า และการพัฒนา กับอำนาจจารีตประเพณีนั้น อาจมีน้อยกว่าสังคมยุโรป ทั้งนี้ก็เพราะในสังคมตะวันออก เผด็จการของจารีตประเพณีนั้นมีอำนาจอย่างล้นพ้น กล่าวคือ ในสังคมตะวันออก จารีตประเพณีคือสิ่งที่是一切คำตอบสูงสุดของทุกสิ่งทุกอย่าง หรือเป็นสิ่งที่ทุกสิ่งทุกอย่างอ้างอิงอยู่ ดังนั้น ไม่ว่าจะเรื่องความชอบธรรม ความยุติธรรม ก็ล้วนเป็นเรื่องที่ต้องอ้างอิงอยู่กับจารีตประเพณีหรือต้องเป็นไปตามจารีตประเพณีกำหนด ขณะที่จารีตประเพณีเป็นสิ่งที่อยู่เหนือความคิดและการกระทำ ดังนั้น การต่อต้าน โต้แย้ง หรือแม้แต่นำมาอภิปรายถกเถียงของปัจเจกบุคคลจึงเป็นสิ่งที่เกินอำนาจของจารีตประเพณีไปมิได้ และอำนาจอันล้นพ้นของจารีตประเพณีในลักษณะดังกล่าวนี้ คือสิ่งที่ Mill เรียกว่า ทรราชโดยจารีตประเพณี ซึ่งเป็นทรราชที่ร้ายกาจที่มีอำนาจที่ล้นพ้นเหนือปัจเจกบุคคลทั้งหมด

อย่างไรก็ตาม Mill กล่าวว่า แม้ทรราชโดยจารีตประเพณีจะมีอำนาจที่ล้นพ้นเหนือปัจเจก แต่ก็เชื่อว่าสังคมตะวันออกในอดีตนั้นจะไม่เคยมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความก้าวหน้า หรือการปรับปรุงพัฒนาเลย กล่าวคือ ชาวตะวันออกเคยสร้างภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าไว้ ทั้งในทางศาสตร์และในทางศิลป์ด้วยซ้ำไป ชาวตะวันออกเคยเป็นชนชาติที่ยิ่งใหญ่และทรงอำนาจ พวกเขาเคยมีปราสาท ราชวัง และวัดที่งดงามตระการตา แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับ Mill เขาก็ยังเห็นว่า สิ่งเหล่านี้แม้จะเคยก้าวหน้ามา แต่การปรับปรุงพัฒนามาก็เต็มไปด้วยการถูกกดทับด้วยอำนาจของจารีตประเพณี ดังนั้น ชาวตะวันออกอาจจะมี ความก้าวหน้าอยู่บ้างในบางช่วงเวลา แต่สุดท้ายความก้าวหน้านั้นก็ต้องหยุดชะงักลงอย่างยาวนาน นั่นก็เพราะสังคมตะวันออกเป็นสังคมที่ขาดซึ่งเสรีภาพ กล่าวคือ สังคมที่ขาดซึ่งเสรีภาพ ย่อมเป็นสังคมที่ความเป็นปัจเจกไม่สามารถมี

ความก้าวหน้า หรือปรับปรุงพัฒนาตนเองให้เจริญเติบโตขึ้นมาได้ ดังนั้น Mill กล่าวว่า เมื่อใดก็ตามที่ความเป็นปัจเจกถูกทำลาย เมื่อนั้นความก้าวหน้าหรือการปรับปรุงพัฒนาที่จะยุติลง

นอกจากนี้ Mill ยังได้ชี้ให้เห็นอีกว่า สังคมยุโรปอาจมีความแตกต่างจากสังคมตะวันออกอยู่บ้าง กล่าวคือ อำนาจของเผด็จการ โดยจารีตเพณีที่เกิดขึ้นในสังคมยุโรปอาจพยายามบังคับให้เกิดความเหมือน ๆ กันไปหมดก็จริง โดยพวกเขาหวังว่าจะให้กลายเป็นสังคมที่มีความเป็นหนึ่งเดียวขึ้นในสังคม แต่อย่างไรก็ตาม Mill กล่าวว่า การบังคับดังกล่าวไม่ได้ถึงขั้นที่จะห้ามปรามไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อความก้าวหน้าหรือการปรับปรุงพัฒนาโดยสิ้นเชิง แต่มีการให้เสรีภาพอยู่บ้าง ถ้าหากปัจเจกบุคคลทุกคนพร้อมใจยินยอมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยกันทั้งหมด

ในทัศนะของ Mill ทุก ๆ การเปลี่ยนแปลง ล้วนเป็นไปเพื่อการดำรงอยู่ตัวของมันเอง ขณะที่คนทั้งโลกย่อมไม่มีความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงที่เหมือนกันไปทั้งหมดแบบเป็นหนึ่งเดียวกันพร้อมกัน และแม้เวลาได้ล่วงเลยผ่านไป คนทั้งโลกก็ไม่ได้ละทิ้งอะไรบางอย่างไปพร้อม ๆ กันแต่อย่างใด และ ความก้าวหน้าก็คือสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการเปิดรับต่อการเปลี่ยนแปลง ดังที่ Mill ได้ยกตัวอย่างให้เห็นภาพว่า มนุษย์เราสร้างเครื่องจักรกลขึ้นมาเพื่อความสะดวกสบาย และมนุษย์ก็รักษามันไว้จนกว่าจะมีเครื่องจักรกลใหม่ ๆ ที่เหนือกว่ามาทดแทน

Mill กล่าวว่า ในยุคสมัยใหม่นี้ มนุษย์เรากระตือรือร้นที่จะปรับปรุงพัฒนาการเมือง การศึกษา ตลอดจนศีลธรรม อย่างไรก็ตาม แนวคิดในการปรับปรุงพัฒนาก็จะมีลักษณะชั้นนำหรือบังคับ กล่าวคือ สังคมพยายามชั้นนำหรือบังคับให้ปัจเจกบุคคลคนอื่น ๆ มีค่านิยมทางการเมือง มีการศึกษา มีศีลธรรมที่เหมือนกันกับตนในฐานะคนส่วนใหญ่ในสังคม Mill กล่าวว่า แม้สังคมยุโรปส่วนใหญ่จะไม่ได้ต่อต้านความก้าวหน้าหรือการปรับปรุงพัฒนา และชาวยุโรปเองก็มักจะยกย่องตัวเองด้วยซ้ำไปว่า พวกเขาเป็นชนชาติที่ก้าวหน้าและมีการปรับปรุงพัฒนาที่ดีที่สุดเท่าที่มนุษยชาติเคยมีมา แต่อย่างไรก็ตาม ชาวยุโรปกลับต่อต้านความเป็นปัจเจกเป็นอย่างมาก ทั้งที่โดยรู้ตัวและไม่รู้ตัวก็ตามแต่ กล่าวคือ พวกเขาได้ทำลายความเป็นปัจเจกด้วยการพยายามทำให้ปัจเจกบุคคลผู้เป็นสมาชิกในสังคมของพวกเขาต้องคิดและกระทำเหมือน ๆ กันไปหมด โดยละเลยที่จะตระหนักต่อคุณค่าแห่งความแตกต่างหลากหลาย ทั้ง ๆ ที่การที่คน ๆ หนึ่งได้มีความคิดและการกระทำที่แตกต่างออกไปจากคนอื่นหนึ่งหรือคนอื่น ๆ ถือเป็นเครื่องช่วยเตือนสติและนำไปสู่ปัญญาให้สามารถตระหนักได้ว่า ต่างฝ่ายต่างมีความไม่สมบูรณ์แบบของตนเอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สามารถรู้และเข้าใจได้ว่า ไม่มีมนุษย์คนใดเกิดมาแล้วมีความคิดและการกระทำที่สมบูรณ์แบบไร้ข้อบกพร่อง ขณะที่สิ่งที่ดีของแต่ละฝ่ายสามารถนำมาผสมผสานเข้าด้วยกันได้ ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างสิ่งที่ดีกว่าที่แต่ละฝ่ายมีและเป็นผู้

Mill ยกตัวอย่างให้เห็นภาพว่า ในกรณีสังคมตะวันตกอย่างประเทศจีน ซึ่งถือว่าเป็นชาติที่ภูมิปัญญาที่ยิ่งใหญ่ ชาวจีนถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่ผู้คนในชุมชนของพวกเขาได้ดี และผู้ที่ได้รับการยอมรับว่ามีภูมิปัญญาที่สังคมถ่ายทอดให้ก็จะมีตำแหน่งหน้าที่การงาน มีเกียรติ และมีอำนาจ อย่างไรก็ตาม ความก้าวหน้าของชาวจีนก็ต้องหยุดชะงักลงนับพันปี และจะก้าวหน้าได้อีกครั้งได้ก็ต้องอาศัยอำนาจภายนอกเข้าไปมีส่วนร่วม ทั้งนี้ก็เพราะสังคมชาวจีนได้ทำให้ปัจเจกบุคคลผู้เป็นสมาชิกของตนแทบทุกคนได้มีความคิดและการกระทำที่เหมือนกันไปหมดสิ้น ปัจเจกบุคคลทุกคนถูกควบคุมความคิดและการกระทำจากกฎหมายและศีลธรรมเดียวกันของสังคม ขณะที่ชาวยุโรป โดยเฉพาะชาวอังกฤษซึ่งเป็นบ้านเกิดของ Mill ได้มุ่งพยายามทำในสิ่งที่สังคมจีนได้ประสบความสำเร็จมาแล้วนี้ กล่าวคือ อำนาจทัศนะของมวลชนคนส่วนใหญ่ ได้ถูกเชื่อมโยงเข้ากับการทำงานของระบบการเมืองและระบบการศึกษา ซึ่งในทัศนะของ Mill ความก้าวหน้าของสังคมเช่นนี้จะสามารถเกิดขึ้นได้และกลับมายิ่งใหญ่ได้อีกครั้งก็ต่อเมื่อ ความเป็นปัจเจกในสังคมได้รับการเคารพ สนับสนุน และถูกปกป้อง (Mill, 1859: 78-80)

Mill ชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่ทำให้สังคมยุโรปพอจะมีความก้าวหน้า หรือมีการปรับปรุงพัฒนามากกว่าชาวตะวันออกคือ การปล่อยให้มีมีความแตกต่างหลากหลายเกิดขึ้นได้บ้าง กล่าวคือชาวยุโรปยังพอมีนิสัยใจคอและวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างหลากหลาย แต่ผู้คนก็ยังไม่ค่อยมีขนบธรรมเนียมต่อความแตกต่างหลากหลายของกันและกันเท่าใดนัก และคนส่วนใหญ่ก็ยังอยากให้คนส่วนที่เหลือมีความคิดและการกระทำที่เหมือนกันตน ในฐานะที่ตนเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม ไม่ว่าจะด้วยการขึ้นหรือบังคับก็ตาม แต่อย่างไรก็ตาม ในสังคมยุโรป ความพยายามของคนส่วนใหญ่ในลักษณะเช่นนี้ไม่ได้สำเร็จลุล่วงอย่างสมบูรณ์ได้ง่าย ๆ เพราะความแตกต่างหลากหลายยังมีชีวิตอยู่รอดมาได้เรื่อย ๆ แม้จะมีอยู่ในปัจเจกบุคคลเพียงจำนวนน้อยนิดก็ตาม อย่างไรก็ตาม แม้สังคมยุโรปจะยังมีความแตกต่างหลากหลายหลงเหลืออยู่ และเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่สำคัญที่ทำให้สังคมยุโรปมีความก้าวหน้าและการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ในยุคสมัยใหม่นี้ ความแตกต่างหลากหลายอันเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของความก้าวหน้าและการปรับปรุงพัฒนาของสังคมยุโรปก็เริ่มลดน้อยถอยลงเรื่อย ๆ เพราะสังคมยุโรปกำลังเป็นแบบจีน กล่าวคือ สังคมกำลังทำให้ปัจเจกบุคคลทุกคนมีความคิดและการกระทำที่เหมือน ๆ กันไปหมด ประเด็นนี้ Mill ได้อ้างถึงแนวคิดและข้อเสนอของ Tocqueville และ Wilhelm von Humboldt ที่มีแนวคิดและข้อเสนอที่สอดคล้องกับเขา กล่าวคือ Tocqueville ได้ชี้ให้เห็นว่า ชาวฝรั่งเศสในยุคสมัยใหม่นี้ก็นับวันก็ยิ่งจะมีความเหมือนกันไปหมด ขณะที่ความแตกต่างหลากหลายได้ลดน้อยถอยลงเรื่อย ๆ และแน่นอนว่าในทัศนะของ Mill ชาวอังกฤษนั้นก็กำลังมีลักษณะเช่นนั้นเหมือนกัน ขณะที่ Humboldt ได้ชี้ให้เห็นว่า มีเงื่อนไขพื้นฐานอยู่ 2 ประการ ที่จำเป็นสำหรับความก้าวหน้าและการปรับปรุงพัฒนาของมนุษยชาติ ซึ่ง

ได้แก่ 1) เสรีภาพ และ 2) ความแตกต่างหลากหลาย และเงื่อนไขพื้นฐานด้านความแตกต่างหลากหลายนี้เองที่กำลังลดน้อยถอยลงเรื่อย ๆ ในสังคมอังกฤษและยุโรป ขณะที่บริบทแวดล้อมคือปัจจัยสำคัญที่หล่อหลอมนิสัยใจคอของผู้คน และความแตกต่างหลากหลายก็คือบริบทแวดล้อมที่สำคัญ ดังนั้น เมื่อความแตกต่างหลากหลายได้ถูกทำลายไป สังคมก็มีอำนาจในการผสานผู้คนเข้าด้วยกันและทำให้ผู้คนเหมือนกันขึ้นเรื่อย ๆ

ดังที่ Mill ได้กล่าวไว้ว่า ในอดีต ผู้คนมีความต่างหลากหลายกันทั้งในทางชนชั้น ฐานะหรือตำแหน่ง ที่อยู่อาศัย อาชีพการงาน และอื่น ๆ อีกมากมาย แต่ในยุคสมัยใหม่ ผู้คนมีความเหมือนกันอย่างมาก เช่น แม้แต่การอ่านหนังสือ ผู้คนก็อ่านในเรื่องเดียวกัน การฟังก็ฟังในเรื่องเดียวกัน เห็นในสิ่งเดียวกัน ท่องเที่ยวไปในที่เดียวกัน มีความหวังในสิ่งเดียวกัน มีความกลัวในสิ่งเดียวกัน มีสิทธิในเรื่องเดียวกัน มีเสรีภาพในเรื่องเดียวกัน มีวิธีการเดียวกันในการต่อสู้เพื่อสิทธิและเสรีภาพของตน เป็นต้น

สำหรับ Mill แม้ในสังคมยุโรปจะยังคงหลงเหลือความแตกต่างอยู่บ้าง เช่นเรื่องของฐานะหรือตำแหน่ง เป็นอาทิ แต่นั่นก็เทียบไม่ได้กับความแตกต่างหลากหลายที่สำคัญและในด้านอื่น ๆ ที่ได้สูญสิ้นไป โลกสมัยใหม่กำลังผสานผู้คนให้เหมือนกันขึ้นเรื่อย ๆ ขณะที่ระบบการเมืองและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในยุคสมัยใหม่ก็มักจะสนับสนุนในสิ่งนี้ เช่น ระบบการเมืองได้พยายามยกระดับผู้คนที่มีความคิดและการกระทำที่ต่ำให้สูงขึ้น และลดระดับผู้คนที่มีความคิดและการกระทำที่สูงให้ต่ำลง เป็นต้น โดยเฉพาะระบบการศึกษาที่ถูกขยายออกไปโดยรัฐก็สนับสนุนในสิ่งนี้ การศึกษาได้นำพาผู้คนให้มาอยู่ภายใต้อิทธิพลทางความคิดเดียวกันไปเสียหมด ผู้คนถูกกำหนดให้เข้าถึงฐานข้อมูลเดียวกัน เข้าถึงข้อเท็จจริงเดียวกัน และมีค่านิยมในคุณค่าเดียวกัน ขณะที่ระบบการสื่อสารและการคมนาคมก็สนับสนุนในสิ่งนี้เช่นกัน เช่น ผู้คนต่างถิ่นต่างที่อยู่อาศัยเชื่อมโยงติดต่อสัมพันธ์กันมากขึ้นและง่ายขึ้น ผู้คนย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยมากขึ้นและง่ายขึ้น ขณะที่ระบบเศรษฐกิจก็สนับสนุนในสิ่งนี้เช่นกัน เช่น ผู้คนมีเครื่องอำนวยความสะดวกสบายที่เหมือนกันมากขึ้น แต่ก็มีการแข่งขันกันมากขึ้นตามมา มีความปรารถนาต่อสิ่งต่าง ๆ เหมือนกันมากขึ้น ขณะที่การแข่งขันและความปรารถนาไม่ได้ผูกขาดอยู่กับชนชั้นใดชั้นหนึ่งอีกต่อไป แต่ได้กระจายมาอยู่กับคนทุกชนชั้น และทัศนะของมวลชนคนส่วนใหญ่ที่เหมือนกันได้กลายเป็นสิ่งที่เข้ามาครองอำนาจนำเหนืออำนาจอื่น ๆ ทั้งหมดอย่างเบ็ดเสร็จ

Mill กล่าวว่า อำนาจและความโดดเด่นของปัจเจกบุคคลต้องสยบยอมอยู่ภายใต้การควบคุมของอำนาจแห่งทัศนะของมวลชนคนส่วนใหญ่ และการกระทำของมวลชนคนส่วนใหญ่ก็มักจะอ้างและกระทำในนามของความเสมอภาค ทั้ง ๆ ที่ความเสมอภาคกับความเหมือน ๆ กันนั้นไม่ใช่เรื่องเดียวกัน และนี่คือสาเหตุที่บรรดาความคิดที่เข้มแข็งและกล้าหาญที่จะขัดขึ้นอย่างมีอารยะ

ต่อเจตจำนงของมวลชนคนส่วนใหญ่อย่างที่เคยมีมาในอดีตได้ก็ค่อย ๆ ลดน้อยถอยลงเรื่อย ๆ และนับวันก็ยิ่งใกล้จะสูญหายไปจากจิตวิญญาณของผู้คน ขณะที่บรรดานักการเมืองผู้เป็นตัวแทนของประชาชนก็ปฏิบัติตามเจตจำนงของคนส่วนใหญ่อย่างไร้หลักการ แทนที่จะหาหลักการที่ไม่ต้องพึ่งใครไว้ข้างหลัง และเสียงข้างมากก็เหมือนอำนาจสูงสุดสำหรับพวกเขาไปเสีย ขณะที่ปัจเจกบุคคลที่ต้องการจะคิดและกระทำในสิ่งที่แตกต่างออกไปจากมวลชนคนส่วนใหญ่กลับไม่มีหลักประกันแห่งความปลอดภัยในชีวิตเลย และเมื่อไม่มีหลักประกันความปลอดภัยในชีวิต สังคมนั้นก็ย่อมไม่มีปัจเจกบุคคลผู้ใดที่จะกล้าเสี่ยงชีวิตเพื่อเสรีภาพ ความก้าวหน้า และการปรับปรุงพัฒนาอีกต่อไป เพราะอำนาจและตัวตนของปัจเจกบุคคล ได้กลายเป็นสิ่งที่สังคมถือว่าขัดขวางต่อการครองอำนาจของสังคมเพื่อครอบงำคนทั้งหมดในนามของมวลชนคนส่วนใหญ่และในฐานะของเสียงข้างมาก (Mill, 1859: 80-82)

สำหรับ Mill ปรากฏการณ์การทำลายความแตกต่างหลากหลายที่เกิดขึ้นดังกล่าว ได้ทำให้มวลชนคนส่วนใหญ่มีอำนาจจัดระเบียบสังคมเป็นปัจเจกไว้ จากปัญหาดังกล่าวนี้ Mill ได้เสนอว่า จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกให้มวลชนคนส่วนใหญ่เองมีสติที่จะตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นปัจเจก ว่ามีความสำคัญต่อความก้าวหน้าและการปรับปรุงพัฒนาของพวกเขาเป็นอย่างมาก และถ้าหากหากมนุษยชาติเรานิ่งเฉยดูคยต่อปัญหาดังกล่าวนี้ การกดขี่ปัจเจกบุคคลในนามของคนส่วนใหญ่จะทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ จะขยายเป็นวงกว้างมากขึ้นเรื่อย ๆ และจะทำให้มีทางออกหรือทางหลีกเลี่ยงได้น้อยลงเรื่อย ๆ ขณะที่ความคิดและการกระทำทุกอย่างที่แตกต่างออกไปจากแบบแผนของคนส่วนใหญ่ก็จะกลายเป็นสิ่งที่ต้องห้าม เช่น ขัดต่อศีลธรรมของสังคมบ้าง หรือขัดต่อศาสนาของสังคมบ้าง หรือกระทั่งอาจถูกสังคมมองว่าผิดธรรมชาติมนุษย์เสียด้วยซ้ำไป เป็นต้น และแน่นอนว่ามนุษยชาติย่อมจะสูญเสียความสามารถที่จะเข้าใจถึงความแตกต่างหลากหลาย เมื่อไม่เข้าใจก็จะนำไปสู่การไม่เคารพ ไม่สนับสนุน และไม่ปกป้อง ทั้ง ๆ ที่มันคือการธำรงรักษาไว้ซึ่งแนวทางแห่งความก้าวหน้าและการปรับปรุงพัฒนาสังคมเองไปในตัว (Mill, 1859: 82)

กล่าวโดยสรุป ในทัศนะของ Mill เขาเห็นว่า เมื่อพระราชของเสียงข้างมากคือ สถานะที่คนส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งเป็นคนฝ่ายเสียงข้างมาก ใช้อำนาจในนามของเสียงข้างมากกระทำการละเมิดเสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดยกระทำการละเมิดผ่านทั้งการใช้กฎหมายของรัฐและมติความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ในสังคม ดังนั้น การสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในการเคารพและปกป้องคุ้มครองเสรีภาพของปัจเจกบุคคลแก่ประชาชน จึงเป็นอีกหนึ่งแนวทางที่สำคัญที่จะช่วยป้องกันพระราชของเสียงข้างมาก โดยเฉพาะเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ที่ Mill ให้ความสำคัญที่สุด เพราะเป็นเสรีภาพที่จะทำให้ประชาชนมีโอกาสเรียนรู้ที่จะมีขันติธรรมต่อกันไม่ว่าเขาจะอยู่ในฝ่ายเสียงข้างมากหรือฝ่ายเสียงข้างน้อยก็ตาม

4.3 หลักแห่งขันติธรรมในฐานะแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมาก (The principle of toleration as the preventive approach against tyranny of the majority)

.....

กล่าวโดยสรุป

4.4 หลักแห่งความเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่นในฐานะแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมาก (The principle of harm to others as the preventive approach against tyranny of the majority)

สำหรับ Mill สังคมไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมานบนฐานคิดแบบพันธะสัญญา (society is not founded on a contract) แต่ด้วยผลประโยชน์ที่คุ้มค่า (the benefit) สังคมควรมีหน้าที่ปกป้องปัจเจกบุคคล ขณะเดียวกันปัจเจกบุคคลก็ควรมีหน้าที่ปกป้องสังคมด้วยเช่นกัน และแนวปฏิบัติพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของปัจเจกบุคคลแต่ละคน คือ 1) ปัจเจกบุคคลในสังคมจะต้องไม่ทำร้ายผลประโยชน์ของกันและกัน หรือผลประโยชน์ของผู้อื่นผู้ใดก็ตาม เช่น ผลประโยชน์ที่ใครก็ตามมีสิทธิครอบครองตามกฎหมาย เป็นต้น 2) ปัจเจกบุคคลแต่ละคนจะต้องมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันในการปกป้องสังคมหรือสมาชิกของสังคมมิให้ถูกทำร้ายหรือได้รับความเสียหาย

สำหรับ Mill สังคมมีอำนาจอันชอบธรรมที่จะแทรกแซงปัจเจกบุคคลที่ขาดความรับผิดชอบต่อแนวปฏิบัติพื้นฐานดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อการกระทำของปัจเจกบุคคลมีแนวโน้มว่าจะเป็นภัยอันตรายต่อผู้อื่น (the acts of an individual may be hurtful to others) หรือมีแนวโน้มว่าจะกระทบประโยชน์สุขของผู้อื่น

Mill เสนอว่า ปัจเจกบุคคลที่การกระทำของเขาส่งผลกระทบต่อประโยชน์สุขของผู้อื่น แม้ในบางกรณีเขาอาจจะไม่ได้ถูกลงโทษทางกฎหมาย (law) ก็ตาม แต่เขาก็สมควรที่จะถูกลงโทษด้วยทัศนคติหรือความคิดเห็น (opinion) จากสังคม ซึ่งการลงโทษที่ว่านี้ก็คือ การประณามทางทางศีลธรรมจากสังคม ดังนั้น เมื่อใดก็ตามที่การกระทำของปัจเจกบุคคลกระทบประโยชน์สุขของผู้อื่น หรือเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น หรือแม้แต่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น เมื่อนั้นสังคมมีอำนาจอันชอบธรรมที่จะ

แทรกแซงปัจเจกบุคคลได้ และสำหรับ Mill ตรงนี้คือ ขอบเขตอำนาจของสังคมที่มีต่อปัจเจกบุคคล (the limits to the authority of society over the individual)

อย่างไรก็ตาม สำหรับ Mill การกระทำใดก็ตามของปัจเจกบุคคลที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับผู้อื่น หรือไม่ได้กระทบประโยชน์สุขของผู้อื่น หรือไม่ได้เป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น และต้องเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องแต่กับตัวเอง สังคมไม่มีอำนาจที่จะเข้าไปแทรกแซงปัจเจกบุคคลได้

ทั้งนี้ทั้งนั้น Mill กล่าวว่า ปัจเจกบุคคลที่คู่ควรจะมีเสรีภาพที่จะกระทำตามความพอใจของตนเองอย่างสมบูรณ์ทั้งในทางกฎหมายและในทางสังคม ควรเป็นปัจเจกบุคคลที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว หรือมีวุฒิภาวะแล้ว และพร้อมที่จะรับผลแห่งการกระทำของตนเองที่จะตามมา ดังนั้น เสรีภาพที่ Mill กล่าวถึงนี้ จึงไม่ควรถูกนำไปใช้กับเด็ก หรือผู้ที่ไร้ซึ่งวุฒิภาวะ (Mill, 1859: 83-84)

Mill กล่าวว่า มนุษย์ไม่ควรคำนึงถึงแต่ประโยชน์สุขส่วนตน แต่ควรคำนึงถึงประโยชน์สุขของผู้อื่นหรือส่วนรวมด้วย และในการแสวงหาประโยชน์สุขร่วมกัน มนุษย์เราควรใช้ความเมตตากรุณาต่อกัน และไม่ควรถูกบงคับจิตใจต่อกัน สำหรับ Mill คุณธรรมต่อตนเองเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง แต่อย่างไรก็ตาม คุณธรรมทางสังคมก็ยังเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่า และการศึกษาก็มีหน้าที่สร้างเสริมทั้งคุณธรรมส่วนตัวและคุณธรรมของส่วนรวม ทั้งนี้ในกระบวนการศึกษา มนุษย์ควรใช้เหตุผลมากกว่าการบงคับจิตใจให้ยอมรับ เพราะคุณธรรมใดก็ตาม ควรมาจากการสร้างเสริมหรือขัดเกลาด้วยเหตุผลเท่านั้น

ในทัศนะของ Mill มนุษย์ทุกคนต่างก็มีคุณค่าต่อกันและกัน เราจึงรักผิชอบชั่วดีได้ก็โดยเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เราจึงแสวงหาสิ่งที่ดีและหลีกเลี่ยงสิ่งที่เลวได้ก็โดยเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มนุษย์จึงไม่ควรหยุดที่จะกระตุ้นกันและกันเพื่อยกระดับจิตใจของมนุษย์ด้วยกันให้สูงขึ้นอย่างกล้าหาญและเต็มศักยภาพ

ดังนั้น สำหรับ Mill ปัจเจกบุคคลที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว หรือมีวุฒิภาวะแล้ว ไม่ว่าจะในเรื่องใดก็ตามที่เกี่ยวข้องแต่กับเฉพาะตัวเอง ปัจเจกบุคคลย่อมมีเสรีภาพที่จะเป็นตัวของตัวเองได้อย่างเต็มที่ สังคมหรือใครก็ตามไม่มีอำนาจที่จะเข้าไปแทรกแซงเขาได้ ไม่ว่าจะมีความหวังดีต่อเขามากเพียงใดก็ตาม ดังนั้น เหตุผลที่ว่า เพื่อประโยชน์สุขที่จะเกิดขึ้นแก่เขา หรือสิ่งดี ๆ ที่จะเกิดขึ้นแก่ชีวิตเขา เหตุผลเหล่านี้น่าจะไม่เพียงพอที่สังคมหรือใครก็ตามจะใช้เป็นข้ออ้างเพื่อแทรกแซงการกระทำหรือความประพฤติของปัจเจกบุคคลได้ เพราะสำหรับ Mill ปัจเจกบุคคลแต่ละคน เขาคือผู้ที่สนใจชีวิตของตัวเองมากที่สุด หรือมากกว่าใครอื่นที่ไม่ใช่ตัวเขา กล่าวคือ ไม่มีใครที่จะสนใจตัวเขามากเท่ากับตัวเขาเองอีกแล้ว ดังนั้น เขาย่อมรู้ถึงสถานการณ์ของชีวิตตนเองดีกว่าใครอื่นซึ่งไม่ใช่ตัวเขา ดังนั้น ในเรื่องส่วนตัวของเขา ปัจเจกบุคคลควรมีพื้นที่ของตนเองอย่างเต็มที่และเสรี

อย่างไรก็ตาม Mill เสนอว่า สำหรับการกระทำหรือความประพฤติที่ปัจเจกบุคคลต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่น หรือกระทบประโยชน์สุขของผู้อื่น หรือเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น จำเป็นอย่างยิ่งที่เขาจะต้องกระทำหรือประพฤติตามกฎหมาย

ขณะเดียวกัน Mill ก็ได้เสนอว่า สำหรับในการตัดสินใจเพื่อกระทำหรือประพฤติเรื่องใดก็ตามของปัจเจกบุคคล สังคมสามารถเสนอแนะหรือให้แง่คิดแก่เขาได้ แม้ว่าเขาจะไม่ได้ต้องการรับฟังข้อเสนอแนะเหล่านั้นก็ตาม เพราะท้ายที่สุด ปัจเจกบุคคลแต่ละคนก็ควรตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ด้วยตัวของเขาเอง เขาอาจตัดสินใจกระทำในสิ่งที่ผิดพลาด แทนที่จะตัดสินใจกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง หากเขาชอบรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ๆ ที่อาจมีความรู้และประสบการณ์มากกว่าเขา อย่างไรก็ตาม ในทัศนะ Mill การได้ตัดสินใจอะไรด้วยตัวเองย่อมมีค่ามากกว่าการเอาแต่รับฟังความคิดเห็นของคนอื่นมาปฏิบัติตามโดยไม่เคยตัดสินใจอะไรได้ด้วยตนเองเลย และสำหรับ Mill เขาก็ถือว่าเป็นเรื่องที่เลวร้าย ถ้าปัจเจกบุคคลถูกสังคมบังคับจิตใจให้กระทำตามในสิ่งที่สังคมเห็นว่าดีหรือนำมาซึ่งประโยชน์สุข แต่ปัจเจกบุคคลกลับไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ที่จะคิดเองทำเองเลย (Mill, 1859: 84-85)

Mill กล่าวว่า ใครก็ตามที่เด่นหรือโด่งดังขึ้นมาด้วยความดี เขาผู้นั้นควรค่าแก่การชื่นชมจากสังคม แต่ถ้าใครก็ตามที่เด่นหรือโด่งดังมาด้วยความเลวหรือความประพฤติที่เสื่อมทราม แต่ความเลวหรือความประพฤติที่เสื่อมทรามนั้นก็เกี่ยวข้องกับเฉพาะตัวเขา ความเลวหรือความเสื่อมทรามนั้นย่อมไม่ใช่เหตุผลที่เพียงพอที่สังคมจะใช้อำนาจแทรกแซงเขาได้ กล่าวคือ สังคมจะลงโทษเขาด้วยกฎหมายหรือลงโทษด้วยการประณามทางศีลธรรมแก่เขาไม่ได้ Mill เสนอว่า สิ่งที่สังคมทำได้คือ สังคมสามารถแสดงออกต่อเขาผ่านการแนะนำหรือดักเตือนเขาได้ ว่า ความประพฤติอันเสื่อมทรามของเขาสมควรแก่การหลีกเลี่ยง เนื่องจากเป็นความประพฤติที่ไม่พึงประสงค์ในสากลโลก กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ หากความประพฤติของเขาไม่ได้เกี่ยวข้องกับผู้อื่น เขามีสิทธิที่จะรับฟังหรือไม่รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นก็ได้ แต่เมื่อใดก็ตามที่เขาเปิดใจรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เขาย่อมมีโอกาสที่จะหลุดพ้นจากความทุกข์ที่เกิดจากความประพฤติอันเสื่อมทรามของเขาเอง

ขณะเดียวกัน Mill กล่าวว่า ใครก็ตามที่มีความประพฤติอันเสื่อมทราม และเราเห็นว่าเราควรหลีกเลี่ยงหรือห่างจากเขา เรามีสิทธิที่จะหลีกเลี่ยงเขาหรือห่างจากเขาหรือไม่คบค้าสมาคมกับเขาได้ เพราะมนุษย์เรามีสิทธิที่จะเลือกสังคมที่ดีให้กับตัวเอง ไม่มีใครมีสิทธิที่จะบังคับให้เราต้องอยู่แต่ภายใต้สังคมของพวกเขาได้ ถ้าเราไม่พอใจหรือยอมรับ และเราก็มีสิทธิที่จะแนะนำหรือดักเตือนผู้อื่นในสังคม ให้หลีกเลี่ยงความประพฤติอันเสื่อมทรามของเขาได้ด้วยเช่นกัน

ในทัศนะของ Mill ความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับคนที่มีความประพฤติที่เสื่อมทราม ถือเป็นความทุกข์ที่เกิดจากผลของการกระทำของเขาเอง หากใช้ความทุกข์ที่เกิดจากสังคมไม่ กล่าวคือ การที่สังคมหลีกเลี่ยงที่จะคบค้าสมาคมกับเขา ไม่ใช่สาเหตุแห่งความทุกข์ที่แท้จริงของเขา แต่สาเหตุแห่งความทุกข์ที่แท้จริงของเขาคือ ความประพฤติอันเสื่อมทรามของเขาเอง เพราะหากเขามีความประพฤติไปในทางที่ดี ย่อมไม่มีใครในสังคมที่จะปฏิเสธการคบค้าสมาคมกับเขาหรือพยายามหลีกเลี่ยงเขา อนึ่งคือ มนุษย์โดยทั่วไปย่อมรู้ดีแก่ใจว่า หากเขาประพฤติไปในทางที่เสื่อมทราม สังคมย่อมมองเขาไปในทางที่เสื่อมทราม และมีทางเดียวที่สังคมจะหันมาชื่นชมเขา นั่นคือ เขาต้องหยุดกระทำในสิ่งที่เสื่อมทราม และหันมาพยายามประพฤติไปในทางที่ดีงามและเกิดประโยชน์สุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการกระทำหรือความประพฤติที่ต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่น (Mill, 1859: 85-86)

Mill เสนอว่า สำหรับความคับข้องใจหรือขุนเคืองใจที่สังคมมีต่อปัจเจกบุคคล ไม่ว่าจะเป็นมากเพียงใดก็ตาม สังคมต้องมีขันติธรรมต่อความคับข้องใจหรือขุนเคืองใจนั้น กล่าวคือ สังคมต้องมีความอดทนอดกลั้นพอที่จะอยู่ร่วมในสังคมเดียวกันกับปัจเจกบุคคลที่สังคมคับข้องใจหรือขุนเคืองใจได้ หากการกระทำหรือความประพฤติที่สร้างความคับข้องใจหรือขุนเคืองใจของปัจเจกบุคคลเกี่ยวข้องกับแค่กับประโยชน์สุขของตัวเอง และไม่ได้กระทบประโยชน์สุขของผู้อื่นหรือเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น

แต่สำหรับการกระทำที่ปัจเจกบุคคลกระทำแล้วกระทบประโยชน์สุขของผู้อื่นหรือเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น เช่น การละเมิดสิทธิตามกฎหมายของผู้อื่น การหลอกลวงหรือสร้างเรื่องเท็จทำร้ายผู้อื่นจนได้รับความเสียหาย การเอารัดเอาเปรียบผู้อื่นอย่างอยุติธรรม การละเว้นการกระทำอย่างเห็นแก่ตัวโดยไร้สำนึกต่อการเข้าปกป้องผู้อื่นจากเหตุอันตรายซึ่งหน้า ทั้ง ๆ ที่โดยสภาพการณ์แล้วตนย่อมสามารถปกป้องผู้อื่นจากภัยอันตรายนั้นได้ เป็นต้น Mill เสนอว่า สมควรที่ได้รับการประณามทางศีลธรรมจากสังคม (moral reprobation) และสำหรับกรณีที่น่ารังเกียจ ก็สมควรได้รับการลงโทษทางกฎหมาย

Mill ชี้ให้เห็นว่า การกระทำที่กระทบประโยชน์สุขของผู้อื่น อาจมีทั้งการกระทำที่ผิดกฎหมายและไม่ผิดกฎหมาย กล่าวคือ บางกรณีอาจจะไม่ถึงขั้นผิดกฎหมาย แต่ก็อาจผิดศีลธรรม (immoral) ได้ โดยกรณีที่ไม่ผิดกฎหมาย แต่ผิดศีลธรรมนั้น Mill กล่าวว่า สมควรได้รับการประณามทางศีลธรรมจากสังคม ยกตัวอย่างเช่น คนที่ชอบเกลียดชังผู้อื่น ชอบด้นทุรังต่อผู้อื่น ชอบโหดร้ายต่อผู้อื่น ชอบอิจฉาริษยาต่อผู้อื่น ชอบเสแสร้งแกล้งทำอย่างไม่จริงใจต่อผู้อื่น ชอบโมโหโทสะต่อผู้อื่น ชอบขุนเคืองใจผู้อื่นแม้แต่กับเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ชอบที่จะครอบงำผู้อื่น ชอบแย่งชิงอำนาจและผลประโยชน์ของผู้อื่นมาเป็นของตน ชอบเหยียดหยามซ้ำเติมผู้อื่นในยามตกทุกข์ได้ยาก ชอบโอ้อวดตนเองเพื่อยกตนข่มท่าน ชอบตัดสินเรื่องต่าง ๆ อย่างเข้าข้างตนเองเสมอ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม Mill กล่าวว่า ถ้าปัจเจกบุคคลกระทำผิดศีลธรรมของสังคม แต่การกระทำนั้นมิได้กระทบต่อประโยชน์สุขของผู้อื่น นอกจากประโยชน์สุขของตัวเองแต่เพียงผู้เดียว สังคมไม่มีสิทธิที่จะประณามทางศีลธรรมต่อปัจเจกบุคคลได้ แม้ว่าการกระทำของปัจเจกบุคคลจะถูกมองว่าโง่เขลาเบาปัญญาหรือไม่เคารพต่อเกียรติและศักดิ์ศรีของตนเองขนาดไหนก็ตาม

ในทัศนะของ Mill การเคารพต่อตนเอง (self-respect) การพัฒนาตนเอง (self-development) คือหน้าที่ต่อตนเองของปัจเจกบุคคล และหน้าที่เหล่านี้ไม่มีใครจะมารับผิดชอบต่อกระทำแทนกันได้ นอกจากตัวเราเอง สำหรับ Mill สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่สิ่งที่สังคมจะเข้ามาแทรกแซงในเชิงบังคับได้ แต่สังคมจะเข้ามาแทรกแซงบังคับได้ก็ต่อเมื่อปัจเจกบุคคลต้องมีหน้าที่ต่อผู้อื่น และหน้าที่ต่อผู้อื่นคือหน้าที่ที่เกิดขึ้นเมื่อการกระทำของปัจเจกบุคคลเกี่ยวข้องกับผู้อื่น (Mill, 1859: 86-87)

Mill กล่าวว่า ในกรณีที่ปัจเจกบุคคลกระทำผิดศีลธรรมของสังคม แต่การกระทำนั้นไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น หรือไม่กระทบต่อประโยชน์สุขของผู้อื่น หรือไม่เป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น กล่าวคือเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องแต่กับตัวเอง ทั้งนี้ หากการกระทำดังกล่าวสร้างความบั่นทอนใจแก่ผู้คนในสังคมเป็นอย่างมาก สังคมอาจแสดงออกถึงความไม่พอใจต่อเขาได้ เช่น การปลีกตัวออกห่างจากเขา การไม่คบค้าสมาคมกับเขา เป็นต้น แต่สังคมไม่ควรเรียกร้องให้เขาต้องพบกับความทุกข์ไปมากกว่านี้ เพราะหลังจากที่เขาหลงผิดและประพฤติไปในทางที่เสื่อมทราม ย่อมทำการดำเนินชีวิตที่ผิดพลาดของเขาต้องมีความทุกข์ผสมอยู่ไม่มากนักน้อย แต่สิ่งที่สังคมควรกระทำคือแนะนำหรือตักเตือนเขาในฐานะเพื่อนมนุษย์เพื่อชี้ให้เห็นว่าตัวเขานั้นสามารถหลุดพ้นไปจากความทุกข์ที่เป็นอยู่ได้ Mill กล่าวว่า ต่อให้เราบั่นทอนใจหรือไม่พอใจเขามากขนาดไหนก็ตาม เราก็ควรมีเมตตากรุณาต่อเขาในฐานะเพื่อนมนุษย์ และไม่ควรผลักดันให้เขาต้องกลายเป็นศัตรูของสังคม เพราะสำหรับ Mill มนุษย์มีหน้าที่ที่จะต้องปกป้องเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และการปกป้องเพื่อนมนุษย์ด้วยกันก็ถือเป็นศีลธรรมทางสังคมอันดี ขณะที่คำว่า เพื่อนมนุษย์ ของ Mill นั้น หมายถึง เพื่อนมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม ดังนั้นหากใครก็ตามกระทำในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น หรือกระทบต่อประโยชน์สุขของผู้อื่น หรือเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น สังคมมีหน้าที่ต้องปกป้องตนเองและสมาชิกของสังคมด้วยการเข้าแทรกแซงต่อปัจเจกบุคคลผู้ละเมิดต่อหน้าที่ของตนที่มีต่อศีลธรรมของสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้วยการห้ามปรามเขา ควบคุมเขา ประณามทางศีลธรรมเขา ตลอดจนลงโทษทางกฎหมายต่อเขาหากเป็นความผิดที่ร้ายแรง (Mill, 1859: 87-88)

ดังนั้น ความเกี่ยวข้องกับผู้อื่น หรือการมีผลกระทบต่อนประโยชน์สุขของผู้อื่น หรือความเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น คือหลักการที่ Mill ใช้แบ่งแยกว่า การกระทำผิดศีลธรรมหรือผิดกฎหมายใดที่สังคมมีสิทธิที่จะประณามทางศีลธรรมต่อปัจเจกบุคคลได้ กล่าวคือ ถ้าเป็นการกระทำ

ที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น หรือมีผลกระทบต่อประโยชน์สุขของผู้อื่น หรือเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น สังคมมีสิทธิที่จะประณามทางศีลธรรมต่อปัจเจกบุคคลได้ แต่ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น หรือไม่มีผลกระทบต่อประโยชน์สุขของผู้อื่น หรือไม่เป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น สังคมไม่มีสิทธิที่จะประณามทางศีลธรรมต่อปัจเจกบุคคล

Mill ชี้ให้เห็นว่า การกระทำที่ถูกมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัวของปัจเจกบุคคล บางกรณีก็อาจมีความเกี่ยวข้องกับผู้อื่น หรือมีผลกระทบต่อประโยชน์สุขของผู้อื่น หรือมีความเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น โดยเฉพาะกับบุคคลใกล้ชิด ดังที่ Mill ได้ยกตัวอย่างขึ้นมาเพื่อชี้ให้เห็นภาพ เช่น ถ้าคนคนหนึ่งซึ่งเป็นผู้นำครอบครัวมีหน้าที่ต้องดูแลครอบครัว ซึ่งถือว่าเป็นศีลธรรมทางสังคม แต่หากเขาต้องเป็นหนี้ขึ้นมาเพราะการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยในเรื่องที่ไม่จำเป็นของตนเอง ทำให้เขาไม่อาจดูแลครอบครัวได้ เช่น เขาไม่สามารถให้การศึกษาขั้นพื้นฐานแก่ลูกของเขาได้ เป็นต้น Mill กล่าวว่า การกระทำในลักษณะเช่นนี้ เป็นการกระทำที่กระทบต่อประโยชน์สุขของผู้อื่นอย่างชัดเจน เขาจึงสมควรได้รับการประณามทางศีลธรรมจากสังคม ด้วยเหตุที่เขากระทำผิดศีลธรรมทางสังคมด้วยการละเมิดต่อหน้าที่ที่เขาต้องดูแลครอบครัว และสมควรได้รับการลงโทษทางกฎหมาย ด้วยเหตุที่เขากระทำผิดกฎหมายด้วยการละเมิดต่อหน้าที่ที่เขาต้องชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้ นอกจากนี้ Mill ยังกล่าวอีกว่า ต่อให้ผู้นำครอบครัวไม่ได้ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยในเรื่องที่ไม่จำเป็นก็ตาม แต่ถ้าเขาไม่สามารถดูแลครอบครัวของเขาได้ นั่นก็ยังถือว่าเขาผิดศีลธรรมทางสังคมอยู่ดี ทั้งนี้ก็เพราะผู้นำครอบครัวมีหน้าที่ต้องดูแลครอบครัว ซึ่งถือเป็นศีลธรรมทางสังคม ดังนั้น แม้ผู้นำครอบครัวจะใช้จ่ายเงินด้วยเจตนาดีต่อครอบครัวก็ตาม แต่ถ้าผลของการใช้จ่ายนั้นมีผลกระทบต่อประโยชน์สุขของผู้อื่น หรือเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น นั่นก็ยังถือว่าเขาผิดศีลธรรมทางสังคมอยู่ดี เช่น ผู้นำครอบครัวนำเงินไปลงทุนเพื่อหวังผลกำไรมาเลี้ยงครอบครัว แต่กิจการกลับขาดทุน เป็นเหตุให้เขาไม่สามารถดูแลครอบครัวได้ เป็นต้น ดังนั้น เจตนา ไม่ว่าจะดีขนาดไหนก็ตาม ไม่ใช่เหตุผลที่เพียงพอที่จะปฏิเสธว่าตนเองไม่ได้กระทำผิดศีลธรรมทางสังคม ถ้าหากผลของมันกระทบต่อประโยชน์สุขของผู้อื่น หรือเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น (Mill, 1859: 90)

หรืออีกกรณีตัวอย่างที่ Mill ได้ยกขึ้นมาเพื่อชี้ให้เห็นภาพคือ เรื่องของเสรีภาพในการดื่มสุราของปัจเจกบุคคล กล่าวคือ Mill ยอมรับว่า การดื่มสุรานั้นเป็นเรื่องที่ผิดศีลธรรมทางสังคม แต่ถ้าการดื่มสุราของปัจเจกบุคคลไม่ได้กระทบประโยชน์สุขของผู้อื่น หรือเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น สังคมไม่มีสิทธิที่จะประณามทางศีลธรรมต่อเขาได้ แม้สังคมจะมีความหวังดีต่อสุขภาพของเขาเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าการดื่มสุราของปัจเจกบุคคลมีผลกระทบต่อประโยชน์สุขของผู้อื่น หรือเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น สังคมมีสิทธิที่จะประณามทางศีลธรรมต่อเขาได้ ยกตัวอย่างเช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐดื่มสุราจนเมาในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ (drunk on duty) เป็นต้น Mill กล่าวว่า ลักษณะเช่นนี้ถือเป็นการ

กระทำที่กระทบประโยชน์สุขของผู้อื่นอย่างชัดเจน เพราะเป็นการกระทำที่เสี่ยงหรือมีแนวโน้มที่ชัดเจนว่าจะก่อให้เกิดความเสียหายหรือภัยอันตรายแก่ผู้อื่นและสาธารณะ (the public) ดังนั้นการกระทำดังกล่าวของปัจเจกบุคคลจึงสมควรได้รับการประณามทางศีลธรรมจากสังคม และหากเกิดความเสียหายหรือภัยอันตรายที่ร้ายแรงแก่ผู้อื่น เขาก็สมควรได้รับการลงโทษทางกฎหมาย เพราะสำหรับ Mill นั้นเป็นการกระทำที่เกินขอบเขตของเสรีภาพ (out of the province of liberty) และเมื่อใดที่การกระทำของปัจเจกบุคคลเกินขอบเขตของเสรีภาพไป เมื่อนั้นการกระทำของปัจเจกบุคคลก็จะเข้ามาอยู่ภายใต้ขอบเขตการควบคุมของศีลธรรมทางสังคม และถ้าหากการกระทำมีความร้ายแรงไปมากกว่านี้ การกระทำนั้นก็จะเข้ามาอยู่ภายใต้ขอบเขตการควบคุมของกฎหมาย (Mill, 1859: 90-91)

ดังนั้น การละเลยที่จะตระหนักถึงประโยชน์สุขของผู้อื่น คือสิ่งที่สมควรได้รับการประณามทางศีลธรรมจากสังคมเป็นเบื้องต้น แม้ว่าปัจเจกบุคคลจะกระทำโดยเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม เพราะสำหรับ Mill การตัดสินใจว่าการกระทำใดผิดศีลธรรมหรือไม่ผิดศีลธรรม ต้องพิจารณาจากผลของการกระทำว่ากระทบต่อประโยชน์สุขของผู้อื่นหรือไม่ ไม่ใช่พิจารณาจากเจตนาของเขา

Mill เสนอว่า สำหรับการกระทำที่ปัจเจกบุคคลไม่ได้ละเมิดหน้าที่ที่มีต่อศีลธรรมทางสังคม และไม่ได้เป็นการกระทำที่กระทบต่อประโยชน์สุขของผู้อื่นอย่างชัดเจน สังคมควรมีขนบธรรมเนียมต่อการกระทำของเขา เพราะเสรีภาพของปัจเจกบุคคลย่อมสำคัญกว่า หากต้องแลกกับข้อสรุปที่ไม่มีหลักฐานชัดเจนต่อการกระทำหนึ่ง ๆ ของปัจเจกบุคคล

Mill เสนอว่า สังคมควรร่วมด้วยช่วยกันยกระดับจิตใจปัจเจกบุคคลผู้เป็นสมาชิกของสังคมให้สูงขึ้น อย่างน้อย ๆ ก็ควรให้เขาดำเนินชีวิตได้อย่างมีเหตุผล ไม่ใช่รอแต่จะใช้การประณามทางศีลธรรมหรือการลงโทษทางกฎหมายเข้าจัดการแทรกแซงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล เพราะสำหรับ Mill สังคมมีอำนาจเหนือปัจเจกบุคคลอย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะในช่วงที่ปัจเจกบุคคลอยู่ในวัยเด็ก (childhood) ดังนั้น สังคมจึงมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะเข้ามาแทรกแซงปัจเจกบุคคลที่เป็นเด็กด้วยความหวังดี เพื่อให้เขาได้เรียนรู้และใช้ชีวิตได้อย่างมีเหตุผล ขณะเดียวกัน Mill ได้ชี้ให้เห็นว่า ถ้าหากสังคมปล่อยให้ปัจเจกบุคคลผู้เป็นสมาชิกของสังคมเติบโตเป็นผู้ใหญ่แต่เพียงร่างกาย แต่กลับมีความคิดที่ไม่แตกต่างไปจากเด็ก ๆ ทั่วไป กล่าวคือ ไม่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีเหตุผล เอาแต่ใช้ชีวิตไปตามความรู้สึก เป็นอาทิ ลักษณะเช่นนี้ Mill เห็นว่า สังคมควรทบทวนปรับปรุงถึงข้อบกพร่องต่อหน้าที่ของสังคมเอง นอกจากนี้ Mill ยังชี้ให้เห็นว่า สำหรับเด็กนั้น อำนาจของสังคมที่มีต่อเขาอาจอยู่ในรูปของการศึกษา เป็นอาทิ สำหรับผู้ใหญ่ที่ไร้ซึ่งวุฒิภาวะ อำนาจของสังคมที่มีต่อเขาอาจอยู่ในรูปของเสียงข้างมาก เป็นอาทิ โดยเฉพาะเมื่อเขาประพฤติดนเียงเด็ก ๆ ทั่วไป และอำนาจในลักษณะดังกล่าวที่สังคมมีต่อปัจเจกบุคคลก็ถือว่ามียาวนานมาหลายศตวรรษแล้ว ดังนั้น Mill

จึงเห็นว่า สังคมไม่ควรมีอำนาจมากไปกว่านี้ โดยเฉพาะอำนาจในลักษณะบังคับให้ปัจเจกบุคคลต้องเคารพเชื่อฟังและสยบยอม ตลอดจนอ้างอำนาจของคนส่วนใหญ่แทรกแซงเรื่องส่วนตัวของปัจเจกบุคคล ในแง่นี้ Mill จึงเสนอว่า ในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบาย (policy) ใดก็ตาม ปัจเจกบุคคลผู้ที่ได้รับผลจากนโยบายนั้นควรเป็นผู้ตัดสินใจด้วยตัวเอง และไม่ควรจะมีใครสามารถบังคับจิตใจใครในเรื่องนี้ ไม่ควรมีใครที่จะมีสิทธิควบคุมใครในเรื่องนี้ นั่นก็เพราะมันเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลแต่ละคนเอง และที่สำคัญ มนุษย์ควรเคารพต่อจิตวิญญาณของผู้อื่น และใครก็ตามที่จิตวิญญาณของเขาเห็นว่าเขากำลังตกอยู่ภายใต้อำนาจที่ผิด ๆ เขาย่อมมีสิทธิที่จะกบฏ (rebel) อำนาจนั้นได้

นอกจากนี้ Mill ยังกล่าวอีกว่า สำหรับตัวอย่างที่เลวนั้น ไม่ว่ามันจะเลวขนาดไหนก็ตาม นั่นไม่ใช่เหตุผลที่เพียงพอที่สังคมจะเข้าแทรกแซงต่อปัจเจกบุคคลได้ ถ้าการระงับนั้นไม่ได้กระทบประโยชน์สุขของผู้อื่น หรือเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น เพราะสำหรับ Mill คำว่า ตัวอย่าง คือสิ่งที่สร้างผลดีมากกว่าผลเสีย แม้ว่ามันจะเป็นตัวอย่างที่เลวขนาดไหนก็ตาม เพราะตัวอย่างจะช่วยสร้างเสริมโอกาสให้กับปัจเจกบุคคลผู้เป็นสมาชิกของสังคมได้เรียนรู้ได้เข้าใจ และสามารถจำแนกแยกแยะได้ว่าการกระทำใดคือการกระทำที่ดีและการกระทำใดคือการกระทำที่เลว กล่าวคือตัวอย่างที่เลวนั้น แม้มันจะเป็นตัวอย่างที่ผิด ๆ แต่มันก็คือตัวอย่างที่ปัจเจกบุคคลจะสามารถเรียนรู้และเข้าใจได้ว่า ผลของมันจะนำไปสู่ความเจ็บปวดหรือความทุกข์ และตัวอย่างที่ดีก็คือตัวอย่างที่ปัจเจกบุคคลจะสามารถเรียนรู้และเข้าใจได้ว่า ผลของมันจะนำไปสู่ประโยชน์สุข ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า สำหรับ Mill แล้ว ทุก ๆ ตัวอย่างแห่งการกระทำย่อมมีคุณค่าต่อความรู้ความเข้าใจของมนุษย์เสมอ (Mill, 1859: 91-92)

อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า สังคมมักจะเข้าไปแทรกแซงเรื่องส่วนตัวของปัจเจกบุคคลอย่างผิด ๆ กล่าวคือ คนส่วนใหญ่ในสังคมมักจะใช้ประโยชน์สุขของตัวเองมาตัดสินผู้อื่น โดยเฉพาะกับคนส่วนน้อยในสังคม คนส่วนใหญ่ในสังคมมักจะสนใจแต่เพียงความพึงพอใจของตนเอง จนมองข้ามที่จะพิจารณาถึงความพึงพอใจของคนส่วนน้อยในสังคม ในทัศนะของ Mill เขาเห็นว่า มีความเป็นไปได้ที่คนส่วนใหญ่ในสังคมจะยึดถือว่าการกระทำใดก็ตามที่พวกเขาไม่ชอบคือการกระทำที่ผิด ทั้ง ๆ ที่ความชอบกับความผิดนั้นเป็นคนละเรื่องกัน ซึ่งสำหรับ Mill หากคนส่วนใหญ่ในสังคมประพฤติกันเช่นนั้นอย่างแพร่หลาย นั้นย่อมไม่ต่างอะไรกับที่ขโมยมีความอยากที่จะลักชิงวิ่งราวทรัพย์สินของผู้อื่น ทั้ง ๆ ที่ทรัพย์สินเหล่านั้นไม่ใช่ของตนเอง ขณะเดียวกัน ย่อมไม่มีเจ้าของทรัพย์สินคนใดที่ต้องการสูญเสียทรัพย์สินของตนไป เพราะทุกคนไม่ว่าใครก็ตามก็ย่อมรู้สึกหวงแหนในทรัพย์สินของตนเหมือนกันทั้งสิ้น ในแง่นี้ สำหรับ Mill แล้ว ความคิดเห็นหรือรสนิยมของใครก็ตาม ย่อมเปรียบเสมือนทรัพย์สินของเขานั้นเอง และ Mill ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า นับตั้งแต่อดีต

จนถึงยุคสมัยของเขา เขาไม่เคยค้นพบว่ามีสังคมใดเลยที่กำหนดขอบเขตอำนาจของสังคมไว้กับหลักการเรื่องความเกี่ยวข้องกับผู้อื่น หรือความมีผลกระทบต่อประโยชน์สุขของผู้อื่น หรือความเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น (Mill, 1859: 92-93)

ในขณะที่สังคมมีความต้องการที่จะขยายขอบเขตอำนาจของตน จนเสมือนหนึ่งว่าสังคมกลายเป็นผู้ตรวจการทางศีลธรรม (moral police) ที่คอยจ้องจับผิดปัจเจกบุคคลผู้เป็นสมาชิกของสังคมเอง และนับวันก็ยิ่งถูกล้ำขอบเขตแห่งเสรีภาพมากขึ้น กล่าวคือ เสรีภาพของปัจเจกบุคคลนับวันก็ยิ่งถูกละเมิดขึ้น ทั้ง ๆ ที่การใช้เสรีภาพของปัจเจกบุคคลผู้เป็นสมาชิกของสังคมจะไม่ได้กระทบประโยชน์สุขของผู้อื่นหรือเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่นก็ตาม (Mill, 1859: 94)

ดังที่ Mill ได้ยกตัวอย่างขึ้นมาเพื่อชี้ให้เห็นภาพ เช่น เรื่องทศณะของชาวมุสลิมที่มีต่อการกินหมู กล่าวคือ บทบัญญัติของศาสนาอิสลามนั้นห้ามชาวมุสลิมกินหมูและดื่มเหล้า แต่สำหรับเรื่องกินหมูนั้น ชาวมุสลิมถือว่าเป็นเรื่องที่ต้องเคร่งคัดต่อศาสนาอิสลาม ขณะที่การดื่มเหล้ากลับเป็นสิ่งที่ชาวมุสลิมให้ความยืดหยุ่นไม่น้อย เรื่องนี้ Mill เห็นว่า ความรังเกียจต่อการกินหมูของชาวมุสลิมมีลักษณะเป็นความรังเกียจตามสัญชาตญาณ เช่น แม้แต่คนที่ไม่ได้รักความสะอาดเลย หรือตัวเขาเองอาจไม่ได้สะอาดเลย แต่ด้วยความตระหนักต่อความบริสุทธิ์ทางศาสนาของเขา เขาก็ยังเห็นว่าความไม่สะอาดของหมูนั้นร้ายแรงกว่าอย่างเทียบกันมิได้ เป็นต้น

ตามหลักการเรื่อง ความเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น Mill จึงไม่เห็นด้วยกับการที่สังคมซึ่งมีชาวมุสลิมเป็นคนส่วนใหญ่ แล้วคนส่วนใหญ่ในสังคมจะห้ามปราม ควบคุม หรือบังคับไม่ให้ปัจเจกบุคคลผู้เป็นสมาชิกของสังคมนั้นกินหมู เพราะสำหรับ Mill ลักษณะเช่นนี้ถือว่าสังคมใช้อำนาจทางศีลธรรม (moral authority) ไปในทางที่ผิด โดยเฉพาะความผิดต่อหลักการเรื่องความเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น แม้ว่าชาวมุสลิมซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่จะเชื่อและรู้ดีอย่างบริสุทธิ์ใจว่า การกินหมูคือสิ่งที่น่ารังเกียจ หรือเป็นสิ่งที่พระเจ้าของพวกเขาห้ามกระทำ เพราะสำหรับ Mill การอ้างหลักคำสอนทางศาสนาเพื่อละเมิดหรือกดขี่คนต่างศาสนาของชาวมุสลิมนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ชอบธรรมตามหลักความเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่นของเขา และ Mill ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า ไม่มีศาสนาใดเลยที่กำหนดให้ผู้นับถือศาสนานั้นมีหน้าที่ต้องกินหมู หรือการกินหมูคือหน้าที่ ดังนั้น การห้ามปรามหรือควบคุมใครก็ตามไม่ให้กินหมู คือการกระทำที่สมควรได้รับการประณามทางศีลธรรมเสียมากกว่า เพราะการกินหมูหรือไม่กินหมูของใครก็ตาม เป็นเรื่องของความพึงพอใจส่วนตัวของปัจเจกบุคคล และไม่ได้เป็นการกระทำที่กระทบต่อประโยชน์สุขของผู้อื่นหรือเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่นแต่อย่างใด เพียงแต่การกินหมูอาจทำให้ชาวมุสลิมมีความบุนเคืองใจเท่านั้น ซึ่งอาจมีเล็กน้อยแตกต่างกันไป แต่นั่นก็ไม่ใช่เหตุผลที่เพียงพอที่ชาวมุสลิมจะอ้างความเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคมของตนแทรกแซงผู้อื่นไม่ให้กินหมูได้ (Mill, 1859: 94-95)

ต่อมา อีกตัวอย่างที่ Mill กล่าวถึงคือ ในอดีต ชาวสเปน (Spaniards) ส่วนใหญ่เคยยึดถือกันว่าการบูชาพระเจ้าต้องบูชาตามธรรมเนียมของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก (Roman Catholic) เท่านั้น หากเกิดการบูชาที่แตกต่างไปจากนี้ คนส่วนใหญ่ในสังคมสเปนจะถือว่าเป็นการหมิ่นศาสนาของพวกเขา จนในที่สุดชาวสเปนส่วนใหญ่ก็ได้นำค่านิยมดังกล่าวนี้ของพวกเขาไปกำหนดเป็นกฎหมายเพื่อบังคับใช้กับคนอื่น ๆ ในสังคมสเปนทุกคน แม้ว่าจะมีคนที่นับถือศาสนาอื่น ๆ อยู่ในสังคมก็ตาม เพราะพวกเขาต้องการแต่จะป้องกันไม่ให้มีการบูชาพระเจ้าในแบบอื่น ๆ เกิดขึ้นในสังคมของพวกเขา และจากกรณีนี้ Mill ได้เสนอว่า เหตุผลหนึ่งที่เราคงจะยกมาเสนอต่อพวกที่ไม่เคารพหรือไม่เห็นความสำคัญของหลักการเรื่องความเป็นภยันตรายแก่ผู้อื่น คือเหตุผลที่ว่า ถ้าพวกเขาละเมิดผู้อื่นในเรื่องทำนองนี้ได้ ผู้อื่นก็จะละเมิดพวกเขาในเรื่องทำนองนี้ได้เช่นกัน ซึ่งในทัศนะของ Mill นี่คงเป็นเหตุผลเดียวที่พวกที่ไม่เคารพหรือไม่เห็นความสำคัญของหลักการเรื่องความเป็นภยันตรายแก่ผู้อื่น จะยอมรับฟังหลักการดังกล่าวนี้ขึ้นมาบ้าง (Mill, 1859: 95-96)

อีกตัวอย่างต่อมาคือ เรื่องการห้ามปรามหรือควบคุมกิจกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อความบันเทิงโดยของชาวพิวริตัน กล่าวคือ Mill กล่าวว่า สังคมอังกฤษในอดีต ที่ใดก็ตามที่ชาวพิวริตัน (Puritans) ซึ่งนับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ (Protestant) เป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม พวกเขาจะพยายามห้ามปรามหรือควบคุมกิจกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อความบันเทิง (amusements) เช่น การเล่นดนตรี การเต้นรำ โรงละคร มหรสพ หรือสถานเริงรมย์ เป็นต้น โดยพวกเขาจะพยายามห้ามปรามหรือควบคุมทั้งในระดับสาธารณะและในระดับส่วนตัวของปัจเจกบุคคล นอกจากนี้ Mill ยังชี้ให้เห็นว่า คนที่เห็นด้วยกับการห้ามปรามหรือควบคุมกิจกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อความบันเทิง เช่นเดียวกับชาวพิวริตัน ส่วนใหญ่แล้วคือชนชั้นกลาง (the middle class) และที่สำคัญ ในยุคสมัยนั้นพวกเขาค่อนข้างที่จะมีอำนาจทางสังคมและการเมือง เช่น พวกเขาสามารถควบคุมสั่งการเสียงส่วนใหญ่ในรัฐสภาได้ (command a majority in parliament) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ตามหลักการเรื่องความเป็นภยันตรายแก่ผู้อื่น Mill เห็นว่า การกระทำของพวกเขากระทบประโยชน์สุขของผู้อื่น หรือเป็นภยันตรายแก่ผู้อื่น โดยเฉพาะต่อปัจเจกบุคคลในชุมชนเล็ก ๆ น้อย ๆ กล่าวคือ การกระทำของพวกเขากระทบต่อกิจกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อความบันเทิงของปัจเจกบุคคลในชุมชนเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เคยมีมาอย่างยาวนานในวัฒนธรรมของพวกเขา สำหรับ Mill การกระทำเช่นนี้ มันคือการกดขี่ผู้อื่นด้วยความรู้สึกทางศาสนาและศีลธรรม (the religious and moral sentiments) และกรณีที่ดีที่สุดสำหรับ Mill คือ การกระทำของพวกที่นับถือลัทธิคัลวิน (Calvinists) และพวกที่นับถือลัทธิเมทอดิสต์ (Methodist) ซึ่งลัทธิดังกล่าวเป็นคริสตจักร (church) ย่อยในนิกาย (denomination) โปรเตสแตนต์ กล่าวคือ พวกเขาได้พยายามที่จะบังคับให้ปัจเจกบุคคลผู้เป็นสมาชิกของสังคมต้อง

เครื่องศาสนาเช่นเดียวกับพวกเขา กลุ่มเกล่าให้กลายเป็นคนที่ใส่ใจแต่เรื่องของตัวเอง และแทรกแซงเรื่องส่วนตัวของผู้อื่นอย่างไม่ชอบธรรม (Mill, 1859: 96-97)

Mill ชี้ให้เห็นว่า โลกในยุคสมัยใหม่ หลายประเทศกำลังมุ่งไปสู่ความเป็นสังคมที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย (a democratic constitution of society) และตัวอย่างประเทศที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดสำหรับ Mill ก็คือ สหรัฐอเมริกา (the United States) กล่าวคือ สหรัฐอเมริกามีความเป็นประชาธิปไตยทั้งในมิติทางสังคมและในมิติของรัฐหรือรัฐบาล ชาวสหรัฐอเมริกาส่วนใหญ่ต่อต้านและประณามต่อสิ่งที่เรียกว่า ความเหลื่อมล้ำ (ของการใช้ชีวิต) Mill กล่าวว่า อารมณ์ความรู้สึกของชาวสหรัฐอเมริกาทรงพลังอำนาจไม่น้อยไปกว่ากฎหมาย เช่น ใครก็ตามที่ร่ำรวยแล้วใช้ชีวิตแบบฟุ่มเฟือย เขาผู้นั้นจะได้รับการประณามทางศีลธรรมจากคนส่วนใหญ่ในสังคมสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า ด้วยอารมณ์ความรู้สึกแบบลัทธิประชาธิปไตยที่สุดโต่งเช่นนี้ของชาวสหรัฐอเมริกา ทำให้พวกเขามักจะใช้อำนาจสาธารณะหรืออำนาจทางสังคมต่อต้านและประณามเสรีภาพในการใช้จ่ายทรัพย์สินส่วนตัวของปัจเจกบุคคลผู้เป็นสมาชิกของสังคมเดียวกันกับพวกเขา Mill กล่าวว่า ทศนะแบบสังคมนิยม (socialist opinions) ที่สุดโต่งในสังคมสหรัฐอเมริกาได้แผ่ขยายออกไปเป็นวงกว้างและแพร่หลาย โดยเฉพาะในหมู่ชนชั้นแรงงาน บางกรณีถึงขนาดที่ว่า พวกแรงงานที่มีความรู้และทักษะขั้นต่ำ ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคมแรงงานภาคอุตสาหกรรม พวกเขาส่วนใหญ่ต่างก็พากันเห็นว่า พวกเขาควรได้รับค่าจ้างที่เท่าเทียมกันกับพวกแรงงานที่มีความรู้และทักษะขั้นสูง นอกจากนี้ พวกเขายังมีความคิดเห็นที่ สุดโต่งถึงขนาดที่ว่า ไม่ควรมีแรงงานคนใดได้รับการอนุญาตให้ใช้ความรู้และทักษะขั้นสูงมาเรียกร้องค่าจ้างที่มากกว่าคนอื่น ๆ ในภาคอุตสาหกรรม แม้เขาผู้นั้นจะมีความขยันขันแข็งและมีความรู้และทักษะขั้นสูงขนาดไหนก็ตาม และอำนาจในลักษณะผู้ตรวจการทางศีลธรรมในนามของคนส่วนใหญ่ในสังคม ได้มีอิทธิพลถึงขนาดที่ว่า สามารถควบคุมการจ่ายค่าจ้างของนายจ้างไม่ให้มีพฤติกรรมที่เอาใจพวกแรงงานที่มีความรู้และทักษะขั้นสูงมากไปกว่าพวกแรงงานที่มีความรู้และทักษะขั้นต่ำ ซึ่งสำหรับ Mill การกระทำของคนส่วนใหญ่ในสังคมสหรัฐอเมริกานั้นผิดต่อหลักการเรื่องความเป็นภยอันตรายแก่ผู้อื่นของเขา เพราะคนส่วนใหญ่ในสังคมสหรัฐอเมริกาแทรกแซงเรื่องส่วนตัวของคนที่ย่ำรวย คนที่มีความรู้และทักษะขั้นสูง และคนที่เป็นนายจ้าง ทั้ง ๆ ที่พวกเขาไม่ได้กระทำในสิ่งที่กระทบต่อประโยชน์สุขของผู้อื่น หรือไม่ได้เป็นภยอันตรายแก่ผู้อื่น ดังนั้นจึงถือว่าคนส่วนใหญ่ในสังคมสหรัฐอเมริกาได้กระทำเกินขอบเขตอำนาจที่ตนเองมีอยู่ ตามหลักการเรื่องความเป็นภยอันตรายแก่ผู้อื่นของ Mill (Mill, 1859: 97-98)

อีกตัวอย่างต่อมาคือ เรื่องการออกกฎหมายห้ามใช้เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ กล่าวคือ Mill กล่าวว่า ในอดีต เคยมีกฎหมายห้ามประชาชนในอาณานิคมแห่งหนึ่งของอังกฤษ (the people of one

English colony) และในเกือบครึ่งหนึ่งของสหรัฐอเมริกา (nearly half the United States) ไม่ให้ใช้ เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เพื่อประโยชน์ใด ๆ ยกเว้นเพื่อประโยชน์ทางการแพทย์ (medical) เท่านั้น ดังนั้น คำว่า ไม่ให้ใช้เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เพื่อประโยชน์ใด ๆ จึงรวมถึงการห้ามขายด้วย เช่นกัน ซึ่งกฎหมายดังกล่าวนี้มีที่มาจากความรู้สึกของคนส่วนใหญ่ในสังคม ขณะที่ Mill เห็นว่า นักการเมือง (a politician) ในสภาควรจะมีความคิดเห็นในเรื่องนี้อย่างมีหลักการ โดยเฉพาะ หลักการเรื่องความเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น มากกว่าที่จะอ้างอิงจากความรู้สึกของคนส่วนใหญ่ในสังคม จนกลายเป็นกฎหมายขึ้นมา

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ Mill ไม่ได้ปฏิเสธคุณค่าของแนวคิดเรื่องเสียงข้างมาก แต่ Mill เห็นว่า การกำหนดกฎหมายโดยอ้างอิงอยู่แต่กับความรู้สึกของคนส่วนใหญ่ในสังคมเพียงอย่างเดียว นั้นเป็นเหตุผลที่บกพร่อง เพราะเขาเห็นว่า หากไร้ซึ่งหลักการเรื่องความเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่นไป คนส่วนใหญ่ในสังคมอาจใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้กับพวกคลั่ง ศาสนา (bigotry) หรือพวกที่ต้องการกดขี่ข่มเหง (persecution) คนส่วนน้อยในสังคม และมันก็เป็น เรื่องที่ยากยิ่งที่คนส่วนน้อยในสังคมจะสามารถหลบเลี่ยงอำนาจที่ผิด ๆ ลักษณะนี้ได้

ดังนั้น Mill จึงเสนอว่า สำหรับความคิด (thought) ความคิดเห็น (opinion) มโนธรรมสำนึก (conscience) และการกระทำใดก็ตามที่ไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ไม่ว่าจะเรื่องใดก็ตามหรือในทุก ๆ เรื่อง ต้องอยู่ภายนอกหรือต้องไม่ตกอยู่ภายใต้ขอบเขตการควบคุมของกฎหมาย (without the sphere of legislation) ยกเว้นก็แต่การกระทำในเรื่องใดก็ตามหรือในทุก ๆ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ในสังคม หรือที่เรียกว่า การกระทำทางสังคม (social act) ซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจการตัดสินใจของรัฐ และไม่ใช่เรื่องส่วนตัวของปัจเจกบุคคล การกระทำนั้นต้องอยู่ในขอบเขตการควบคุมของกฎหมาย

ดังนั้น จากที่กล่าวมาข้างต้น Mill จึงเห็นว่า การดื่มแอลกอฮอล์เป็นเรื่องส่วนตัวของปัจเจกบุคคล และไม่ใช่ว่าการกระทำที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นในสังคม กล่าวคือ การดื่มแอลกอฮอล์ของปัจเจกบุคคลแต่ละคนไม่ใช่การกระทำทางสังคม แต่สำหรับการขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์นั้น ถือว่าเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นในสังคมหรือเป็นการกระทำทางสังคม เพราะมีผู้ซื้อเข้ามาเกี่ยวข้องกับผู้ขาย ดังนั้น การออกกฎหมายห้ามประชาชนไม่ให้ใช้เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เพื่อประโยชน์ใด ๆ ยกเว้นเพื่อประโยชน์ทางการแพทย์ จึงไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่ละเมิดต่อเสรีภาพของผู้ขาย แต่เป็นการกระทำที่ละเมิดต่อเสรีภาพของผู้ซื้อมาใช้หรือดื่มกิน ทั้งนี้ก็เพราะการขายคือการกระทำที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นในสังคม แต่การซื้อมาใช้หรือดื่มกินของปัจเจกบุคคล ไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นในสังคม ดังนั้น การซื้อมาใช้หรือดื่มกินของปัจเจกบุคคล จึงเป็นเรื่องที่อยู่ภายนอกหรือต้องไม่ตกอยู่ภายใต้ขอบเขตการควบคุมของกฎหมาย

นอกจากนี้ Mill ยังเห็นว่า การค้าขายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ มีส่วนทำลายความปลอดภัยของผู้อื่นในสังคม สร้างความไม่เป็นระเบียบในสังคม เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสติปัญญาและศีลธรรมของผู้อื่นในสังคม สร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นอันตรายให้แก่สังคม ตลอดจนทำให้สังคมอ่อนแอและต่ำทรามลงได้

ดังนั้น สำหรับ Mill สังคมมีสิทธิทางสังคม (social rights) ที่จะสามารถเรียกร้องให้กฎหมายควบคุมผู้ค้าขายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ได้ เช่น การกำหนดอายุของผู้ซื้อ เป็นต้น และผู้ค้าขายคนใดก็ตามที่ไม่เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย ก็เท่ากับว่าเขากระทำผิดต่อกฎหมายและศีลธรรมทางสังคม สังคมมีสิทธิที่จะประณามทางศีลธรรมต่อเขาได้ และลงโทษทางกฎหมายต่อเขาได้ แต่สำหรับผู้ซื้อมาใช้หรือดื่มกิน โดยไม่กระทบประโยชน์สุขของผู้อื่น หรือเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น สังคมไม่มีสิทธิที่จะประณามทางศีลธรรมต่อเขาได้ และไม่มีสิทธิที่จะลงโทษทางกฎหมายต่อเขาได้ ดังนั้น สำหรับ Mill การกระทำใดก็ตาม ไม่ว่าเพื่อศีลธรรมของเพื่อนมนุษย์ หรือเพื่อสติปัญญาของเพื่อนมนุษย์ หรือเพื่อสุขภาพร่างกายของเพื่อนมนุษย์ สังคมต้องกระทำบนหลักการเรื่องความเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น เพราะสำหรับ Mill ไม่ควรมีสิ่งที่เรียกว่า มาตรฐานของใครของมัน หรือหลักการของใครของมันเกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะถ้ามันเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น (Mill, 1859: 98-100)

Mill ได้ยกตัวอย่างให้เห็นภาพว่า ในอดีต สังคมอังกฤษเคยมีกฎหมายห้ามไม่ให้ประชาชนทำงานในวันซับบาร์⁶¹ (Sabbatarian legislation) ซึ่งกฎหมายนี้มีรากฐานมาจากความเชื่อและอารมณ์ความรู้สึกของคนส่วนใหญ่ในสังคม Mill เห็นว่า กฎหมายดังกล่าวนี้ไม่มีความเป็นธรรมต่อคนที่จำเป็นต้องทำงานในวันดังกล่าว หรือไม่มีความเป็นธรรมต่อคนที่ขยันขันแข็งด้วย โดยเฉพาะงานที่ปัจเจกบุคคลใดก็ตามได้เลือกด้วยตัวเองอย่างเสรีว่ามีความเหมาะสมต่อชีวิตเขาที่เขาพอจะมีเวลาว่างไปทำมัน เช่น งานบริการความบันเทิงแก่ผู้อื่น เป็นต้น

สำหรับ Mill เขาเห็นว่า การที่คนส่วนน้อยในสังคมซึ่งยังจำเป็นต้องทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพ หรือต้องการทำงานเพราะความขยันขันแข็งของพวกเขาเอง มันคือประโยชน์สุขของพวกเขา และนอกจากนี้ มันยังสร้างประโยชน์สุขให้ผู้อื่นด้วยเช่นกัน และพวกเขาก็ควรมีสิทธิที่จะมีวันหยุดทำงานเหมือนคนส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งควรจะเป็นวันใดก็ได้ของสัปดาห์

⁶¹ วันซับบาร์ (Sabbath day) เป็นวันสำคัญทางศาสนาฮิวและศาสนาคริสต์ คำว่า ซับบาร์ มาจากภาษาฮีบรู แปลว่า พัก โดยมีความเชื่อในเรื่องนี้ว่าพระเจ้าทรงสร้างโลก 6 วัน และทรงพักในวันที่ 7 เพื่อให้มนุษย์ได้ปฏิบัติเป็นแบบอย่าง ถือเป็นวันบริสุทธิ์ห้ามทำกิจกรรมใด ๆ ได้ถือว่าวันนี้เป็นวันพักผ่อน เป็นวันหยุดสุดสัปดาห์ ให้ทำกิจกรรมที่ถวายแด่พระเจ้า เช่น การอธิษฐาน การอ่านพระคัมภีร์ หรือการขอบคุณพระเจ้า เป็นต้น โดยชาวยิวและชาวคริสต์มักจะกำหนดให้เป็นวันอาทิตย์

Mill กล่าวว่า เหตุผลของคนส่วนใหญ่ในสังคมที่พวกเขานำมาใช้เรียกร้องให้มีการออกกฎหมายดังกล่าว คือ พวกเขาเห็นว่ามันเป็นการกระทำที่ผิดต่อศาสนา (religiously wrong) ของพวกเขา โดยเฉพาะความรู้สึกผิดต่อพระเจ้าของพวกเขา ถ้าพวกเขาไม่ห้ามปรามหรือควบคุมการกระทำที่ผิดต่อศาสนาของพวกเขา และความรู้สึกนี้ได้กลายเป็นความรู้สึกผิดต่อสังคมและเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน อย่างไรก็ตาม Mill เห็นว่า การที่คนส่วนใหญ่ในสังคมบังคับให้ใครก็ตามปฏิบัติตามความเชื่อของตน ถือเป็นการกดขี่ข่มเหงทางศาสนาอย่างชัดเจน

Mill กล่าวว่า แม้การกระทำดังกล่าวของคนส่วนใหญ่ในสังคมจะไม่ได้โหดร้ายเท่ากับการกดขี่ข่มเหงทางศาสนาในอดีต แต่มันก็คือการกดขี่ข่มเหงทางศาสนาอยู่ดี และการกดขี่ข่มเหงทางศาสนาดังกล่าว มันก็คือการที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไร้ซึ่งความอดทนอดกลั้นหรือขันติธรรม (tolerate) ต่อการกระทำของคนอื่น ๆ ซึ่งเป็นคนส่วนน้อยในสังคม ทั้ง ๆ ที่ศาสนาของพวกเขาไม่ได้ห้ามไว้แต่เพียงเพราะศาสนาของคนส่วนใหญ่ในสังคมห้ามไว้ (Mill, 1859: 100-101)

Mill ได้ยกตัวอย่างให้เห็นภาพว่า ในอดีต สังคมอเมริกันมีผู้นับถือศาสนาคริสต์นิกายมอร์มอน (Mormonism) แต่คนส่วนใหญ่ในสังคมได้แทรกแซงเสรีภาพในการนับถือศาสนาของพวกเขา ศาสดาของพวกเขาและสาวกในยุคแรกแรกของนิกายได้ยอมสละชีวิตเพื่อรักษาความเชื่อของพวกเขาไว้ กล่าวคือ Joseph Smith⁶² ผู้เป็นศาสดาของนิกายมอร์มอนถูกสังหาร ขณะที่สาวกยุคแรกก็ถูกสังหาร ส่วนบรรดาสาวกที่ไม่ถูกสังหารก็ได้ถูกขับไล่ให้ย้ายถิ่นที่อยู่ออกไปจากดินแดน แม้ว่าพวกเขาจะถือกำเนิดมาจากดินแดนนั้นก็ตาม พวกเขาเสียชีวิตด้วยการกระทำที่รุนแรงจากคนส่วนใหญ่ในสังคม พวกเขาถูกขับไล่ออกจากดินแดนของพวกเขาด้วยวิธีที่รุนแรงจากคนส่วนใหญ่ในสังคม ไม่มีกฎหมายใดที่จะปกป้องพวกเขาได้ ไม่มีผู้ปกครองใดจะปกป้องพวกเขาได้ Mill กล่าวว่า พวกเขาถูกไล่ให้ไปอยู่อย่างโดดเดี่ยวในกลางทะเลทราย ในขณะที่คนส่วนใหญ่ในสังคมต่างก็เห็นว่า พวกเขาสมควรที่จะถูกผลักออกไป Mill กล่าวว่า การกระทำดังกล่าวของคนส่วนใหญ่ในสังคม ทำให้คนที่นับถือนิกายมอร์มอนไม่มีทางเลือกและจำเป็นต้องปฏิบัติตามความเชื่อของคนอื่น ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม แม้ความเชื่อนั้น พวกเขาจะไม่ได้เชื่อก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่เรียกว่า ขันติธรรมทางศาสนาไม่สามารถนำมาใช้ได้ในกรณีนี้

สำหรับเรื่องที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไม่พอใจต่อชาวมอร์มอนคือ หลักคำสอนของพวกเขาอนุญาตให้ผู้ชายมีภรรยาได้หลายคน ทั้ง ๆ ที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับได้ในเรื่องนี้กับชาวอิสลาม ชาวฮินดู และชาวจีน แต่กับชาวมอร์มอนซึ่งเป็นชาวคริสต์ด้วยกันและใช้ภาษาอังกฤษเหมือนกัน คนส่วนใหญ่ในสังคมกับรับไม่ได้

ความสัมพันธ์นี้เป็นไปโดยสมัครใจของผู้หญิงเอง ผู้ซึ่งอาจถูกถือว่าเป็นผู้ต้องทุกข์ด้วยความสัมพันธ์ อย่างที่ก็ไม่ต่างไปจากสถาบันการแต่งงานรูปแบบอื่น และแม้ว่าข้อเท็จจริงนี้จะดูแปลก มันก็มีคาอธิบายอยู่ในความคิดและธรรมเนียมทั่วๆ ไปของโลก

หลักคำสอนของชาวมอร์มอนสอนว่า สำหรับผู้หญิงการแต่งงานเป็นเรื่องที่จำเป็นในชีวิต ทำให้ผู้หญิงชาวมอร์มอนพอใจที่จะเป็นหนึ่งในภรรยาของผู้ชาย ที่อาจมีภรรยาอยู่แล้วหลายคน ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าอับอายของชาวมอร์มอน หากผู้หญิงคนใดก็ตามไม่ได้เป็นภรรยาของใครเลย อย่างไรก็ตาม คนส่วนใหญ่ในสังคมไม่ได้เห็นด้วยกับการที่ผู้ชายสามารถมีภรรยาได้หลายคน

Mill กล่าวว่า ดินแดนที่พวกเขาจำเป็นต้องย้ายถิ่นไปอยู่อาศัยนั้น พวกเขาคือมนุษย์พวกแรกที่เข้าไปเริ่มต้นตั้งรกรากอยู่อาศัย พวกเขาได้สร้างผู้ปกครองและกฎหมายของพวกเขาขึ้นมาจัดระเบียบสังคมของพวกเขา และพวกเขาก็พอใจที่จะอยู่ภายใต้ผู้ปกครองและกฎหมายที่พวกเขาได้สร้างขึ้นเอง แม้ชนชาติอื่น ๆ หรือชุมชนอื่น ๆ จะไม่เห็นด้วยกับพวกเขาก็ตาม สำหรับ Mill พวกเขายอมมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะอยู่อาศัยได้ ตราบเท่าที่พวกเขาไม่ได้กระทำการอันใดที่มีผลกระทบต่อประโยชน์สุขของชนชาติอื่นหรือชุมชนอื่น และพวกเขาก็ควรมีเสรีภาพในการใช้ชีวิตในแบบของพวกเขาอย่างเต็มที่ ส่วนใครก็ตามที่เข้ามาในดินแดนของพวกเขา หรือที่เข้ามาภายหลังพวกเขา ใครก็ตามหากมีความไม่พอใจต่อความเชื่อทางศาสนาของพวกเขา ก็ควรออกจากดินแดนของพวกเขาไป หากไม่สามารถมีขันติธรรมทางศาสนาในดินแดนของพวกเขาได้

Mill กล่าวว่า ไม่ควรมีชนชาติใดหรือชุมชนใดที่จะมีสิทธิบังคับกับชนชาติอื่นหรือชุมชนอื่นให้มีอารยธรรมสูงขึ้นตามความเชื่อของตน ตราบใดที่พวกเขาไม่ได้เรียกร้องขอความช่วยเหลือจากชนชาติอื่นหรือชุมชนอื่น เพราะนั่นแสดงว่าพวกเขาไม่ได้มีความทุกข์กับสิ่งที่พวกเขาเป็นอยู่ เช่น แม้พวกเขาจะอยู่ภายใต้การปกครองที่ไม่ดี หรือระบบกฎหมายที่ไม่ดีในทัศนะของชนชาติอื่นหรือชุมชนอื่นก็ตาม เป็นต้น และใครก็ตามที่ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องใด ๆ กับพวกเขา เช่น ไม่ใช่สมาชิกของชนชาติของพวกเขา หรือไม่ใช่สมาชิกของชุมชนของพวกเขา เป็นต้น ไม่ควรเข้าไปแทรกแซงเสรีภาพของพวกเขา โดยเฉพาะในสิ่งที่พวกเขาพอใจกับมัน ด้วยเหตุผลเพียงเพราะว่าอยากให้พวกเขามีอารยธรรมที่สูงขึ้นเหมือนคนส่วนใหญ่ หรือขุนเคืองใจต่อความเชื่อทางศาสนาของพวกเขา

Mill กล่าวว่า คนส่วนใหญ่ในสังคมสามารถเผยแพร่หลักคำสอนของตนเพื่อโน้มน้าวจิตใจให้ชาวมอร์มอนเชื่อและคล้อยตามได้ ไม่ใช่เขาแต่จะใช้กฎหมายและกฎหมายบังคับให้ทัศนะแห่งศาสนาของพวกเขาต้องเจียบลง เพียงเพราะว่า คนส่วนใหญ่ในสังคมกล่าวว่า ศาสนาของชาวมอร์มอนจะกลายเป็นศาสนาที่ได้รับความนิยมมากกว่าศาสนาของคนส่วนใหญ่ในภายภาคหน้า (Mill, 1859: 101-103)

จุดยืนแห่งหลักการพื้นฐานว่าด้วยขอบเขตแห่งเสรีภาพของปัจเจกบุคคล และขอบเขตอำนาจของสังคมที่มีต่อปัจเจกบุคคล คือ "ปัจเจกบุคคลไม่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของเขา ตราบเท่าที่การกระทำนั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับประโยชน์สุขของผู้อื่น นอกจากตัวเขาเอง คำแนะนำ (advice) การสั่งสอน (instruction) การชักชวน (persuasion) และการหลีกเลี่ยง (avoidance) เท่านั้น ที่สังคมจะสามารถใช้ได้อย่างสมเหตุสมผล (justifiably) ในการแสดงความไม่ชอบ (dislike) หรือการดำเนินคดีต่อความประพฤติของเขา และสำหรับการกระทำที่ไม่เป็นธรรมต่อประโยชน์สุขของผู้อื่น (actions as are prejudicial to the interests of others) บุคคลย่อมต้องรับผิดชอบ (accountable) และต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตอำนาจแห่งการลงโทษทางสังคมหรือทางกฎหมาย" (Mill, 1859: 104)

ดังนั้น สำหรับ Mill “มีเพียงเหตุผลเดียวที่มนุษยชาติ ไม่ว่าจะในฐานะปัจเจกบุคคล (individually) หรือส่วนรวม (collectively) จะได้รับอนุญาตให้แทรกแซงเสรีภาพในการกระทำของมนุษย์คนอื่น ๆ ได้ เหตุผลนั้นคือ การปกป้องตนเอง (self-protection) มีเป้าหมายเดียวเท่านั้น (the only purpose) ที่จะสามารถใช้อำนาจได้อย่างชอบธรรม (rightfully) เหนือเจตจำนงของปัจเจกบุคคลที่เป็นสมาชิกในสังคมอารยะ (a civilized community) เป้าหมายนั้นคือ การป้องกันไม่ให้เกิดภัยอันตรายแก่ผู้อื่น (prevent harm to others) ถ้าฟังแค่ประโยชน์สุขของเขา ไม่ว่าจะเป็ประโยชน์สุขทางกายภาพ (physical) หรือประโยชน์สุขทางศีลธรรม (moral) ไม่ใช่เหตุผลที่เพียงพอที่สังคมจะแทรกแซงปัจเจกบุคคลได้อย่างชอบธรรม” (Mill, 1859: 14)

กล่าวโดยสรุป มิลล์ หวาดกลัวพระราชของเสียงข้างมาก และถือว่ามันเป็นความชั่วร้ายประการหนึ่งในเสรีนิยมประชาธิปไตย ดังนั้น เขาจึงเสนอว่า มนุษย์สามารถกำหนดชีวิตตนเองได้ และความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุดย่อมมาจากการที่ปัจเจกบุคคลมีเสรีภาพ ดังนั้น บุคคลที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว ควรมีเสรีภาพในการกระทำตามที่ตนปรารถนา ตราบเท่าที่การกระทำนั้นไม่เป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น กล่าวคือ เหตุผลเดียวที่ชอบธรรมพอที่จะแทรกแซงเสรีภาพของปัจเจกบุคคลได้ คือ การป้องกันไม่ให้เกิดภัยอันตรายแก่ผู้อื่น ซึ่งพิจารณาจากผลลัพธ์ของการกระทำ ขณะที่ความหวังดีไม่ใช่เหตุผลที่เพียงพอที่จะแทรกแซงเสรีภาพของปัจเจกบุคคลได้ นี่คือ “หลักแห่งความเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น (the principle of harm to others) ของ มิลล์ และการสร้างหลักการพื้นฐานเพื่อกำหนดขอบเขตแห่งเสรีภาพของปัจเจกบุคคล และขอบเขตอำนาจของสังคมที่มีต่อปัจเจกบุคคลนี้ ถือเป็นแนวทางที่สำคัญในการป้องกันพระราชของเสียงข้างมากในเสรีนิยมประชาธิปไตย

สำหรับ Mill ถ้าปัจเจกบุคคลกระทำผิดศีลธรรมของสังคม และการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่กระทบต่อประโยชน์สุขของผู้อื่นด้วย บุคคลสมควรได้รับการประณามทางศีลธรรม

จากสังคม แต่ถ้าปัจเจกบุคคลกระทำผิดศีลธรรมของสังคม แต่การกระทำนั้นไม่ได้กระทบประโยชน์สุขของผู้อื่น นอกจากตัวเอง สังคมไม่มีสิทธิที่จะไปประณามทางศีลธรรมต่อปัจเจกบุคคล

ถ้าปัจเจกบุคคลกระทำการอันมีผลกระทบต่อประโยชน์สุขของผู้อื่น และเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายด้วย ปัจเจกบุคคลสมควรได้รับการประณามทางศีลธรรมจากสังคม และสมควรได้รับการลงโทษทางกฎหมาย แต่ถ้าปัจเจกบุคคลไม่ได้กระทำการอันมีผลกระทบต่อประโยชน์สุขของผู้อื่น แม้จะเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ปัจเจกบุคคลไม่ควรถูกประณามทางศีลธรรมจากสังคม และไม่ควรถูกลงโทษทางกฎหมาย แต่กฎหมายดังกล่าวสมควรถูกแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องกับหลักการเรื่องความเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น

4.5 หลักแห่งการมีส่วนร่วมในฐานะแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมาก (The principle of participation as the preventive approach against tyranny of the majority)

Mill พรรณนาเชิงวิพากษ์ถึงบรรดาแนวคิดที่มักกล่าวอ้างว่า ระบอบการปกครองแบบราชาธิปไตย หรือระบอบการปกครองแบบที่กษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจสมบูรณ์เด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียว (despotic monarchy) ถ้าหากกษัตริย์ผู้นั้นเป็นผู้มีอำนาจสมบูรณ์เด็ดขาดที่ดี หรือเป็นเผด็จการที่ดีมีเมตตา (a good despot) กษัตริย์ผู้นั้นก็อาจจะสามารถสร้างรูปแบบการปกครองที่ดี (the best form of government) ขึ้นมาได้ และ Mill ก็ชี้ให้เห็นว่า ผู้สนับสนุนแนวคิดเรื่องเผด็จการที่ดีมีเมตตา มักจะเชื่อว่า แม้อำนาจสมบูรณ์เด็ดขาดนั้นจะตกอยู่ในมือของคนเพียงคนเดียว (absolute power, in the hands of an eminent individual) แต่ถ้าผู้มีอำนาจสมบูรณ์เด็ดขาดเพียงคนเดียวผู้นั้นเป็นคนมีคุณธรรม (virtuous) เป็นคนมีความฉลาดปราศรัญเปรื่อง (intelligent) ผู้มีอำนาจผู้นั้นย่อมเป็นผู้ปกครองหรือรัฐบาลที่ใช้อำนาจที่มีอยู่สร้างกฎหมายที่ดี (good laws) และบริหารปกครองบ้านเมืองของเขาด้วยความยุติธรรม (justice) กล่าวคือ มีความยุติธรรมต่อประชาชนพลเมืองของตน (Mill, 1861: 238)

อย่างไรก็ตามแต่ ในทัศนะของ Mill ลึก ๆ แล้ว เขาเห็นว่า การปกครองที่จะสามารถเรียกได้ว่าเป็นการปกครองที่ดีได้นั้น จำพ้องแต่เพียงการมีเผด็จการที่ดีมีเมตตา (a good despot) หรือกษัตริย์ที่ดีที่มีเมตตา (a good monarch) นั้น ไม่สามารถเพียงพอที่จะเป็นการปกครองที่ดีได้ กล่าวคือ มันต้องไม่ใช่แค่การมีกษัตริย์ที่ดีหรือมีเมตตา (not merely a good monarch) เพราะต่อให้กษัตริย์ผู้นั้นเป็นคนดีมีเมตตา มีคุณธรรม และมีความฉลาดปราศรัญเปรื่องเพียงใดก็ตามก็ไม่สามารถจะเป็นการปกครองที่ดีได้

ดังที่ Mill ได้ชี้ให้เห็นว่า ในโลกแห่งความเป็นจริง กษัตริย์คนใดก็ตาม ย่อมไม่สามารถที่จะล่วงรู้ในทุกสิ่งทุกอย่างด้วยตนเองเพียงคนเดียวอย่างละเอียดได้ตลอดเวลา (all times) หรือในตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมงต่อวัน (in the twenty-four hours per day) ดังนั้น การจะล่วงรู้ในทุกสิ่งทุกอย่างด้วยตนเองเพียงคนเดียวอย่างละเอียดต่อเหตุการณ์ทุก ๆ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในรัฐของตนหรือเขตการปกครองของตนตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมงย่อมเป็นไปได้หรือไม่ หรือต่อให้มีบางเหตุการณ์ที่อาจจะล่วงรู้ได้ แต่ก็ย่อมจะเป็นการล่วงรู้ได้อย่างไม่ละเอียดหรืออาจล่วงรู้อย่างผิดเพี้ยนไปบ้าง ไม่มากนักน้อย

อนึ่ง แม้ฝ่ายนิยมแนวคิดเผด็จการที่ดีมีเมตตาจะโต้แย้งขึ้นมาว่า กษัตริย์อาจจะสามารถเลือกและสั่งการให้คนมาทำหน้าที่ช่วยเหลือเป็นหูเป็นตาในการปกครองบ้านเมืองได้อย่างไรก็ตามแต่ Mill ชี้ให้เห็นว่า กษัตริย์เองก็ยังคงมีความกังวลใจอยู่ดี ว่าพวกเขาเหล่านั้นจะมีความซื่อสัตย์ (honest) ต่อกษัตริย์หรือไม่ และสามารถไว้วางใจพวกเขาได้มากน้อยเพียงใด และ Mill เองก็ยังเห็นว่า ต่อให้เหล่าบรรดาคนที่ถูกเลือกสรรมาทำหน้าที่เป็นหูเป็นตาในการปกครองบ้านเมืองจะมีคุณธรรม (virtues) และมีปัญญาสามารถพิเศษ (talents) เพียงใดก็ตาม ก็ไม่ได้เป็นหลักประกันว่าพวกเขาจะซื่อสัตย์และไว้วางใจได้ตลอดเวลาและเสมอไป

นอกจากนี้ Mill ยังชี้ชวนให้ตั้งคำถามต่อไปอีกว่า การที่กษัตริย์คนหนึ่งหากต้องการสร้างการปกครองที่ดี เขาต้องใช้พลังงาน (energies) ชีวิตของตนเองอย่างมากมายมหาศาลขนาดนั้น โดยเฉพาะการมีความตื่นตัวตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมง และการทุ่มเทสรรหาคัดเลือกคนที่มีคุณภาพสูงที่จะมาช่วยเป็นหูเป็นตาในการบริหารปกครองบ้านเมือง นั้นคงเป็นที่แน่นอนว่า มนุษย์ธรรมดา ๆ ย่อมไม่อาจทำได้ และ Mill ถึงกับกล่าวว่า ต่อให้เป็นยอดมนุษย์ (superhuman) พวกเขาก็ไม่อาจทำหน้าที่นี้ แม้จะมีความจำเป็นขนาดไหนก็ตาม (Mill, 1861: 238-239)

ดังนั้น Mill ชี้ชวนให้มนุษยชาติตั้งคำถามต่อการปกครองด้วยระบอบเผด็จการว่า ภายใต้ระบอบเผด็จการ จะก่อให้เกิดประชาชนแบบใดขึ้นมา ? ความคิดและการกระทำแบบใดของประชาชนที่จะสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าขึ้นมาได้ในระบอบเผด็จการ ? ผู้คนที่อยู่ในระบอบเผด็จการจะมีสภาพชีวิตเช่นใด ?

อย่างไรก็ตามแต่ ในทัศนะของ Mill ภายใต้การปกครองแบบเผด็จการ Mill ยืนยันที่จะตอบว่า สังคมเผด็จการจะก่อให้เกิดประชาชนที่เฉื่อยชา (passive people) ผลประโยชน์ส่วนรวม (collective interests) ของประชาชนจะถูกคิดและตัดสินใจแทนโดยคนคนเดียวที่มีอำนาจสูงสุด การคิดและการตัดสินใจนั้นจะไร้ซึ่งการตรวจสอบถ่วงดุล ประชาชนจะเป็นเพียงผู้รับในฐานะผู้ถูกกระทำ ประชาชนจะไม่มีสิทธิมีเสียงอะไรในชะตาชีวิตตนเอง ประชาชนทุกคนต้องปฏิบัติตามเจตจำนงของคนคนเดียวที่มีอำนาจสูงสุด เพราะหากประชาชนไม่เชื่อฟังประชาชนก็ตกอยู่ในฐานะ

ผู้ฝ่าฝืน (disobey) และผู้ฝ่าฝืนย่อมจะต้องได้รับโทษเยี่ยงผู้ก่ออาชญากรรม (a crime) (Mill, 1861: 239)

ในระบบอบเผด็จการดังกล่าว ความคิดของประชาชนจะไม่ถูกเชื่อมโยงให้นำไปสู่การปฏิบัติ (practice) แต่อย่างใด โดยเฉพาะในทางการเมือง (politics) สภาวะสังคมเช่นนี้จึงไม่ได้กระตุ้นให้ประชาชนมีความต้องการที่จะร่วมคิดร่วมทำ (collaborative) หรือมีส่วนร่วมในทางการเมือง (political participation) แต่อย่างใด เพราะถึงแม้ประชาชนจะคิดอะไรที่สร้างสรรค์และเกิดประโยชน์ต่อสังคมได้ขนาดไหนก็ตาม อย่างไรก็ตาม เสียดายที่ผู้ปกครองหรือรัฐบาลเผด็จการก็ไม่ยินดีหรือยินยอมที่จะรับฟังความคิดของพวกเขายิ่งดี แม้ว่าในสังคมเช่นนี้อาจมิได้ปราศจากซึ่งปัจเจกบุคคลที่มีสติปัญญา ศีลธรรมจรรยา และความคิดที่ก้าวหน้า เพียงแต่โอกาสที่จะแสดงความคิดที่ก้าวหน้านั้นออกมาเป็นไปได้อย่างยากยิ่งในสังคมดังกล่าว ดังนั้น ประชาชนในสังคมดังกล่าวจึงรู้สึกเอือมระอาต่อความก้าวหน้าของชีวิตและจึงหันมาคิดอะไรสั้น ๆ เฉพาะหน้าแทน ทั้งนี้ก็เพื่อความอยู่รอดของชีวิตไปวัน ๆ ของตน โดยเฉพาะเรื่องปากท้อง เป็นอาทิ เพราะต่อให้พวกเขาคิดอะไรที่ก้าวหน้าไปไกลเพียงใด แต่ในทางปฏิบัติก็ไปไกลกว่าที่เป็นอยู่ในสังคมเผด็จการไม่ได้ยู่ดี

ในสังคมเผด็จการ แม้จะมีปัจเจกบุคคลผู้เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐในระบบราชการ (a bureaucracy) ที่ดูเหมือนว่าจะมีสติปัญญา ศีลธรรมจรรยา และความคิดที่ก้าวหน้ากว่าประชาชนทั่วไป เพราะได้รับการฝึกฝนจากรัฐโดยตรงให้มาทำหน้าที่ใช้ความคิด แต่อย่างไรก็ตาม การใช้ความคิดของบรรดาปัจเจกบุคคลผู้เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐในระบบราชการก็เป็นการใช้ความคิดไปในทางที่หรือเพื่อส่งเสริมความยิ่งใหญ่ของผู้ปกครองหรือรัฐบาลเผด็จการ (promote the grandeur of the despot) เท่านั้น โดยเฉพาะปัจเจกบุคคลผู้เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐในระบบราชการที่เรียกว่าทหาร (military) ขณะที่ประชาชนทั่วไปที่มีได้ถูกฝึกฝนหรือฝึกหัดมาให้ใช้ความคิดก็จะไม่รู้ทันอะไรเลยต่อความเป็นไปของบ้านเมือง หรืออาจจะมีประชาชนบางคนที่รู้บ้าง แต่ก็เทียบไม่ได้กับสิ่งที่พวกเขาไม่มีโอกาสได้เข้าถึงความรู้ ไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น ดังนั้น แม้แต่ความคิดยังขาดโอกาสและเสรีภาพในการแสดงออก การนำความคิดของพวกเขามาสู่การมีส่วนร่วมในเชิงปฏิบัติยิ่งหากไกลความเป็นจริงออกไป

ดังนั้น ในทัศนะของ Mill เขาจึงชี้ให้เห็นว่า การปกครองในระบบอบเผด็จการนั้นทำย่ำที่ลุดจะนำมาซึ่งความเสื่อมถอยไม่พัฒนา (stunted) ทางสติปัญญา (intelligence) และความสามารถศีลธรรม (moral capacities) ของประชาชน โดย Mill ได้ขยายความให้เห็นภาพว่า เมื่อการกระทำ (action) คือสิ่งที่ก่อให้เกิดความรู้สึก (feeling) ดังนั้น ถ้าหากการกระทำของประชาชนถูกกดทับ ควบคุม หรือเหนี่ยวรั้งไว้ ความรู้สึกทางศีลธรรมของประชาชนก็ย่อมจะเสื่อมถอยไปในที่สุด และจะส่งผลให้บรรดาประชาชนขาดความกระตือรือร้นที่จะสนใจในความเป็นไปของ

บ้านเมืองไปด้วย เพราะภายใต้ระบอบเผด็จการที่อำนาจอยู่ในมือของคนคนเดียว ผู้ที่สนใจความเป็นไปของบ้านเมืองก็คงจะมีเพียงคนเดียว นั่นคือ ตัวผู้ปกครองเอง

นอกจากนี้ Mill ยังชี้ให้เห็นว่า แม้แต่ศาสนา (religion) ที่คอยทำหน้าที่จรรโลงศีลธรรมในจิตใจให้กับมวลมนุษยชาติ ก็ถูกรัฐบาลเผด็จการบิดเบือนไปเพื่อใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง การปกครองของรัฐบาลเผด็จการเอง ดังนั้น ศาสนาในระบอบเผด็จการจึงมักจะมิได้ช่วยยกระดับความรู้สึกทางศีลธรรมแก่ประชาชนอย่างแท้จริง ด้วยเหตุดังนั้น ศาสนาในรัฐเผด็จการจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจเพื่อใช้แก้ไขปัญหให้กับสังคมไม่ได้อย่างแท้จริง และไม่ยั่งยืน เพราะศาสนาในสังคมเผด็จการย่อมจะเป็นศาสนาที่ขาดซึ่งขันติธรรมหรือความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่รัฐบาลเห็นว่าไม่เหมาะสมกับจารีตประเพณีของรัฐตน (Mill, 1861: 240)

ดังนั้น ในแง่นี้ Mill จึงยืนยันว่า เผด็จการ แม้จะเป็นเผด็จการที่ดี แต่ขึ้นชื่อว่าเป็นระบอบการปกครองที่อำนาจการตัดสินใจเกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน (the collective interests of the people) นั้นขึ้นอยู่กับคนเพียงคนเดียวในฐานะผู้ปกครองหรือรัฐบาล ทุกคนภายใต้ระบอบนี้จะกลายเป็นคนที่เฉื่อยชา (passive) ทั้งทางความคิดและการปฏิบัติ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมทางสังคมและการเมือง (participation in activities of a society) เพราะกิจการสาธารณะเกือบจะทุกอย่างนั้น รัฐบาลมักจะจัดการแทนประชาชนหรือจัดการให้ประชาชนแทบทั้งสิ้น รัฐบาลมักจะกระทำต่อประชาชนราวกับว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปตามธรรมชาติ หรือราวกับว่าผ่านการตรวจสอบความถูกต้องมาแล้วอย่างเป็นไปตามธรรมชาติ (as visitations of Nature) ดังนั้น คุณค่าแห่งประโยชน์ทางสติปัญญาและสำนึกทางศีลธรรม (sentiments) ของประชาชนจึงถูกละเลยไป และคุณค่าแห่งประโยชน์ทางวัตถุ (the material interests) ได้เข้ามาแทนที่อย่างง่ายดาย ดังที่ Mill ได้ยกตัวอย่างถึงสังคมชาวตะวันออกหรือชาวเอเชีย (Oriental people) ในขณะนั้น ที่ในอดีตเคยเจริญรุ่งเรืองทั้งทางสติปัญญาและศีลธรรมจรรยา แต่ก็ได้เสื่อมถอยลง เพราะอยู่ภายใต้การปกครองแบบเผด็จการมาอย่างยาวนาน ดังนั้น หากสังคมใดก็ตามตกอยู่ในสภาพที่ไร้ซึ่งเสรีภาพ สังคมนั้นก็ต้องถึงจุดเสื่อมถอยเฉกเช่นเดียวกับสังคมชาวตะวันออก เพราะมนุษย์ทุกคนภายใต้สังคมนั้น จะถูกทำให้มีวิถีชีวิตเยี่ยงทาสหรือคล้ายกับทาส (slavery)⁶³ (Mill, 1861: 240-241)

Mill พยายามชี้ให้เห็นต่อไปอีกว่า แม้รัฐบาลเผด็จการจะเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาสติปัญญาและศีลธรรมจรรยาแก่ประชาชน และยินยอมผ่อนความเป็นเผด็จการของตนลง เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมือง เปิดโอกาสให้มีการอภิปรายถกเถียงเรื่องสำคัญ ๆ เกี่ยวกับบ้านเมือง โดยเฉพาะเพื่อตกลงผลประโยชน์ในหมู่ประชาชนเองร่วมกัน โดยที่รัฐบาลเผด็จการอาจยอมเหลืออำนาจของตนเองไว้เพียงอำนาจในการเก็บภาษี

และออกกฎหมาย (the power of taxation, and the supreme legislative) เป็นอาทิ ทั้งนี้ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลใส่ใจต่อผลประโยชน์ของประชาชน อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า ถ้าหากประชาชนคนส่วนใหญ่มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นมากขึ้น จนกลายเป็นความคิดเห็นสาธารณะ (public opinion) ที่มีเจตนารมณ์อันขัดแย้งกับเจตนารมณ์ของรัฐบาลเผด็จการ โดยเฉพาะในเรื่องของกิจการบ้านเมือง สภาวะดังกล่าว Mill ชี้ชวนให้มนุษยชาติตั้งคำถามต่อไปว่า รัฐบาลเผด็จการจะหาทางออกอย่างไร กล่าวคือ ผู้ปกครองต้องทำอะไร หากความคิดเห็นที่ไม่พึงประสงค์สำหรับผู้ปกครองเกิดขึ้นในหมู่ประชาชนคนส่วนใหญ่ (What is the monarch to do when these unfavourable opinions happen to be in the majority ?) ซึ่งถ้ารัฐบาลเผด็จการยอมผ่อนปรนเปลี่ยนผ่านตามเจตนารมณ์ของประชาชนคนส่วนใหญ่ นั่นก็หมายความว่ารัฐบาลยินยอมที่จะลดบทบาทความเป็นเผด็จการของตนเองลง โดยอาจจะอยู่ในรูปแบบการปกครองที่ประชาชนมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น เช่น การปกครองแบบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (a constitutional king) เป็นต้น ในทางตรงกันข้าม ถ้ารัฐบาลไม่ยินยอมผ่อนปรนเปลี่ยนผ่านตามเจตนารมณ์ของประชาชนคนส่วนใหญ่ รัฐบาลอาจเลือกใช้ใช้อำนาจเผด็จการ (despotic power) ที่มีอยู่ในมือของตนเอง จัดการกับบรรดาประชาชนผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับตน ในฐานะที่พวกเขาเป็นฝ่ายต่อต้าน (opposition) รัฐบาล แต่หาก รัฐบาลมีความใจเย็นด้วยการรักษาสภาวะการเป็นปรปักษ์กัน (antagonism) กับประชาชนคนส่วนใหญ่ไปเรื่อย ๆ ท้ายที่สุดรัฐบาลเผด็จการเองจะพบกับความพราชัย เพราะรัฐบาลจะไม่สามารถอ้างแนวคิดเทวสิทธิ์ (divine right) เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการได้มาซึ่งอำนาจ การใช้อำนาจ และการรักษาไว้ซึ่งอำนาจให้กับตนได้อีกต่อไปในยุคสมัยใหม่⁶⁴ เหมือนดังที่ผู้ปกครองในอดีตเคยกระทำต่อประชาชน ดังในยุคของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (absolute monarchy) เป็นอาทิ และทางออกที่เหลือของรัฐบาลก็คือ รัฐบาลต้องถูกปรับย้ายความชอบธรรมไปอยู่ภายใต้เงื่อนไขของรัฐธรรมนูญ (the conditions of constitutional) อย่างเลี่ยงมิได้ (Mill, 1861: 242)

สอดคล้องกับที่ นักคิดและนักปรัชญาการเมืองชาวอเมริกันเชื้อสายอังกฤษอย่าง Thomas Paine (1737-1809) ได้เคยกล่าวไว้ในบทที่ 4 ว่าด้วยเรื่องของรัฐธรรมนูญ (Constitutions) ในหนังสือของเขาที่ชื่อ Rights of Man ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1792 ความว่า

"รัฐธรรมนูญไม่ใช่กฎหมายของรัฐบาล แต่เป็นกฎหมายของประชาชนเพื่อสถาปนารัฐบาล รัฐบาลที่ไร้รัฐธรรมนูญก็คือรัฐบาลที่มีอำนาจ แต่ปราศจากสิทธิในการปกครอง" (A constitution is not the act of a government, but of a people constituting a government; and government without a constitution, is power without a right.)

(Paine, 1791: 147)

นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ชาวไทยอย่าง ธเนศ วงศ์ยานนาวา ได้เคยกล่าวเชิงสรุปประเด็นดังกล่าวนี้ไว้อย่างกระชับ ในหนังสือของเขาที่ชื่อ บทวิพากษ์ปรัชญา/ตรรกะของระบอบเสรีประชาธิปไตย ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 2008 ความว่า

“การใช้อำนาจตามอำเภอใจของผู้มีอำนาจเป็นสิ่งที่ไม่มีใครที่ไร้อำนาจต้องการเผชิญ เพราะนั่นเท่ากับเป็นการผจญกับความไม่แน่นอนอันเกิดขึ้นจากความไม่แน่นอนของความเป็นมนุษย์ ความไม่แน่นอนสามารถจะนำมาซึ่งอะไรหลาย ๆ อย่างที่มีผลทั้งในทางบวกและลบได้ตลอดเวลา แต่สิ่งที่น่ากลัวคือผลในทางลบ ในขณะที่การใช้กฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวย่อมทำให้ความสับสนผันแปรดำเนินไปอย่างคาดเดาได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นในอนาคต (prediction) ในแง่นี้ การปกครองที่เกิดจากกฎหมาย (the Rule by law) ย่อมดีกว่าการปกครองโดยมนุษย์ (the Rule of man) ความไว้วางใจ (trust) ในตัวมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่แทบจะหาไม่ได้จากมนุษย์ด้วยกันเอง”

(ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2551: 1)

อย่างไรก็ตาม Mill ได้ย้ำเตือนมนุษยชาติว่า แม้ภายในรัฐจะมีสิ่งที่เรียกว่า อิสรภาพของรัฐบาล (a free government) และเสรีภาพของประชาชนพลเมือง (liberty the citizens) แต่ Mill ก็ยังถือว่านั่นยังเป็นสภาวะทางการเมืองที่ไม่สมบูรณ์ (imperfect) เท่าใดนัก เพราะผู้ปกครองหรือรัฐบาลแบบเผด็จการอาจสามารถกลับมาทวงอำนาจคืนได้เสมอ โดยเฉพาะเมื่อวาทกรรมเรื่องความโง่เขลาของประชาชน ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้งของประชาชน และความไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนคนส่วนใหญ่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย และนั่นก็อาจเป็นปัจจัยเชิงเหตุผลที่จะก่อให้เกิดการเรียกร้องให้อำนาจเผด็จการที่ดีมีเมตตาหวนกลับมาใช้อำนาจในปกครองบ้านเมืองอีก (Mill, 1861: 242-243)

ด้วยเหตุดังนั้น มนุษยชาติผู้หวังในการปกครองที่ดี จักต้องร่วมคิดร่วมทำเพื่อขจัดความโง่เขลา ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง และความไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมให้เหลือน้อยที่สุด หรือให้หมดไป หากเป็นไปได้ และหลักประกันขั้นแรกที่จะจัดสิ่งเหล่านี้ได้ก็คือ เสรีภาพและความเสมอภาค

ดังนั้น สำหรับ Mill รัฐบาลที่ดีก็คือ รัฐบาลที่มุ่งปรับปรุงพัฒนาประชาชนของตนเอง (good government its principal element, the improvement of the people themselves.) กล่าวคือ การพัฒนาสติปัญญาและศีลธรรมจรรยาแก่ประชาชน เป็นสิ่งที่รัฐบาลควรกระทำก่อนที่จะไปพัฒนาสิ่งอื่นใด ทั้งนี้ก็เพื่อให้ประชาชนสามารถดูแลและปกครองตนเองได้ เพราะถ้าหากประชาชนไม่สามารถดูแลและปกครองตนเองได้ ผู้ปกครองหรือรัฐบาลแบบเผด็จการก็อาจจะกลับมาครองอำนาจนำอีก (Mill, 1861: 243)

อย่างไรก็ตาม ฝ่ายสนับสนุนแนวคิดเผด็จการที่ดีมีเมตตาอาจเสนอว่า รัฐบาลเผด็จการก็ให้การศึกษาแก่ประชาชน (a despot may educate the people) ได้เช่นกัน แต่ Mill ก็ชี้ชวนให้เห็นว่า การที่รัฐบาลเผด็จการให้การศึกษาแก่พวกเขา เมื่อพวกเขาได้รับความรู้จนมีความรู้ความเข้าใจที่ก้าวหน้ามากขึ้น การศึกษาที่รัฐบาลเผด็จการมอบให้ก็อาจจะทำให้บรรดาประชาชนรู้จักที่จะตั้งคำถามถึงสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคในชีวิตของพวกเขาเอง จนกระทั่งมีความต้องการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะในระดับการตัดสินใจในกิจการสาธารณะของบ้านเมือง หรือตัดสินใจอะไรต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับตัวพวกเขาเองด้วยตัวของพวกเขาเอง ดังนั้นในแง่นี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า การศึกษาที่รัฐบาลเผด็จการมอบให้ประชาชน อาจเป็นสิ่งที่คอยลดทอนอำนาจและบทบาทของตัวรัฐบาลเผด็จการเอง

ในทัศนะของ Mill แม้เขาจะเคยกล่าวว่า ในบางสถานการณ์ โดยเฉพาะสถานการณ์ที่ไม่ปกติ คับขัน หรือคอขาดบาดตาย การเลือก (choice) ที่จะยอมอยู่ภายใต้อำนาจที่เด็ดขาดในรูปแบบของเผด็จการชั่วคราว (absolute power in the form of a temporary dictatorship) นั้น เป็นสิ่งที่ยอมรับได้ ถ้าหากมีความจำเป็น (a necessary) เช่น สถานการณ์ของสงครามกลางเมือง เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อหลีกเลี่ยงความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนให้ได้มากที่สุด กล่าวคือ เนื่องจากไม่มีวิธีจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างสันติวิธีแล้ว มีแต่การใช้ความรุนแรงเท่านั้นที่จะยุติสิ่งที่จะนำมาซึ่งความรุนแรงกว่าได้ และไม่มี ความรุนแรงในระดับที่เบากว่านี้แล้ว ที่จะยุติความรุนแรงกว่าที่จะเกิดขึ้นได้ แต่เหนือสิ่งอื่นใด สำหรับ Mill การใช้ความรุนแรงเพื่อยุติความรุนแรงที่วุ่นวายนี้ต้องเป็นไปเพื่อรักษาสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้เท่านั้น เพราะอย่างไรงี้ก็ตามแต่ สำหรับ Mill ลัทธิการปกครองแบบเผด็จการเพื่อให้ดีขนาดไหนก็ตาม ก็เป็นความคิดที่ผิดพลาดโดยสิ้นเชิง (A good despotism is an altogether false ideal) ซึ่งอาจกลับกลายเป็นสิ่งที่ไร้สติ (senseless) และอันตราย (dangerous) ที่สุดต่อประชาชนเอง และเป็นสิ่งที่คอยบ่อนทำลายความคิด ความรู้สึก และกำลังความสามารถของประชาชน (the thoughts, feelings, and energies of the people) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมประเทศอารยะ (civilization) ยิ่งมีการเรียกร้องหาผู้ปกครองหรือรัฐบาลเผด็จการ ไม่ว่ามันจะชั่วคราวขนาดไหนก็ตาม หรือไม่ว่ามันจะมีเมตตาขนาดไหนก็ตาม

ดังนั้น มาถึงจุดนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า สำหรับ Mill รูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดในอุดมคติคือ รูปแบบการปกครองที่อำนาจอธิปไตยหรืออำนาจอควบคุมสูงสุดต้องอยู่ในมือของชุมชนหรือประชาชน (the ideally best form of government is that in which the sovereignty, or supreme controlling power in the last resort, is vested in the entire aggregate of the community) ดังนั้นประชาชนพลเมืองทุกคน (every citizen) ไม่ควรมีเพียงแต่มีสิทธิมีเสียงในการใช้อำนาจอธิปไตยนี้

เท่านั้น หากแต่ต้องเข้าถึงการใช้อำนาจธิปไตยอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองเพื่อพัฒนาบ้านเมืองของตนเองร่วมกันด้วย

ดังนั้น Mill จึงเสนอว่า การทดสอบว่า การปกครองนั้นเป็นการปกครองที่ดีที่อำนาจธิปไตยหรืออำนาจควบคุมสูงสุดอยู่ในมือของชุมชนหรือประชาชนหรือไม่ อย่างไร จึงจำเป็นต้องดูว่า รัฐบาลได้ส่งเสริมการจัดการที่ดีต่อกิจการสาธารณะของสังคม (promotes the good management of the affairs of society) หรือไม่ อย่างไร โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในตัวประชาชนพลเมืองหรือคุณสมบัติที่ดีที่มีอยู่ในตัวประชาชนพลเมืองของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อทั้งประชาชนพลเมืองเองและสังคมส่วนรวม โดยทรัพยากรที่มีอยู่ในตัวประชาชนพลเมืองหรือคุณสมบัติที่ดีที่มีอยู่ในตัวประชาชนพลเมืองที่ว่านี้ ได้แก่ ความสามารถทางศีลธรรม (moral) ความสามารถทางสติปัญญา (intellectual) และมีความกระตือรือร้น (active) กล่าวคือ รัฐบาลได้ส่งเสริมให้พลเมืองของตนมีความสามารถทางศีลธรรม ความสามารถทางสติปัญญา และมีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองเพื่อพัฒนาบ้านเมืองของตนเองร่วมกันหรือไม่ อย่างไร นั่นเอง (Mill, 1861: 244)

ทั้งนี้ Mill ชี้ให้เห็นว่า รัฐบาลที่ส่งเสริมให้พลเมืองของตนมีความสามารถทางศีลธรรม ความสามารถทางสติปัญญา และมีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองเพื่อพัฒนาบ้านเมืองของตนเองร่วมกันนั้น ก็จะมีแต่ รัฐบาลในรูปแบบการปกครองของประชาชน (popular government) เท่านั้น อย่างไรก็ตาม บริบทเช่นนี้มีข้อจำกัดเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ การปกครองของประชาชนนั้นไม่ว่าจะสามารถนำมาใช้กับทุก ๆ สังคมอย่างข้ามยุคข้ามสมัยได้ Mill กล่าวว่า ต้องพัฒนาให้สังคมเป็นสังคมที่มีบริบทแวดล้อมไปในทางที่มีอารยะ (civilization) เป็นพื้นฐานเสียก่อน รัฐบาลในรูปแบบการปกครองของประชาชนจึงจะสามารถนำพาประชาชนให้พบกับการกินดีอยู่ดี (well-being) ได้ด้วยความสามารถทางศีลธรรม ความสามารถทางสติปัญญา และความกระตือรือร้นของประชาชนทั้งหมดรวมกัน (Mill, 1861: 244-245)

สำหรับการกินดีอยู่ดีของประชาชนนั้น Mill เสนอว่า สิ่งที่จะเป็นหลักประกันในการกินดีอยู่ดีของประชาชนคือ ปัจเจกบุคคลแต่ละคนต้องสามารถปกป้องตัวเอง (self-protecting) จากสิ่งที่พวกเขาเห็นว่ามีความชั่วร้ายต่อพวกเขาได้ โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นภัยอันตรายต่อเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของพวกเขา เป็นอาทิ ขณะเดียวกันปัจเจกบุคคลแต่ละคนต้องสามารถพึ่งพาตนเอง (self-dependent) ได้ด้วย การกินดีอยู่ดีจึงจะสามารถเป็นไปได้อย่างเป็นรูปธรรม และเมื่อปัจเจกบุคคลแต่ละคนมีความกินดีอยู่ดี สังคมส่วนรวมก็จะมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตามไปด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สังคมใดสังคมหนึ่งจะเป็นสังคมที่มีปัจเจกบุคคลที่เข้มแข็งคอยขับเคลื่อน

พัฒนาบ้านเมืองของตนเอง สังคมนั้นต้องเป็นสังคมที่ปัจเจกบุคคลสามารถมีชีวิตที่กินดีอยู่ดีเป็นพื้นฐาน (Mill, 1861: 245)

อนึ่ง Mill กล่าวว่า แนวคิดที่ว่าปัจเจกบุคคลแต่ละคนมีสิทธิเสรีภาพอันชอบธรรมที่จะปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ของตนเองนั้น อาจถูกมองว่า เป็นลัทธิคำสอนของความเห็นแก่ตัวสากล (a doctrine of universal selfishness) และอาจถูกมองว่าไม่เหมาะที่จะเป็นอุดมการณ์ทางการเมือง (a political doctrine) แน่นอนว่า สำหรับ Mill เขาไม่ได้ปฏิเสธว่า โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์นั้นเห็นแก่ตัว เช่น Mill จึงชี้ให้เห็นว่า โดยธรรมชาติของมนุษย์นั้นพวกเขารักตัวเองมากกว่าผู้อื่น รักบุคคลใกล้ชิดมากกว่าบุคคลที่อยู่ไกลออกไปจากตัวเอง เพราะถ้าโดยธรรมชาติมนุษย์รักผู้อื่นมากกว่าตัวเอง รักบุคคลที่อยู่ไกลออกไปจากตัวเองมากกว่าคนใกล้ชิด Mill กล่าวว่า หากมนุษย์มีลักษณะเป็นอย่างหลังนี้ ระบบการปกครองที่เหมาะสมกับมนุษย์คงเป็นการปกครองในระบบคอมมิวนิสต์ (communism) เพราะระบบดังกล่าวคนทุกคนจะสำคัญเท่าเทียมกันไปหมด แต่ Mill ก็ชี้ให้เห็นต่อไปอีกว่า หากมองในความเป็นจริงและประวัติศาสตร์มนุษยชาติที่ผ่านมา มนุษย์โดยส่วนใหญ่รักตัวเองมากกว่าผู้อื่นมิใช่หรือ รักบุคคลใกล้ชิดมากกว่าบุคคลที่อยู่ไกลออกไปจากตัวเองมิใช่หรือ และมนุษย์ก็มักจะคิดถึงประโยชน์ของตัวเองก่อนผลประโยชน์ของผู้อื่นเสมอมิใช่หรือ (Mill, 1861: 245-246)

ดังนั้นในแง่ Mill จึงชี้ให้เห็นว่า ผลประโยชน์ของผู้ไร้อำนาจอาจไม่ได้รับความใส่ใจ แม้บางสถานการณ์ผู้ไร้อำนาจอาจอ้างว่าใส่ใจต่อผลประโยชน์ของผู้ไร้อำนาจ แต่การใส่ใจก็มักจะเป็นเพียงการคิดแทนหรือกำหนดให้ในลักษณะจากบนลงล่าง (top down) มิใช่จากการคิดและกำหนดจากประชาชนเอง ซึ่งอาจอยู่ในลักษณะจากล่างขึ้นบน (bottom up) หรืออาจจะอยู่ในลักษณะแนวนอน (horizontal) ดังนั้น ผลประโยชน์ของผู้ไร้อำนาจจึงขาดความเชื่อมโยงกับเจตนารมณ์ที่แท้จริงของผู้ไร้อำนาจเองในฐานะผู้ถูกปกครอง เช่น ชนชั้นแรงงานหรือกรรมกรอาจได้รับการพิจารณาให้ถูกกีดกันออกไปจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง (the working classes may be considered as excluded from all direct participation in the government) เป็นต้น ดังนั้น ในทัศนะของ Mill ความคิดเห็นและความต้องการของกรรมกร (a working man) ในฐานะชนชั้นล่างหรือคนระดับล่าง ควรเป็นสิ่งที่รัฐบาลต้องเคารพและรับฟัง ไม่ว่ามันจะเป็นเจตนารมณ์ที่ดีหรือไม่ดีอย่างไรระดับไหนก็ตาม เพราะสำหรับ Mill การเปิดโอกาสหรือให้โอกาสกับผู้ไร้อำนาจเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะถ้าหากบรรดากรรมกรร่วมมือกันนัดหยุดงานเพื่อแสดงถึงความไม่พอใจต่อรัฐบาลนั้นย่อมส่งผลกระทบต่อภาพรวมของสังคมเป็นแน่แท้ ไม่ว่าจะเป็นกระทบทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคม และในทัศนะของ Mill สภาวะดังกล่าว หนึ่งในสาเหตุที่แท้จริงของการแสดง ความไม่พอใจของกรรมกรก็คือ ความไร้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรัฐบาลเองในการ

บริหารกิจการบ้านเมือง และปัญหานี้อาจลดลงหรือหมดไป หากบรรดาชนชั้นแรงงานหรือกรรมกรมีตัวแทน (representative) เป็นของตนเองในระบบรัฐสภา (Parliament) (Mill, 1861: 246-247)

ดังนั้นในแง่หนึ่งจึงสะท้อนให้เห็นว่า สำหรับ Mill มวลมนุษยชาติเรา ไม่มีผู้ใดจะสามารถแสดงเจตนารมณ์แห่งผลประโยชน์ของเราได้ดีเท่ากับตัวเรา และด้วยการกระทำเพื่อผลประโยชน์ของเราเองด้วยตัวของเราเองเท่านั้น ที่จะส่งเสริมให้ชีวิตเราพัฒนาก้าวหน้าขึ้นได้อย่างแท้จริง ดังนั้นเสรีภาพของปัจเจกบุคคลแต่ละคนจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่งต่อความก้าวหน้าของปัจเจกบุคคลแต่ละคนเองและสังคมส่วนรวม ดังที่ Mill ได้ชี้ชวนให้มนุษยชาติหวนกลับไปประจักษ์ถึงอดีต เพื่อกลับไปเปรียบเทียบว่า สังคมที่อยู่ในช่วงเวลาเดียวกันแต่กลับมีความแตกต่างกันเป็นอย่างยิ่ง และสิ่งที่ทำให้สังคมของพวกเขาแตกต่างกันคืออะไรกันแน่ ซึ่ง Mill ตอบว่า สิ่งนั้นคือ เสรีภาพ กล่าวคือ Mill ชวนให้มนุษยชาติกลับไปพิจารณาระหว่างผู้คนในรัฐเสรี (the free states) กับผู้คนในรัฐเผด็จการราชาธิปไตย (เผด็จการโดยคนคนเดียว) หรือ เผด็จการกษัตริย์ (เผด็จการโดยคณะบุคคลหรือกลุ่มคนเพียงไม่กี่คน) (monarchical or oligarchical despotism) เช่น นครรัฐกรีก กับ อาณาจักรเปอร์เซีย (the Greek cities with the Persian satrapies) หรือสาธารณรัฐอิตาลีและเมืองที่มีเสรีภาพของแฟลนเดอร์และเยอรมนี กับ ระบบกษัตริย์ศักดินาของยุโรป (the Italian republics and the free towns of Flanders and Germany, with the feudal monarchies of Europe) หรือ สวิตเซอร์แลนด์ สกอตแลนด์ และอังกฤษ กับ ออสเตรีย และฝรั่งเศสในช่วงแห่งการต่อต้านการปฏิวัติ (Switzerland, Holland, and England, with Austria or anterevolutionary France) เป็นต้น กล่าวคือ จากการเปรียบเทียบของ Mill เขาชี้ให้เห็นว่า สังคมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนพลเมืองของตนมีเสรีภาพ ประชาชนพลเมืองของสังคมนั้นจะสามารถมีความพัฒนาและก้าวหน้าทั้งทางสติปัญญา ศีลธรรมจรรยา และมีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมืองของตนมากกว่าสังคมที่รัฐบาลปิดกั้นเสรีภาพของประชาชนพลเมืองของตนไว้ ทั้งนี้ก็เพราะ ภายใต้รัฐเสรีผู้คนจะมีความสัมพันธ์ทางสังคม (social relations) และมีความเจริญรุ่งเรือง (prosperity) ได้ดีกว่ารัฐเผด็จการ เพราะรัฐเผด็จการมักจะเป็นรัฐที่กดขี่ขูดรีดประชาชน โดยเฉพาะการกดขี่ขูดรีดในรูปของการจัดเก็บภาษี (fiscal) ซึ่งอ้างว่าจะนำเงินรายได้ดังกล่าวไปเป็นงบประมาณแผ่นดินเพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศ ซึ่งหากรัฐบาลบริหารปกครองบ้านเมืองไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รัฐบาลก็ยิ่งจะผลักดันนี้ให้กับปัจเจกบุคคลมากขึ้นเท่านั้น หรือการกดขี่ขูดรีดในรูปของการมีศาลยุติธรรมที่ไร้ซึ่งความยุติธรรม (justice) เป็นอาทิ

อย่างไรก็ตาม Mill ได้ชี้ให้เห็นว่า ในประวัติศาสตร์มนุษยชาติที่ผ่านมาอันผลประโยชน์แห่งเสรีภาพ (the benefits of freedom) หรือผลกระทบในด้านดีของเสรีภาพมักตกอยู่แต่กับเฉพาะคนบางกลุ่มในสังคมเท่านั้น Mill จึงเสนอว่า รัฐบาลที่ดีจึงควรเป็นรัฐบาลที่มอบ

เสรีภาพและสร้างโอกาสให้กับคนทุกคนในสังคม กล่าวคือ ไม่ว่าพวกเขาจะอยู่ในสถานภาพใดก็ตาม รัฐบาลควรส่งเสริมให้พวกเขาได้มีโอกาสเข้าถึงเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน (the equal liberty) ซึ่งสำหรับ Mill แล้ว การสร้างโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกันคือหนทางที่นำไปสู่การปกครองที่ดีของรัฐบาลเสรีในอุดมคติ เพราะนั่นคือสิ่งที่จะเป็นหลักประกันสำคัญที่ว่า ผลประโยชน์ของใครก็ตามภายใต้การปกครองของรัฐบาลเสรีดังกล่าวจะไม่ถูกละเลยอย่างมีอคติและจะได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างทั่วถึง ในทางตรงกันข้าม ถ้าหากผลประโยชน์ใครก็ตามถูกละเลย ไม่ได้รับการปกป้องคุ้มครอง พวกเขาย่อมไม่มีกำลังใจหรือแรงจูงใจที่จะร่วมคิดร่วมทำ และให้ความร่วมมือในการพัฒนาบ้านเมือง นั่นก็เพราะพวกเขาขาดกำลังใจในการปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง และเมื่อผลประโยชน์ของพวกเขาถูกละเลย พวกเขาก็ขาดกำลังใจในการขับเคลื่อนชีวิต พวกเขาก็เป็นเพียงปัจเจกบุคคลที่อ่อนแอ เมื่อปัจเจกบุคคลแต่ละคนอ่อนแอ สังคมส่วนรวมก็ย่อมอ่อนแอตามไปด้วย ทั้งนี้ก็เนื่องมาจาก ผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมจะไม่สามารถได้รับความใส่ใจจากพวกเขานั้นเอง (Mill, 1861: 247-248) ดังที่ Mill ได้กล่าวไว้ว่า

“การมีส่วนร่วมของคนทั้งปวงในสิทธิประโยชน์เหล่านี้ นับเป็นแนวคิดว่าด้วยการปกครองเสรีที่สมบูรณ์แบบในอุดมคติ トラบเท่าที่ใครหน้าไหนก็ตามถูกกีดกันออกไป ผลประโยชน์ของผู้ถูกกีดกันนั้นก็ย่อมถูกทอดทิ้งไว้โดยปราศจากหลักประกันซึ่งมิให้แก่นคนที่เหลือ และตัวพวกเขาเองก็ย่อมทุ่มเทพลังงานเพื่อผลดีแก่ตัวเองและชุมชนได้ในขอบเขตที่แคบกว่าและด้วยแรงกระตุ้นหนุนเสริมที่ด้อยกว่าที่ควรจะเป็น” (the participation of all in these benefits is the ideally perfect conception of free government. In proportion as any, no matter who, are excluded from it, the interests of the excluded are left without the guarantee accorded to the rest, and they themselves have less scope and encouragement than they might otherwise have to that exertion of their energies for the good of themselves and of the community)

(Mill, 1861: 248)

ดังนั้น สำหรับ Mill เขาก็เชื่อว่า รัฐบาลจะมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการสร้างการอยู่ดีกินดี (well-being) มากกว่ารัฐเผด็จการเป็นแน่แท้ เพราะรัฐบาลจะเป็นรัฐที่เปิดโอกาสและเสริมสร้างให้บรรดาประชาชนของตนมีความเป็นเป็นผู้กระทำ (the active) มากกว่าการเป็นผู้ถูกกระทำ (the passive) รัฐบาลที่แท้จริงจะมีประชาชนที่มีคุณสมบัติอันเป็นประโยชน์ต่อรัฐเอง ทั้งนี้ก็เพราะ การเป็นผู้กระทำ มีลักษณะเป็นการไม่ยอมจำนนต่อความชั่วร้าย (struggles against evils) และมีความพยายามที่จะปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ตลอดจนพัฒนาชีวิตของตนเองให้ดีขึ้นหรือมีความก้าวหน้าเสมอ แต่การเป็นผู้ถูกกระทำนั้น มีลักษณะเป็นการยอมจำนนต่อความชั่วร้ายและไม่มี ความพยายามที่จะปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ตลอดจนการพัฒนาชีวิตของตนเองให้ดีขึ้นหรือมี

ความก้าวหน้าอะไรเลย อนึ่ง Mill ชี้ให้เห็นว่า สามัญสำนึกของพวกนักศีลธรรมและความเห็นอกเห็นใจทั่วไปของมนุษยชาติ (The commonplaces of moralists, and the general sympathies of mankind) พวกเขามักจะชื่นชอบใ้มนุษย์มีคุณสมบัติของการเป็นผู้ถูกระทำมากกว่าเป็นผู้กระทำ เพราะพวกเขาเชื่อและคิดไปเองว่าคุณสมบัติแบบผู้ถูกระทำนั้นช่วยให้สังคมส่วนรวมมีความปลอดภัย (security)

อย่างไรก็ตาม Mill ได้ชี้ให้เห็นว่า วิวัฒนาการของมนุษยชาติที่ผ่านมา ความก้าวหน้าของสังคมมนุษย์เกิดจากความเป็นผู้กระทำมากกว่าความเป็นผู้ถูกระทำ กล่าวคือ ความไม่พอใจในสิ่งที่เป็นอยู่ในชีวิตของมนุษย์นั้นสร้างความก้าวหน้าให้แก่ชีวิตมนุษย์เอง ทั้งนี้ แม้มนุษยชาติบางส่วนจะมีความหวาดระแวงมนุษย์ผู้แฝงใจในความเป็นผู้กระทำหรือเป็นผู้มีความกระตือรือร้นอยู่ไม่น้อยแตกต่างกันไป แต่ Mill ก็เชื่อว่า พวกเขาสามารถมีความอดทนอดกลั้น (the virtues of patience) ต่อกันและกันได้ด้วยสันติวิธีเมื่อมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันหรือมีผลประโยชน์ที่ไม่สอดคล้องกัน ขณะที่มนุษย์ผู้เฉยชาและขาดความกระตือรือร้น มักจะไม่มีผลอันใดต่อความก้าวหน้าของสังคมมนุษยชาติแต่อย่างใด หรืออาจจะมีย่างแต่ก็น้อยมาก หากเทียบกับความเสียโอกาสที่สูญเสียไปในการใช้ชีวิต (Mill, 1861: 248)

Mill กล่าวว่า ความเป็นเลิศทางจิตใจ (mental excellence) ของมนุษย์เรามีอยู่ด้วยกันสามด้านสำคัญ ๆ ได้แก่ สติปัญญา (intellectual) การปฏิบัติจริง (practical) และศีลธรรม (moral) และ Mill ได้ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์ผู้มีความเป็นผู้กระทำจะมีคุณสมบัติเหล่านี้มากกว่ามนุษย์ผู้มีความเป็นผู้ถูกระทำ กล่าวคือ มนุษย์คนหนึ่งจะมีความก้าวหน้าและเหนือกว่าคนอื่น ๆ ได้ เขาผู้นั้นต้องมีความปรารถนา (desire) และพยายาม (effort) ที่จะเอาชนะความชั่วร้ายหรือสิ่งที่เขาไม่พอใจอย่างไม่หยุดนิ่ง โดยเฉพาะการแสวงหาความรู้และการทดลองสิ่งใหม่ ๆ ในชีวิต ทั้งนี้ก็เพื่อจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมส่วนรวม ในขณะที่มนุษย์ผู้มีความเป็นผู้ถูกระทำนั้น ย่อมมีความห่างไกลจากการมีคุณสมบัติเหล่านี้ โดยเฉพาะสติปัญญาและการปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นสองสิ่งแรกที่มนุษย์ควรเข้าถึง ก่อนที่จะบรรลุถึงศีลธรรม และใช้ศีลธรรมเป็นตัวกำกับสติปัญญาและการปฏิบัติจริงอีกที ซึ่งจะหาได้ในรัฐเสรี แต่ในรัฐเผด็จการ รัฐบาลมักจะต้องการให้ประชาชนมีเพียงศีลธรรมที่สอดคล้องกับอำนาจของรัฐบาลเองมากกว่าที่จะส่งเสริมให้ประชาชนมีสติปัญญาและการปฏิบัติจริง ในแง่นี้ Mill ชี้ให้เห็นว่า บททดสอบความมีสติปัญญาที่แท้จริงของมนุษย์นั้น (The test of real and vigorous thinking) คือ การยืนยันได้ว่าความคิดจากสติปัญญานั้นไม่ได้เป็นเพียงแค่สิ่งเพื่อฝัน หากแต่นำไปลงมือปฏิบัติจริงได้ด้วย ดังนั้น สำหรับ Mill เขาจึงไม่เห็นด้วยกับพวกแนวคิดอภิปรัชญาลึกลับ (the mystical metaphysics) เช่น พวกแนวคิดแบบพิทาโกรัส (the Pythagoreans) หรือพวกแนวคิดแบบคัมภีร์พระเวท (the Vedas) เป็นต้น ซึ่งรัฐเผด็จการหลายแห่งมักจะอ้างอิงถึง

ดังนั้น ในทัศนะของ Mill ความกระตือรือร้น (active) และการมีพลังความหวัง (energetic) จึงเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่จะทำให้มนุษย์ชาติมีความก้าวหน้าไปได้ กล่าวคือ ความกระตือรือร้นและการมีพลังความหวังนั้นถือเป็นคุณสมบัติแห่งความพยายามต่อสู้กับอำนาจธรรมชาติ (natural powers) โดยเฉพาะอำนาจของความโน้มเอียงไปตามนิสัยใจคออย่างเป็นธรรมชาติของมนุษย์เอง เช่น ความเห็นแก่ตัว เป็นต้น กล่าวคือ เมื่อมนุษย์มีความกระตือรือร้น มีพลังความหวัง จนสามารถเอาชนะพลังอำนาจธรรมชาติดังกล่าวได้ มนุษย์ก็จะสามารถสร้างผลประโยชน์ให้กับตนเองและสังคมส่วนรวมได้ และนั่นคือสิ่งที่ Mill เชื่อว่า จะเป็นหนทางที่จะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าของชุมชนหรือสังคมโดยรวมในที่สุด (in the end to the advancement of the community as a whole) (Mill, 1861: 248-249)

Mill ชี้ให้เห็นว่า เป็นความเข้าใจผิดที่จะมองว่าศาสนา (religious) นั้น มีความต้องการที่จะให้มนุษย์มีบุคลิกลักษณะนิสัยที่ไม่กระตือรือร้นหรือยอมรับสภาพที่คิดว่ามีอาจฝืนได้ (inactive character) ไปเสียทั้งหมด ตรงกันข้าม Mill กลับเห็นว่า ศาสนา เช่น โดยเฉพาะคริสต์ศาสนา (Christianity) นั้น มีส่วนส่งเสริมให้มนุษย์มีความเป็นผู้กระทำไม่น้อย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สำหรับ Mill เขาเชื่อว่า แม้แต่ศาสนาเองก็เห็นว่า ความเป็นผู้ถูกกระทำของมนุษย์ หรือมนุษย์ผู้มีบุคลิกลักษณะนิสัยที่ไม่กระตือรือร้นหรือยอมรับสภาพที่คิดว่ามีอาจฝืนได้ หรือมนุษย์ผู้ที่มีลักษณะเป็นผู้ตาม สบายยอมต่อปัญหาและอุปสรรคในชีวิต ไม่พยายามเอาชนะความชั่วร้าย มนุษย์ประเภทนี้ย่อมไม่มีโอกาสที่จะสร้างประโยชน์ให้กับทั้งตนเองและสังคมส่วนรวมได้อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม Mill ยังชี้ให้เห็นต่อไปอีกว่า มนุษย์ผู้ที่มีลักษณะเป็นผู้ถูกกระทำ อาจจะไม่ได้เป็นผู้ที่ยอมรับสภาพที่คิดว่ามีอาจฝืนได้เสมอไป กล่าวคือ พวกเขาอาจมีความไม่พอใจกับสภาพที่เป็นอยู่ในชีวิตของพวกเขาได้ เพียงแต่พวกเขามีชีวิตที่ตกอยู่ในสภาพที่ยากจะหลีกเลี่ยง โดยเฉพาะการการมีชีวิตที่ตกอยู่ในสภาพสังคมเผด็จการ (Mill, 1861: 249-250)

Mill กล่าวว่า เมื่อมนุษย์มีความต้องการในสิ่งที่ตนปรารถนา มนุษย์ผู้ขาดความกระตือรือร้นอาจมีความอิจฉาริษยา (envy) ตลอดจนความเกลียดชังและความอาฆาตพยาบาท (hatred and malice) ต่อมนุษย์ผู้มีความกระตือรือร้นจนได้ครอบครองในสิ่งที่เหล่าบรรดามนุษย์ผู้ขาดความกระตือรือร้นปรารถนาเช่นกัน แต่พวกเขาไม่มีโอกาสได้ครอบครองดังเช่นมนุษย์ผู้มีความกระตือรือร้น ขณะที่มนุษย์ผู้มีความกระตือรือร้น หากพวกเขาต้องประสบความผิดหวังในสิ่งที่พวกเขาต้องการครอบครอง พวกเขามักจะคิดว่า พวกเขายังใช้ความพยายามและความสามารถไม่พอ และพวกเขาก็จะไม่ย่อท้อที่จะพยายามจนกว่าจะประสบกับความสมหวังหรือความสำเร็จ (succeeded) ซึ่งสำหรับ Mill คุณสมบัติเช่นนี้ ถือเป็นคุณสมบัติที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อสังคมส่วนรวม และจักดียิ่งหากกลายมาเป็นคุณสมบัติของคนส่วนใหญ่ในสังคม (the majority) เพราะจะ

ทำให้มนุษย์เชื่อมั่นในตนเอง กล้าที่จะพึ่งพาตนเอง รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น และห่างไกลจากความคิดร้ายต่อผู้อื่น อันจะทำให้สังคมเจริญก้าวหน้าได้ ทั้งนี้ก็เพราะความเจริญก้าวหน้าของสังคมนั้น สำหรับ Mill ย่อมมาจากจากผลรวมของความเจริญก้าวหน้าของปัจเจกบุคคลแต่ละคน และ Mill ก็เห็นว่า คุณสมบัติแบบผู้ถูกระทำที่หมกมุ่นอยู่กับความอิจฉาริษยาผู้อื่น และมัวแต่โทษโชคชะตาของชีวิตตน (personal ill luck) แทนที่จะลองหันมาพัฒนาความพยายามและความสามารถของตน ตามความคิดที่ว่า คนอื่นทำได้ ตนก็ต้องทำได้ ดังนั้น คุณสมบัติแบบผู้ถูกระทำนี้ สำหรับ Mill เขาเห็นว่า มักขาดความเชื่อมโยงกับความเจริญก้าวหน้าของสังคม ดังนั้น ทั้งความอิจฉาริษยา ความเกลียดชังและความอาฆาตพยาบาท และการโทษโชคชะตาของชีวิตตน จึงถือเป็นคุณสมบัติที่ไม่พึงประสงค์ในทัศนะของ Mill โดยเฉพาะสำหรับชนชาติที่ต้องการจะเจริญก้าวหน้า และ Mill ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า ชนชาติที่มีคุณสมบัติแบบผู้ถูกระทำนี้มากที่สุดก็คือ ชาวตะวันออกหรือชาวเอเชีย (the Orientals) ส่วนพวกที่มีคุณสมบัติแบบผู้ถูกระทำน้อยที่สุด และเป็นกลุ่มมนุษย์ผู้มีความเป็นผู้กระทำหรือมีความกระตือรือร้นมากที่สุดในทัศนะของ Mill คือ ชาวแองโกล-แซกซัน (Anglo-Saxons)⁶⁵ (Mill, 1861: 250-251)

อนึ่ง สำหรับ Mill เขาไม่ปฏิเสธว่า ในสังคมมนุษย์นั้น ย่อมมีมนุษย์ผู้ที่มีลักษณะความเป็นอยู่อย่างสมถะ (contented) โดยที่พวกเขามักมีความพอใจในสิ่งที่ตนมีและยินดีในสิ่งที่ตนได้ ไม่มีความอิจฉาริษยาผู้ใด ไม่มีความเกลียดชังและความอาฆาตพยาบาทผู้ใด และไม่โทษโชคชะตาชีวิตของตนแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม สำหรับ Mill นั่นคือคนส่วนน้อยยิ่ง และคนส่วนใหญ่ในสังคมหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เช่น คนส่วนใหญ่ หากพวกเขาต้องมีชีวิตที่ตกต่ำ พวกเขาก็อยากให้คนอื่น ๆ ต้องตกต่ำเหมือนกับพวกเขาไปด้วย โดยที่พวกเขามักจะคิดว่า จะได้มีความเหมือน ๆ กัน ทำให้พวกเขาไม่รู้สึกละแวกแยกจากคนอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม Mill ก็ยังวิพากษ์คนที่สมถะเหล่านี้อยู่ดี เช่น Mill เห็นว่า คนสมถะเหล่านี้มักจะไม่วางใจที่จะพัฒนาสถานภาพของตนเอง ไม่ว่าจะทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เกียรติยศชื่อเสียง การยกระดับจิตใจ ตลอดจนไม่คิดที่จะส่งเสริมคนอื่น ๆ ให้สูงขึ้นแต่อย่างใด เป็นต้น ซึ่ง Mill เห็นว่า คุณสมบัติแห่งความสมถะแบบนี้ ไม่ค่อยมีคุณค่าต่อสังคมส่วนรวมเท่าใดนัก เพราะเป็นคุณสมบัติที่ขาดจิตวิญญาณ (spirit) ของความเป็นมนุษย์ ดังนั้น Mill จึงเสนอว่า หากมนุษย์ต้องการความเป็นสมถะ ความสมถะนั้นก็ควรเป็นความสมถะที่สามารถประเมินคุณค่าของสิ่งที่ตนต้องการได้ว่าอะไรมีค่าเหนือกว่ากัน กล่าวคือ มนุษย์ต้องเรียนรู้ที่จะมีประสบการณ์ และต้องรู้จักเปรียบเทียบ แต่ทั้งนี้ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไปได้ด้วย นอกจากนี้ Mill ยังเสนอว่า มนุษย์เราต้องรู้จักปล่อยวางกับสิ่งที่ขัดกับผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม จึงจะก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าได้กับทั้งตนเองและสังคมส่วนรวม ดังนั้นในทัศนะ

ของ Mill คนที่มีความเป็นผู้กระทำหรือมีความกระตือรือร้นนั้น ไม่เพียงแต่จะเป็นคนประเภทที่ดีที่สุด แต่ยังเป็นคนที่สมควรได้มาซึ่งสิ่งที่ดีที่บรรดาผู้คนทั้งหลายปรารถนาด้วย (Thus the active, self-helping character is not only intrinsically the best, but is the likeliest to acquire all that is really excellent or desirable in the opposite type.) และชนชาติที่ Mill ชื่นชมเป็นพิเศษคือ ชนชาติอังกฤษและสหรัฐอเมริกา (England and the United States) เขาถึงกับเห็นว่า ชนชาติทั้งสองนั้นเหมาะสมที่จะเป็นแบบอย่างให้แก่ชนชาติอื่น ๆ เพื่อเดินทางไปสู่ความเจริญก้าวหน้า กล่าวคือ ชนชาติอังกฤษและสหรัฐอเมริกาโดยส่วนใหญ่เป็นคนที่มีความกระตือรือร้น เมื่อเกิดปรากฏการณ์ในทางที่บกพร่องหรือผิดพลาดขึ้น พวกเขาจะมองว่า สิ่งที่เกิดขึ้นนั้น สามารถที่จะแก้ไข ปรับปรุงพัฒนา หรือป้องกันได้ เป็นอาทิ ด้วยเหตุนี้ Mill จึงเห็นว่า คนเช่นชนชาติอังกฤษและสหรัฐอเมริกานี้เท่านั้นที่จะสามารถทำให้โลกก้าวหน้าและดีขึ้นได้อย่างแท้จริง (Mill, 1861: 251-252)

สอดคล้องกับที่ Tocqueville ได้กล่าวไว้ว่า สังคมอเมริกันเป็นสังคมที่ปัจเจกบุคคลมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ไม่มีชนชั้นวรรณะ ความเสมอภาคเท่าเทียมในสังคมมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบการเมืองการปกครองของอเมริกา Tocqueville ชี้ให้เห็นว่า นั่นเป็นเพราะความเป็นอเมริกามีรากฐานมาจากชุมชน ชุมชนใหญ่ขึ้นกลายเป็นเมือง เมืองใหญ่ขึ้นกลายเป็นมลรัฐ และเมื่อมลรัฐมีจำนวนมากขึ้นก็รวมกันกลายเป็นสหรัฐ ดังนั้น การเกิดขึ้นของสหรัฐอเมริกาจึงเป็นผลผลิตของชุมชน เมือง และมลรัฐ ที่ได้ตัดสินใจที่จะรวมกันเป็นสหรัฐ โดยที่ชุมชน เมือง และมลรัฐยังมีอำนาจในการดูแลกิจการของท้องถิ่นตนเองอยู่ กล่าวได้ว่า เป็นการพัฒนาจากล่างสู่บน ดังนั้น ในแง่นี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า ในสหรัฐอเมริกาประชาธิปไตยเกิดขึ้นในระดับท้องถิ่นก่อนแล้ว กลายเป็นรากฐานสำคัญให้กับประชาธิปไตยในระดับชาติซึ่งเกิดขึ้นตามมาภายหลัง

ทั้งนี้ ในสังคมอเมริกา ประชาชนในชุมชนมีอำนาจปกครองตนเองในระดับท้องถิ่น แต่จะขึ้นต่อเมือง หรือมลรัฐ ก็ต่อเมื่อมีเรื่องเกี่ยวกับผลประโยชน์ของสังคมที่ใหญ่ขึ้นจนมีผลกระทบต่อชุมชนอื่น ๆ เมืองอื่น ๆ หรือเมื่อมีผลกระทบต่อมลรัฐอื่น ๆ ก็ต้องขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลางสหรัฐ แต่ในเรื่องที่เกี่ยวกับเฉพาะชุมชนเอง ประชาชนในชุมชนก็ยังคงมีความเป็นอิสระในกิจการบ้านเมืองของตน การที่รัฐบาลมลรัฐ หรือรัฐบาลกลางจะเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในของชุมชน หรือเมือง ย่อมไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชนชาวอเมริกัน นอกจากนี้ ประชาชนในชุมชนเป็นผู้คัดเลือกและแต่งตั้งผู้แทนของตนเองให้ไปทำหน้าที่และรักษาผลประโยชน์แทนเกือบจะทุกตำแหน่ง เช่น การจัดเก็บภาษี เป็นต้น อีกทั้งในเรื่องกิจการต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสาธารณะจะมีการปรึกษาหารือกันในที่สาธารณะ หรือในสภากลางของประชาชน ดังเช่นที่เคยมีการกระทำกันในนครรัฐเอเธนส์แห่งอารยธรรมกรีก (ชเนสวาร์ เจริญเมือง, 2560: 126-127)

Mill กล่าวว่า ความปรารถนา (desire) ต่อให้เป็นความปรารถนาในความสุขสามัญหรือความสุขชั้นต่ำ เช่น อยากมีความสุขทางด้านร่างกาย อยากครอบครองวัตถุ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สำหรับ Mill ความปรารถนาดังกล่าวก็กระตุ้นให้มนุษย์มีความกระตือรือร้นขึ้นมาได้ ซึ่งเป็นพลังแห่งแรงปรารถนาเริ่มต้น แม้จะเริ่มจากความสุขสามัญหรือความสุขชั้นต่ำก็ตาม แต่การเริ่มต้นนี้นั้นสามารถนำไปสู่ความปรารถนาด้านอื่น ๆ ตามมาได้ด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะความปรารถนาในความสุขชั้นสูง โดยเฉพาะความสุขชั้นสูงที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสติปัญญาและศีลธรรมจรรยา กล่าวคือ ความปรารถนาในความสุขชั้นต่ำ เมื่อเวลาผ่านไป มนุษย์จะเกิดประสบการณ์และการเปรียบเทียบ จนในที่สุดก็จะเป็นการเปิดทางหรือเป็นสะพานเชื่อมให้มนุษย์มีความปรารถนาที่จะมีความสุขจากการพัฒนาจิตใจของตนเอง ขณะที่การขาดความปรารถนา (absence of desire) ไม่ว่าจะแบบใดก็ตามนั้น ถือเป็นอุปสรรคที่สำคัญที่สุดต่อการพัฒนาการทางสติปัญญาและศีลธรรมจรรยาของมนุษย์ ดังนั้น Mill จึงชี้ชวนให้เห็นว่า จะเป็นเรื่องที่น่ากลัวยิ่งนักหากคนส่วนใหญ่ในสังคมเป็นคนที่ขาดความปรารถนาในชีวิต (Mill, 1861: 252)

Mill ชี้ให้เห็นว่า การปกครองในลักษณะที่อำนาจอยู่ในมือของคนคนเดียวหรือคณะบุคคลที่มีคนไม่กี่คน (the government of one or a few) มักจะมีความต้องการให้ประชาชนของตนมีคุณสมบัติแบบผู้ถูกกระทำ ในขณะที่การปกครองในลักษณะที่อำนาจอยู่ในมือของคนจำนวนมากหรือคนส่วนใหญ่ (the many) จะมีความต้องการให้ประชาชนของตนมีคุณสมบัติแบบผู้กระทำ ทั้งนี้ก็เพราะรัฐบาลในแบบคนคนเดียวหรือคณะบุคคลที่มีคนไม่กี่คนนั้น ต้องการเพียงแค่ว่าให้ประชาชนของตนยอมปฏิบัติตามกฎหมายที่ตนกำหนดขึ้นมา มากกว่าที่จะต้องการให้ประชาชนของตนมีหรือเข้าถึงกิจกรรมที่เสริมสร้างสติปัญญาและศีลธรรมจรรยา ทั้งนี้ก็เพราะรัฐบาลเกรงว่า หากบรรดาประชาชนมีสติปัญญาและศีลธรรมจรรยาที่ไม่สอดคล้องกับการได้มาซึ่งอำนาจ การใช้อำนาจ และการรักษาไว้ซึ่งอำนาจของรัฐบาลเอง สติปัญญาและศีลธรรมจรรยาเหล่านั้นของประชาชนจะส่งผลให้รัฐบาลไม่สามารถปกครองให้ประชาชนของตนมีวิถีชีวิตที่อยู่ในขอบเขตที่ไม่เป็นภัยอันตรายต่ออำนาจของตนได้ ดังนั้น รัฐบาลในแบบคนคนเดียวหรือคณะบุคคลที่มีคนไม่กี่คน จึงมักปลูกฝังให้ประชาชนของตนเป็นผู้ตระหนักในการประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายและคำสั่งของตนเป็นหลัก แต่ในทัศนะของ Mill การที่รัฐบาลกระทำเช่นนั้น ก็เท่ากับว่า รัฐบาลในลักษณะดังกล่าวกำลังมองมนุษย์หรือประชาชนของตนราวกับว่าพวกเขาเป็นเครื่องมือหรือวัตถุ (instruments or materials) ในการแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ของตน ดังนั้น เสรีภาพในการแสดงออกจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากภายใต้การปกครองเช่นนี้ ไม่ว่าจะด้วยเพราะขาดการสนับสนุน ตลอดจนการปราบปรามไว้ผ่านการลงโทษในรูปแบบต่าง ๆ หรือแม้จะไม่มี การลงโทษใด ๆ แต่ภายใต้การปกครองในลักษณะเผด็จการเช่นนี้ เสรีภาพของประชาชนก็ยังถือว่าถูกละเมิดหรือถูกแทรกแซงอยู่ดี เพราะท้ายที่สุดแล้ว

สภาวะดังกล่าวจะทำให้ประชาชนตระหนักดีว่า การที่พวกเขามีชีวิตที่กระตือรือร้นไปก็ไร้ประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นทางความคิด หรือการปฏิบัติก็ตามแต่ และนี่คือสิ่งที่ Mill เห็นว่า เป็นการลดทอนเสรีภาพของประชาชนโดยสิ้นเชิง (Mill, 1861: 252-253)

Mill ชี้ให้เห็นว่า ระหว่างการยินยอมอยู่ภายใต้เจตจำนงของผู้อื่นที่มีอำนาจเหนือเรา (subjection to the will of others) กับการมีคุณธรรมของการช่วยเหลือตัวเองและการปกครองตนเอง (the virtues of self-help and self-government) นั้น มีคุณสมบัติที่ไม่สอดคล้องกันหรือขัดแย้งกันอยู่พอสมควร ซึ่งในความเป็นจริงสังคมอาจมีสองสิ่งนี้อยู่ด้วยกัน กล่าวคือ รัฐบาลเผด็จการอาจจะให้เสรีภาพแก่ประชาชนของเขาอยู่บ้าง แต่อย่างไรก็ตาม รัฐบาลก็มักจะเชื่อโดยสนิทใจว่า เขาในฐานะผู้มีความรู้ความสามารถเหนือกว่าประชาชนของเขาต้องมอบสิ่งดี ๆ ให้แก่ประชาชนของเขา และแน่นอน มันคือความคิดเห็นส่วนตัวของเขาเป็นหลัก หากเป็นความคิดเห็นของบรรดาประชาชนของเขาไม่ สิ่งนี้ Mill เห็นว่า นั่นก็เท่ากับว่าเขากำลังคิดแทนประชาชน และการคิดแทนประชาชนก็มิได้ตรงกับเจตนารมณ์ของประชาชนเสมอไป เมื่อการคิดแทนประชาชนอย่างไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของประชาชน นั่นก็เท่ากับว่า รัฐบาลกำลังแทรกแซงหรือละเมิดเสรีภาพของประชาชน ที่รัฐบาลเองอาจจะรู้ตัวหรืออาจจะไม่รู้ตัว หรือประชาชนเองอาจจะรู้ตัวหรืออาจจะไม่รู้ตัว ทั้งนี้ก็เพราะวาทกรรมการทำเพื่อประชาชนได้กดทับความจริงนี้ไว้อยู่ ดังนั้น บางอย่างที่รัฐบาลทำเพื่อประชาชน ก็อาจจะไม่ใช่สิ่งที่ประชาชนต้องการ เพราะมันไม่ได้เป็นความต้องการที่อยู่ในความประสงค์ของประชาชนตั้งแต่ต้น หากแต่เป็นความประสงค์และความคิดไปเองของรัฐบาล (Mill, 1861: 253)

Mill ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์โดยธรรมชาตินั้น รักอิสระ และไม่ต้องการอยู่ภายใต้อิทธิพลหรืออำนาจของผู้อื่น กล่าวคือ ในทัศนะของ Mill การให้ผู้อื่นเข้ามาบงการชีวิต ไม่ใช่ความจำเป็นทางธรรมชาติ (the necessities of nature) ของมนุษย์ ดังนั้น อำนาจใดก็ตามที่อยากจะมาปกครองมนุษย์ อำนาจนั้นต้องมีความสอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ และจักดียิ่งหากผ่านความยินยอมของมนุษย์ด้วยกันจนกลายเป็นข้อตกลงทางสังคม (mandates of society) ที่พวกเขาต่างก็มีส่วนร่วมในการสร้างขึ้น ตลอดจนพวกเขาสามารถแก้ไข ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงได้ หากพวกเขาเห็นว่าข้อตกลงทางสังคมดังกล่าวนี้ไม่มีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพวกเขาหรือขาดความเหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปตามความเห็นของพวกเขา

ในทัศนะของ Mill ภายใต้การปกครองที่แม้ว่าจะยังไม่ได้เป็นการปกครองของประชาชนโดยสมบูรณ์ก็ตาม กล่าวคือ แม้ว่าผู้คนในสังคมจะยังไม่ได้มีสิทธิของความเป็นพลเมืองโดยสมบูรณ์ (the full privileges of citizenship) ก็ตาม การสร้างข้อตกลงบนฐานของการยินยอมร่วมกันนั้นสามารถเกิดขึ้นได้ ดังนั้น ในทัศนะของ Mill เขาจึงเห็นว่า ไม่มีความจำเป็นอันใดที่จะต้องรอให้มีการปกครองของประชาชนโดยสมบูรณ์ก่อน เพียงแต่ควรเป็นการปกครองที่มีความ

สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ กล่าวคือ ต้องเป็นการปกครองที่ให้ความสำคัญ เคารพ ปกป้อง และยอมรับความเสมอภาคเท่าเทียมและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ในทัศนะของ Mill การปกครองไม่ควรเป็นการปกครองของประชาชนเพียงบางส่วนเท่านั้น (a government partially popular) หากแต่ควรเป็นการปกครองร่วมกันของคนทั้งหมดในสังคม ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนเกิดความกระตือรือร้นที่จะช่วยเหลือตนเองและพึ่งพาอาศัยตนเองเป็นสำคัญ (self-help and self-reliance) โดยไม่ต้องคอยแต่จะพึ่งพาอาศัยผู้อื่น โดยเฉพาะการหวังพึ่งเพียงเหล่าบรรดาผู้มีอำนาจทั้งหลาย ดังมักจะปรากฏในสังคมที่เต็มไปด้วยชนชั้นที่นิยมกระทำกัน กล่าวคือ สังคมที่เต็มไปด้วยชนชั้นที่มีการจัดสรรอำนาจตามแนวตั้งหรือสูงมาหาต่ำ ประชาชนย่อมขาดความกระตือรือร้นที่จะช่วยเหลือตนเองและพึ่งพาอาศัยตนเอง เนื่องจากสังคมดังกล่าวมักไม่เปิดโอกาสให้กับประชาชนได้มีเสรีภาพที่จะกระทำตามเจตนารมณ์ของตนเอง (Mill, 1861: 253-254)

นอกจากนี้ Mill ยังเสนอว่า การปกครองที่ดีควรเป็นการปกครองที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในหน้าที่ทางสังคม (social functions) ด้วย ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ปัจเจกบุคคลพึงมีต่อส่วนรวม Mill เชื่อว่า หากปัจเจกบุคคลแต่ละคนได้มีโอกาสฝึกฝนจนตระหนักในการทำกิจกรรมเพื่อสังคมของตนมากขึ้น ย่อมเป็นไปได้ว่า ความเห็นแก่ตัวของพวกเขาย่อมจะลดลง นอกจากนี้ Mill ยังเชื่อว่า หากปัจเจกบุคคลแต่ละคนได้ฝึกฝนจนตระหนักในการทำกิจกรรมเพื่อสังคมของตนมากขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปได้เช่นกันว่า พวกเขาจะมีสติปัญญาและศีลธรรมจรรยามากขึ้น ดังที่ Mill ได้ยกตัวอย่างให้เห็นผ่านประวัติศาสตร์ของชนชาวกรีก (Greece) ที่ซึ่งประชาชนของพวกเขามีคุณภาพสูง (the high quality) กล่าวคือ ที่เป็นเช่นนั้น Mill ชี้ให้เห็นว่า ด้วยเพราะพวกเขาได้มีโอกาสฝึกฝนจนตระหนักในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม ความเห็นแก่ตัวของพวกเขาก็ลดลง สติปัญญาและศีลธรรมจรรยาของพวกเขาก็เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการได้เรียนรู้การมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อทำประโยชน์ให้กับส่วนรวมผ่านสถาบันประชาธิปไตยของเอเธนส์ ซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง อันเป็นการศึกษาสาธารณะที่ประชาชนชาวเอเธนส์ทุกคนได้รับจากสถาบันประชาธิปไตยของพวกเขาเอง (the public education which every citizen of Athens obtained from her democratic institutions) เช่น การมีส่วนร่วมในการออกเสียงในสภาประชาชน การมีส่วนร่วมในการเป็นคณะลูกขุนในศาลประชาชน เป็นต้น หรือดังที่ Mill ได้ยกตัวอย่างให้เห็นผ่านประวัติศาสตร์ของชนชาวอังกฤษ กล่าวคือ รัฐบาลอังกฤษได้เปิดโอกาสให้ชั้นกลางระดับล่างของสังคมอังกฤษ (Englishmen of the lower middle class) ได้เข้ามาทำหน้าที่เป็นคณะลูกขุนพิจารณาคดีในศาลในบางเวลา แม้อาจจะไม่มีความต่อเนื่องก็ตามที แต่ในทัศนะของ Mill นั่นถือเป็นการเปิดโอกาสให้พวกเขาได้พัฒนาสติปัญญาและศีลธรรมจรรยาของตนเอง ซึ่ง

สติปัญญาและศีลธรรมจรรยาดังกล่าวนี้จะรากฐานสำคัญให้กับสังคมส่วนรวมในอนาคตต่อไป (Mill, 1861: 254-255)

ทั้งนี้ Mill ชี้ให้เห็นว่า การมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมทำหน้าที่ทางสังคมของประชาชน จะทำให้พวกเขามีโอกาสได้เรียนรู้ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น อันจะทำให้ประชาชนได้ฝึกฝนที่จะพิจารณาถึงทั้งผลประโยชน์ของตนเองและผลประโยชน์ของผู้อื่น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ประชาชนจะไม่ได้มีมุมมองที่คิดได้แต่เรื่องผลประโยชน์ของตนเองแต่อย่างเดียวเท่านั้น อีกทั้งประชาชนยังจะได้เรียนรู้การตัดสินใจในกิจการสาธารณะด้วยหลักการร่วมของสังคม โดยเฉพาะหลักการผลประโยชน์ที่ Mill ยกย่องว่าเป็นหลักการที่ดี ไม่ใช่บรรดาประชาชนเอาแต่จะตัดสินใจอะไรตามความอำเภอใจของตนเองแต่อย่างเดียว ยิ่งไปกว่านั้น ประชาชนจะเกิดความรู้สึกห่วงหาอาวในผลประโยชน์ของส่วนรวมมากขึ้น จะรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมากขึ้น ในที่สุดประชาชนจะสามารถมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักได้ว่า ผลประโยชน์ส่วนรวมก็คือผลประโยชน์ส่วนตนของพวกเขาด้วยเช่นกัน ดังนั้น หน้าที่ทางสังคมที่ดีจึงไม่ใช่แค่การปฏิบัติตามกฎหมายและเชื่อฟังคำสั่งของรัฐบาลเท่านั้น เพราะหากประชาชนพากันคิดเช่นนั้นไปเสียหมด สำหรับ Mill เขาถือว่านั่นเป็นความคิดของประชาชนประเภทที่เห็นแก่ตัว เพราะประชาชนประเภทนี้มักจะไม่นิยมนิยาร้ายกับผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมอย่างแท้จริง ดังนั้น หากการปกครองใดก็ตามแต่ ไม่ได้สร้างจิตสำนึกแห่งหน้าที่ทางสังคมแก่ประชาชนของตน สติปัญญาและศีลธรรมจรรยาของประชาชนในสังคมนั้นย่อมจะลดน้อยถอยลงไปมากที่สุด

ดังนั้น สำหรับ Mill ระบบการปกครองที่มีระบบและกลไกที่เสริมสร้างให้คนทุกคนในสังคมมีสิทธิเสรีภาพหรือโอกาสที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองเท่านั้นที่จะสามารถตอบสนองความต้องการของคนในรัฐได้ทั้งหมด โดยการมีส่วนร่วมในที่นี้ อาจเป็นได้ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการทำหน้าที่ทางสังคมในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปจนถึงเรื่องใหญ่ ๆ แต่ถ้าจะให้ถือว่าเป็นการปกครองที่ดี Mill เสนอว่า ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในรัฐควรจะมีสัดส่วนที่ไปในทิศทางเดียวกันกับระดับความเจริญก้าวหน้าของรัฐด้วย นั่นจึงจะถือว่าเหมาะสมที่สุด อย่างไรก็ตามแต่ ทั้งหมดทั้งมวลที่กล่าวมานี้ เนื่องจากว่า รัฐที่ Mill กล่าวถึงนี้ ไม่ใช่ชนรัฐหรือเมืองขนาดเล็กที่มีผู้คนจำนวนไม่มาก หากแต่เป็นรัฐที่มีประชาชนพลเมืองจำนวนมากมหาศาล การที่จะให้คนทุกคนเข้ามามีส่วนในทางการเมืองการปกครองนั้น ย่อมเป็นไปได้ยากต่อไปแล้ว จะมีก็แต่เพียงคนจำนวนหนึ่งเท่านั้นที่สามารถเข้าไปใช้อำนาจนั้นแทนคนทั้งหมดได้ ดังนั้น เพื่อให้การปกครองโดยประชาชนมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับความเป็นไปได้ในโลกแห่งความเป็นจริงที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ Mill จึงสรุปว่า “การปกครองแบบตัวแทนเท่านั้นที่เป็นรูปแบบการปกครองใน

อุดมคติที่สมบูรณ์แบบที่สุด” (It follows that the ideal type of a perfect government must be representative.) (Mill, 1861: 255-256)

ดังที่ Mill ได้กล่าวไว้ว่า หลักการทั่วไปของการจำกัดพระราชของเสียงข้างมาก (the general principle of limiting the tyranny of the majority) หนึ่งในหลักการที่สำคัญคือ การปกป้องชนกลุ่มน้อยโดยยอมรับพวกเขาอย่างมีตัวตนเป็นรูปธรรมเพื่อมีส่วนร่วมในอำนาจทางการเมือง (protecting minorities by admitting them to a substantial participation in political power) (Mill, 1861: 441-442)

กล่าวโดยสรุป ในทัศนะของ Mill

4.6 หลักแห่งการปกครองแบบมีตัวแทนในฐานะแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมาก (The principle of representative government as the preventive approach against tyranny of the majority)

ระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตยสมัยใหม่ไม่ได้ยึดหลักการปกครองโดยตรงของประชาชนดังที่ประชาธิปไตยเอเธนส์โบราณได้เคยกระทำมาแล้ว แต่กลับเน้นการมีตัวแทนมากกว่า โดยระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตยใช้แนวคิดเรื่องความยินยอม (consent) เป็นหลักในการปกครอง ขณะที่แนวคิดเรื่องความเป็นตัวแทน (representative) ใช้แนวคิดเรื่องการมอบอำนาจ (authorization) ในการดำเนินการ ซึ่งแนวคิดเรื่องความเป็นตัวแทนนี้เป็นแนวคิดที่เริ่มมีมาอย่างน้อยๆ ก็ตั้งแต่ยุคกลาง (Medieval Europe) ของยุโรป กล่าวคือ แนวคิดเรื่องความเป็นตัวแทนที่เชื่อมโยงกับบุคคล (person) เป็นแนวคิดที่ปรากฏขึ้นอย่างน้อยๆ ก็ในราวศตวรรษที่ 13 ซึ่งขณะนั้นแนวคิดเรื่องความเป็นตัวแทนถูกใช้ในโลกของภาษาละติน (Latin) แต่ในโลกของภาษาอังกฤษ แนวคิดเรื่องความเป็นตัวแทนถูกกล่าวถึงในศตวรรษที่ 17 โดยเฉพาะในผลงานทางปรัชญาการเมืองชิ้นสำคัญของ Thomas Hobbes ที่ชื่อ Leviathan กล่าวคือ ในบทที่ 16 ของหนังสือเล่มดังกล่าวมีสาระสำคัญที่ว่าด้วยเรื่อง “Of Person, Authors, and Things Personated” ที่ Hobbes ได้เสนอถึงนิยามเกี่ยวกับ “รัฐ” (state) ในฐานะที่เป็น “บุคคล” (person) ซึ่งเป็น “บุคคลเทียม” (artificial person) อันมีรากฐานทางความคิดมาจากแนวคิดที่ว่า มนุษย์ออกจากสภาวะธรรมชาติ (state of nature) แล้วร่วมกันสร้างตัวตนทางการเมืองนี้ขึ้น (body politics) ทั้งนี้ในการร่วมตกลงกันสร้างขึ้นก็เพื่อให้บุคคลเทียมดังกล่าวสามารถกระทำหน้าที่ทางการเมืองในนามหรือกระทำหน้าที่แทน “กลุ่ม” หรือ “บุคคล” อื่นๆ ในรัฐได้

เมื่อความเป็นตัวแทนภายใต้แนวคิดเสรีนิยมประชาธิปไตยนั้น มีรากฐานอยู่บนแนวคิดเรื่อง “บุคคล” (person) ดังนั้น อำนาจที่เกิดขึ้นจึงเป็นอำนาจของบุคคลแต่ละคนมากกว่าที่จะเป็นส่วนรวม เพราะบุคคลแต่ละคนมีผลประโยชน์ของตน แนวคิดนี้จึงสอดคล้องกับสำนึกของความเป็นปัจเจกชน (individualism) ดังนั้น ความเป็นตัวแทนจึงแสดงถึงลักษณะของความเป็นส่วนตัว (private) ถึงแม้ว่าการเป็นตัวแทนจะสามารถกระทำได้ในแบบของส่วนรวมหรือสาธารณะก็ตาม แต่ความเป็นส่วนรวมก็ไม่ใช่ว่ารากฐานของความเป็นตัวแทน และการมอบอำนาจให้กับตัวแทนเพื่อไปรักษาผลประโยชน์แทนที่สะท้อนถึงสถานะและศักดิ์ศรี (dignity) ของประชาชนคนสามัญ

อย่างไรก็ตาม เมื่อตัวแทนกระทำหน้าที่ทางการเมืองในนามหรือกระทำหน้าที่แทนอย่างไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของประชาชนคนสามัญ ตัวแทนก็ไม่สามารถกระทำหน้าที่แทนประชาชนคนสามัญได้อีกต่อไป ดังนั้นนับตั้งแต่ปลายยุคกลางของยุโรปเป็นต้นมา การเป็นตัวแทนหรือมีตัวแทนที่เชื่อมโยงกับสถาบันกษัตริย์ก็เริ่มประสบปัญหา และการเป็นตัวแทนหรือมีตัวแทนก็ได้ถูกปรับย้ายให้ต้องเชื่อมโยงกับประชาชนคนสามัญด้วยกันแทน (ชเนศ วงศ์ยานนาวา, 2551: 12-18)

อย่างไรก็ตาม จากศตวรรษที่ 13 จนถึงศตวรรษที่ 19 ความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติได้เปลี่ยนแปลงไปมาก และความพร้อมทั้งทางความคิดและทางปฏิบัติสำหรับสิ่งประดิษฐ์ใหม่ทางการเมืองการปกครองของมนุษยชาติที่เรียกว่า “ตัวแทน” (representative) นี้ก็มากขึ้น และความจำเป็นของการมีตัวแทนก็ถูกยืนยันในความคิดทางการเมืองของ Mill กล่าวคือ

ในทัศนะของ Mill เขาค่อนข้างให้ความสำคัญกับสิ่งประดิษฐ์ใหม่ทางการเมืองการปกครองของมนุษยชาติที่เรียกว่า “ตัวแทน” ดังที่เขาประกาศเจตนารมณ์แห่งความคิดทางการเมืองของเขาออกมาว่า “รูปแบบการปกครองในอุดมคติที่ดีที่สุดคือการปกครองแบบตัวแทน” (that the ideally best form of government is representative government) (Mill, 1861: 238)

กล่าวคือ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า สำหรับ Mill ระบบการปกครองที่มีระบบและกลไกที่เสริมสร้างให้คนทุกคนในสังคมมีสิทธิเสรีภาพหรือโอกาสที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองเท่านั้นที่จะสามารถตอบสนองความต้องการของคนในรัฐได้ทั้งหมด แต่การปกครองของรัฐที่ Mill เสนอถึงนี้ คือการปกครองของรัฐในศตวรรษที่ 19 ซึ่งในขณะนั้น รัฐที่ Mill กล่าวถึงนี้ ไม่ใช่ชนครรัฐหรือเมืองขนาดเล็กที่มีผู้คนจำนวนไม่มากดังเช่นนครรัฐเอเธนส์ หากแต่เป็นรัฐที่มีประชาชนพลเมืองจำนวนมากมหาศาล การที่จะให้คนทุกคนเข้ามามีส่วนในทางการเมืองการปกครองนั้น Mill ชี้ให้เห็นว่า ย่อมเป็นไปได้ยากต่อไปแล้ว Mill จึงเสนอว่า จะมีก็แต่เพียงคนจำนวนหนึ่งเท่านั้นที่สามารถเข้าไปใช้อำนาจนั้นแทนคนทั้งหมดได้ ดังนั้น เพื่อให้การปกครองโดยประชาชนมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับความเป็นไปได้ในโลกแห่งความเป็นจริงที่เปลี่ยนแปลงไปนี้

Mill จึงยืนยันที่จะเสนอว่า “การปกครองแบบตัวแทนเท่านั้นที่เป็นรูปแบบการปกครองในอุดมคติที่สมบูรณ์แบบที่สุด” (It follows that the ideal type of a perfect government must be representative.) (Mill, 1861: 255-256)

ดังนั้น จึงสะท้อนให้เห็นว่า Mill ตระหนักดีว่า ประชาธิปไตยทางตรงแบบนครรัฐเอเธนส์นั้นเป็นไปไม่ได้แล้วในยุคสมัยใหม่ เขาจึงเห็นด้วยอย่างยิ่งกับความจำเป็นของการปรับเปลี่ยนวิธีการใช้อำนาจของประชาชน จากการใช้อำนาจแบบทางตรง (direct) มาเป็นการใช้อำนาจผ่านตัวแทน (representative) ด้วยเหตุผลอันประจักษ์แจ้งต่อความจริงที่ว่า มีวิธีการใช้อำนาจของประชาชนแบบเดียวเท่านั้นที่จะเป็นไปได้ในรัฐสมัยใหม่ที่มีขนาดใหญ่ขึ้นมาก ประกอบกับจำนวนของประชาชนก็เพิ่มขึ้นมาก วิธีการนั้นคือ การปกครองแบบมีตัวแทน ที่แม้จะเป็นการใช้อำนาจผ่านตัวแทน แต่ตัวแทนที่เข้าไปใช้อำนาจแทนประชาชนก็ยังคงมีที่มาจากความยินยอมของประชาชนและมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อเจตจำนงของประชาชน นั่นก็เพราะว่า ประชาชนคือเจ้าของอำนาจสูงสุดในการปกครองรัฐ

กล่าวคือ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า Mill พยายามยกตัวอย่างและชี้ให้เห็นว่า ผลประโยชน์ของผู้ใช้อำนาจอาจไม่ได้รับความใส่ใจ แม้บางสถานการณ์ผู้ใช้อำนาจอาจอ้างว่าใส่ใจต่อผลประโยชน์ของผู้ใช้อำนาจ แต่การใส่ใจก็มักจะเป็นเพียงการคิดแทนหรือกำหนดให้ในลักษณะจากบนลงล่าง (top down) มิใช่จากการคิดและกำหนดจากประชาชนเอง ซึ่งอาจอยู่ในลักษณะจากล่างขึ้นบน (bottom up) หรืออาจจะอยู่ในลักษณะแนวนอน (horizontal) ดังนั้น ผลประโยชน์ของผู้ใช้อำนาจจึงขาดความเชื่อมโยงกับเจตนารมณ์ที่แท้จริงของผู้ใช้อำนาจเองในฐานะผู้ถูกปกครอง เช่น ชนชั้นแรงงานหรือกรรมกรอาจได้รับการพิจารณาให้ถูกกีดกันออกไปจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง (the working classes may be considered as excluded from all direct participation in the government) เป็นต้น ดังนั้น ในทัศนะของ Mill ความคิดเห็นและความต้องการของกรรมกร (a working man) ในฐานะชนชั้นล่างหรือคนระดับล่าง ควรเป็นสิ่งที่รัฐบาลต้องเคารพและรับฟัง ไม่ว่ามันจะเป็นเจตนารมณ์ที่ดีหรือไม่ดีอย่างไรระดับไหนก็ตาม เพราะสำหรับ Mill การเปิดโอกาสหรือให้โอกาสกับผู้ใช้อำนาจเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะถ้าหากบรรดากรรมกรร่วมมือกันนัดหยุดงานเพื่อแสดงถึงความไม่พอใจต่อรัฐบาล นั่นย่อมส่งผลกระทบต่อภาพรวมของสังคมเป็นแน่แท้ ไม่ว่าจะเป็นกระทบทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคม และในทัศนะของ Mill สภาวะดังกล่าว หนึ่งในสาเหตุที่แท้จริงของการแสดงความไม่พอใจของกรรมกรก็คือ ความไร้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรัฐบาลเองในการบริหารกิจการบ้านเมือง และปัญหาที่อาจลดลงหรือหมดไป หากบรรดาชนชั้นแรงงานหรือกรรมกรมีตัวแทน (representative) เป็นของตนเองในระบบรัฐสภา (Parliament) (Mill, 1861: 246-247)

การเลือกตั้ง (election) ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการให้ได้มาซึ่งตัวแทนของประชาชนที่ประชาชนผู้เลือกตั้ง (voters) ใช้ดุลยพินิจเลือกตัวแทนของตนจากบรรดาผู้สมัครรับเลือกตั้ง เพื่อให้ผู้ได้รับเลือกไปดำรงตำแหน่งและทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของประชาชน ดังนั้นการเลือกตั้งจึงถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากที่ขาดไม่ได้ในทางปฏิบัติของระบอบการปกครองแบบตัวแทน เพราะการเลือกตั้งเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นว่าอำนาจธิปไตยหรืออำนาจสูงสุดในการปกครองรัฐนั้นเป็นของประชาชน และประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจนั้นผ่านทางตัวแทนของตนในการบริหารปกครองรัฐ การเลือกตั้งจึงเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นเป็นเบื้องต้นว่า รัฐนั้นเป็นรัฐที่ปกครองโดยประชาชน

สูตรคำนวณของโทมัส แฮร์ (Thomas Hare Method) ตั้งชื่อตามนักกฎหมายชาวอังกฤษ ผู้เสนอให้มีการปฏิรูประบบการเลือกตั้ง ซึ่งมีการนำมาใช้ในประเทศเดนมาร์ก โคโลัมเบีย และไทย โดยมีวิธีคิด คือ จำนวนที่นั่งที่พรรคการเมืองจะได้รับมาจากการนำจำนวนคะแนนเสียงทั้งหมดหารด้วยจำนวนที่นั่งทั้งหมดในสภา

กล่าวโดยสรุป

4.7 หลักแห่งการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นในฐานะแนวทางการป้องกัน ทรราชของเสียงข้างมาก (The principle of decentralization and local government as the preventive approach against tyranny of the majority)

Mill ได้เสนอ คำและแนวคิดในการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่น (glossary of concepts and terms in decentralization and local government) ไว้มากพอสมควร ซึ่งมีทั้งคำและแนวคิดที่มีนัยถึงการกระจายอำนาจจากรัฐบาลกลางมาสู่องค์กรปกครองท้องถิ่น โครงสร้างและสถาบันองค์กรปกครองท้องถิ่น ทรัพยากรบุคคลที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น เงื่อนไขที่จะนำไปสู่การพัฒนาและความก้าวหน้าให้กับองค์กรปกครองท้องถิ่นและพลเมืองในท้องถิ่น ตลอดจนคำและแนวคิดที่มีนัยถึงปัญหาต่าง ๆ ในท้องถิ่น กล่าวคือ

คำและแนวคิดที่มีนัยถึงโครงสร้างและสถาบันองค์กรปกครองท้องถิ่นที่ Mill ได้กล่าวถึง ได้แก่ คำว่า การปกครองท้องถิ่น (local government) (Mill, 1861: 412) รัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยเรื่องการปกครองท้องถิ่น (the constitution of the local bodies) (Mill, 1861: 420) องค์กร

ปกครองท้องถิ่น (local bodies) (Mill, 1861: 350) องค์การตัวแทนในระดับท้องถิ่น (local representative bodies) (Mill, 1861: 411-413) สถาบันการบริหารท้องถิ่น (the local administrative institutions) (Mill, 1861: 412) สถาบันตัวแทนท้องถิ่น (local representative institutions) (Mill, 1861: 414) สภาย่อยในระดับท้องถิ่น (local sub-parliament) (Mill, 1861: 419) ที่ประชุมสภาท้องถิ่น (the local assembly) (Mill, 1861: 445) สำนักงานผู้บริหารท้องถิ่น (the local executive offices) (Mill, 1861: 413) เป็นต้น

คำและแนวคิดที่มีนัยถึงทรัพยากรบุคคลที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นที่ Mill ได้กล่าวถึง ได้แก่ คำว่า ผู้นำท้องถิ่น (the local chiefs / local leaders) (Mill, 1861: 263, 305) ผู้บริหารท้องถิ่น (local administrators) (Mill, 1861: 423) ผู้ว่าการท้องถิ่น (local governors) (Mill, 1861: 445) ผู้มีอำนาจในระดับท้องถิ่น (local potentate) (Mill, 1861: 261) คณะกรรมการบริหารองค์การปกครองท้องถิ่น (local boards) (Mill, 1861: 350) ผู้สมัครรับเลือกตั้งในท้องถิ่น (the local candidates) (Mill, 1861: 309) ตัวแทนที่ดึงมาจากท้องถิ่น (a representative drawn from the localities) (Mill, 1861: 263) ผู้ที่มีความรู้ในท้องถิ่น (a person of local knowledge) (Mill, 1861: 311) ตัวแทนท้องถิ่นในเขตชนบท (the local representation of rural districts) (Mill, 1861: 418) เจ้าหน้าที่ราชการในระดับท้องถิ่น (the local officers) (Mill, 1861: 420) ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจากท้องถิ่น (the electors from the local) (Mill, 1861: 305) พลเมืองในท้องถิ่น (citizens in the localities) (Mill, 1861: 338) ประชาชนของท้องถิ่น (the people of the locality) (Mill, 1861: 412) ผู้ใช้แรงงานในท้องถิ่น (manual labourers in locality) (Mill, 1861: 305) เสียงข้างมากในท้องถิ่น (the local majorities) (Mill, 1861: 313) ชนกลุ่มน้อยในท้องถิ่น (local minorities) (Mill, 1861: 308) เป็นต้น

คำและแนวคิดที่มีนัยถึงเงื่อนไขที่จะนำไปสู่การพัฒนาและความก้าวหน้าให้กับองค์การปกครองท้องถิ่นและพลเมืองในท้องถิ่นที่ Mill ได้กล่าวถึง ได้แก่ คำว่า ความเป็นอิสระของท้องถิ่น (local independence) (Mill, 1861: 210) ผลประโยชน์ของท้องถิ่น (local interests / the interests of the locality) (Mill, 1861: 241, 259, 415, 417) จิตวิญญาณที่แท้จริงของท้องถิ่น (inveterate spirit of locality) (Mill, 1861: 262) การสร้างความก้าวหน้าให้กับท้องถิ่น (progressively establishes with the localities) (Mill, 1861: 263) การคำนึงถึงท้องถิ่น (regard localities) (Mill, 1861: 284) การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น (respect different opinions in different localities) (Mill, 1861: 305) การดำเนินไปได้ของงานสาธารณะในระดับท้องถิ่น (the public function in local) (Mill, 1861: 244) การเลือกตั้งท้องถิ่น (the local elections) (Mill, 1861: 414) เขตเลือกตั้งท้องถิ่น (the local constituency) (Mill, 1861: 308, 314) ตลาดท้องถิ่น (local market) (Mill, 1861: 311)

กิจการท้องถิ่น (local affairs) (Mill, 1861: 311) ผลประโยชน์ที่สำคัญของทุก ๆ ท้องถิ่น (the interests of every important locality) (Mill, 1861: 311) สิ่งที่น่าสนใจในท้องถิ่น (the local notabilities) (Mill, 1861: 313) ความเข้มแข็งของท้องถิ่น (local strength) (Mill, 1861: 313) อารมณ์ความรู้สึกแบบท้องถิ่น (local feelings) (Mill, 1861: 318) ภาษีท้องถิ่น (local taxation) (Mill, 1861: 331) เจตจำนงของท้องถิ่น (local purposes) (Mill, 1861: 350) อำนาจของท้องถิ่น (local authorities) (Mill, 1861: 411) หน้าที่ของท้องถิ่น (local duties) (Mill, 1861: 411) ธุรกิจในระดับท้องถิ่น (the local business) (Mill, 1861: 412) การดำเนินงานไปได้ของท้องถิ่น (local functions) (Mill, 1861: 413) ความกังวลสนใจในเรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่น (local concerns) (Mill, 1861: 413) กองทุนท้องถิ่น (local funds) (Mill, 1861: 420) การจัดการท้องถิ่น (local management) (Mill, 1861: 421) ลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น (local peculiarities) (Mill, 1861: 421, 446) ความเป็นสาธารณะระดับท้องถิ่น (the local public) (Mill, 1861: 423) ความคิดเห็นของท้องถิ่น (the local opinion) (Mill, 1861: 423) ความรู้และประสบการณ์ของท้องถิ่น (local knowledge and experience) (Mill, 1861: 423) เสรีภาพของท้องถิ่น (local freedom) (Mill, 1861: 442) การปกป้องท้องถิ่น (the local defence) (Mill, 1861: 452) ความเชื่อมโยงทางการเมืองในการให้บริการของท้องถิ่น (political connection in the local service) (Mill, 1861: 465) บุคลิกลักษณะนิสัยเฉพาะท้องถิ่นของบรรดาตัวแทน (the local character of the representation) (Mill, 1861: 318) ตำรวจท้องถิ่น (the local police) (Mill, 1861: 420) การบริหารงานยุติธรรมในท้องถิ่น (the local administration of justice) (Mill, 1861: 420) เป็นต้น

คำและแนวคิดที่มีนัยถึงปัญหาต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่ Mill ได้กล่าวถึง ได้แก่ คำว่า เผด็จการในระดับท้องถิ่น (the local despots) (Mill, 1861: 261) ผู้ถูกกดขี่ในระดับท้องถิ่น (the locally oppressed) (Mill, 1861: 261) การที่คนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นพยายามกดขี่คนส่วนน้อยในท้องถิ่น (the local majority attempts to oppress the minority) (Mill, 1861: 424) การยุบสภาตัวแทนท้องถิ่น (dissolving the local representative council) (Mill, 1861: 425) การถอดถอนผู้บริหารท้องถิ่น (dismissing the local executive) (Mill, 1861: 425) เป็นต้น

ในทัศนะของ Mill แม้ในหลาย ๆ เรื่องนั้น ปัจเจกบุคคลจะไม่สามารถกระทำได้ดีเท่ากับให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทำแทน อย่างไรก็ตาม สำหรับ Mill แล้ว การที่รัฐให้เสรีภาพต่อปัจเจกบุคคลได้กระทำด้วยตัวเองนั้นย่อมมีคุณค่าและมีความก้าวหน้ากว่าที่ปัจเจกบุคคลให้รัฐกระทำให้หรือกระทำแทน เพราะการที่ปัจเจกบุคคลมีเสรีภาพที่จะกระทำเองถือเป็นหนึ่งในวิธีการให้การศึกษาแก่พลเมืองของตน และรัฐเองก็จะได้ไม่ต้องเข้ามาแทรกแซงและเบรคภาระดังกล่าวจนเกินควร กล่าวคือ รัฐควรทำหน้าที่เพียงแค่คอยส่งเสริมและกำกับดูแลเท่าที่จำเป็นต่อปัจเจกบุคคล

ทั้งนี้เพื่อให้ปัจเจกบุคคลได้มีโอกาสเข้าถึงการฝึกฝนใช้สติปัญญาและความสามารถต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาและความก้าวหน้าของปัจเจกบุคคลเอง เพราะการฝึกฝนใช้สติปัญญาและความสามารถต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง จะทำให้ปัจเจกบุคคลคุ้นเคยกับสิ่งที่พวกเขาต้องเผชิญ คุ้นเคยกับองค์ความรู้ที่พวกเขาต้องใช้จัดการกับสิ่งต่าง ๆ ดังที่ Mill ได้ยกตัวอย่างให้เห็นภาพไว้ เช่น รัฐควรเปิดโอกาสและสนับสนุนให้ปัจเจกบุคคลได้ลองพิจารณาความคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวเขาเอง ในฐานะลูกขุนของศาลในระดับท้องถิ่นของเขาเอง เป็นต้น

ดังนั้น Mill จึงเสนอว่า ในทางการเมืองการปกครอง รัฐบาลกลางควรกระจายอำนาจ และจัดให้มีการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่น (local) อย่างอิสระ (free) กล่าวคือ ควรจัดให้มีสถาบันในรูปแบบของเทศบาล (municipal institutions) ในการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่น เพื่อยุติทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการบริหารจัดการท้องถิ่น เช่น กิจการด้านธุรกิจอุตสาหกรรม (industrial) กิจการด้านการกุศล (philanthropic) เป็นต้น และการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่นนั้นต้องถูกขับเคลื่อนไปบนพื้นฐานของความสมัครใจ (voluntary) ของประชาชนในท้องถิ่นเอง ดังนั้น สำหรับ Mill เขาจึงเห็นว่า การกระจายอำนาจและการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่น มีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (citizen) ของชาติ เพราะเป็นการเรียนรู้ทางการเมือง (political education) ในเชิงปฏิบัติ (practical) ของพลเมืองโดยตรง

นอกจากนี้ Mill ยังกล่าวว่า การเรียนรู้ทางการเมืองของพลเมืองในท้องถิ่นผ่านการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่นจะช่วยทำให้พลเมืองก้าวข้ามความเห็นแก่ตัวในระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว และระดับเครือญาติ พวกเขาจะมีความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในการมีผลประโยชน์ร่วมกันกับผู้อื่นหรือผลประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น พวกเขาจะมีแรงจูงใจที่จะกระทำเพื่อส่วนรวมมากขึ้น ผลประโยชน์ส่วนรวมจะกลายเป็นหนึ่งในเป้าหมายที่สำคัญของพวกเขา และหากสำนักทางการเมืองลักษณะเช่นนี้เข้มแข็งในระดับปัจเจกบุคคล สถานะการทิ้งใครไว้ข้างหลังก็จะลดลง ขณะที่การมีเสรีภาพทางการเมืองเองก็ต้องการนิสัยใจคอของพลเมืองในลักษณะนี้ เพราะพลเมืองในลักษณะนี้จะสามารถสร้างและรักษาเสรีภาพไว้ได้ และไม่มีรัฐและสังคมใดที่จะสามารถสร้างและรักษาเสรีภาพทางการเมืองในระดับชาติไว้ได้โดยปราศจากเสรีภาพทางการเมืองในระดับท้องถิ่น ดังนั้น สำหรับ Mill กิจการในระดับท้องถิ่นจึงควรถูกบริหารจัดการโดยคนในท้องถิ่นเอง และตามความสมัครใจของคนในท้องถิ่นเอง

Mill ชี้ให้เห็นว่า ในอดีตที่ผ่านมา การดำเนินงานของรัฐบาลกลางที่เข้าไปทำให้กับท้องถิ่น มักจะเป็นไปในลักษณะที่เหมือน ๆ กันไปหมดในทุกท้องถิ่น โดยไม่ได้พิจารณาว่า ธรรมชาติและบริบทของแต่ละท้องถิ่นนั้นมีความแตกต่างหลากหลายและไม่เหมือนกันไปทั้งหมด Mill กล่าวว่า ความเป็นปัจเจกและความแตกต่างหลากหลาย คือเงื่อนไขพื้นฐานที่สำคัญที่จะทำให้

ท้องถิ่นมีเสรีภาพทางการเมือง และจะถือว่าการลดทอนและทำลายความเป็นปัจเจกและความแตกต่างหลากหลาย ถ้าหากรัฐบาลกลางมุ่งแต่จะเป็นผู้กำหนดให้ท้องถิ่นแต่เพียงผู้เดียว

สำหรับ Mill การที่รัฐและสังคมมีอำนาจล้นพ้นเกินความจำเป็นเหนือปัจเจกบุคคล หรือการที่ชาดามีอำนาจล้นพ้นเกินความจำเป็นเหนือท้องถิ่น ถือเป็นเรื่องที่เลวร้าย ดังนั้น การจำกัดอำนาจของรัฐและสังคมที่มักจะเข้ามาแทรกแซงปัจเจกบุคคล หรือการจำกัดอำนาจของชาติที่มักจะเข้ามาแทรกแซงท้องถิ่น จึงเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็น ดังนั้น การกระทำในนามของรัฐ สังคม และชาติ จึงไม่ใช่สิ่งที่ชอบธรรมเสมอไป

Mill กล่าวว่า หากมนุษยชาติปล่อยให้รัฐบาลกลางเป็นผู้กำหนดให้ท้องถิ่นแต่เพียงผู้เดียว อำนาจของรัฐบาลกลางจะกลายเป็นสิ่งที่ผู้คนในแต่ละท้องถิ่นหวงพิง ในขณะที่เดียวกันก็มีหวาดกลัวด้วย สภาวะดังกล่าวจะทำให้พลเมืองผู้ที่ต้องการจะมีความกระตือรือร้นที่จะปรับปรุงพัฒนาตนเองเพื่อความก้าวหน้า กลายเป็นคนที่หวงพิงและรอคอยแต่จะให้รัฐบาลกลางทำให้หรือทำแทนในกิจการต่าง ๆ เช่น ไม่ว่าจะเป็นกิจการเกี่ยวกับถนน รถไฟ ธนาคาร บริษัท ห้างหุ้นส่วน ตลอดจนงานการกุศลสาธารณะ เป็นต้น เหล่านี้จะกลายเป็นสิ่งที่อยู่ในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของรัฐบาลกลาง ขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกลายเป็นเพียงส่วนราชการสาขาหนึ่งของรัฐบาลกลางไปเสีย และบรรดาถูกจ้างที่ขับเคลื่อนกิจการต่าง ๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลับถูกแต่งตั้งโดยรัฐบาลกลาง แทนที่จะมาจากหรือมีความเชื่อมโยงกับประชาชนในท้องถิ่น และการที่พวกเขาได้รับค่าจ้างจากรัฐบาลกลาง พวกเขาย่อมคาดหวังต่อรัฐบาลกลางทั้งในเรื่องค่าจ้าง ตลอดจนความก้าวหน้าด้านอาชีพการงาน เป็นอาทิ นอกจากนี้ Mill ยังได้ชี้ให้เห็นว่า ความเลวร้ายจากการที่รัฐบาลกลางเข้าแทรกแซงท้องถิ่นจะมีมากขึ้นเรื่อย ๆ หากการรวมศูนย์อำนาจของรัฐบาลกลางเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เช่น รัฐบาลกลางจะมีการออกกฎหมายมาควบคุมท้องถิ่นมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นต้น

Mill กล่าวว่า ในยุคสมัยใหม่ เช่น ในอังกฤษ เป็นต้น ได้มีการกำหนดให้ผู้ที่เข้ามาเป็นเจ้าหน้าที่ราชการต้องมาจากการคัดเลือกโดยการสอบแข่งขัน ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้คนที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำงานในระบบราชการ ในช่วงแรก ๆ ระบบราชการอาจไม่ได้เป็นที่ดึงดูดใจให้ผู้คนอยากเข้ามาทำงานมากนัก แต่เมื่อเวลาผ่านไประบบราชการได้ถูกปรับปรุงพัฒนาจนทำให้ผู้คนอยากเข้ามาทำงาน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของรายได้ที่ดีขึ้น เกียรติยศ และความมั่นคงในอาชีพ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า เมื่อคนที่มีความรู้ความสามารถในสังคมนิยมเข้ามาทำงานในระบบราชการ และระบบราชการก็พยายามดึงดูดคนที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาสู่ระบบมากขึ้น ส่วนอื่น ๆ ที่อยู่นอกภาคราชการได้อ่อนแอลง เพราะอำนาจการควบคุมกิจการต่าง ๆ ได้ตกอยู่ในมือของรัฐบาลกลางโดยสิ้นเชิง ด้วยเครื่องมือที่ทรงพลังที่เรียกว่า ระบบราชการ

เมื่อภูมิปัญญาของรัฐและสังคมได้มากระจุกตัวอยู่แต่ในระบบราชการ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชีวิตของพลเมืองจึงตกอยู่กับส่วนราชการที่จะเป็นผู้ให้คำตอบ ตลอดจนสั่งการเพื่อการแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนา คนในระบบราชการกลายเป็นที่พึ่งของคนส่วนใหญ่ของประเทศ และคำสั่งของส่วนราชการก็กลายเป็นสิ่งที่ทุกคนในชุมชนท้องถิ่นต้องทำ การเป็นเจ้าหน้าที่ราชการกลายเป็นสิ่งที่ผู้คนในสังคมมองว่าก้าวหน้า

อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า การรวมศูนย์อำนาจไว้ที่รัฐบาลกลาง ทำให้พลเมืองในชุมชนท้องถิ่นขาดพลังแห่งจิตวิญญาณที่จะวิพากษ์วิจารณ์ ตลอดจนตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ราชการในระบบราชการ ภายใต้การครอบงำของต่อรัฐบาลกลางอันนิยม ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะพลเมืองในชุมชนท้องถิ่นเองก็ยังขาดประสบการณ์เกี่ยวกับงานราชการ เป็นต้น

นอกจากนี้ Mill ยังชี้ให้เห็นว่า อิทธิพลอำนาจของระบบราชการสามารถนั้นสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในระบบการปกครองแบบมีผู้ปกครองคนเดียว แบบกลุ่มคนเพียงไม่กี่คน หรือแบบคนจำนวนมากหรือมหาชน และถ้าหากผลประโยชน์ของผู้ปกครองไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบใดก็ตาม มีความไม่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับผลประโยชน์ของเจ้าหน้าที่ราชการและระบบราชการ อาจทำให้ผู้ปกครองเหล่านั้นไม่สามารถธำรงรักษาอำนาจทางการเมืองการปกครองของพวกเขาไว้ให้ยั่งยืนได้ กล่าวคือ การทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองของเขาจะมีอุปสรรคอันเกิดจากระบบราชการของเขาเอง ()

จากประเด็นปัญหาความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างผู้ปกครองกับระบบราชการ Mill ได้ยกตัวอย่างให้เห็นภาพ เช่น ในยุคสมัยของพระเจ้าซาร์ (Czar) แห่งจักรวรรดิรัสเซีย (the Russian empire) กล่าวคือ แม้แต่การปกครองในระบบกษัตริย์ ซึ่งเป็นระบบการปกครองโดยคนคนเดียวโดยพระเจ้าซาร์ เมื่อพระเจ้าซาร์มีผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ราชการในระบบราชการ อำนาจทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าซาร์ก็ยังคงสั่นคลอนลง กล่าวคือ แม้พระเจ้าซาร์จะมีอำนาจในการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ราชการไปปกครองในท้องถิ่นที่ห่างไกลออกไปจากเมืองหลวง เช่น ซิบีเรีย (Siberia) ในขณะนั้น เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม พระเจ้าซาร์เองก็ไม่สามารถปกครองท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกลออกไปจากส่วนกลางได้โดยปราศจากเจ้าหน้าที่ราชการซึ่งคอยเป็นหูเป็นตาให้กับพระเจ้าซาร์ได้เลย ขณะที่ทัศนคติหรือเจตนารมณ์ของเจ้าหน้าที่ราชการที่ถูกส่งไปปกครองในท้องถิ่นกับกลายเป็นสิ่งที่พระเจ้าซาร์จะขัดแย้งได้ยาก เพราะเจ้าหน้าที่ราชการในระบบราชการมีอิทธิพลพอที่จะทำให้นโยบายของพระเจ้าซาร์ถูกดำเนินไปอย่างไร้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้วยนำมือของพวกเขาเอง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ พวกเขาจะเจตนาลดความทุ่มเทในการทำงานของพวกเขาลง เพื่อเป็นการตอบโต้นโยบายของผู้ปกครองไปในตัว เป็นต้น

Mill ชี้ให้เห็นว่า ในรัฐและสังคมที่มีอารยธรรม ความก้าวหน้า และจิตวิญญาณแห่งความขบถหรือต่อต้านอำนาจอันไม่ชอบธรรมของรัฐบาลกลาง แม้ว่าพลเมืองจะเคยชินกับการ

พึงพิงหรือคาดหวังให้รัฐบาลกลางทำให้หรือทำแทน หรือแม้ว่าพลเมืองไม่ค่อยมีความกล้าหาญพอที่จะทำเพื่อตัวเอง ถ้าหากปราศจากการได้รับอนุญาตจากรัฐบาลกลาง ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่จะทำหรือวิธีที่จะทำก็ตาม แต่ในรัฐและสังคมดังกล่าว พลเมืองมักจะถือว่ารัฐบาลกลางต้องรับผิดชอบต่อความเลวร้ายทั้งหลายที่เกิดขึ้นกับพลเมือง และถ้าหากมีความเลวร้ายเกิดขึ้นกับพลเมืองเมื่อใด โดยเฉพาะความเลวร้ายที่เกิดขึ้นอย่างเกินขอบเขตที่พลเมืองส่วนใหญ่จะรับไหว พลเมืองทั้งหลายย่อมจะถูกฮือขึ้นมาเพื่อขบถหรือต่อต้านรัฐบาลกลาง และในที่สุดการขบถหรือการต่อต้านรัฐบาลกลางก็จะยกระดับจนนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า การปฏิวัติ (revolution) และภายหลังการปฏิวัติ ไม่ว่าใครจะขึ้นมามีอำนาจในการปกครองก็ตาม จะขึ้นมาโดยชอบธรรมหรือไม่ชอบธรรมก็ตาม ผู้ปกครองก็ย่อมต้องพึงพิงระบบราชการอยู่เช่นเคย กล่าวคือ ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง ระบบราชการและเจ้าหน้าที่ราชการก็ยังคงอยู่ พวกเขาไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย และก็ไม่มีใครสามารถเข้ามาปฏิรูปหรือแทนที่พวกเขาได้ง่าย ๆ ดังนั้น การปฏิวัติที่ปราศจากการปฏิรูประบบราชการจึงไม่ได้ช่วยให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาและความก้าวหน้าอย่างแท้จริง (Mill, 1859: 121-124)

Mill จึงเห็นว่า อเมริกา คือตัวอย่างรัฐและสังคมที่ปัจเจกบุคคลมีเสรีภาพจากรัฐและสังคม ท้องถิ่นมีเสรีภาพจากรัฐบาลกลาง เช่น องค์การปกครองท้องถิ่นอเมริกาสามารถมีวิธีการปกครองเป็นของตนเอง มีอำนาจการตัดสินใจเป็นของตนเอง ชาวอเมริกันจะต่อต้านรัฐบาลกลางหากพวกเขารู้สึกว่ารัฐบาลกลางจะนำพาพวกเขากลับไปสู่ความเป็นทาส หรือแม้แต่ใกล้เคียงความเป็นทาส พลเมืองอเมริกันมีอำนาจควบคุมระบบราชการ ไม่มีส่วนราชการใดบังคับจิตใจของพวกเขาได้ หากพวกเขาไม่ได้ยินยอมตั้งแต่ต้น เป็นอาทิ

Mill กล่าวว่า ในรัฐหรือสังคมที่ระบบราชการมีอำนาจล้นพ้น เจ้าหน้าที่ราชการจะเป็นผู้กำหนดและทำกิจการสำคัญ ๆ ให้แก่พลเมือง กิจการสาธารณะใดก็ตามที่ขัดแย้งกับระบบราชการ กิจการนั้นจะบรรลุผลได้ยาก หรือไม่ก็มักจะล้มเหลวไป ในขณะที่รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายที่มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศกลายเป็นเครื่องมือในการจัดระบบระเบียบของงานราชการให้กับรัฐบาลกลาง โดยอ้างว่าเป็นภารกิจของชาติ

Mill จึงเห็นว่า ยิ่งการจัดระบบระเบียบของงานราชการของชาติมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากเท่าใด ระบบราชการก็ยิ่งต้องการดึงเอาผู้คนที่มีความรู้ความสามารถจากทุกชุมชนท้องถิ่น และจากทุกชนชั้นของสังคมเข้ามาอยู่ในระบบราชการมากขึ้น การผูกขาดความรู้ความสามารถโดยระบบราชการจะมีมากขึ้น ความต้องการพึงพิงในระบบราชการของพลเมืองที่เหลือจะมากขึ้น พลเมืองผู้ที่เข้าไปเป็นเจ้าหน้าที่ราชการจะมีพันธนาการที่ผูกติดกับระบบราชการมากขึ้น และแม้แต่ผู้ปกครองเองก็ต้องมีพันธนาการที่ผูกติดกับระบบราชการที่ตัวเองมีส่วนร่วมใน

การสร้างขึ้น สภาวะที่ทุกคนในรัฐหรือสังคมกลายเป็นทาสของระบบราชการจะเกิดขึ้น และในทัศนะของ Mill การที่ผู้ปกครองต้องกลายเป็นทาสของระบบราชการ กับการที่ผู้ถูกปกครองต้องกลายเป็นทาสของผู้ปกครอง ถือว่ามีความเลวร้ายพอ ๆ กัน (Mill, 1859: 124-125)

ในทัศนะของ Mill การดึงเอาทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความสามารถของรัฐเข้าไปอยู่ในระบบราชการทั้งหมดถือเป็นสิ่งที่อันตราย เพราะในที่สุดปัญญาและความก้าวหน้าของระบบราชการจะถูกดำเนินไปภายใต้แบบแผนเดียวกัน ระบบเดียวกัน ระเบียบเดียวกัน มีกฎเกณฑ์เดียวกัน ที่ตายตัว ภายใต้ความเป็นสิ่งเดียวกันและตายตัวจะทำให้เจ้าหน้าที่ราชการหมกมุ่นอยู่แต่กับงานเดิม ๆ ที่ทำประจำ ขาดวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล พวกเขาจะกลายเป็นมนุษย์ที่เฉื่อยชาราวกับเป็นเครื่องจักรของระบบราชการ

ดังนั้น Mill จึงเสนอว่า ระบบราชการต้องเปิดรับต่อการวิพากษ์วิจารณ์ เปิดรับต่อการปรับปรุงพัฒนาเพื่อความก้าวหน้า ไม่รวมศูนย์อำนาจจนครอบงำกิจกรรมที่จำเป็นต่อการฝึกฝนหรือเสริมสร้างศักยภาพในการปกครองตนเองของพลเมือง และด้วยเงื่อนไขพื้นฐานเหล่านี้เท่านั้น ที่ระบบราชการจะไม่สร้างความเสื่อมถอยให้กับประเทศชาติไปมากกว่าที่เป็นอยู่ (Mill, 1859: 125-126)

Mill กล่าวว่า เพื่อกำจัดความชั่วร้ายที่เป็นภัยต่อเสรีภาพและความก้าวหน้าของมนุษยชาติ ต้องมีการกระจายอำนาจจากรัฐบาลกลางไปสู่ท้องถิ่นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยให้สอดคล้องกับประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่เป็นไปได้เป็นสำคัญ รัฐบาลกลางควรเป็นหน่วยรวบรวมข้อมูลที่สำคัญของแต่ละท้องถิ่นไว้ และกระจายข้อมูลเหล่านั้นออกไปให้ท้องถิ่นอื่น ๆ ได้ทราบและเรียนรู้ร่วมกัน

Mill ได้ยกตัวอย่างให้เห็นภาพว่า ในการกระจายอำนาจและจัดให้มีองค์กรปกครองท้องถิ่นในรูปของเทศบาล เคยมีกรณีของรัฐนิวอิงแลนด์ (New England States) ที่พวกเขาได้มีการจัดให้มีเจ้าหน้าที่ราชการที่แบ่งงานกันทำตามความถนัดเป็นหน่วยเล็ก ๆ กระจายไป เจ้าหน้าที่ราชการของพวกเขาก็ถูกเลือกขึ้นมาโดยคนในท้องถิ่น การบริหารจัดการปกครองท้องถิ่นมีผู้บริหารคอยทำหน้าที่กำกับดูแล โดยรัฐบาลกลางเป็นผู้แต่งตั้งมาทำหน้าที่นี้ ผู้กำกับดูแลมีหน้าที่คอยรวบรวมข้อมูลและประสบการณ์ทั้งหลายที่ได้มาจากการดำเนินกิจการสาธารณะของท้องถิ่น ต่อจากนั้นรัฐบาลกลางมีหน้าที่จัดการความรู้ด้วยการเผยแพร่ความรู้จากท้องถิ่นหนึ่งไปสู่ท้องถิ่นอื่น ๆ รัฐบาลกลางจึงเป็นหน่วยงานที่ช่วยสลายอคติอันคับแคบของแต่ละท้องถิ่น ทำให้ท้องถิ่นสามารถทราบและมีความรู้ความเข้าใจต่อความแตกต่างหลากหลายของแต่ละท้องถิ่น เข้าใจเขาเข้าใจเรา และอยู่ร่วมกันภายในรัฐได้

อย่างไรก็ตาม Mill เสนอว่า ควรมีการกำหนดกฎหมายให้ชัดเจนสำหรับการบริหารจัดการปกครองท้องถิ่น และสำหรับเรื่องใดก็ตามที่ไม่ได้ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายอย่างชัดเจน เจ้าหน้าที่ราชการในระดับท้องถิ่นควรเสรีภาพในการตัดสินใจด้วยตัวเองโดยปราศจากการครอบงำและแทรกแซงจากรัฐบาลกลาง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่ราชการในระดับท้องถิ่นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อพลเมืองในท้องถิ่น ในฐานะที่พวกเขาคือที่มาของอำนาจของเจ้าหน้าที่ราชการในระดับท้องถิ่นเอง ซึ่งได้กระทำการเลือกตั้งเข้ามา และถ้าเจ้าหน้าที่ราชการระดับท้องถิ่นคนใดละเมิดต่อหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบต่อพลเมืองในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ราชการผู้นั้นต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย

ทั้งนี้ Mill กล่าวว่า กฎหมายที่จะนำมาบังคับใช้กับท้องถิ่น กฎหมายนั้นต้องถูกกำหนดโดยฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายนิติบัญญัติต้องมีที่มาจากประชาชนซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนประชาชน และฝ่ายบริหารในฐานะรัฐบาลกลางต้องมีหน้าที่กำกับดูแลท้องถิ่นตามที่กฎหมายดังกล่าวกำหนด สำหรับเจ้าหน้าที่ราชการไม่อยู่ในระดับรัฐบาลกลางหรือระดับท้องถิ่น หากไม่ปฏิบัติตามกฎหมายให้บรรลุผล ประชาชนมีสิทธิที่จะร้องขอความเป็นธรรมต่อศาลให้เอาผิดต่อเขาได้ เพื่อถอดถอนพวกเขาออกจากระบบราชการ ซึ่งในทัศนะของ Mill เจื่อนใจดังกล่าวสามารถแก้ปัญหาการบริหารงานราชการอย่างผิด ๆ ได้ โดยเฉพาะเรื่องที่มีผลกระทบต่อส่วนรวมในทุก ๆ ท้องถิ่น

นอกจากนี้ Mill ยังเสนอว่า ผลประโยชน์แห่งชาติหรือผลประโยชน์ของรัฐบาลกลาง ควรมีความสอดคล้องกับผลประโยชน์ของท้องถิ่นแต่ละแห่งด้วย ดังนั้น รัฐบาลกลางควรส่งเสริมกิจกรรมและอำนาจของปัจเจกบุคคลในท้องถิ่น หรือองค์กรปกครองท้องถิ่น และไม่ควรเข้าไปแทรกแซงหรือยึดเอากิจกรรมของปัจเจกบุคคลในท้องถิ่น หรือองค์กรปกครองท้องถิ่นมาไว้ที่รัฐบาลกลางเอง กล่าวคือ รัฐบาลกลางสามารถให้ความรู้ ชี้แนะ ท้าวงติงได้ แต่ไม่ควรเข้าไปขัดขวางกิจการของปัจเจกบุคคลในท้องถิ่น หรือองค์กรปกครองท้องถิ่นให้มีความยุ่งยากมากขึ้น นอกจากนี้ รัฐบาลกลางไม่ควรบังคับให้ปัจเจกบุคคลในท้องถิ่น หรือองค์กรปกครองท้องถิ่นนิ่งเฉยต่อการปรับปรุงพัฒนาและคามก้าวหน้าของพวกเขาเอง ด้วยการดำเนินกิจการแทนพวกเขาไปเสียทั้งหมด เพราะหากรัฐบาลกลางกระทำเช่นนี้ ในระยะยาว องค์กรปกครองท้องถิ่นจะไม่สามารถรักษาผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคลในท้องถิ่นไว้ได้

ดังที่ Mill ได้กล่าวไว้ว่า รัฐหรือประเทศชาตินั้นเกิดขึ้นได้ก็จากการรวมตัวกันของปัจเจกบุคคลแต่ละคนที่มารวมตัวกัน ปัจเจกบุคคลจึงมีคุณค่าต่อรัฐในฐานะผู้ประกอบสร้างรัฐ รัฐใดก็ตามที่ไม่ให้ความสำคัญต่อการปรับปรุงพัฒนาและความก้าวหน้าของปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะในเรื่องของสติปัญญา ศีลธรรมจรรยา ตลอดจนผลประโยชน์อื่น ๆ ของพวกเขา แต่กลับให้ความสำคัญแต่กับประสิทธิภาพและประสิทธิผลของระบบราชการที่รัฐบาลกลางใช้เป็นเครื่องมือ

ในการบริการปกครองรัฐ ในทัศนะของ Mill นั้นเท่ากับว่า รัฐกำลังทำลายการปรับปรุงพัฒนาและความก้าวหน้าของพลเมืองของตน ด้วยการทำให้พวกเขากลายเป็นเครื่องมือที่เชื่องของรัฐบาล แม้จะอ้างว่าเพื่อผลประโยชน์ของพลเมืองเองก็ตาม แต่ท้ายที่สุดแล้ว รัฐบาลเช่นนี้จะพบสังขรณ์ที่ว่าสิ่งที่รัฐทุ่มเทกระทำลงไป ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์อันใดเลยต่อการปรับปรุงพัฒนาและความก้าวหน้าของรัฐเองและพลเมืองของตน นั่นก็เพราะปัจเจกบุคคลผู้เป็นพลเมืองของรัฐได้กลายเป็นพลเมืองที่ไร้ซึ่งพลังชีวิตและจิตวิญญาณที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของการปรับปรุงพัฒนาและความก้าวหน้า (Mill, 1859: 126-128)

Mill ชี้ให้เห็นว่า การที่รัฐบาลกลางต้องการบริหารธุรกิจสาธารณะของประเทศ (the public business of a country) ให้ดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทำให้รัฐบาลกลางก้าวเข้าไปในพรมแดนของท้องถิ่นและในที่สุดก็แทรกแซงกิจการสาธารณะของท้องถิ่น (local affairs) มากขึ้นและเกินไป โดยเฉพาะการแทรกแซงด้วยการออกกฎหมายมาควบคุมกิจการสาธารณะท้องถิ่น

Mill กล่าวว่า แม้แต่รัฐบาลกลางของประเทศที่มีการรวมศูนย์อำนาจน้อยที่สุดในยุโรป ก็ไม่เว้นที่จะแทรกแซงกิจการสาธารณะของท้องถิ่นมากขึ้นและเกินไป เช่น ในอังกฤษ เป็นต้น

นอกจากนี้ Mill ยังชี้ให้เห็นว่า รัฐสภาแห่งชาติกลายเป็นที่ต่อรองผลประโยชน์ของบรรดาสมาชิกสภาแห่งชาติ โดยเฉพาะเรื่องธุรกิจส่วนตัว (private business) ของพวกเขา และความเลวร้ายนี้ก็ได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในเวลาต่อมา (Mill, 1861: 411)

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว Mill เสนอว่า รัฐบาลกลางไม่ควรเข้าไปแทรกแซงกิจการสาธารณะของท้องถิ่นจนเกินไป เพราะต้องยอมรับว่าท้องถิ่นแต่ละแห่งมีความรู้ความเข้าใจในบริบทของตนเองดีกว่ารัฐบาลกลางซึ่งเป็นคนนอกท้องถิ่น และการใช้อำนาจของรัฐบาลกลางเข้าไปแทรกแซงกิจการสาธารณะของท้องถิ่นมากจนเกินไปอาจจะกลายเป็นการสร้างปัญหาให้กับท้องถิ่น แทนที่จะเป็นการแก้ไขปัญหาและการปรับปรุงพัฒนาให้กับท้องถิ่น

Mill เสนอว่า ควรมีการกำหนดขอบเขตอำนาจที่เหมาะสมของรัฐบาลกลาง (the proper limits of governmental action) กล่าวคือ ควรมีการกำหนดให้ชัดเจนว่า การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นการแบ่งอำนาจ การมอบอำนาจ หรือการโอนอำนาจนั้น รัฐบาลกลางควรมีนาน้อยเพียงใดต่อท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีนาน้อยเพียงใดในการจัดการปกครองตนเองในท้องถิ่น

ดังนั้น Mill จึงเสนอว่า รัฐบาลกลางกับองค์กรปกครองท้องถิ่นควรมีหลักการว่าด้วยการแบ่งงานกันทำตามความถนัด (division of labour) และระหว่างองค์กรบริหารระดับท้องถิ่นกับองค์กรบริหารระดับชาติซึ่งเป็นรัฐบาลกลางควรมีองค์กรที่มีผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ราชการที่แยก

ออกจากกันเพื่อแบ่งงานกันทำตามความถนัดได้อย่างชัดเจน และเพื่อไม่ให้เกิดการทำงานที่ซ้ำซ้อนเกิดขึ้น

Mill เสนอว่า อำนาจอสาธารณะ (public authorities) ที่ถูกใช้โดยผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ราชการในท้องถิ่นควรถูกควบคุมโดยประชาชน (the popular control) ในท้องถิ่น กล่าวคือ ประชาชนในท้องถิ่นเองควรมีอำนาจและบทบาทในการกำหนดตัวแทนของตนเองไม่ว่าจะอยู่ในรูปของผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ราชการในท้องถิ่น ประชาชนต้องสามารถตรวจสอบและควบคุมการทำงานของผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ราชการในท้องถิ่นของตนเองได้ ตลอดจนร่วมกำหนดนโยบายสาธารณะที่ตนเองมีส่วนได้ส่วนเสียด้วยได้ เป็นอาทิ และในทัศนะของ Mill การควบคุมอำนาจอสาธารณะของท้องถิ่นก็ไม่ควรถูกครอบงำหรือตกอยู่ในมือของรัฐสภาแห่งชาติ (the national parliament) หรือผู้บริหารระดับชาติ (the national executive) อย่างผูกขาด

สำหรับ Mill การมีตัวแทนคือสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการเมืองการปกครองในระดับชาติและการเมืองการปกครองในระดับท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่าผู้คนอาจจะคุ้นเคยกับระบบตัวแทนในระดับชาติ แต่ก็ยังขาดความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในระบบตัวแทนในระดับท้องถิ่นและองค์กรปกครองท้องถิ่น ดังเช่น อังกฤษในยุคสมัยของเขา เป็นต้น ที่แม้การเมืองการปกครองในระดับชาติจะเริ่มมีเสรีภาพมากขึ้น แต่องค์กรปกครองท้องถิ่นก็ยังขาดการพัฒนาและความก้าวหน้า ดังนั้นในทัศนะของ Mill เรื่องการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่มนุษยชาติต้องเร่งทำความเข้าใจ (Mill, 1861: 411-412)

Mill ชี้ให้เห็นว่า การดำรงอยู่อย่างเสรีขององค์กรปกครองท้องถิ่นนั้นจะช่วยบำรุงจิตวิญญาณสาธารณะและการพัฒนาสติปัญญา (the nourishment of public spirit and the development of intelligence) ของพลเมืองในท้องถิ่น ดังนั้น สำหรับ Mill องค์กรปกครองท้องถิ่นจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างการศึกษาสาธารณะของพลเมือง (the public education of the citizens)

อย่างไรก็ตาม ในทัศนะของ Mill ขอบเขตอำนาจขององค์กรปกครองท้องถิ่นนั้นไม่ได้ถึงกับต้องให้องค์กรปกครองท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นศาลในท้องถิ่นเพื่อบริหารงานด้านความยุติธรรม (the administration of justice) แต่อย่างใด เพราะ Mill เห็นว่า ย่อมเป็นการไม่ยุติธรรมหากปล่อยให้มวลชนตัดสินคดีความที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของตนเอง เป็นอาทิ

Mill กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองสามารถเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการติดตามข่าวสารบ้านเมืองผ่านการอ่านหนังสือพิมพ์ในท้องถิ่น การเข้าร่วมประชุมสาธารณะ (public meetings) ในท้องถิ่น การร้องเรียนร้องทุกข์ไปยังองค์กรปกครองท้องถิ่น ตลอดจนการเลือกตั้งผู้แทนในท้องถิ่น เป็นต้น

Mill ชี้ให้เห็นว่า การเลือกตั้งท้องถิ่นมีความแตกต่างจากการเลือกตั้งในระดับชาติ กล่าวคือ การเลือกตั้งในระดับชาติ ประชาชนอาจมีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง ในช่วงก่อนการเลือกตั้ง แต่พอหลังการเลือกตั้ง ประชาชนก็ไม่ได้มีโอกาสที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองอีกต่อไป จนกว่าจะมีการเลือกตั้งครั้งใหม่ พื้นที่การเมืองระดับชาติทำให้ประชาชนได้ใช้ความคิดอยู่บ้าง แต่หลังการเลือกตั้งประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในเชิงการกระทำเท่าใดนัก นอกจากนี้ ภายหลังจากการเลือกตั้งระดับชาติเสร็จสิ้นลงไป ความคิดของประชาชนก็อาจจะไร้ความรับผิดชอบจากตัวแทนที่พวกเขาเลือกไป ขณะที่พื้นที่การเมืองระดับท้องถิ่นที่ถูกขับเคลื่อนโดยองค์กรปกครองท้องถิ่น เป็นพื้นที่ที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากกว่าพื้นที่การเมืองระดับชาติ ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งในทางความคิดและการกระทำได้มากพอ ๆ กัน เช่น ประชาชนคนหนึ่งสามารถที่จะมีโอกาสเป็นได้ทั้งผู้เลือกตั้งและเป็นผู้แทนได้หากเขามีความพร้อม ซึ่งมีความเป็นไปได้มากกว่าพื้นที่การเมืองระดับชาติ เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การเมืองระดับชาติ ประชาชนมีโอกาสที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองเพียงโดยอ้อม เพราะเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ ขณะที่ในระดับท้องถิ่นประชาชนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งทางอ้อมและทางตรงได้พอ ๆ กัน ด้วยวิธีการที่หลากหลาย (Mill, 1861: 412-413)

Mill กล่าวว่า รัฐธรรมนูญถือเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นและสำคัญสำหรับการมีองค์กรปกครองท้องถิ่น ขณะที่หลักการพื้นฐานสำหรับการบริหารจัดการบรรดาตัวแทนในระดับท้องถิ่น (local representative) ที่ควรถูกกำหนดไว้อย่างเหมาะสมในรัฐธรรมนูญก็อาจจะไม่ได้มีความแตกต่างกันมากนักกับหลักการพื้นฐานสำหรับการบริหารจัดการบรรดาตัวแทนในระดับชาติ (national representation)

อย่างไรก็ตาม Mill ชี้ให้เห็นว่า การมีองค์กรปกครองท้องถิ่นและการมีตัวแทนในระดับท้องถิ่น มีคุณค่าอันเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ต่อมนุษยชาติก็ตรงที่ มันคือกิจกรรมอันเป็นรากฐานของความเป็นประชาธิปไตยอย่างกว้างขวาง (a widely democratic basis) อันเป็นการให้การศึกษาและปลูกฝัง (cultivation) ให้ประชาชนมีความเป็นพลเมืองแบบประชาธิปไตย

Mill กล่าวว่า องค์กรปกครองท้องถิ่นควรมีหน้าที่จัดเก็บภาษีท้องถิ่น (local taxation) และนำภาษีของประชาชนในท้องถิ่นกลับมาบริการสาธารณะแก่ประชาชนในท้องถิ่น และสิทธิในการเลือกตั้งตัวแทนในระดับท้องถิ่นของพวกเขาควรเป็นของทุกคนที่จ่ายภาษี นอกจากนี้ Mill ยังเสนอว่า ชนกลุ่มน้อยทุกกลุ่มในท้องถิ่นควรมีตัวแทนของชนกลุ่มน้อย (the representation of minorities) เป็นของตนเอง (Mill, 1861: 413-414)

Mill ไม่เห็นด้วยกับการแต่งตั้งพวกอภิสิทธิ์ชน (aristocratic) หรือพวกขุนนางศักดินา (the feudal lords) เข้ามาเป็นผู้บริหารหรือคณะกรรมการบริหารองค์กรปกครองท้องถิ่น เขาไม่เห็น

ด้วยที่กิจการสาธารณะของท้องถิ่นต้องขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพการทำงานของพวกอภิสิทธิ์ชน เพราะ Mill เห็นว่า ตัวแทนที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งอาจมีความสนใจในเรื่องผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกับประชาชน และในการเลือกตั้ง เขาก็ไม่เห็นด้วยกับการจำกัดการเลือกตั้งของประชาชนไว้จนเกินไป กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การแต่งตั้งและการจำกัดการเลือกตั้งนั้นขัดกับแนวคิดประชาธิปไตยแบบตัวแทนของ Mill (Mill, 1861: 414-415)

สำหรับ Mill เป้าประสงค์ของการจัดตั้งให้มีองค์กรปกครองท้องถิ่นก็คือ การมีผู้นำท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น หรือตัวแทนประชาชนในท้องถิ่นจะช่วยให้ประชาชนในท้องถิ่นมองเห็นถึงระบบและกลไกที่จะช่วยให้พวกเขาเข้าถึงผลประโยชน์ของตนเอง พวกเขาจะกลายเป็นพลเมืองที่ใส่ใจต่อผลประโยชน์ของส่วนรวมร่วมกัน รู้จักบริหารจัดการผลประโยชน์ด้วยตนเองร่วมกัน อย่างไรก็ตาม Mill กล่าวว่า ควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์เรื่องการมีตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่นที่คำนึงถึงหรือควรมีที่มาจากากลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ในท้องถิ่นอย่างครอบคลุมและทั่วถึง และหลักเกณฑ์ดังกล่าวก็ควรนำไปใช้กับทุกท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นท้องถิ่นที่มีขนาดใหญ่หรือเล็กต่างกันขนาดไหนก็ตาม นอกจากนี้ ในเมืองใหญ่ ๆ ควรมีการจัดตั้งเทศบาลขึ้นอย่างเพียงพอต่อความต้องการของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ในท้องถิ่น และเทศบาลแต่ละแห่งก็ควรมีอิสระในการบริหารจัดการปกครองตนเอง (Mill, 1861: 415-416)

Mill กล่าวว่า ในแต่ละท้องถิ่นมีความต้องการและปัญหาที่แตกต่างกันหลากหลายไม่เหมือนกัน ทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ในองค์กรปกครองท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องมีการแบ่งงานกันทำ (division of labour) โดยที่การแบ่งงานกันทำ ไม่ได้หมายความว่าต่างคนต่างทำแยกขาดจากกัน แต่มันคือการร่วมมือกันทำงานตามความถนัดและตามความเหมาะสมระหว่างงานที่ทำกับคนที่รับผิดชอบงาน ทั้งนี้ก็เพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการผลประโยชน์สาธารณะ การดำเนินงานของท้องถิ่นจะถูกปรึกษาหารือและวางแผนกันภายใต้สภาท้องถิ่นเดียวกัน เพื่อพิจารณาผลประโยชน์ของท้องถิ่นร่วมกัน สำหรับ Mill องค์กรปกครองท้องถิ่นจึงเปรียบเสมือนแหล่งเรียนรู้หรือโรงเรียนทางการเมืองที่เปิดโอกาสให้คนเข้ามาปรึกษาหารือกัน ร่วมตกลงกัน ไม่ว่าพวกเขาจะมีความความคิดและผลประโยชน์ที่แตกต่างกันขนาดไหนก็ตาม องค์กรปกครองท้องถิ่นจึงมีส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนาความฉลาดทางการเมืองของประเทศโดยรวม (Mill, 1861: 416-418)

Mill กล่าวว่า ตัวแทนประชาชนในระดับท้องถิ่นท้องถิ่นควรถูกกำหนดจากผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนประวัติศาสตร์ มากกว่าที่จะคำนึงถึงแต่เพียงด้านภูมิศาสตร์ เช่น ชุมชนท้องถิ่นเขตการเกษตร หรือเหมือง ก็ควรที่จะมีตัวแทนผลประโยชน์เป็นของตนเอง และผลประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ที่แตกต่างกันไป (Mill, 1861: 418-419)

สำหรับฝ่ายบริหารขององค์กรปกครองท้องถิ่นนั้น มีประธานฝ่ายบริหาร เช่น ถ้าอยู่ในรูปของเทศบาล ก็จะมีนายกเทศมนตรี ซึ่งมาจากการเสนอชื่อและแต่งตั้งโดยสภาท้องถิ่น ขณะที่สภาท้องถิ่นคือองค์กรตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้การทำหน้าที่ของนายกเทศมนตรีนั้นก็มีความคล้ายคลึงกันกับนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นประธานฝ่ายบริหารระดับชาติ ดังนั้นการแต่งตั้งหรือถอดถอนนายกเทศมนตรีจึงเป็นอำนาจของสภาท้องถิ่น (Mill, 1861: 419-420)

Mill เสนอว่า ควรมีการแบ่งแยกระหว่างอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองท้องถิ่นกับอำนาจหน้าที่ของรัฐบาลกลาง (Mill, 1861: 420)

กิจการสาธารณะ เช่น ที่เกี่ยวกับน้ำไหล ไฟสว่าง ถนนหนทางสะดวก เป็นต้น เหล่านี้ควรเป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองท้องถิ่นบริหารจัดการ ส่วนกิจการสาธารณะด้านการป้องกันอาชญากรรม หรือตำรวจ หรือศาลยุติธรรม เป็นต้น เหล่านี้ควรเป็นหน้าที่ของรัฐบาลกลางที่จะเข้ามาร่วมกำกับดูแลในท้องถิ่น เพราะอาชญากรรมไม่ว่าจะเกิดขึ้นกับท้องถิ่นใด ย่อมส่งผลกระทบต่อท้องถิ่นอื่น ๆ ในชาติได้เสมอ (Mill, 1861: 420-421)

ดังที่ Mill ได้กล่าวไว้ว่า ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของปัจเจกบุคคล และความยุติธรรมที่เท่าเทียมของปัจเจกบุคคลเป็นความต้องการเบื้องต้นของปัจเจกบุคคลและสังคม และควรเป็นหน้าที่หลักของรัฐบาลกลางที่จะต้องรับผิดชอบสิ่งเหล่านี้ และก็สามารถได้รับการยอมรับในระดับสากลว่าเป็นหน้าที่ของรัฐบาลกลาง ทั้งนี้ในบางรัฐ อาจจะมีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นเข้ามาบริหารจัดการช่วย แต่อย่างไรก็ตาม กิจการดังกล่าวควรได้รับการกำกับดูแล และตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ราชการของรัฐบาลกลาง (Mill, 1861: 421)

นอกจากนี้ Mill ยังกล่าวอีกว่า กิจการสาธารณะที่เกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของปัจเจกบุคคล และความยุติธรรม เช่น ตำรวจ ศาล เรือนจำ เป็นต้น ควรมีการบริหารจัดการที่เป็นสากลและเป็นวิทยาศาสตร์ และควรจะมีการควบคุมอย่างสม่ำเสมอทั่วประเทศ เจ้าหน้าที่ราชการที่จะมาปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายต้องผ่านการฝึกอบรมให้มีทักษะเป็นอย่างดี Mill กล่าวว่า เรื่องเหล่านี้ เจ้าหน้าที่ราชการในระดับท้องถิ่นควรได้รับความไว้วางใจให้มีอำนาจในการตัดสินใจ แต่ไม่ควรปราศจากการกำกับดูแลหรือควบคุมจากรัฐบาลกลาง (Mill, 1861: 421-422)

Mill ชี้ให้เห็นว่า หากพิจารณาถึงศักยภาพในการบริหารจัดการกิจการสาธารณะที่เกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของปัจเจกบุคคล และความยุติธรรม หากเปรียบเทียบศักยภาพของทรัพยากรบุคคลของรัฐบาลกลางกับองค์กรปกครองท้องถิ่น ทรัพยากรบุคคลขององค์กรปกครองท้องถิ่นอาจมีความรู้ความสามารถในระดับที่ต่ำกว่าทรัพยากรบุคคลของรัฐบาลกลาง ทรัพยากรบุคคลขององค์กรปกครองท้องถิ่นมักจะถูกอิทธิพลของความคิดเห็นสาธารณะแทรกแซงได้มากกว่าทรัพยากรบุคคลของรัฐบาลกลาง แม้ความคิดเห็นเหล่านั้นจะมีเหตุผลที่ดี

กว่าเหตุผลของทรัพยากรบุคคลขององค์กรปกครองท้องถิ่นก็ตาม ขณะที่สื่อมวลชนก็เข้าถึงการปฏิบัติหน้าที่ของทรัพยากรบุคคลขององค์กรปกครองท้องถิ่นได้น้อยกว่าทรัพยากรบุคคลของรัฐบาลกลาง มีการอภิปรายสาธารณะถึงการปฏิบัติหน้าที่ของทรัพยากรบุคคลขององค์กรปกครองท้องถิ่นน้อยกว่าทรัพยากรบุคคลของรัฐบาลกลาง ทรัพยากรบุคคลขององค์กรปกครองท้องถิ่นมักจะมีการเพิกเฉยต่อการดำเนินคดีภายในท้องถิ่นของตนเองมากกว่าทรัพยากรบุคคลของรัฐบาลกลาง เป็นต้น (Mill, 1861: 422)

อย่างไรก็ตาม Mill กล่าวว่า ไม่ใช่ว่ารัฐบาลกลางจะมีศักยภาพเหนือกว่าองค์กรปกครองท้องถิ่นไปเสียทุกเรื่อง กล่าวคือมีแค่บางเรื่องเท่านั้นที่รัฐบาลกลางทำได้ดีกว่า ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว Mill กล่าวว่า จริงอยู่ที่ในบางเรื่องรัฐบาลอาจจะมีศักยภาพบริหารจัดการได้ดีกว่าองค์กรปกครองท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับ Mill การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการปกครองตนเองของท้องถิ่นย่อมสำคัญและมีคุณค่ากว่า ทั้งนี้ก็เพราะ การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชการของรัฐบาลกลางนั้นมิได้ปฏิบัติหน้าที่แต่ในพื้นที่ของเมืองหลวง แต่โดยส่วนใหญ่แล้วเจ้าหน้าที่ราชการของรัฐบาลกลางมาปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ของท้องถิ่น และใจกลางสำคัญของท้องถิ่นก็คือประชาชนในท้องถิ่น หากพิจารณาในระยะยาวและคำนึงถึงความยั่งยืน การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการปกครองตนเองของท้องถิ่นย่อมมีความสำคัญที่สุดอยู่ดี แม้รัฐบาลกลางจะมีศักยภาพในการจัดการให้ก็ตาม (Mill, 1861: 422-423)

Mill กล่าวว่า กิจกรรมสาธารณะที่รัฐบาลกลางมีหน้าที่จัดการให้ท้องถิ่น หรือแม้แต่ว่ารัฐบาลกลางจัดการให้ชาติ ควรมีการรับฟังคำแนะนำจากท้องถิ่นในฐานะผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้ที่จะได้รับผลกระทบ Mill ไม่ได้ปฏิเสธการรวมศูนย์ในบางเรื่องที่จะเป็นต้องให้ทุก ๆ ท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมเหมือนกัน ดังเช่นเรื่องอาชญากรรมและความยุติธรรม เป็นต้น

รัฐบาลกลางและองค์กรปกครองท้องถิ่นต้องเปิดโอกาสให้มีการสื่อสารถึงกันระหว่างท้องถิ่นต่าง ๆ ด้วยกัน และรัฐบาลกลางอย่างเสรี ทั้งนี้ก็เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสบอกเล่าและแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกันให้คำแนะนำกันได้อย่างเสรี โดยเฉพาะการบังคับกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารจัดการปกครองท้องถิ่นทุกฉบับที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้กำหนดไว้ (Mill, 1861: 423-424)

Mill กล่าวว่า ควรมีกฎหมายกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นสามารถจัดการผลประโยชน์ของตนเองผ่านองค์กรปกครองท้องถิ่น ตราบเท่าที่ท้องถิ่นหนึ่งไม่ไปละเมิดหรือมีผลกระทบต่อท้องถิ่นอื่น ๆ ตลอดจนในระดับปัจเจกบุคคลของแต่ละท้องถิ่นก็เช่นกัน

Mill กล่าวว่า เป็นหน้าที่ของรัฐบาลกลางที่จะเข้าแทรกแซงท้องถิ่นได้อย่างชอบธรรม หากพบอย่างชัดเจนว่า คนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นพยายามที่จะกดขี่ชนกลุ่มน้อยในท้องถิ่น ยกตัวอย่าง

เช่น ในท้องถิ่นอาจมีการกำหนดอัตราการเก็บภาษีท้องถิ่นโดยสภาท้องถิ่นหรือองค์กรตัวแทนท้องถิ่น แต่ภาษีที่เก็บจากประชาชนในท้องถิ่นอาจถูกนำไปใช้ปรับปรุงพัฒนาแต่กับคนส่วนใหญ่ในสังคม ขณะที่การปรับปรุงพัฒนาชนกลุ่มน้อยในสังคมกลับถูกละเลยและถูกกดทับไว้ เป็นต้น (Mill, 1861: 424-425)

การแทรกแซงสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นโดยรัฐบาลกลาง จะเกิดขึ้นได้อย่างชอบธรรมก็ต่อเมื่อ เกิดกรณีความรุนแรงทางศีลธรรมในองค์กรปกครองท้องถิ่นที่ร้ายแรง (Mill, 1861: 425)

สำหรับ Mill แม้รัฐบาลกลางจะมีความรู้ด้านการบริหารบ้านเมืองมากกว่ารัฐบาลท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคมและการเมืองในหมู่ประชาชนในท้องถิ่น รัฐบาลกลางควรกระจายอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นได้จัดการเรื่องของตัวเอง ขณะที่องค์กรปกครองท้องถิ่น ซึ่งเป็นสถาบันที่จัดให้มีการเลือกตั้งตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่น การทำหน้าที่ของตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่น ความนิยมที่มีต่อตัวแทนของตนเองในหมู่ประชาชนในท้องถิ่น เหล่านี้ถือเป็นหนึ่งในวิธีการสอนและเรียนรู้ทางการเมืองของประชาชน มันคือการศึกษาทางอ้อมของพลเมือง ที่คนยากคนจนก็สามารถที่จะเข้าถึงได้โดยทั่วถึง มันคือการเชื่อมโยงความไม่รู้ของประชาชนในท้องถิ่นกับความรู้ของรัฐบาลกลางและองค์กรปกครองท้องถิ่นเข้าหากัน มันคือการปลุกความสนใจให้ประชาชนใส่ใจในความรู้ โดยเฉพาะความรู้ในการจัดการชีวิตของตนเอง มันคือการปลดแอกประชาชนออกจากการเป็นผู้คอยรับบริการเพียงอย่างเดียว มาเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมในการปกครอง มันคือการเปิดโอกาสให้คนไม่รู้ได้กำไรจากคนที่รู้ มันคือแนวทางที่จะทำให้พลเมืองตระหนักถึงคุณค่าของหลักการ ประชาชนจะรู้จักเปรียบเทียบอย่างมีเหตุผล รู้จักจำแนกแยกแยะหาสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตของตนเองและสังคม

ดังนั้น Mill จึงกล่าวว่า ถ้าหากเราต้องการมีโรงเรียนพลเมืองที่ดี เราต้องไม่จำกัดหรือทำร้ายครูผู้สอน และสำหรับ Mill องค์กรปกครองท้องถิ่นก็คือครูผู้สอนที่ดีของโรงเรียนพลเมือง Mill ชี้ให้เห็นว่า ครูเป็นอย่างไร สังคมก็จะเป็นอย่างนั้น และมันคือความจริงของการศึกษาทางอ้อมของพลเมือง ดังนั้น การเรียนรู้ที่จะปกครองตนเองผ่านการบริหารจัดการกิจการสาธารณะของตนเองด้วยตนเองของบรรดาผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะแล้วจึงเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับการวางรากฐานของรัฐและสังคม และรัฐบาลที่ทำตัวเป็นครูใหญ่ที่คอยทำทุกอย่างให้กับนักเรียน ครูใหญ่อาจได้รับความนิยมในหมู่นักเรียน แต่ท้ายที่สุดครูใหญ่จะไม่ได้สอนอะไรเลยให้แก่บรรดานักเรียนของเขา หรือนักเรียนจะไม่ได้เรียนรู้อะไรเลยจากครูใหญ่ ในทำนองเดียวกัน รัฐบาลที่พยายามทำทุกอย่างให้กับประชาชนในท้องถิ่น ละเลยต่อการมีอยู่ขององค์กรปกครองท้องถิ่น รัฐบาลนั้นอาจได้รับ

ความนิยมจากประชาชน แต่ประชาชนจะขาดโอกาสที่จะได้เรียนรู้ที่จะปกครองตนเอง (Mill, 1861: 425-426)

จากที่ได้กล่าวมาในข้างต้น สอดคล้องกับที่ Alexander Brady⁶⁶ ที่ได้ชี้ให้เห็นว่า Mill เป็นนักคิดและนักปฏิรูปที่สนับสนุนให้มีองค์กรปกครองท้องถิ่นอย่างแรงกล้า เพราะเขาเห็นว่า องค์กรปกครองท้องถิ่นมีความจำเป็นสำหรับการปรับปรุงพัฒนาและความก้าวหน้าของสวัสดิการ (the welfare) และการศึกษาของประชาชน (education of the people) Mill เชื่อว่าองค์กรปกครองท้องถิ่นจะช่วยให้ประชาชนได้รับประสบการณ์และความรู้อันล้ำค่าจากการทำงานเพื่อบรรลุ จุดประสงค์ร่วมกัน องค์กรปกครองท้องถิ่นจะช่วยให้ประชาชนมีทักษะและจริยธรรมของการ ทำงานร่วมกัน ดังนั้น ในทัศนะของ Mill องค์กรปกครองท้องถิ่นจึงเปรียบเสมือน โรงเรียนเตรียม ความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนผ่านไปสู่ความเป็นรัฐประชาธิปไตย (the democratic state) ที่ สมบูรณ์ขึ้น

อนึ่ง Brady ชี้ให้เห็นว่า สำหรับ Mill แล้ว องค์กรปกครองท้องถิ่นคือหน่วยงานที่ ใกล้ชิดกับประชาชนในท้องถิ่นมากกว่ารัฐบาลกลาง องค์กรปกครองท้องถิ่นสามารถมองเห็น ปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น มองเห็นแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นได้มากกว่าและตรงจุดกว่ารัฐบาล กลาง ขณะที่สภาท้องถิ่นก็อ่อนไหวต่อประชาชนมากกว่าสภาแห่งชาติ เพราะประชาชนในท้องถิ่น มีฐานะเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งในท้องถิ่น ดังนั้น องค์กรปกครองท้องถิ่นจึงต้องมีความรับผิดชอบต่อ ประชาชนในท้องถิ่นโดยตรงและมากกว่ารัฐบาลกลาง ดังนั้น Mill จึงเชื่อว่า การมีระบบเทศบาลที่ เข้มแข็ง จะช่วยบำรุงจิตวิญญาณสาธารณะของประชาชนในท้องถิ่นให้มีความรับผิดชอบต่อท้องถิ่น ของตน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จะทำให้เกิดวิถีชีวิตแบบ ประชาธิปไตยที่เป็นไปได้ (a viable democracy) (Brady, 1977: 459)

นอกจากนี้ Brady ยังชี้ให้เห็นว่า การที่ Mill มองเห็นคุณค่าขององค์กรปกครองท้องถิ่น นั้น Mill ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากสำนักอรรถประโยชน์นิยม และ กลุ่ม The Radicals Philosophic โดยเฉพาะจาก Bentham นอกจากนี้ Mill ยังได้แนวคิดสำคัญ ๆ เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวนี้ จากการแลกเปลี่ยนความคิดเรื่องการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาลกับ Edwin Chadwick⁶⁷ ขณะที่ Mill เริ่มสนใจและมีความกระตือรือร้นต่อการปฏิรูปองค์กรปกครองท้องถิ่นในช่วง ทศวรรษที่ 1830 และ 1840 และ Mill เองก็ได้มีส่วนผลักดันให้เกิดกฎหมายที่สำคัญ ๆ สำหรับการ ปกครองท้องถิ่น เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการประชาสงเคราะห์ ปี ค.ศ. 1834 (the Poor Law Amendment Act of 1834) กฎหมายเกี่ยวกับบริษัท ปี ค.ศ. 1835 (the Corporations Act of 1835)

⁶⁶ ศาสตราจารย์ทางด้านรัฐศาสตร์ชาวแคนาดา มีชีวิตอยู่ในช่วงปี ค.ศ. 1895-1985

⁶⁷ นักปฏิรูปสังคมชาวอังกฤษ มีชีวิตอยู่ในช่วงปี ค.ศ. 1800-1890

และกฎหมายเกี่ยวกับสาธารณสุข ปี ค.ศ. 1848 (the Public Health Act of 1848) เป็นต้น (Brady, 1977: 459-460)

Brady ชี้ให้เห็นว่า ในทัศนะของ Mill รัฐบาลกลาง (central governments) กับรัฐบาลท้องถิ่น (local governments) นั้นสามารถทำหน้าที่ร่วมกันด้วยความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้ กล่าวคือ รัฐบาลกลางควรมีหน้าที่หลักคือ ให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษา วิพากษ์วิจารณ์ ตรวจสอบ คอยจัดการความรู้ ตลอดจนกำกับดูแลรัฐบาลท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้เจ้าหน้าที่ราชการในองค์กรปกครองท้องถิ่นปฏิบัติตามกฎหมายอย่างถูกต้อง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องคำนึงถึงบริบทและอัตลักษณ์ของท้องถิ่นด้วย และการรวมศูนย์อำนาจเข้ามาไว้ที่รัฐบาลกลางนั้นก็ควรรวมศูนย์เฉพาะในเรื่องที่จำเป็นเท่านั้น (Brady, 1977: 460-461)

กล่าวโดยสรุป

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

เกริ่นนำ.....

5.1.1 ความเป็นทราบของเสียงข้างมากในทัศนะของ Mill

5.1.1.1 ทราบของเสียงข้างมากคืออะไรในทัศนะของ Mill

.....

5.1.1.2 ทำไม Mill ถึงกังวลสนใจปัญหาเรื่องทราบของเสียงข้างมาก

.....

5.1.2 แนวทางการป้องกันทราบของเสียงข้างมากในทัศนะของ Mill

5.1.2.1 หลักแห่งอรรถประโยชน์ในฐานะแนวทางการป้องกันทราบของเสียง

ข้างมาก

.....

5.1.2.2 หลักแห่งเสรีภาพของปัจเจกบุคคลในฐานะแนวทางการป้องกันทราบ

ของเสียงข้างมาก

.....

5.1.2.3 หลักแห่งขันติธรรมในฐานะแนวทางการป้องกันทราบของเสียงข้าง

มาก

.....

5.1.2.4 หลักแห่งความเป็นกษัตริย์คนอื่นในฐานะแนวทางการป้องกัน

ทราบของเสียงข้างมาก

.....

5.1.2.5 หลักแห่งการมีส่วนร่วมในฐานะแนวทางการป้องกันทราบของเสียง

ข้างมาก

.....

5.1.2.6 หลักแห่งการปกครองแบบมีตัวแทนในฐานะแนวทางการป้องกันทรราช
ของเสียงข้างมาก

.....

5.1.2.7 หลักแห่งการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นในฐานะแนว
ทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมาก

.....

กล่าวสรุปโดยรวม

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.2.1 กรณีตัวอย่างร่วมสมัยของความเป็นทรราชของเสียงข้างมาก

.....

ยกตัวอย่างกรณีทรราชเสียงข้างมากร่วมสมัย เช่น เหตุแห่งการเกิดขึ้นและผล
จากมัน กรณี post-truth, Donald John Trump กับอเมริกา, Brexit กับอังกฤษ, Rodrigo Roa Duterte
กับฟิลิปปินส์, Jair Messias Bolsonaro กับบราซิล, Narendra Modi กับอินเดีย, Aung San Suu Kyi
กับมูสลิมในพม่า, 6 ตุลาคม 2519 กับสังคมไทย, ฝิปปอบ กับชุมชนท้องถิ่นอีสาน, คำพิพากษา นว
นิยาย ของ ชาติ กอบจิตติ ที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน หรือ รางวัลซี
ไรต์ ประจำปี พ.ศ. 2525 ฯลฯ

.....

5.2.2 รัฐธรรมนูญกับแนวทางการป้องกันทรราชของเสียงข้างมากของ Mill

.....

Isaiah Berlin⁶⁸ นักปรัชญาการเมืองชาวรัสเซียเชื้อสายยิว ได้ตีพิมพ์บทความชิ้น
สำคัญที่ชื่อ “ความคิดเรื่องเสรีภาพสองนัย” (Two Concepts of Liberty) ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ.
1958 โดย Berlin ได้ชี้ให้เห็นว่า เสรีภาพของมนุษยชาตินั้นมีอยู่ด้วยกัน 2 นัย คือ เสรีภาพ

⁶⁸ ไอแซยา เบร์ลิน (Isaiah Berlin ค.ศ. 1909-1997) เป็นนักปรัชญาการเมืองชาวรัสเซียเชื้อสายยิว
ต่อมาหลังการปฏิวัติรัสเซีย ทำให้รัสเซียกลายเป็นส่วนหนึ่งของสหภาพโซเวียตซึ่งใช้การปกครอง
ในระบบคอมมิวนิสต์ เบร์ลิน เป็นหนึ่งในผู้อพยพจำนวนมากที่ได้ลี้ภัยจากคอมมิวนิสต์แห่ง
สหภาพโซเวียตไปอยู่ที่อังกฤษเมื่อตอนที่เขาอายุได้ 11 ขวบ และเขาก็ได้เติบโตและใช้ชีวิตที่
อังกฤษจนมีโอกาสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด

เชิงลบและเสรีภาพเชิงบวก กล่าวคือ เสรีภาพเชิงลบ (negative freedom) หมายถึง การที่เราไม่ถูกผู้อื่นมาจำกัดหรือขัดขวางการกระทำในสิ่งที่เราต้องการจะกระทำ ส่วนเสรีภาพเชิงบวก (positive freedom) หมายถึง การที่เราได้กระทำในสิ่งที่เราต้องการจะกระทำตามเจตจำนงของเราในลักษณะที่ต้องมีความสามารถที่จะควบคุมตัวเองได้ และสามารถช่วยเหลือหรือแทรกแซงผู้อื่นได้ (Berlin, 1969: 3-10) ดังนั้น เสรีภาพเชิงลบจึงเป็นเสรีภาพที่เราจะมีได้ก็ต่อเมื่อเราปราศจากซึ่งการบังคับใด ๆ หรือการกำหนดขอบเขตใด ๆ จากผู้อื่น และเรียกร้องให้ต้องตระหนักกับความสำเร็จของความเป็นส่วนตัว ขณะที่เสรีภาพเชิงบวกเป็นเสรีภาพที่เราจะมีได้ก็ต่อเมื่อเราได้รับโอกาสในการกระทำ และเรียกร้องให้ต้องรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยผู้ที่พอใจกับเสรีภาพเชิงลบมากกว่าเชิงบวกนั้น มักจะเป็นผู้ที่มีแนวคิดแบบเสรีนิยม (liberalism) และแนวคิดแบบปัจเจกบุคคลนิยม (individualism) ส่วนผู้ที่พอใจกับเสรีภาพเชิงบวกมากกว่าเสรีภาพเชิงลบนั้น มักจะเป็นผู้ที่มีแนวคิดแบบชุมชนนิยม (communitarianism) และแนวคิดแบบกลุ่มชนนิยม (collectivism)

ดังนั้น หากพิจารณาตีความผ่านกรอบความคิดเรื่องเสรีภาพสองนัยของ Berlin จะเห็นได้ว่า Mill กังวลสนใจว่า เขาจะสร้างจุดสมดุลระหว่างเสรีภาพเชิงลบกับเสรีภาพเชิงบวกได้อย่างไร เพื่อไม่ให้เสรีภาพนัยใดนัยหนึ่งถูกใช้ไปในทางที่ผิด โด่งกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ อะไรคือเส้นพรมแดนที่จะแบ่งแยกระหว่างปริมาณของความเป็นส่วนตัวกับปริมาณของความเป็นสาธารณะ ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างดุลยภาพระหว่างความเป็นส่วนตัวกับความเป็นส่วนรวม และหลักการที่ Mill ค้นพบ ก็คือหลักความเป็นภัยอันตรายแก่ผู้อื่น นั่นเอง

5.2.3 การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองกับแนวทางการป้องกันทรราชของเลียงซ้าง มากของ Mill

5.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

บรรณานุกรม (ยังไม่นิ่ง)

- กานต์ โกวิทช์สมบุญ. (2535). *ความคิดทางการเมืองของจอห์น ล็อก*. กำแพงเพชร: คณะวิชา
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- กัญญพัฒน์ บุญภินนท์. (2544). *การศึกษาเปรียบเทียบโน้ตส่นเรื่องความสุขตามธรรมชาติของ พระ
ธรรมปิฎก (ประยูร ปยุตโต) และ John Stuart Mill*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร
ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ปัตตานี.
- โกลด์วิน, โรเบิร์ต เอ. (2552) “จอห์น ล็อก” ใน *ประวัติปรัชญาการเมือง (เล่มที่ 2)* [Political thought
from Plato to the present] ลีโอ สเตราส์ และโจเซฟ คีรอปชี, บรรณาธิการ (สมบัติ จัน
ทรวงศ์, แปล). กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- กฤตภาส ศักดิฐานนท์. (2556) *การยืนยันความชอบธรรมของรัฐบาลกับปัญหาเสียงข้างมากใน
ทฤษฎีพันธสัญญาของจอห์น ล็อก* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร ไม่ได้ตีพิมพ์).
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- กริก, เบอร์นาร์ด. (2557) *ประชาธิปไตย: ฉบับพกพา* [Democracy: A Very Short Introduction]
(อชิป จิตตฤกษ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส พับลิชชิง เฮาส์.
- แกรนสตัน, มอริซ. (2558) *ปรัชญาการเมือง* [Political Dialogues] (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, ผู้แปล).
กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- แคลปแฮม, แอนดรูว์. (2559) *สิทธิมนุษยชน : ความรู้ฉบับพกพา* [Human rights : a very short
introduction] (จิตรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล และสุณีย์ สกาวรัตน์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: บริษัท
โอเพ่นเวิลด์ส พับลิชชิง เฮาส์.
- ชญาณ์ทัต สุขชาลัย. (2554) *วงศาวิทยาปรัชญาการเมือง ว่าด้วยการต่อต้านอำนาจนิยม* กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชริมส์, เอส. บี. (2552) *อังกฤษ : ประวัติศาสตร์การปกครอง* [English constitutional history] (นัน
ทา โชติกะพุกคณะ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
โรฒ ประสานมิตร.
- ชาคริต ชุ่มวัฒนะ. (2546) *ชีวิตและสังคม : ชนชั้นแรงงานอังกฤษในคริสต์ศตวรรษที่ 19* กรุงเทพฯ:
ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชุมพร สังขปริษา. (2555) *ปรัชญาและทฤษฎีการเมืองว่าด้วยธรรมชาติมนุษย์* กรุงเทพฯ: หจก. ภาพ
พิมพ์.

- ไชยันต์ ไชยพร. (2557) *นิธิ เอียวศรีวงศ์ ใน/กับวิกฤตการเมืองไทย* กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ไชยันต์ ไชยพร. (2556) “หน่วยที่ 8 แนวคิดประชาธิปไตย 1: ประชาธิปไตยจากโบราณสู่สมัยใหม่” ใน *ประมวลสาระชุดวิชาแนวคิดทางการเมือง หน่วยที่ 8-15* นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ไชยวัฒน์ คำชู และนิธิ เนื่องจำนงค์. (2559) *การเมืองเปรียบเทียบ : ทฤษฎี แนวคิด และกรณีศึกษา (Comparative politics : theories, concepts & case studies)* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โชติสา ขาวสนิท. (2543) *การศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพในเหตุการณ์ตุลาคม 2516 และ พฤษภาคม 2535 โดยเปรียบเทียบกับแนวคิดทางการเมืองของจอห์น ล็อก* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทฉบับที่ ไม่ได้ดีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- โชติสา ขาวสนิท. (2548) *การศึกษาเปรียบเทียบประชาธิปไตยตัวแทนและประชาธิปไตยทางเลือกว่าด้วยธรรมชาติมนุษย์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทฉบับที่ ไม่ได้ดีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เซโนฟอน. (2558) *โสเกรตีสรำลึก [Memorabilia] (สมบัติ จันทรวงศ์, ผู้แปล)*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา.
- แซนเดล, ไมเคิล เจ. (2554) *ความยุติธรรม [Justice: What's the Right Thing to Do ?] (สถณี อาชวานันทกุล, ผู้แปล)*. กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2551). *บทวิพากษ์ปรัชญา/ตรรกะของระบอบเสรีประชาธิปไตย* กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธเนศวร เจริญเมือง. (2560) *พลเมืองกับสังคมประชาธิปไตย* กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ธูปทอง กว้างสวาสดี. (2531) *การศึกษาเชิงวิจารณ์หลักมโนของ John Stuart Mill* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทฉบับที่ ไม่ได้ดีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- นิยม รัฐอมฤต. (2558) *คุณภาพทางการเมืองคุณภาพทางสังคม* กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- นิยม รัฐอมฤต. (2553) *การปกครองระบอบประชาธิปไตยในนานาประเทศ* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิยม รัฐอมฤต พรชัย เทพปัญญา และชาญชัย ลิดรังสิมา. (2520) *การปกครองท้องถิ่นเปรียบเทียบ : อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส สหภาพโซเวียต* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2537) *ระบบการควบคุมฝ่ายปกครองในประเทศอังกฤษ* กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

- บ็อบบิโอ, นอร์แบร์โต. (2558). *เสรีนิยมกับประชาธิปไตย* [Liberalism and Democracy] (เกษียร เตชะพีระ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2558) *ประชาธิปไตยในยุคเปลี่ยนผ่าน : รวมบทความว่าด้วยประชาธิปไตย ความรุนแรง และความยุติธรรม* นนทบุรี: ฟาเคียวกัน.
- ประมวล น้อยทรง. (2543) *การศึกษาเปรียบเทียบประโยชน์นิยมของจอห์น สจวต Mill กับ พระพุทธศาสนาเถรวาท* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, นครปฐม.
- ปราณี สิริจันทพันธ์. (2521) *ประวัติศาสตร์อังกฤษสมัยใหม่* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปิยฤดี ไชยพร. (2560) “หน่วยที่ 10 ประโยชน์นิยม,” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาปรัชญาการเมือง หน่วยที่ 6-10* นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปรัชญา เวสารัชช. (2543) *การปกครองท้องถิ่นของประเทศไทย* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์อักษร.
- พงศ์เพ็ญ สกุนตาภัย. (2547) *ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่* นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พรหมพร พิษานันท์. (2561) *ประวัติศาสตร์โลก* กรุงเทพฯ: โนเบิลบุ๊กส์.
- พิศาล มุกดาร์สมิ. (2561) *Victa activa : การรื้อฟื้น 'มนุษย์สภาวะ' ของฮันนาห์ อารนทท์* กรุงเทพฯ: Illuminations Editions.
- พิศาล มุกดาร์สมิ. (2560) “พระราช: ในฐานะศาสตร์และระบอบการปกครอง” ใน *วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม 2560* นนทบุรี: สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พิศาล มุกดาร์สมิ. (2558) *การศึกษาแนวคิดในการสร้างสถาบันทางการเมืองและกระบวนการทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่ผู้นำมีคุณธรรมและพลเมืองมีความเข้มแข็ง* กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- พิศาล มุกดาร์สมิ. (2557) *บนเส้นทางความคิดทางการเมืองจากคำพยากรณ์มหาวิหารเคลฟีถึงห้องรมแก๊สเอชวิตซ์* นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พิศาล มุกดาร์สมิ. (2551) *บางบทสำรวจปรัชญาการเมืองคลาสสิก* กรุงเทพฯ: วิทยา.
- พิศาล มุกดาร์สมิ. (2548) *แนวความคิดว่าด้วยความเสื่อมของระบอบการปกครอง ศึกษาเปรียบเทียบ Plato กับ Nietzsche* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พิศาล มุกดาร์สมิ. (2543) *ฟรีดริช นิทเช่ กับประชาธิปไตยสมัยใหม่* กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- พุทธวิทย์ นุนนาค และคณะ. (2554) *ปรัชญากับอนาคตของประชาธิปไตย* อุกฤษณ์ แพทย์น้อย บรรณาธิการ, ภัคดี วีระภาสพงษ์, บรรณาธิการภาษา กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- พฤทธิสถาน ชุมพล. (2546) “อังกฤษ ประชาธิปไตยแนววิวัฒนาการ,” ใน *เอกสารประกอบการบรรยายกลุ่มวิชาการปกครองระบอบประชาธิปไตยเปรียบเทียบ* นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- พฤทธิสถาน ชุมพล และคณะ. (2554) *คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย (Concepts in contemporary political science)* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พินเลย์ตัน, เจมส์ กอร์ดอน. (2559) *ฮาเบอร์มาส : มนุษย์กับพื้นที่สาธารณะ* [Habermas : A Very Short Introduction] (วราธิก เกลิมพันธุ์ศักดิ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา.
- ภัทรพล สมเหมาะ. (2661) *สงครามกลางเมืองอังกฤษ (The English civil war)* กรุงเทพฯ: ยิปซี.
- มิน็อก, เคนเนธ อาร์. (2559) *การเมือง : ความรู้ฉบับพกพา* [Politics : a very short introduction] (กษิร ชีพเป็นสุข, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส.
- มิลล์, จอห์น สจ๊วต. (2530) *ความเรียงว่าด้วยเสรีภาพ* [On liberty] (ภัทรพร สิริกาญจน, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- มูด์เด, กาส. (2561) *ประชานิยม : ความรู้ฉบับพกพา* [Populism : a very short introduction] (เกษียร เตชะพีระ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: Bookscape.
- มองเตสกีเออ, บารอน ชาร์ลส์ เดอ เซอองดาด. (2528) *เจตนารมณ์แห่งกฎหมาย* [De l' esprit des lois] วิภาวรรณ ตูยานนท์, ผู้แปล. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แม็กกิด, เฮนรี เอ็ม. (2552) “John Stuart Mill” ใน *ประวัติปรัชญาการเมือง (เล่มที่ 2)* [Political thought from Plato to the present] ลีโอ สเตราส์ และโจเซฟ คร์รอปชี, บรรณาธิการ (สมบัติ จันทรวงศ์, แปล). กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2555) *ราชวงศ์แห่งมหาอำนาจยุโรปในคริสต์ศตวรรษที่ 19 : กษัตริย์และสมเด็จพระราชินีนาถ* กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- วเรจัน ภาศิริรัตน์. (2561) *ประวัติศาสตร์ความคิดนิติปรัชญา* กรุงเทพฯ: อ่านกฎหมาย.
- วิทยา นภาศิริกุลกิจ. (2515) *แนวคำบรรยายการเมืองอังกฤษ* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิทยากร เชียงกูล. (2560) *การปฏิวัติประชาธิปไตยในอเมริกาและฝรั่งเศส* กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- วิทยากร เชียงกูล. (2555) *ปรัชญาการเมือง เศรษฐกิจ สังคม* กรุงเทพฯ: สายธาร.
- วิสุทธิ โพธิ์แท่น. (2556) *แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย* กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- วีระ สมบูรณ์. (2561) *ทฤษฎีการเมืองกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ* กรุงเทพฯ: WAY of BOOK.

- ศุภชัย ศุภผล. (2558) จอห์น รัสเซลล์ : ว่าด้วยทฤษฎีความยุติธรรมและชีวิตของจอห์น รัสเซลล์
กรุงเทพฯ: วิกตอรี.
- ศุภสิทธิ์ เสร็จประเสริฐ. (2553) การศึกษาวิเคราะห์คุณสมบัติของสื่อมวลชนที่ดีจากมุมมองจริย
ศาสตร์ประโยชน์นิยมของJohn Stuart Mill (รายงานการวิจัย ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- สตัมป์, แซมมวล อีโนค. (2551) ไสกราติสถึงซาร์ตอร์ : ประวัติศาสตร์ของปรัชญา [Socrates to
Sartre : a history of philosophy] (สมนึก ชูวีเชียร, ผู้แปล). นนทบุรี : เทพประทานการ
พิมพ์.
- สนธิ เตชานันท์. (2529) ระบบการเมืองการปกครองของประเทศไทย กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2551) อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย กรุงเทพฯ: อักษรข้าวสวย.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2559) การสร้างระบอบประชาธิปไตยในอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมนี.
รัฐศาสตร์สาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 37(1), 16-19.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2529) สหราชอาณาจักร การเมือง-การปกครอง (ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม)
กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมบัติ จันทรวงศ์. (2553) ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น : บทวิเคราะห์โสกราตีส พิมพ์ครั้งที่ 4
กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- สมบัติ จันทรวงศ์. (2549) นักคิดคนสำคัญของโลก : สำหรับเยาวชนและผู้เริ่มสนใจปรัชญา
การเมือง ชัยอนันต์ สมุทวณิช, บรรณาธิการ กรุงเทพฯ: ขอบคิดด้วยคน.
- สมบัติ จันทรวงศ์. (2560) เจ้าผู้ปกครอง กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการ
พัฒนา, โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- สมบัติ ชำรงชัญญะ. (2558) การเมืองอังกฤษ กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- สมฤดี วิศทเวทย์. (2526) ปรัชญาของจอห์น ล็อก กรุงเทพฯ: ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ และคณะ. (2557) คำและแนวคิดในประชาธิปไตยสมัยใหม่ กรุงเทพฯ:
มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ทแห่งประเทศไทย.
- สุรินทร์ พิศสุวรรณ. (2521) “สิทธิ: บทวิเคราะห์ความคิดทางการเมืองของจอห์น ล็อก” ใน ปรัชญา
การเมืองสมัยใหม่ สมบัติ จันทรวงศ์, บรรณาธิการ กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สัญญา สุวังบุตร. (2558) ยุโรป ค.ศ. 1815-1918 กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สัญญา สุวังบุตร และอนันต์ชัย เลาหะพันธุ์. (2554) *ท ร ร ป ณะ ป ระ ว ั ต ศ า ส ต ร ์ ยู โร ป ใน คริสต์ศตวรรษที่ 19* กรุงเทพฯ: ศักดิโสภารการพิมพ์.
- โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์. (2560) *ปรัชญาทั่วไป* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์ และคณะ. (2562) *อาริสโตเติลในสังคมไทย* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภิปณชร์ศรี พูลพล. (2557) *วิเคราะห์ทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจกับทฤษฎีประโยชน์นิยมของ John Stuart Mill* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ดีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- อุกฤษฏ์ แพทย์น้อย. (2556) “หน่วยที่ 7 กำเนิดลัทธิเสรีประชาธิปไตยสมัยใหม่,” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาปรัชญาการเมือง หน่วยที่ 1-7* นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช.
- เอกศักดิ์ ยุทธะนันท์. (2528) *การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประโยชน์สุขของปัจเจกบุคคล และประโยชน์สุขของสังคมในทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น สจ๊วต มิลล์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ดีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เอี่ยม ฉายางาม. (2521) *ประวัติศาสตร์อังกฤษ* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อำนาจ อุดรมาตย์. (2538) *การศึกษากระบวนการทางการเมือง : วิธีการคิดคะแนนการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากรอบเดียวกับแบบสัดส่วน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ดีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ฮาร์มอน, เอ็ม. เจ. (2555) *ความคิดทางการเมืองจากเพลโตถึงปัจจุบัน* [Political thought : from Plato to the present] (เสนอห์ จามริก, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจิตรทัศน์.
- ฮักซ์ลีย์, จูเลียน. (2552) *วิวัฒนาการแห่งความคิด : ภาคมนุษย์และมนุษยชาติ* [The growth of ideas. Section two, Man and the world] (จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Achinstein, P. (2008). Mill, John Stuart. In *Complete Dictionary of Scientific Biography* (Vol. 23, pp. 143-145). Detroit, MI: Charles Scribner's Sons.
- Bartels, P. S., & Hamot, G. E. (2016). Majority Tyranny. In S. Schechter, T. S. Vontz, T. A. Birkland, M. A. Graber, & J. J. Patrick (Eds.), *American Governance* (Vol. 3, pp. 235-237). Farmington Hills, MI: Macmillan Reference USA.
- Batten, D. (2010) Mill, John Stuart. In *Gale Encyclopedia of American Law* (3rd ed., Vol. 7, pp. 72-73). Detroit, MI: Gale.

- Benn, S. I. (2006). Democracy. In D. M. Borchert (Ed.), *Encyclopedia of Philosophy* (2nd ed., Vol. 2, pp. 699-703). Detroit, MI: Macmillan Reference USA.
- Beetham, David and Boyle, Kevin. (2009). *Introducing democracy: 80 questions and answers*. Paris : UNESCO Publishing.
- Bentham, Jeremy. (2000). *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. Kitchener: Batoche Books.
- Berlin, Isaiah. (1992). *On liberty and utilitarianism by John Stuart Mill*. London: David Campbell Pub.
- Bobbio, Norberto. (2005). *Liberalism and democracy* In Martin Ryle. & Kate Soper. London; New York: Verso.
- Boguslaw, R. (2001). Liberalism/Conservatism. In *Encyclopedia of Sociology* (2nd ed., Vol. 3, pp. 1596-1604). New York, NY: Macmillan Reference USA.
- Brady, Alexander. (1977). Introduction. In *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XVIII - Essays on Politics and Society Part I*, ed. John M. Robson, Introduction by Alexander Brady Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul,.
- Breiner, P. (2006). Democracy. In C. N. Tate (Ed.), *Governments of the World: A Global Guide to Citizens' Rights and Responsibilities* (Vol. 1, pp. 301-307). Detroit, MI: Macmillan Reference USA.
- Carnegie, J. L. (2016). Classical Greek Civilization: 800–323 BCE: Politics, Law, and the Military. In *UXL World Eras* (Vol. 3, pp. 27-57). Farmington Hills, MI: UXL.
- Capaldi, N. (2015). Mill, John Stuart. In J. B. Holbrook (Ed.), *Ethics, Science, Technology, and Engineering: A Global Resource* (2nd ed., Vol. 3, pp. 108-110). Farmington Hills, MI: Macmillan Reference USA.
- Capaldi, Nicholas. (2006). Mill, John Stuart. In J. Merriman & J. Winter (Eds.), *Europe 1789-1914: Encyclopedia of the Age of Industry and Empire* (Vol. 3, pp. 1512-1515). Detroit, MI: Charles Scribner's Sons.
- Clapp, J. G. (2006). Locke, John (1632–1704). In D. M. Borchert (Ed.), *Encyclopedia of Philosophy* (2nd ed., Vol. 5, pp. 374-394). Detroit, MI: Macmillan Reference USA.

- Cohen, Marshall. (1961). *The philosophy of John Stuart Mill; ethical, political and religious*. New York: Modern Library.
- Complete Dictionary of Scientific Biography. (2008). Mill, John Stuart. In *Complete Dictionary of Scientific Biography (Vol. 9, pp. 383-386)*. Detroit, MI: Charles Scribner's Sons.
- Cranston, M. (2006). Toleration. In D. M. Borchert (Ed.), *Encyclopedia of Philosophy (2nd ed., Vol. 9, pp. 507-511)*. Detroit, MI: Macmillan Reference USA.
- Cunningham, R. L. (2003). Mill, John Stuart. In *New Catholic Encyclopedia (2nd ed., Vol. 9, pp. 630-632)*. Detroit, MI: Gale.
- Easterly, William Russell. (2013). *The tyranny of experts: economists, dictators, and the forgotten rights of the poor*. New York: Basic Books.
- Encyclopedia of World Biography. (2004). John Stuart Mill. In *Encyclopedia of World Biography (2nd ed., Vol. 11, pp. 21-23)*. Detroit, MI: Gale.
- Fontana, B. (2005). Democracy. In M. C. Horowitz (Ed.), *New Dictionary of the History of Ideas (Vol. 2, pp. 551-556)*. Detroit, MI: Charles Scribner's Sons.
- Fukuyama, Francis. (1992). *The end of history and the last man*. New York: The Free Press.
- Gadamer, Hans-Georg. (1976). Philosophical Hermeneutics. In David E. Linge (Ed.), Berkeley: University of California Press.
- Gadamer, Hans-Georg. (1988). Truth and Method In Joel. Weinsheimer and Donald G. Marshall (Eds.), New York: Continuum.
- Hadas, E. (2013). Liberalism. In R. L. Fastiggi (Ed.), *New Catholic Encyclopedia Supplement 2012-2013: Ethics and Philosophy (Vol. 3, pp. 892-895)*. Detroit, MI: Gale.
- Harrison, Ross. (1993). *Democracy*. London: Routledge.
- Harvey, Jack. (1975). *How Britain is governed*. London: Macmillan Education.
- Himmelfarb, Gertrude. (1985). *On Liberty by John Stuart Mill*. London: Penguin Books.
- Kahan, Alan S. (2008). *On liberty by John Stuart Mill; with related documents*. Boston, Mass: Bedford/st Martins.
- Karst, K. L. (2000). Liberalism. In L. W. Levy & K. L. Karst (Eds.), *Encyclopedia of the American Constitution (2nd ed., Vol. 4, pp. 1613-1617)*. Detroit, MI: Macmillan Reference USA.

- Kloppenber, J. T. (2003). Liberalism. In S. I. Kutler (Ed.), *Dictionary of American History* (3rd ed., Vol. 5, pp. 90-93). New York, NY: Charles Scribner's Sons.
- Kretzmann, N. (2006). The Nineteenth and Twentieth Centuries. In D. M. Borchert (Ed.), *Encyclopedia of Philosophy* (2nd ed., Vol. 8, pp. 792-807). Detroit, MI: Macmillan Reference USA.
- Locke, John. (2016). A letter concerning toleration. In Mark Goldie (Ed.), *Second treatise of government and A letter concerning toleration* (pp. 121-168). Oxford: Oxford University Press.
- Locke, John. (2016). Second treatise of government. In Mark Goldie (Ed.), *Second treatise of government and A letter concerning toleration* (pp. 1-120). Oxford: Oxford University Press.
- Mackie, J. L. (2006). Mill's Methods of Induction. In D. M. Borchert (Ed.), *Encyclopedia of Philosophy* (2nd ed., Vol. 6, pp. 237-248). Detroit, MI: Macmillan Reference USA.
- Masugi, K. (2016). Tocqueville, Alexis de. In S. Schechter, T. S. Vontz, T. A. Birkland, M. A. Graber, & J. J. Patrick (Eds.), *American Governance* (Vol. 5, pp. 196-199). Farmington Hills, MI: Macmillan Reference USA.
- Mccallum, R. B. (1948). *On liberty and considerations on representative government by John Stuart Mill*. Oxford: Basil Blackwell.
- Mcnicoll, G. (2003). Mill, John Stuart. In P. Demeny & G. McNicoll (Eds.), *Encyclopedia of Population* (Vol. 2, pp. 644-646). New York, NY: Macmillan Reference USA.
- Mill, John Stuart. (1969). Bentham. In John M. Robson (Ed.), *The Collected Works of John Stuart Mill Volume X Essays on Ethics, Religion, and Society* (pp.75-116) Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge & Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1991). On Liberty 1859. In John Gray (Ed.), *On Liberty and Other Essays* (pp. 1-128). Oxford New York: Oxford University Press.
- Mill, John Stuart. (1991). Utilitarianism 1863. In John Gray (Ed.), *On Liberty and Other Essays* (pp. 129-201). Oxford New York: Oxford University Press.
- Mill, John Stuart. (1991). Considerations on Representative Government 1861. In John Gray (Ed.), *On Liberty and Other Essays* (pp. 203-467). Oxford New York: Oxford University Press.

- Mill, John Stuart. (1991). The Subjection of Women 1869. In John Gray (Ed.), *On Liberty and Other Essays* (pp. 469-582). Oxford New York: Oxford University Press.
- Mill, John Stuart. (1981). Autobiography 1873. In John M. Robson and Jack Stillinger (Ed.) introduction by Lord Robbins, *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume I : Autobiography and Literary Essays*. (pp. 1-290). Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1981). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume I - Autobiography and Literary Essays*, ed. John M. Robson and Jack Stillinger, introduction by Lord Robbins Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1965). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume II - The Principles of Political Economy with Some of Their Applications to Social Philosophy (Books I-II)*, ed. John M. Robson, introduction by V.W. Bladen Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1965). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume III - The Principles of Political Economy with Some of Their Applications to Social Philosophy (Books III-V and Appendices)*, ed. John M. Robson, Introduction by V.W. Bladen Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1967). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume IV - Essays on Economics and Society Part I*, ed. John M. Robson, Introduction by Lord Robbins Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1967). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume V - Essays on Economics and Society Part II*, ed. John M. Robson, introduction by Lord Robbins Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1982). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume VI - Essays on England, Ireland, and the Empire*, ed. John M. Robson, Introduction by Joseph Hamburger Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1974). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume VII - A System of Logic Ratiocinative and Inductive, Being a Connected View of the Principles of Evidence and the Methods of Scientific Investigation (Books I-III)*, ed. John M. Robson,

Introduction by R.F. McRae (Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.

Mill, John Stuart. (1974). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume VIII - A System of Logic Ratiocinative and Inductive, Being a Connected View of the Principles of Evidence and the Methods of Scientific Investigation (Books IV-VI and Appendices)*, ed. John M. Robson, Introduction by R.F. McRae Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.

Mill, John Stuart. (1979). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume IX - An Examination of William Hamilton's Philosophy and of The Principal Philosophical Questions Discussed in his Writings*, ed. John M. Robson, Introduction by Alan Ryan Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.

Mill, John Stuart. (1985). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume X - Essays on Ethics, Religion, and Society*, ed. John M. Robson, Introduction by F.E.L. Priestley Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.

Mill, John Stuart. (1978). *Mill, The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XI - Essays on Philosophy and the Classics*, ed. John M. Robson, Introduction by F.E. Sparshott Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.

Mill, John Stuart. (1963). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XII - The Earlier Letters of John Stuart Mill 1812-1848 Part I*, ed. Francis E. Mineka, Introduction by F.A. Hayek Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.

Mill, John Stuart. (1963). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XIII - The Earlier Letters of John Stuart Mill 1812-1848 Part II*, ed. Francis E. Mineka, Introduction by F.A. Hayek Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.

Mill, John Stuart. (1972). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XIV - The Later Letters of John Stuart Mill 1849-1873 Part I*, ed. Francis E. Mineka and Dwight N. Lindley Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.

Mill, John Stuart. (1972). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XV - The Later Letters of John Stuart Mill 1849-1873 Part II*, ed. Francis E. Mineka and Dwight N. Lindley Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.

- Mill, John Stuart. (1972). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XVI - The Later Letters of John Stuart Mill 1849-1873 Part III*, ed. Francis E. Mineka and Dwight N. Lindley Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1972). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XVII - The Later Letters of John Stuart Mill 1849-1873 Part IV*, ed. Francis E. Mineka and Dwight N. Lindley Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1977). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XVIII - Essays on Politics and Society Part I*, ed. John M. Robson, Introduction by Alexander Brady Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul,.
- Mill, John Stuart. (1977). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XIX - Essays on Politics and Society Part II*, ed. John M. Robson, Introduction by Alexander Brady Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1985). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XX - Essays on French History and Historians*, ed. John M. Robson, Introduction by John C. Cairns Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1984). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XXI - Essays on Equality, Law, and Education*, ed. John M. Robson, Introduction by Stefan Collini Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1986). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XXII - Newspaper Writings December 1822 - July 1831 Part I*, ed. Ann P. Robson and John M. Robson, Introduction by Ann P. Robson and John M. Robson Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1986). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XXIII - Newspaper Writings August 1831 - October 1834 Part II*, ed. Ann P. Robson and John M. Robson, Introduction by Ann P. Robson and John M. Robson Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1986). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XXIV - Newspaper Writings January 1835 - June 1847 Part III*, ed. Ann P. Robson and John M. Robson, Introduction by Ann P. Robson and John M. Robson Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.

- Mill, John Stuart. (1986). *The Collected Works of John Stuart Mill, XXV - Newspaper Writings December 1847 - July 1873 Part IV*, ed. Ann P. Robson and John M. Robson, Introduction by Ann P. Robson and John M. Robson Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1988). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XXVI - Journals and Debating Speeches Part I*, ed. John M. Robson Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1988). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XXVII - Journals and Debating Speeches Part II*, ed. John M. Robson Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1988). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XXVIII - Public and Parliamentary Speeches Part I November 1850 - November 1868*, ed. John M. Robson and Bruce L. Kinzer Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1988). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XXIX - Public and Parliamentary Speeches Part II July 1869 - March 1873*, ed. John M. Robson and Bruce L. Kinzer Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1990). *The Collected Works of John Stuart Mill, XXX - Writings on India*, ed. John M. Robson, Martin Moir, and Zawahir Moir (Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1989). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XXXI - Miscellaneous Writings*, ed. John M. Robson Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (1991). *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XXXII - Additional Letters of John Stuart Mill*, ed. Marion Filipiuk, Michael Laine, and John M. Robson, Introduction by Marion Filipiuk Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mill, John Stuart. (2013) *The Introductions to the Robson Edition of the Collected Works of J.S. Mill (1963-1991)* Indianapolis: Liberty Fund.

- Miller, David Leslie. (2003). *Political philosophy: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- M. Miskelly, M. and Noce, J. (2002) Liberalism. In *Political Theories for Students* (Vol. 1, pp. 171-192). Detroit, MI: Gale.
- Moulton, C. (1998) Democracy Greek. In *Ancient Greece and Rome: An Encyclopedia for Students* (Vol. 2, pp. 2-3). New York, NY: Charles Scribner's Sons.
- Moulton, C. (1998) Oligarchy. In *Ancient Greece and Rome: An Encyclopedia for Students* (Vol. 3, pp. 77-78). New York, NY: Charles Scribner's Sons.
- Nelson, Brian R. (1982). *Western political thought; from Socrates to the age of ideology*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Portis, Edward Bryan. (2008). *Reconstructing the classics: political theory from Plato to Weber*. Washington, D.C.: CQ Press.
- Rees, John C. & Williams, G.L. (1985). *John Stuart Mill's On liberty*. Oxford: Clarendon Press.
- Ryan, Alan. (1947). *J.S. Mill*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Robson, John M. and Stillinger, Jack. (1981). "Appendix B: Mill's Early Reading, 1809-22" In *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume I - Autobiography and Literary Essays*, ed. John M. Robson and Jack Stillinger, introduction by Lord Robbins Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul.
- Schall, J. V. (2003). Tyranny. In *New Catholic Encyclopedia* (2nd ed., Vol. 14, p. 257). Detroit, MI: Gale.
- Schneewind, J. B. (2006). Mill, John Stuart (1806–1873). In D. M. Borchert (Ed.), *Encyclopedia of Philosophy* (2nd ed., Vol. 6, pp. 220-232). Detroit, MI: Macmillan Reference USA.
- Skorupski, John. (1998). *The Cambridge companion to Mill*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Smith, G.W. (1998). *John Stuart Mill's social and political thought: critical assessments volume 1 Social Ethics*. London: Routledge.
- Smith, G.W. (1998). *John Stuart Mill's social and political thought: critical assessments volume 2 Freedom*. London: Routledge.
- Smith, G.W. (1998). *John Stuart Mill's social and political thought: critical assessments volume 3 Politics and Government*. London: Routledge.

- Smith, G.W. (1998). *John Stuart Mill's social and political thought: critical assessments volume 4 Method, Life, Feminism, Culture*. London: Routledge.
- Stafford, William. (1998). *John Stuart Mill*. New York: St. Martin's Press.
- Stearns, P. N. (2001) Mill, John Stuart (1806–1873). In *Encyclopedia of European Social History* (Vol. 6, pp. 226-228). Detroit, MI: Charles Scribner's Sons.
- Stumpf, Samuel Enoch. (1982). *Socrates to Sartre: a history of philosophy*. New York: McGraw-Hill.
- Tyle, L. B. (2003). Mill, John Stuart. In *UXL Encyclopedia of World Biography* (Vol. 7, pp. 1301-1303). Detroit, MI: UXL.
- Wacks, Raymond. (2015). *Privacy: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Warburton, Nigel., Pike, Jon, Pike., & Matravers, Derek. (2000). *Reading political philosophy: Machiavelli to Mill*. London: Routledge.
- Warburton, Nigel. (2009). *Free Speech: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Warburton, Nigel. (2011). *A little history of philosophy*. New Haven: Yale University Press.
- Watson, B. C. S. (2006). Liberal Democracy. In C. N. Tate (Ed.), *Governments of the World: A Global Guide to Citizens' Rights and Responsibilities* (Vol. 3, pp. 84-90). Detroit, MI: Macmillan Reference USA.
- West, H. R. (2006). Mill, John Stuart [Addendum]. In D. M. Borchert (Ed.), *Encyclopedia of Philosophy* (2nd ed., Vol. 6, pp. 232-234). Detroit, MI: Macmillan Reference USA.
- Woodward, R. L., Jr. (2006). Mill, John Stuart 1806–1873. In J. J. McCusker (Ed.), *History of World Trade Since 1450* (Vol. 2, pp. 494-495). Detroit, MI: Macmillan Reference USA.
- W. A. Darity, Jr. (2008). Mill, John Stuart. In *International Encyclopedia of the Social Sciences* (2nd ed., Vol. 5, pp. 178-180). Detroit, MI: Macmillan Reference USA.
- W. A. Darity, Jr. (2008) Tyranny of the Majority. In *International Encyclopedia of the Social Sciences* (2nd ed., Vol. 8, pp. 478-479). Detroit, MI: Macmillan Reference USA.

ภาคผนวก ก งานวิจัยไทยที่เกี่ยวข้อกับองค์ความรู้ของ Mill

จากการสำรวจงานวิจัยไทยที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ของ Mill นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พบงานวิจัยด้วยกันทั้งหมด 6 ชิ้น ดังนี้

1. เอกศักดิ์ ยุกตะนันท์ เรื่อง “การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประโยชน์สุขของปัจเจกบุคคล และประโยชน์สุขของสังคมในทฤษฎีความยุติธรรมของ จอห์น สจ๊วต มิลล์” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2528

2. ชูปทอง กว้างสวัสดิ์ เรื่อง “การศึกษาเชิงวิจารณ์หลักความสุขของ จอห์น สจ๊วต มิลล์” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2531

3. ประมวล น้อยทรง เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบประโยชน์นิยมของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ กับพระพุทธศาสนาเถรวาท” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2543

4. กัญญพัฒน์ บุญภินันท์ เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องความสุขตามทรรศนะของ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) และ จอห์น สจ๊วต มิลล์” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี พ.ศ. 2544

5. ศุภสิทธิ์ เสรีประเสริฐ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์คุณสมบัติของสื่อมวลชนที่ดีจากมุมมองจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมของ จอห์น สจ๊วต มิลล์” รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2553

6. อภิบุณชรัศมี พูลพล เรื่อง “วิเคราะห์ทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจกับทฤษฎีประโยชน์นิยมของ จอห์น สจ๊วต มิลล์” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. 2557

ภาคผนวก ข ประวัติการตีพิมพ์เผยแพร่เป็นบทความ

ศักดิ์สิทธิ์ ฆารเลิศ. (2562). “ความสัมพันธ์ระหว่างหลักแห่งอรรถประโยชน์ของจอห์น สจ๊วต มิลล์ กับประชาธิปไตย” ใน รายงานการประชุม การประชุมวิชาการระดับชาติ ด้านการบริหารกิจการสาธารณะยุคดิจิทัล ครั้งที่ 5 การบริหารกิจการสาธารณะยุคดิจิทัล: กฎหมาย ความเป็นธรรม และการกลับคืนสู่ประชาธิปไตย ในวันที่ 1-2 พฤศจิกายน 2562 ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จัดโดย วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น: วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ศักดิ์สิทธิ์ ฆารเลิศ. (2562). “แนวคิดเรื่องพระราชของเสียงข้างมากในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์” ใน รายงานการประชุม การประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 15 ในวันที่ 23-24 ธันวาคม 2562 ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จัดโดย สมาคมรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ: สมาคมรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ศักดิ์สิทธิ์ ฆารเลิศ. (2563). “ชีวิต การศึกษา และผลงานของจอห์น สจ๊วต มิลล์” ใน วารสารสังคมศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม–มิถุนายน) 2563.

ศักดิ์สิทธิ์ ฆารเลิศ. (2565). “หลักแห่งความเป็นกษัตริย์อันตรงกันข้ามของจอห์น สจ๊วต มิลล์ ในฐานะแนวทางการป้องกันพระราชของเสียงข้างมากในเสรีนิยมประชาธิปไตย” ใน วารสารการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน) 2565.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล

นายศักดิ์สิทธิ์ ฌารเลิศ

ประวัติการศึกษา

รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต	(ร.ด. / D. Pol.Sc.)	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (กำลังศึกษา)
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต	(ร.ม. / M. Pol.Sc.)	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รัฐศาสตรบัณฑิต	(ร.บ. / B. Pol.Sc.)	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

วุฒิบัตรผู้นำท้องถิ่นยุคใหม่

สถาบันพระปกเกล้า

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ที่อยู่ (ที่ทำงาน) สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด 113 หมู่ที่ 12 ตำบลเกาะแก้ว

อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 45120

E-mail: saksitkarlers@gmail.com